Vatansız Filistinli

Ebu İyad

Filistin Gizli Servisleri Sorumlusu

VATANSIZ FİLİSTİNLİ
EBU İYAD

FİLİSTİN GİZLİ SERVİSLERİ SORUMLUSU

ERİC ROULEAU İLE KONUŞMALAR

TÜRKÇESİ
AYDIN EMEÇ

GİRİŞ

Fayolle Yayınevi bana elinizdeki bu kitabı hazırlamamı önerdiğinde, pek çok engelle dolu olan böyle bir işi üstlenmekte duraksadığımı itiraf etmeliyim. İlk bakışta, Filistin ulusal hareketinin "tarihsel bir lideri"ni, böyle bir görüşmeyi ilk kez kabul eden kişiyi sorguya çekmek çekici gelebilir. Hele Ebu İyad'ın Direniş hareketi içinde tuttuğu seçkin yer göz önünde tutulursa. El Fetih'in kurucularından, Merkez komitesinin —Yaser Arafat'ın örgütünün en yüksek karar organı— en önemli üyelerinden biri olan Ebu İyad, aynı zamanda Filistin Kurtuluş Örgütü'nün gizli servislerini yönetmektedir. Bu sıfatla, fedai örgütünün çeşitli gruplarınca edinilen bilgileri bir merkezde toplamakta ve düzenlemektedir. Ayrıca, İsrail gizli servisleri (Mossad) ve CİA tarafından "Kara Eylül" örgütünün başkanı olarak da gösterilmekte son yılların en kanlı tedhiş hareketlerini, özellikle de 1972 Eylülünde tüm dünya basınını meşgul eden Münih Olimpiyatları baskınını düzenlemekle suçlanmaktadır.

Böylesine kilit noktalar işgal eden bir kişi olduğu için de bu girişimin olumlu sonuç vermesinden kuşkulanılabilirdi. Meraklı ya da rahatsız edici sorulara zorunlu olarak yan çizmeyecek miydi? Sorumluluklarının ona yüklediği doğal kısıtlamaları umursamayacak durumda mıydı? Kuruluşundan yirmi yıl sonra,El Fetih'in görünüşünü, kökenlerini, ideolojisini, örgütlenmesini, çalışmalarını —gizli ya da açık— örtmeyi sürdüren gizlilik perdesini kaldırmayı kabul edecek miydi? Korkutucu bir girişimle karşı karşıyaydık: Tarihçinin yaptığını yapmaya kalkışan kişi, bir yergi, ya da övgülerle dolu bir yaşam ortaya çıkarma tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyordu.

Ancak, Ebu İyad'ın verdiği sözler, niyetleri konusunda verdiği

aydınlatıcı bilgiler,kaygılarımızın garip bir biçimde hafiflemesine katkıda bulundu. Ne bir özyaşam öyküsü, ne de bir anı kitabı yapmak istiyordu. Ancak kitap Filistin ulusunun psikolojisi, istekleri ve kavgaları, Direniş hareketinin de ideolojisi ve örgütlenişi konusunda okura bilgi vermeye katkıda bulunacaksa, kendinden, kişisel deneylerinden söz etmeye razı olacaktı. Siyasal konularla ilgili kendisine sorulacak tüm sorulara, "sevimsiz olma ve düşman kazanma" pahasına açık yüreklilikle karşılık verecekti. Ancak, hareketin ya da yöneticilerinin güvenliğini tehlikeye atabilecek olanlara karşılık vermeme hakkını saklı tutuyordu. Ebu İyad'ın gözünde propagandanın her türlüsü "kısır" olduğundan, Filistinlilerin kendilerine bile tatsız ya da acı gelme pahasına, olabildiği ölçüde tüm gerçeği söylemeyi ödev sayıyordu. Fedailerin doktrinini ve eylemlerini çözümlerken kıyasıya bir eleştiri ve özeleştiriye girecek, bu işi de Direniş'in çıkarı için yapacaktı. Bu kitabı kendi kitabı saymadığından, yayın haklarının tümüyle, savaş alanında ölen fedailerin ailelerinin gereksinimini karşılayan Şehitler Vakfı'na verilmesini istedi.

Aşağı yukarı on yıldır Ebu İyad'ı tanıdığımdan, birçok kez kalabalıklar karşısında ya da özel olarak dinlediğimden, onun düşündüğü biçimiyle bu kitabın ilgiden yoksun kalmayacağına inanmam için nedenler vardı. Açıksözlülüğüyle ünlü olan Ebu İyad, yurttaşlarından ve yönetici arkadaşlarından pek çoğunun içlerinden geçirdiklerini yüksek sesle söyleyerek kuşkusuz dost kadar da düşman kazanmıştır.

Bu açıdan, rastlaşmalarımızdan üçü özellikie aklıma geliyordu. 1969 Ocağında, Kahire'deki Cezayir büyükelçisi Lakhdar Brahimi'nin evinde gerçekleşen ilk görüşmemize, Ebu İyad karşısındakileri şaşırtacak sözler söyledi. Birtakım yabancı kişilerin karşısında—aralarında birçok Arap ülkesi temsilcisi de vardı— Filistin Direnişinin Arap rejimlerinin tümü için İsrail'den daha büyük bir tehlike oluşturduğunu savunuyordu. Düşüncesini daha iyi açıklamak için bir benzetmeye başvurdu "Bir adam fark ettiği enfes ve ağız sulandırıcı portakalı düşürmek için bir ağacı var gücüyle sallıyor. Ama, göz koyduğu meyva sapasağlam yerinde dururken, toplam olarak on üç tane olan öbürleri birbiri ardına yere düşüyor. "Çürümüş portakallar, diye anlattı El Fetih yöneticisi ardından, Arap Ligi'nin on üç üyesidir. Düşürülecek kadar olgunlaşmamış olan da İsrail'i simgelemektedir...

Birkaç ay sonra her şey, Ebu İyad'ın tahminlerinin Ürdün'de doğrulanmaya başladığını gösteriyordu. Kral Hüseyin'le FKÖ arasında başlayan güç gösterisi yavaş yavaş Filistin örgütünden yana dönmekteydi. Tepeden tırnağa silahlı, ülke içinde pek çok kişinin yardımından yararlanan fedailer, devletin belli başlı çarklarıyla neredeyse tüm Amman'ı denetim altında tutuyorlardı. Filistin yöneticilerinin yaptıkları kışkırtıcı ya da zafer kazanmışçasına açıklamalar Haşimi tahtının son günlerini yaşadığı söylentilerini doğrulamaktaydı. Bir tek Ebu İyad bu genel iyimserliğin etkisinde değildi. 3 Eylül 1970 de— yani Ürdün saldırısının başlamasından iki hafta önce—beni El Fetih'in danışma bürosunda kabul ederek şaşırtıcı bir biçimde konuştu. Fedailerin felâkete doğru gittiklerini söylüyordu. Dış görünüşe aldanmamak gerek, diyordu. Basın tarafından gücü balon gibi şişirilen Filistin hareketi, tahtını kurtarmak için *"kendi başkentini top mermileri altında yakıp yıkmaya hazır olan"* Kral Hüseyin'in acımasızlığına uzun süre dayanacak durumda değlidi. Her şey bir yana, Hüseyin İsrail'in ve Birleşik Amerika'nın desteğinden yararlanacaktı, oysa Direniş hareketinin kendi gücünden başka güvenecek şeyi yoktu. Gerçekten de, Irak birlikleri (o sıra bu birlikler Ürdün'deydi) Yaser Arafat'ın ve kendisinin Bağdat'taki yöneticilerden aldıkları kesin sözlere karşın, Filistinlilerin yardımına koşmayacaktı. Daha sonraki acıklı olaylar— bunları kitapta geniş olarak anlatıyor— Ebu İvad'ı haklı çıkardı.

Ebu İyad, 1968 Ekiminde Direniş hareketinin "stratejik hedefini", yani Filistin'in içinde Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanların eşit yurttaşlar olarak yaşayacakları bir "demokratik devlet" haline dönüştürülmesini ilk açıklayan El Fetih yöneticisi oldu. Ama 1974 şubatında, israil devletinin yanıbaşında bir minik Filistin'in kurulmasını da yine ilk o önerdi açıkça. "Kendi halk yığınlarımıza karşı içtenlikli olmalıyız," diyordu. 1972 Kasımında bana. "Onlara tüm gerçeği söylememek onları küçümsemenin bir biçimidir" 31 Ekim 1973 günü, Kippour savaşından birkaç gün sonra, Kahire'de yaptığımız bir başka konuşmada daha da açık davrandı. "Gerçekçilik" diyordu, "güç dengesini hesaba katmaktır. *"Kişi, Hacı Emin El Hüseyni gibi ömrünü sürgünde tamamlayacaksa, lekesiz ve uzlaşmaz olmak bir işe yaramaz.* İsrail'in bir çözüme varmak için FKÖ ile pazarlığa oturmasını çok uzak bir olasılık saydığı halde, Güvenlik

Konseyi'nin 242 sayılı kararına Filistinlilerin yalnız "göçmen" değil, aynı zamanda ve de özellikle, "ulusal hakları bulunan bir ulus" olduğunun eklenmesi koşuluyla, fedailerin Cenevre konferansına girmelerine o sıralar umut bağlıyordu.

Ebu İyad hiç kuşkusuz Direniş hareketinin siyasal başlarından biridir. Aynı zamanda da en iyi konuşmacılarındandır. Bir kürsüye çıkışı kalabalıkları çoşturmaya yeter. Oysa, onda ne bir savaşçı, ne de bir devrimci görünüşü vardır. Orta boylu, tıknaz, cüsselice ve göbekli, genellikle kötü dikilmiş takım elbiseleri öteki fedailerin simgesi olan savaşçı parkalarına yeğleyen bir adamdır. Dış görünüşü yaşamını militanlığa adamadan önceki felsefe hocalığının imgesine daha iyi uymaktadır. Yüzü yuvarlak ve dolgundur, kapkara kalın kaşların altındaki gözler zekâ pırıltıları saçar, seyrek, şakaklarda kırlaşan saçlar, tepesindeki kelliği güç belâ gizlemektedir.

Aslında kişiliği çok yönlü ve çetrefildir. Kader onu başka bir yere itmese, hiç kuşkusuz yazar olurdu. Genç yıllarında, büyük başarı kazanan iki tiyatro oyunu yazmamış mıydı? Müthiş bir belleği olan Ebu İyad, eşi zor bulunur bir sohbet adamı olduğunu da ortaya koymuştur. Uzun süren gecelerimizde, bu kitap için bir ses alma aracının başında sorularıma karşılık verirken, ama özellikle dereden tepeden konuşmalarımız sırasında, fıkralarla, çarpıcı görüntülerle ve mizah çizgileriyle süslü olan anlattıkları, gözlemci yeteneğinin ve duyarlığının ölçüsünü veriyordu.

Kayıtsız görünmesine karşın, çok çabuk heyecanlanabilir. Yaşamında bir kez, on yedi yaşındayken babasının bir öfke anında kendisine vurması üzerine ağladığını açıkladı. Ama İsrail devletinin kuruluşunun ilânından bir gün önce, ailesinin Filistin'den dramatik bir biçimde kaçışını ve vatansız bir Filistinli olarak yaşadığı sürece karşılaştığı küçültücü ve üzücü olayları anımsadığında sesi boğuklaşıyor. Çok alıngan olan Ebu İyad, kendisinin ve ulusunun onuruna yöneltilen en ufak bir saldırıya katlanamaz.

Devamlı tehlike içindeki bir "gezgin devrimci" yaşamı süren Ebu İyad, 1967 yılından beri Kahire'nin banliyösünde yaşayan ailesinden ayrıdır. Aşağı yukarı hiç tatil yapmaz, karısını ve üç kız üçü oğlan, yaşları da yediyle on yedi arasındaki çocuklarını pek seyrek görür. Sorumluluklarına gömüldüğünden, Lübnan iç savaşının sürdüğü on sekiz ay boyunca, uçakla Beyrut'tan bir saat uzaklıktaki Kahire'ye hiç gitmemiştir. Ama çocuklarından

herhangi biriyle ve özellikle kızı Cihan'la yaptığı bir telefon konuşmasını her anlatışında gözleri buğulanır. On beş yaşında, doğuştan felçli olan Cihan, tıp öğrenimi görmeye hazırlanmaktadır. Ancak,yakınlarınagösterdiği sevecenlik, dostlarına beslediği sıcaklık, düşmanlarına duyduğu hoşgörü, Ebu İyad'ın, Filistin davasına ihanet eden birini ya da bir İsrail ajanını —doğrusu pek seyrek olarak— ölümle cezalandırmasını engellemez.

Şiddete karşı tavrı, uygulamada,değişkendir. Silâhlı savaşın ateşli bir yandaşı olmasına karşın, herhangi bir askerî eyleme hiçbir zaman doğrudan katılmamıştır. Kuşkusuz, 1968 Martındaki Karame savaşında hazır bulunmuştur ama saldırgan İsraillilere karşı tek kurşun atmamıştır. Daha da öte, açıklayamadığı nedenlerle, ardına sığındığı kayanın biraz ötesinde çarpışmalar olanca şiddetiyle sürerken güpegündüz uykuya dalmıştır...

Kuşkusuz, gerilla eylemlerini planlayıp yönetseler de doğrudan savaşa girmeyen çoğu ulusal kurtuluş hareketi sorumlusundan pek farklı değildir. Ebu İyad, bu açıdan Menahem Begin'i düşündürmektedir. Çarpıcı ve kanlı tedhiş olaylarına yol açmakla suçlahan Irgun Zvei Leoumi örgütünün eski lideri de, yaradılıştan şiddete karşı bir adamdır. Filistinli lider gibi, kan görmeye dayanamaz.

Bu kitabın hazırlanması sırasında, tedhişçilik sorunu, uzun konuşmalara, bazan da hararetli tartışmalara yol açtı. Okur Ebu İyad'ın savunduğu tezi hiç değilse ilginç bulacaktır. Son çözümlemede, onayladığı ve "devrimci şiddet" diye adlandırdığı eylemlerle mahkûm ettiği ve tedhişçilik alanına soktukları arasında bir ayrım yapmaktadır. Özellikle suçsuz sivillerin yaşamlarını tehlikeye sokan uçak kaçırma olaylarını, tedhişçilik saymaktadır. Buna karşılık, Münih baskınını, Hartum baskınını (Amerikalı ve Arap diplomatlara yönelikti) ve 1978 Martındaki Hayfa-Tel Aviv otobüsüne karşı girişilen saldırıyı haklı bulmaktadır. Ama biri "suçsuz", öteki "suçlu", iki tür rehine olabilir mi? Ebu İyad, İsraillilerin her olayda kaçıranların siyasal isteklerine boyun eğmektense rehineleri öldürtmenin ağır sorumluluğunu üstlendiklerini belirtmeden önce, bu soruya olumlu karşılık vermektedir. Ama adam kaçıranların başvurduğu şantaj isteklerinin yerine getirilmemesi durumunda zorunlu olarak ölüme varmaz mı? Ebu İyad, fedailerin hiçbir zaman ellerindeki rehineleri öldürtme niyeti beslemediklerine güvence vermektedir ama bu sözler kanıtlanmayı beklemektedir...

Filistinli liderin bu sayfalarda geliştirdiği görüşler pek çok batılı okurun dudak büküşüyle karşılanacaktır. Ancak Kenya'daki Mau Mau'lardan Uruguay'daki Tupamarolara, Cezayir'in fellâhlarından Rodezya Yurtsever Cephesi'ne dek dünyadaki öbür gerilla hareketlerince açıklanan görüşlerden ayrı değildir. Tedhişçilik, ne denli acımasız olursa olsun, zayıfların en son silahı değil midir? Ebu İyad, 1971 de "Kara Eylül"ün Ürdün'de fedailerin önce bozguna uğratılmasının, sonra da öldürülmesinin yarattığı umutsuzluktan doğduğunu anlatırken bu yargıyı üstü kapalı doğrulamaktadır. 1973 Ekimindeki savaşta Arapların "zafer" kazanmasından ve FKÖ'nün uluslararası sahnede elde ettiği başarılardan sonra bu örgütün kendi kendini kapatması da aynı ölçüde anlamlıdır.

Ebu İyad, "Kara Eylül" örgütünün şefi olduğunu var gücüyle yadsımaktadır. Bu adın gerçekte, yapısı belirlenmiş ve ast üst ilişkileri kesin biçimini almış bir örgütü değil de, aralarında organik bağ bulunmayan bir komando grupları topluluğunu belirttiği bilinince, kişinin ona hak veresi geliyor. El Fetih'in birçok sınanmış yöneticisi bu grupları yönetiyor, ek bir güvenlik önlemi olarak da, birbirlerinden aşılmaz bölmelerle ayrılmış olarak özerk davranıyorlardı. Bu girişimi yöneten adamın,Ebu Yusuf adıyla da bilinen, o sıra El Fetih'in güvenlik sorumlusu Yusuf El Naccar olması çok akla yakındır. 1973 Nisanında Beyrut'ta öldürülen üç Filistinli liderden biridir Yusuf El Naccar.

Yine de Ebu İyad, 'Kara Eylül"ün belli başlı saldırılarının hazırlık ve uygulamalarını özellikle de Münih baskınını ve Hüseyin'i ya da Ürdün rejimini yok etmeye yönelik iki akıl almaz komployu ayrıntılarıyla anlatıyor. Bu eylemleri yönettiğini kabul etmiyorsa da, bunları onaylama onurunu üstleniyor. FKÖ gizli servislerinin şefi olarak, bu eylemleri belirttiği gibi, olup bittikten sonra mı öğrendi acaba? Mümkündür. Ama bize yaptığı açıklamalar, anlattıklarının en ince ayrıntılara yer vermesi, bu eylemlerden bazılarına tümüyle yabancı olmadığını düşündürebilir.

Ebu İyad yaşamının tehlikede olduğunu bilir. İçlerinden birinin bu sayfalarda anlatıldığı birkaç öldürülme girişiminden kurtulduğu için bilir bunu. Tehlike yalnızca İsrail'den de gelmemektedir. Başta Arap ülkelerininkiler olmak üzere, pek çok yabancıgizli servisin onu öldürmekte çıkarı bulunabilir. Özellikle Sedat'ın İsrail'e yaptığı ziyaretten sonra Mısır'la FKÖ'nün

aralarındaki ilişkiyi kesmeleri üzerine, çok sıkı güvenlik önlemleri altında, Direniş hareketinin kalesi Beyrut'ta bile izi sürülen bir adam gibi yaşamaktadır.

Artık belli bir evi yoktur. Birçok çalışma yeri bulunmakta, haber vermeden bunlardan birine ya da öbürüne gidivermektedir. Onu korumak için dört makinalı tüfekli muhafız gece gündüz değişerek nöbet tutmaktadır. Halkın bulunduğu hiçbir yere gitmez. Bir lokantada hiçbir zaman yemek yemez. Tiyatroya ya da sinemaya gidip bir şeyler seyretme zevkini tadamaz. Ancak özel bir gösteri sayesinde Münih olayıyla ilgili olan bir Batı Alman filmini görebilmiştir.

Buluşmalarımız aşırı önlemler almakla çözülen bu güvenlik sorunu çıkardı Ebu İyad'ın başına. Gizlice, genellikle Direniş hareketine yakın ama Filistinli olmayan çeşitli dost evlerinde ve geceleri biraraya geliyorduk. Ebu İyad'ı buluşacağımız yere getiren araba —genellikle perdeleri kapalı bir Peugeot 504'tü bu— komşuların dikkatini çekmemek için, o eşiği geçer geçmez hemen dönüp gidiyordu. Muhafızları karanlığa dalıp gözden kayboluyorlardı. Yerini saptayabileceklerin sayısı pek azdı. Lübnan devletininkinden ayrı olan El Fetih telefon şebekesinin operatörü, her arayan hakkında ona bilgi veriyordu. Üstelik, bir avuç ayrıcalıklı kişi, çok önemli durumlarda, bir vericiyle onunla doğrudan bağlantı kurabiliyordu.

Bu güvenlik önlemleri, tümünü etkisiz sayan Ebu İyad'ı sıkıyor gibiydi. 1973 Nisan'ında, Beyrut'ta, üç FKÖ yöneticisinin ölümüyle sonuçlanan İsrail baskınından sonra bu önlemler El Fetih yönetimince ona zorla kabul ettirildi. Ne gizemci ne de kaderci olduğundan, kuşkuculuğu şu inanca dayanıyordu: “Davranışının bedelini canıyla ödemeye hazır olan her adam dilediğini öldürebilir.”

Şiddete karşı beslediği düşmanlık, garip bir biçimde, haber almaya karşı duyduğu tiksintiyle pekişiyor. Kendi servislerine değindiğinde, bunları tanımlamak için “gözetim” ya da “güvenlik” sözcüklerine başvurmayı yeğliyor. Bu bir anlambilim sorunu herhalde, ama çocukluğundan beri devletlerin baskıcı yanından çok çeken vatansız ve militan birinin zihniyetini yansıtması yönünden anlamlı.

Ebu İyad, görüldüğü gibi, siyasal yönetici rolünde çok daha rahat. Çeşitli devlet başkanlarıyia yaptığı görüşmeler ve pazarlıklarla ilgili olarak anlattıkları, buna tanıklık ediyor. Korkunç bir

pazarlıkçı olarak bilindiğinden, sık sık önemli görevler verildi kendisine. Lübnan iç savaşı sırasında, Lübnanlı ya da Filistinli, çeşitli ülkelerin etkisindeki yirmi kadar parti, örgüt ya da grubun sözcülüğünü yapmakta, Lübnan'daki sağcı Hıristiyanlarla görüşmeye başlamadan önce ortak bir tutum saptamaya çalışmaktaydı. Sakin, sabırlı, yumuşak ve zaman zaman şen görünüşlü olan bu adamın, Hıristiyan milislerin Lübnan'ın güneyinden çekilmelerine yönelik bir anlaşma tasarısı konusunda, büyük bir ustalıkla telefonda pazarlık edişini gördüm." Pazarlıklar bir sonuç vermeyecek, bunu önceden biliyoruz," diyordu. "Ama hiç değilse karşımızdakilerin ve de özellikle koruyucuları İsrail'in niyetlerini anlama olanağı sağlıyor bize..."

Ebu İyad, El Fetih bünyesindeki sert kanadın lideri olarak ünlü. Ancak, İsrail - Arap anlaşmazlığının çözüm biçimi konusunda bazı arkadaşlarıyla aralarında çıkan görüş ayrılığı taktik yönden. Kuşkusuz, tüm direniş hareketinin tehlikede olduğu bir dönemde "Red Cephesi"ne bağlı örgütlerle eylem birliğini savunmakta, ama aynı zamanda da, sonuna kadar gitme yanlılarının, Şeria'nın batı yakasındaki topraklarla Gazze'de bir küçük devlet kurulmasına karşı çıkanların tezlerini kesinlikle reddediyor. 1976-77'de FKÖ'nün temsilcisi İssam Sartoui ile başta General Peled, Arié Eliav ve Uri Avneri, bazı önemli İsrailliler arasındaki gizli görüşmelere karşıydı. Yine de, bu kitapta, ilke olarak ne İsrail'le pazarlığa girişilmesine, ne de iki ulusun birbirini "tanımasına" karşı olmadığını belirtmekte.

Görünürde çelişkili olan tutumunu kendisi şöyle açıklıyor: "Güç dengesi belli ölçüde bizden yana değişmediği sürece, pazarlıkla bir sonuca varmak sözkonusu değildir." Bazı yöneticilerin tersine, Ebu İyad, ancak güçlü olunduğunda temel isteklerden vazgeçmeksizin birtakım ödünler verilebileceği görüşünde. Aksi halde, uzlaşma teslimiyetten başka şey olamaz ona göre.

Kuşkusuz, bu inanç onu Başkan Sedat'ın Kudüs'e yaptığı ziyareti var gücüyle kınamaya itti. Hırslı bir tepki gösterdiğini kabul etmekte, ancak Mısır Devlet Başkanı'na, bu davranışından çok İsrail'e oranla daha güçsüz durumda olduğu halde istediğini elde edebileceğini sanmasından ötürü kızıyordu. 20 Kasım 1977 günü Sedat ve Begin'in İsrail Parlamentosu'ndaki söylevlerini dinledikten sonra, Ebu İyad, Likoud Partisi liderinin "Ayaklanma" adlı kitabını okudu. Kısa süre sonra da, bana acı acı

şöyle dedi: "Haksız elegeçirilmiş de olsa, hiç değilse bir vatan toprağını korumayı bildiği için Begin bende saygı uyandırıyor. Buna karşılık Sedat, Filistin halkının vazgeçilmez haklarını yok pahasına satmayı önerdi." Bunları söylerken Mısır Devlet Başkanı'nın İsrail'le ikili bir barış anlaşması imzalamaya kadar gideceğini aklına getirmiyordu. "Hiçbir Arap devleti bizsiz bir çözümü, daha da öte, bize karşı bir çözümü onaylama cesaretini gösteremez," diyordu, Camp David "doruğundan" topu topu birkaç gün önce.

Yine de, konuşmalarımız sırasında, Arap rejimlerinin birbirini izleyen ihanetlerini durmadan anlıyor ve bunları renkli bir cümleyle özetliyordu: "Filistin'de tasarlanan tüm devrimler Arap başkentlerinde başarısızlığa uğramıştır."

Bu kitabın son deyişinde, Ebu İyad, direniş hareketinin yirmi yıllık "yanlışlarını, gevşekliklerini ve kararsızlıklarını" gözler önüne sererek bir özeleştiriye girişiyor. Kuşkusuz eksiksiz değil bu özeleştiri, ama çoğu kez başka yöneticilerin başvurdukları savunmalara oranla gözüpek.

"Hem gerçekçilerin kötümserliğinin" ve hem de "devrimcilerin iyimserliğinin" sözcülüğünü yapan Ebu İyad, uzun vadede halkının bir anayurda, bağımsız ve egemen bir devlete sahip olma hakkını kabul ettireceğinden emin. Bununla birlikte, Filistin hareketinin felce uğramasını, hatta yok olmasını gözden uzak tutmuyor.

"Vatansız Filistinli", açıklamaları yönünden zengin bir kitapsa da, nesnel bir yapıt değil ve olamazdı da. Ama bu metin, türünde tek olan, Filistin sorununun anlaşılmasına hiç kuşkusuz katkıda bulunacak değerli bir belge.

ERİC ROUELAU
Princeton, Ekim 1978

1 NEFRET TOHUMLARI

13 Mayıs 1948 günü hiç belleğimden çıkmayacak. O gün, İsrail Devleti'nin kurulduğunun ilan edilmesine yirmi dört saatten az bir süre kala, ailem Gazze'ye sığınmak üzere Yafa'dan kaçıyordu. Kuşatılmıştık. Siyonist güçler güneye giden tüm yolları denetliyorlardı ve deniz yoluyla kaçıp kurtulmaktan başka çaremiz yoktu. Komşu yerleşme merkezlerine, özellikle Tel-Aviv'e üslenmiş olan Yahudi topçusunun mermi yağmuru altında, annemle babam, dört kardeşim ve ailenin öteki bireyleriyle derme çatma bir tekneye bindik.

Yüz binlerce Filistinli, çoğu kez dramatik koşullarda sürgünün yolunu tuttu. Daha on beş yaşını bulmamış olan benim için, sürgün, kıyamet gününün boyutlarına ulaştı. Bavulların ve bohçaların yükü altında beli bükülmüş, yürek paralayıcı bir kargaşalık içinde güç belâ Yafa rıhtımlarında ilerleyen bu erkek, kadın, yaşlı ve çocuk kalabalığının görünümüyle çok etkilendim. Kiminin çığlıkları, kiminin yakınmaları ve hıçkırıkları, kulakları sağır edici patlamalarla noktalanmaktaydı.

Gemi yeni demir almıştı ki bir kadının haykırışlarını işittik. Dört çocuğundan birinin teknede olmadığını görmüştü ve onu aramak için limana dönmemizi istiyordu. Yahudi toplarının sürekli ateşi altında, çoğu çocuk olan ve tekneye yığılmış bulunan iki-üç yüz kişinin yaşamını tehlikeye atmadan geri dönmemiz çok güçtü.

O zavallı kadının çığlıkları acımasız bir biçimde yankısız kaldı. Gözyaşları arasında yere yığıldı. Genç oğlunun kuşkusuz bulunacağını ve ardından Gazze'ye gönderileceğini söyleyerek onu yatıştırmaya çalışan birkaç kişiydik. Ama çabalarımız boşunaydı, kocasının da yatıştırıcı sözlerine karşın umutsuzluğu

giderek artıyordu. Birden sinirleri çözüldü, küpeşteyi aşıp kendini denize attı. Onu tutmayı başaramayan kocası da, ardından atladı. İkisi de yüzme bilmiyorlardı. Hırçın dalgalar onları gözlerimizin önünde yuttu... Yolcular sanki felce uğramışlardı.

Bir sürgün serüvenine atılmak için neden yuvalarımızı ve mallarımızı bırakıyorduk? Baba otoritesine saygılı bir çocuk olarak, o sıralar bu soruyu kendi kendime sormadım bile. Üstelik, ailem gibi ben de, ölümden kurtulmanın başka çaresi bulunmadığına inanmıştım. Deir Yasin kıyımı aşağı yukarı bir ay önce olmuş, yurttaşlarım arasında büyük yılgı uyandırmıştı. Menahem Begin'in İrgoun Zvei Leumi örgütüne bağlı militanlar, 9 Nisan 1948 günü, Kudüs'ün batısındaki bu sakin köye saldırıp halkının çoğunu öldürmüşlerdi. İki yüz elliden fazla savunmasız erkek, kadın ve çocuk vurulmuş, boğazlanmış, ya da canlı canlı toprağa gömülmüştü; birçok ölü kasaturayla delik deşik edilmişti, otuz kadar gebe kadının karnı deşilmişti.

Uluslararası Kızılhaç temsilcisi Jacques de Reynier'nin olay yerinde bizzat yaptığı soruşturmanın sonucunda doğrulayacağı gibi, bu acımasız kıyımın doğruluğundan kuşku duymamıza bir neden yoktu. Açıkladığı ayrıntıların korkunçluğu Nazilerin işgal altındaki Avrupa'da işledikleri cinayetleri anımsatıyordu.

Deir Yasin köyü gibi Yafa da yöremizi tümüyle denetleyen siyonist güçlerin etki alanı içindeydi. Yahudi Ajansı'nın resmî ordusu olan ve eylemlerini Menahem Begin'inki gibi "ayrılıkçı" örgütlerle yakın işbirliği yaparak sürdüren Haganah, Yahudi devletinin toprakları içinde kalan Arap yerleşme merkezlerini temizlemeye yönelik düzenli bir saldırı başlatmıştı 1948 Nisan'ının başında. Her saldırıdan önce, oturduğu yeri bırakıp gitmezlerse sonlarının Deir Yasin'dekiler gibi olacağı halka açıklanıyordu.

Soykırım haberi Yafa'ya ve ülkenin geri kalan bölümüne yıldırım hızıyla yayıldı. Arapları korkutmayı amaçlayan siyonist iletişim araçları tarafından abartıldı da bu olay. Ama itiraf etmek gerekir ki, halkı ayaklandıracaklarına inanan Filistinli kışkırtıcılar da aynı şeyi yapıyorlardı. Örneğin, siyonist saldırganlar tarafından Deir Yasin kadınlarının ırzına geçilmesini vurguluyor, yurttaşlarını en değerli şeylerini, yani karılarının ve kızlarının onurlarını korumaya çağırıyorlardı. Yine de stratejileri, çoğu kez, hâlâ geleneklerine sımsıkı bağlı bir toplumda ters etki yaptı.

Çevremde sık sık "onurun topraktan önce geldiği"ni, öncelikle karılarımızı siyonist askerlerin saldırısından korumamız gerektiğini duydum.

Yafa halkının çoğunluğunun —yüz bin kadar— geçici bir barınak sağlama konusundaki kararlılığı, Yahudilerin ezici bir askerî üstünlüğe sahip olmalarıyla daha da sağlam bir temele dayalı görünüyordu. Filistinlilerden daha iyi silahlanmış ve örgütlenmiş olan Yahudiler duruma egemendiler. İngiltere 1947 sonunda Filistin üzerindeki mandasından vazgeçtiğini ve askerlerini 15 Mayıs 1948'den önce çekeceğini açıklayınca halk korkuya kapıldı. Ne kadar gevşek olursa olsun, artık İngilizlerin koruyuculuğuna bile güvenemezdik. Deir Yasin kıyımından sonra, siyonist güçler özellikle limanı ve iş merkezlerini hedef alarak kenti topa tutmaya başladıklarında Yafa bozguna uğradı. Ekonomik boğuntu, kentin işgalinin ve hiç kuşkusuz yeni ve acımasız cinayetlerin başlangıcı olacak, deniyordu.

Gençlik yıllarımda bana, bir gün Yahudiler tarafından vatanımızdan kovulacağımız söylenseydi, herkesten önce şaşırır, hatta öfkelenirdim. Ailemin bireyleri Yahudilerle hep iyi ilişkiler içinde olmuşlardı ve onlardan pek çok yakın dostları vardı. Gazze yöresinden olan dedem Şeyh Abdullah, çocuklarını hoşgörülü bir havada yetiştirmişti. Oğullarından biri bir Yahudi kızıyla evlenmişti, büyüklerimden yakınlarımızın biriyle bir Yahudi kızı arasında ilişki kurulduğunu ya da ilişkilerinin koptuğunu işittiğim epey sıktı.

Babam, günlük yaşamında öğrendiği İbraniceyi iyi konuşurdu. 1920 yılında, ailesinin on kuşak kadar aralıksız yaşadığı Gazze'den ayrılmış, Yafa'nın denize bakan ve "El Hamam El Mahruk" adlı mahallesine yerleşmişti. Kadastro memuru olarak, ülkede durmadan geziyordu ve böylece Yahudilerle yakınlaşma fırsatını bulmuştu. 1940 yılında devlet memurluğundan istifa ederek, Tel-Avlv yakınında Yahudilerle Arapların bir arada oturdukları Carmel Mahallesi'nde küçük bir bakkal dükkânı açtı. Kendisine mal verenlerin ve müşterilerinin en az yarısı Yahudiydi, hepsi onu severlerdi ve hepsiyle de ilişkileri çok iyiydi. Dünyanın bu bölgesindeki geleneğe uygun olarak, ailem, Yahudi ve Arap bayramları sırasında komşuları ya da dostları olan Yahudileri ziyaret eder, onların ziyaretlerini kabul ederlerdi.

Öğlen paydosunda ya da okul çıkışı, benden üç yaş büyük olan ağabeyim Abdullah'la birlikte, babamın birkaç saat

dinlenebilmesi için dükkânda çalışırdık. Yahudi müşterilere hizmet ederken öğrendim İbranice derdimi anlatmayı. Arapların okuduğu Mervaniye okuluna gittiğim halde, ayırım gözetmeksizin Arapça ya da Yahudice konuştuğum Yahudi okullarının öğrencileriyle pek çok dostluk kurmuştum. Çoğu Filistin'de doğan ya da Arap ülkelerinden ve özellikle Yemen'den gelen ailelerin çocuklarıydı ve Arapçayı benim İbraniceyi konuştuğumdan çok daha iyi konuşuyorlardı. Yaşıtımız olan çocukların zevklerini paylaşıyorduk ve hâlâ anımsarım Tel-Aviv plajındaki oyunlarımızı, bizi karşıt kamplara itmekte gecikmeyecek olan sorun dışındaki her şeyden söz ettiğimiz uzun gezintilerimizi.

Yahudi - Arap ihtilafının bilincine İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden kısa süre önce, bir gün Tel-Aviv yöresindeki bir Arap yerleşme yeri olan Soumeil'deki akrabalarımı ziyarete giderken vardım. Bir yolun dönemecinde, uzaktaki tepenin üzerinde silah kullanmayı öğrenen gençler gördüm. İlk şaşkınlığım geçtikten sonra, ağzım açık olarak, yaşları on altıyla yirmi beş arasında değişen, İbranice emirlere karşılık olarak, tam bir disiplin içinde çeşitli hareketler yapan kızlarla oğlanları seyrettim. Neden bu genç Yahudiler savaşa hazırlanıyorlardı? Kiminle savaşacaklardı? Hangi kuruluştandılar? "Haganah'tan," diye karşılık verdi okulumun öğretmenlerinden biri. İlk kez Yahudi Ajansı'nın "resmî" ordusunun adını işittim, yine ilk kez bir çatışmaya doğru gittiğimizi anladım.

Haganah'a karşı, bir Filistin askerî örgütü olan "Necatî"ler kurulmuştu o dönemde. Kurucularından biri, okulumun müdürü olan Raşit El Dabbagh, Muhammet El Havari'nin yönettiği bu örgütün "yavru kurt" bölümüne katılmaya itti beni. Böylece birkaç arkadaşla birlikte militanlık yaşamımız başladı. Öğretmenlerimizden bazıları bize siyasal bir oluşum vermeye çalışıyorlardı. Filistin tarihinden, Balfour bildirisinden, siyonistlerin Filistin'e yerleşmelerinden, 1936-39 yılları arasındaki halk ayaklanmasından söz ediyorlardı. Ödevimizin, bölgedeki öteki Arap ülkeleri gibi, Filistin'in bağımsızlığına kavuşması için savaşı sürdürmek olduğunu söylüyorlardı.

O sıralar kamuoyunu karıştıran sorunlarla, siyonistlerin istediği sınırsız göç hakkıyla, büyük ölçüde Arap toprağı satın almalarıyla, İngiliz yetkililerinin aktif ya da pasif işbirliğiyle dış ülkelerden oluk gibi yağan silah alımlarıyla ilgilenmeye başladım.

Hemen ardından, Filistin sorununu yeniden gündeme getiren Mihver devletlerinin yenilgisi, bizi Yahudi arkadaşlarımıza bağlayan güzel dostluğun da sonu oldu. Bazan gizlice de olsa, büyüklerimizden aldığımız öğütlere karşın görüşmeye devam ediyorduk, ama ateşli tartışmalarımız ara sıra zorlu bir çatışmaya dönüşüyordu. Çok iyi hatırlıyorum, 1945 Ekim'inde acı bir olay yaşadım. Bazı Yahudi arkadaşlarla aramızdaki şiddetli tartışma —iki taraf da yirmi kadar çocuktuk— birbirimize taşlarla saldırdığımız karşılıklı bir savaşa dönüştü. Bu olaydan hemen sonra, ertesi gün Soumeil'deki akrabalarımı ziyaret etmeye karar verdim. Babam bana bir bisiklet almıştı ve on kilometre kadar olan yolda bu bisikleti kullanmak bana hem mutluluk, hem de kıvanç veriyordu. Soumeil'e gitmek için Tel-Aviv'den geçerken, benden biraz daha yaşlı olan dört-beş çocuk peşime takıldı. Heyecanları gözle görülecek kadar büyüktü, avazları çıktığı kadar "Aravit! Aravit!" (İbranice Arap) diye bağırıyorlardı bana. Yetişip yakaladılar, yere yatırdılar, yüzüme, karnıma, sırtıma vurmaya koyuldular. Saldırganları daha önce hiç görmediğimden, bu acımasız öfkeyi neye yoracağımı bilemiyordum. Şaşkınlık ve korku içinde, kendimi savunacak güçten yoksun, yardım bile isteyemiyordum. Ama içlerinden ikisinin parçalamak üzere bisikletime vurmaya başladıklarını görünce haykırabildim. Yoldan geçenler beni saldırganların elinden kurtarmak için koştular, ama saldırganlar da kaçmayı başardılar. Kurtarıcılarımdan biri olan orta yaşlı bir adam, ayağa kalkmama yardım edip beni yakındaki bir eczaneye götürdü ve orada yaralarıma pansıman yapıldı.

Bisikletim onarılmaz durumdaydı. İçim kan ağlayarak, onu yolun kıyısında bırakıp Yafa otobüsüne bindim ve oradan topallayarak evime döndüm. Acılar içinde, yediğim dayaktan bitik düşmüş halde, hemen yattım. Birkaç saat sonra, gece yarısına doğru, kapının vurulmasıyla uyandık. "Polis!" diye karşılık verdi babamın kaygılı sorusuna kalın bir ses.

Ailemizi oluşturan yedi kişinin içinde yaşadığı üç odalı evimiz, kapının eşiğinden seçebildiğimiz on kadar Arap polisle çoğu İngiliz olan bir avuç subayı alamayacak kadar küçüktü. İçlerinden biri ilerledi ve babama benimle ilgili bir tutuklama emri uzattı. Sorguya çekilmek üzere güvenlik örgütünün merkezine kadar kendisiyle gitmek zorundaydım.

Ailemden hiç kimsenin polisle bir sorunu olmamıştı. Çok

namusıu, yürürlükteki yasalara saygılı bir adam olan babam, kuralları çiğnememeye dikkat ederdi. Gecenin ileri bir saatinde kolluk kuvvetlerinin evimize girmesi bile onu yeterince üzecek nitelikteydi. Komşularımız ne diyeceklerdi? Böylesine kalabalık güvenlik görevlisini gerektirecek nasıl bir suç işlemiştim?

Hâlâ, yüzü bembeyaz, subaya sorular soruşu ve sertçe bir şey bilmediği yolunda cevap alışı gözlerimin önünde. Hepimiz babamın konuştuğu kişiyi tanımıştık. Gizli servisin adamı olduğu halde, El Habbab Yafa'da iyi tanınırdı. Filistinli ve sömürgeci iktidarın uşağı olan bu adam, İngiliz üstleri tarafından bozgunculukla savaşmakla görevlendirilmişti. Yurttaşlarını gözetlemek ve kurulu düzeni bozmaya yönelik en ufak bir şeyi acımasızca bastırmakta öylesine bir gayretkeşlik gösteriyordu ki, herkes ondan hem korkuyor hem de nefret ediyordu.

Babam yaşımın küçüklüğünü öne sürerek beni savundu. "On iki yaşındaki bir çocuğu gece yarısı götüremezsiniz!" diye bağırdı. "Sabahın erken bir saatinde onu size getireceğime söz veriyorum. Oğlum suçsuzdur, bunu biliyorum. Yalvarırım, sabaha kadar bekleyin..." El Habbab'ın kılı kıpırdamadı. Beni almadan evden çıkmayacaktı. Yine de babamın bizimle birlikte gelmesini kabul etti.

Güvenlik kuvvetlerinin merkezine gelmemizle sorgu başladı. Masasının ardında oturan El Habbab, yüzümdeki sıyrık ve morartıların nereden geldiğini sordu hemen. Tel-Aviv'de başıma gelenleri anlatmam bitince, beni yalancılıkla suçladı ve içeri bir sivil polis aldı. Sivil polis beni genç bir Yahudiyi ayağından bıçaklamakla suçladı. Bu olay aynı gün Yafa'da olmuştu. Kendisine saldıranın ben olamayacağımı, çünkü aynı anda Tel-Aviv'de saldırıya uğradığımı anlattım. Bunun üzerine El Habbab, iyi arkadaşım olan iki Yahudi çocuğu içeri soktu. Büyük bir güvenle polisin sözlerini doğruladılar, ayrıca da bir Yahudi öğrenci topluluğuna saldıran çetenin reisi olduğumu söylediler. Bu çok haksız davranışları karşısında afallamıştım, üzgündüm, isyan halindeydim. Benim kavgaya karıştığımı gözleriyle görmüşler miydi? Evet, diye karşılık verdiler bir ağızdan. Onlara karşı tanık gösterecek durumda olmadığımdan, itirazlarım bir işe yaramadı.

Yüzleştirme bittiğinde, beni eve götürmekte direten babam yaka paça dışarı atıldı. Küçük düşmüştüm, gözlerim yaşlıydı, elimden bir şey gelmediği için dişlerimi sıkmakla yetindim.

Babam suçsuzluğumu haykırır ve El Habbab'ın hakseverliğine sığınırken, birtakım herifler tarafından kabaca kovuldu. Küçük yaştaki suçlulara ayrılmış bir hücrede, gecenin geri kalan bölümü gözümü kırpmadan oturdum.

Ertesi sabah, El Habbab parmaklarıma bir cetvelle vurarak beni konuşturmaya çalıştı. Küstahlık olarak yorumladığı suskunluğum, daha beter dayak yememe yol açtı. "İtiraf etmek istemiyor musun? İyi öyleyse, yargılanacaksın!" dedi bana sonunda. Asker gözetiminde genellikle küçük yaştakilerin yargılandığı alt kattaki mahkemeye götürüldüm. Kırık dökük bir Arapça konuşan mahkemenin İngiliz Başkanı, bana birkaç soru sordu. Bir kere daha başıma gelenleri anlattım, ama bunların mahkeme başkanını hiç etkilemediği açıktı. Oturum birkaç dakika sürdü. El Habbab tarafından yine yukarı çıkarıldım, gecenin geç saatlerine kadar beni on saate yakın ayakta tuttu, sonra da babamın önünde mahkeme kararını okudu. Suçlu görülmüş ve bir yıl süreyle evimde göz hapsine tutulmam kararlaştırılmıştı. Bu süre içinde geçmişteki kötü davranışımı silmek zorundaydım. Ayrıca da, haftada bir kere El Habbab'ın karşısına çıkıp yaptıklarımın hesabını verecektim.

İlk kez yoksunluk ve nefret duyuyordum. Halkımı ezen İngilizlere, onların hizmetine girmiş olan yurttaşlarıma, Filistinlilerle Yahudiler arasındaki uçurumu genişleten siyonistlere yönelikti bu nefret. Başıma gelen haksızlıktan sonra duyduğum umutsuzluk, kısmen de olsa, beni bir kurbandan çok bir kahraman olarak gören çevremin sevecen davranışıyla giderildi. Baskıcılara ve onların baskı aracına karşı direnmemiş miydim? Okul müdürü Raşit El Dabbagh, yaralarımın geçmesi ve bende büyük vuruntu yapan deneyi unutabilmem için hemen bir hafta izin verdi. Okula döndüğümde arkadaşlarım beni kutladılar. Necati "yavru kurtları"nın tartışılmaz reisi oldum.

Annemle babama gelince, sanırım bana gösterdikleri koruyucu sevecenlik daha da arttı. Babam birlikte katlandığımız bu deneyi pek az yorumladı, ama yurtseverliğini bildiğimden suç ortaklığına güvenebileceğimden emindim. Hiçbir askerî ya da siyasal örgüte üye olmadığı halde, annem gibi o da Necati'lere katılmamı onaylamıştı. Yine de tutuklanmamı izleyen haftalarda garip davrandı. Kardeşim Abdullah'la ben, dolaplardan birini kilitlediğini ve anahtarı başka kimseye vermediğini farketmiştik. Zaman zaman evimizin odalarından birine çekiliyordu ve bu

dolabın bulunduğu odaydı. Oradan bir şey söylemeden çıkardı. Meraka kapılıp onu bir gün anahtar deliğinden seyretmeye karar verdik. Dolaba doğru gidip bir makinalı tüfek çıkardığını görünce şaşkınlığımız büyük oldu! Dünyanın en yumuşak ve sakin adamı olan babam, elindeki silâhı sevecenlikle okşarken bir yandan da temizliyordu. Abdullah ve ben sevinçten havalara uçtuk. Babam gibi bir küçük dükkân sahibi için bu silah çok değerliydi. Hiç kuşkusuz, diyorduk, bir gizli kuruluşa bağlı savaşçılardan olmalı babamız!

Yine de, gerçek hayallerimize pek uymuyordu. Bir yıl sonra, 1947 başlarında, sonunda yaptığımızı ona itiraf etme yüreklillğinl gösterince, babam makinalıyı kendi parasıyla aldığını bize açıkladı. İngilizlerln askerlerini Filistin'den çekmeleri olasıydı ve o zaman aşırı silahlanan Yahudilere karşı kendimizi savunmak için hazır bulunmalıydık. Yahudi mahallelerinin yakınında olan Yafa'nın Arap mahalleleri halkı da aynı şeyi yapmaktaydı. Kendilerini savunmak için kimseye güvenmediklerinden, siyonist savaşçılarla çatışmaya girecekleri günü kaygıyla bekliyorlardı.

Filistin örgütleri büyük bir silah sıkıntısı içindeydi. Benim de bağlı olduğum Necatiler örgütünün yöneticileri, üyelerine ... tahta tüfekle eğitim yaptırıyorlardı. Böylece babamın elinde gördüğümden başka gerçek bir silâha dokunma, hatta görme fırsatı bile bulamamıştım. Eğitimimizin önemli bölümünü, İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz ordusu saflarında çarpışan eski askerlerin yaptırdığı beden hareketleri ve gerilla sanatı üzerine kuramsal dersler oluşturuyordu.

Filistin ulusal hareketinin güç sayılabilecek hiçbir örgütlü varlığı yoktu. 1936-39 büyük halk ayaklanmasının kanla bastırılması hareketin saflarını seyreltmiş, sağ kalanların çoğu da İngilizler tarafından hapse atılmış ya da sürgüne gönderilmiş ve böylece dağılmışlardı. O dönemde tabii ki Kudüs müftüsü ve Filistin hareketinin lideri olan Hacı Emin El Hüsseyni'den söz edildiğini duymuştum, ama Necati'ler örgütüne karşı duyduğu tiksinti ve "tarihsel şeflere" karşı tüm özerkliğlni kurtardığı iddiası dışında onun hakkında bir şey bilmiyordum. Yalnızca, müftünün kuzeni olan ve onuruna Yafa'nın saat alanında bir büyük halk toplantısı düzenlenen Cemal El Hüsseynl'nln sürgünden dönüşünü anımsıyorum. Ben de Arap ve bağımsız bir Filistin'in kurulması için çarpışmak istediklerini haykıran binlerce göstericiden biriydim.

Cemal El Hüsseyni, o dönemde var olan Filistin örgütlerinden Fütüvvet'in perde arkasındaki şeflerinden biriydi. Onun Yafa'dan geçişinden kısa süre sonra Fütüvvet örgütüyle Necati'lerin birleşmesini kolaylaştırmaya yönelik girişimler başladı. Arap Ligi bu amaçla Filistin'e, Müslüman Kardeşler örgütüyle ilişkileri herkesçe bilinen Mahmut Lebip adlı Mısırlı bir subayı gönderdi. Zahmetli de olsa, Mahmut Lebip sonunda görevini görünürde başarıyla yerine getirdi, çünkü iki kuruluş biçimsel olarak birleşti ve yeni kuruluş "Gençlik Örgütü" adını aldı. Ama bu birleşme, harekete yeni bir itilim verecek yerde, yapay olarak biraraya getirilen iki örgüt militanlarını kargaşalığa itmek ve giderek felce uğratmak gibi bir sonuç verdi. Necati'lerin lideri Muhammet El Havari, ilke olarak bile onaylamadığı böyle bir birleşmeyi protesto için her türlü eylemden elini çekti. Eşi bulunmaz bir konuşmacı, bir yönetici, hararetli bir milliyetçi olan El Havari, hayranlarıyla yandaşlarından pek çoğunu pasiflikten işbirliğine kayarak moral bozukluğuna uğratmayı sürdürdü. Gerçekten de, Yafa'nın siyonist güçler tarafından işgalinden sonra İsrail'in hizmetine geçti. "Gençlik Örgütü" de aynı dönemde doğal bir ölümle silindi gitti.

İngilizler bu başarısızlığa yabancı değildiler, eminim. Arap Ligi bünyesindeki Fütüvvet örgütleri olayında görüldüğü gibi iş göremez hale getirip Filistin ulusal hareketini zayıflatmak için durmadan entrika çeviriyorlardı.

Filistinliler, İngiliz mandasının sona ermesini ve ülkelerinin egemen bir devlet statüsüne geçmesini istiyorlardı. Sömürge yekilileri de bunun üzerine iktidarlarını doğrulamak ve uzatmak için önlemlerle girişimleri artırıyorlardı. Bunun için de Filistin'deki anlaşmazlıkları, Yahudilerle Araplar arasındaki düşmanlığı körüklemeleri ve gerekirse silahlı çatışmalara yol açmaları gerekiyordu. 1946 ilkbahrında, Filistin'e 100.000 Yahudi göçmenin girmesini ve Arap topraklarının siyonistler tarafından satın alınmasını kabul eden İngiliz hükümeti, 1939'da çıkarılan "Beyaz Kitap"taki maddeleri aşağı yukarı ortadan kaldırıyordu. Aynı fırsattan yararlanarak, koşullar ülkenin bağımsızlığına kavuşmasını engellediği sürece İngiltere'nin Filistin üzerindeki mandasını sürdüreceği de açıklanıyordu.

1947 başında, İngilizlerin varlıklarını nasıl vazgeçilmez göstermeye, çekilmelerinin Filistin'de bir kan seline yol açacağını kanıtlamaya çalıştıklarını gözlerimle gördüm. Çeşitli

kereler, arkadaşlarım ve ben, Yafa'da bulunan ve Tel-Avlv'ln Yahudi mahallelerine ateş eden bir ufak tank görmüştüm. Arapların ateş ettlğlnl sanan Yahudiler de karşılık veriyorlardı. İnglllzler, Tel-Avlv'den Yafa'ya ateş ederek bu işin tersini de yapmaktaydılar. Böylece çatışmalar, sonra savaşlar, aynı yılın kasım ayına kadar Filistin halkını oluşturan iki topluluk arasında sürdü gltti. Ta Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, iki topluluğun bir arada yaşamasının olanaksızlığını kabul edip Fllistln'in iki devlet arasında bölündüğünü açıklayana dek.

Sömürge yetkilileri, Arap çoğunluğun elindeki olanakları dengelemek için açık seçik bir biçimde Yahudilerden yana bir tutum benimsemişlerdi. Araplara karşı acımasız bir baskı sürdürürken, İnglllzlere karşı korkunç cinayetler işleyen Yahudi tedhişçilere aklın almayacağı bir hoşgörüyle davranıyorlardı. Kolluk kuvvetleri, Haganah'a ve öteki örgütlere dışardan oluk gibi silah akmasına göz yumuyor, ama karşılığında, ateşli silah bulunduran bir Arabı cezaevlne atmaktan çekinmiyorlardı. Bir bıçak bile bulundurmamız yasaktı, bu suç altı ay hapis cezasını gerektiriyordu. Böylece savaş sonrasının ilk iki yılında bizden yana görünen güç dengesi, siyonistlerden yana dönüverdi. Doğrusu Yahudilerin dış ülkelerde bizim sahip olmadığımız destekleri ve suç ortakları vardı. Arap ülkeleri bize büyük ölçüde platonik bir yakınlık gösteriyorlar, çok söz verip aslında simgesel denecek bir yardım yapıyorlardı. Filistinlilerin, Yahudi Ajansı gibi silah alımı ve taşınması için vazgeçllmez olan paraları ve mekanizmayı bir araya getirmiş bir örgütleri yoktu. Direnişlerini örgütleyecek siyasal ve askerî bir yönetimden bile yoksundular.

Kaderlerine terk edilmiş, Delr Yasln'lnklne benzer kıyımlardan korkan yüz binlerce Fllistlnll, kendilerini güvenli bir yere atmak için ülkelerinden ayrılmaya karar verdiler bu yüzden. Üstelik milliyetçi militanlardan oluşan bazı "ulusal komiteler", özellikle Yafa'da, gitmek isteyenlere sürgünün çok kısa, birkaç hafta ya da birkaç ayı, siyonlst güçleri yenecek Arap orduları bir araya gelene kadar süreceğini söylüyorlardı. Arap ülkelerlnln, İsrall devletinin kuruluşuna karşı silahla direneceklerine karar verdiklerini açıklamaları Filistinlilerde büyük bir umut uyandırmıştı.

Geriye baktığımda, yurttaşlarımın Arap ülkelerine güvenmekle ve Yahudi sömürgecilere meydanı boş bırakmakla hata ettiklerini düşünüyorum. Ne pahasına olursa olsun, dlrenmeliy-

diler. Siyonistler onları son insana dek yok edemezlerdi ya. Üstelik içimizden pek çok kişi için, sürgün ölümden beter oldu.

Kendilerini bekleyen şeyden habersiz, annemle babam başka türlü karar verdiler. Sonunda, babamın doğduğu kent olan Gazze'ye sığınacaklardı. Büyük bir güven içinde, çok gerekli kişisel eşyalarını alıp mobilyalarını ve mallarını geride bıraktılar. Babamı hâlâ evinde evimizin anahtarları, iç rahatlatıcı bir biçimde geri dönmekte gecikmeyeceğimizi söylerken görüyorum. Doğduğum evi bir daha göremeyecektim. Aradan otuz yıl geçti ve o evin yıkılıp yıkılmadığından bile haberim yok...Açıkçası, bunu bilmemeyi de yeğliyorum.

2 HAZIRLIK YILLARI

Gazze'de geçirdiğimiz yıllar gençliğimin en acı yıllarıdır. Kararsızlık, umutsuzluk, sefalet yıllarıydı bunlar. Oysa, en kötü durumdakiler arasında değildik. Sürgüne gidenlerin çoğu derme çatma kamplara yerleştirilmiş, çadırlarda ya da teneke gecekondularda yaşarken, Gazze'deki akrabalarımıza sığınmak gibi bir talihliliğe ermiştik. Amcalarımdan biri bizi evine aldı. Orta halli—evler için tahta çatmalar yapıyordu— ve kalabalık bir aile babası olduğundan, annem, babam ve çocukları için yere serilmiş yedi şiltenin bulunduğu dar bir oda verebildi bize. Ancak uzanacak yerimiz vardı. Yakın bir gelecekte Yafa'ya dönme konusunda bastırılmaz bir umutla dolu olan babam, amcamın evinde kalışımızı aydan aya uzatıyordu. Ayrıca başka bir yerde ev tutacak olanağı da yoktu. İki yıl süreyle, amcam babama üzülerek konukseverliğine son vermek zorunda kaldığını bildirene dek, boğucu bir iç içelikte yaşadık. Gerçekten de amcam, ağabeyim Abdullah'ın bir arada yaşamayı sürdürmemizi olanaksızlaştıracak kadar genç kuzeniyle ilgilendiğini fark etmişti.

Gazze'ye gelmemizle karşımıza başka bir sorun daha çıkmıştı. El altındaki okulların sayıca az oluşu ve sürgüne çıkanların akın akın gelmesi karşısında, hiçbir yer bizi alacak durumda değildi. Aylar süren girişimler, yakarmalar ve araya girmelerden sonra babam beş çocuğunu da okula yerleştirebilmeyi başardı. Doğrusu bu arada Mısırlı yöneticiler de okuyacak yaştaki çocukları okula göndermek için bir çare bulmuşlardı: Öğretmenler, sabahları ya da öğleden sonraları nöbetleşe çalışarak değişik sınıflara ders veriyorlardı. Abdullah'la ben sabahçıydık ve okulumuz yedide başlıyordu. Toplu taşıma araçlarına binme olanağımız bulunmadığından, evimizden

üç-dört kilometre uzaktaki okula yürüyerek gidiyorduk. Sabah beş buçukta yola koyulmak için de güneş doğmadan kalkıyorduk. Evimizin yakınındaki bir sürgün kampında yaşayan kendi yaşımızdaki çocuklarla birlikte yürüyorduk.

Bir gece —1948-49 kışında oluyordu bu— Abdullah'la ben annemizle babamızın mırıltılarıyla uyandık. Babam yakınıyordu. Ne olursa olsun, bir iş bulmak için harcadığı çabalar boşa çıkmıştı. Gazze'de işsizlik öylesine büyüktü ki hayatını kazanma konusundaki tüm umudunu yitirmişti. Yafa'dan getirdiği birikmiş parası tükenmek üzereydi. Beş çocuğunu nasıl doyuracaktı? Annem onu rahatlatmaya çalışıyordu, ama inançsızdı. Babamın geleceği iyiden iyiye kapanmış gibiydi.

Ertesi sabah okula giderken, Abdullah'la evin masraflarına katkıda bulunmak için çalışmaya karar verdik. Okulumuz öğlene doğru bittiğinden, öğleden sonraları çalışacak durumdaydık. Erginlik çağına gelmemiş çocuklarının para karşılığı çalışmalarını hiçbir zaman kabul etmeyen babamın ne kadar onurlu olduğunu bildiğimizden, okul sonrası yaptıklarımız konusunda annemizle babamıza bir şey söylememeyi kararlaştırdık. Hemen kuzenlerimizden ikisine başvurduk gizlice. Bunlardan marangoz olan ilki, ağabeyimi getir götür işlerinde kullanmak üzere yanına aldı, sazdan iskemleler yapan öbürü de beni çıraklığa kabul etti. Sevinçten uçuyordum! Aylığım iki Mısır lirasını buluyordu, örneğin bir evin kirası dört beş lira arasında olduğundan o dönemde bu iyi paraydı, annemiz çalışmaya başladığımızı sezdi. Kazancımızı ona veriyorduk, o da babamdan habersiz, evimizin gereksinmelerini bununla karşılıyordu.

Aynı yıl ağabeyim sınavlarını veremedi ve makinist olmak üzere—hep istemişti bunu— okulu bıraktı. Bir dram olarak hissedeceği bu olay babama duyurulmadı. Okumuş,bugünkü deyimiyle aydın kişilerden oluşan bir aileden geliyordu. Gazze'de çok saygın bir din adamı olan babası Şeyh Abdullah,Kahire'deki El Ezher Üniversitesini bitirmişti. Osmanlı yöneticilerinin Birinci Dünya Savaşı öncesinde Arapların, özellikle de Filistinlilerin öğrenim görmesini engellemek için diktikleri engeller yüzünden babam aynı yolu izleme olanağı bulamamıştı. Öğreniminin yetersiz kalışından duyduğu üzüntüsü hiç bitmeyen —okuma ve yazmayı güç belâ kıvırırdı— babam çocuklarının öğrenimlerini tamamlamalarını herkesten çok isterdi. Daha da genellersek, Filistinliler, özellikle sürgünde olanlar, çocuklarının öğrenim

görmesine büyük önem verirler ve bu uğurda çoğu kez ağır özverilerde bulunurlar: Bu bir bakıma, dost olmayan bir çevrede ayakta kalmayı sürdürmenin yoludur. Bugün Filistinlilerin tüm Arap halkları içinde okuma-yazma oranı en yüksek ulus olmakla öğünmeleri bir rastlantı değildir.

Babamın benim için üzülmesine gerek yoktu. Gece geç saatlere kadar ders çalıştığımı görüyordu, ilk yılın sonunda da karnem sınavlarda gösterdiğim başarının kanıtıydı. Ama bir üst sınıfa geçmek için ne büyük çabalar harcamak zorunda kaldığımdan habersizdi. Öğle sonraları iskemleci kuzenimin yanında yaptığım iş, güç olduğu kadar da yorucuydu. Öte yandan, ailenin parasal olanakları azaldıkça, maaşımın yetersiz kaldığını görüyordum...

Babama açılamadığımdan, bir gün özel yakınlık duyduğum bir kuzenime gidip danıştım. "El Kemal" adlı büyük bir kahvenin sahibiydi ve o da beni seviyordu. Parasal sıkıntılarımızın öyküsünü dinledikten sonra, ayda on lira maaşla yanında çalışmamı önerdi. Yani o dönemde aldığımın beş katına! işim bir tezgâhın ardına oturup kahvede çalışan garsonların bana verecekleri fişlerden dağıtılan içecek miktarını denetlemekti. Boş saatlerde çalışmam için okul kitaplarımı almama da izin veriyordu.

Öneri çekici olmaktan da öteydi, ama kabul etmeye hakkım var mıydı? Aile geleneklerimize göre, bir kahvede çalışmak,bir genel evde çalışmak kadar rezil, hoş karşılanmayan bir olaydı! Bu işi kabul edersem, utanç verici durumumu ailemden uzun süre saklayabilecek miydim? Kentin göbeğinde olan "El Kemal" çok kalabalık olurdu,babamın dostlarından biri tarafından görülmekte gecikmeyecektim. Ama bu tehlikeyi göze almaya karar verdim. Üstelik sınırlı bir tehlikeydi bu,çünkü babam bir kahveye hiç ayağını atmamıştı.

Yeni işimde ilk haftalarım çok güç geçti. Her öğle sonrası, altı-yedi saat süreyle, tanıdık bir yüz göründü mü dikkati çekmemeye çalışarak "El Kemal"in müşterilerini kolluyordum. Keskin bir gözlemci olan annem, yaşamımda alışılmamış bir şey olduğunu fark etti. Sıkı bir sorgudan geçince, ona sonunda gerçeği itiraf ettim. Önce yıldırım çarpmışa döndü. Ağlamaya, hemen işi bırakmam için bana yalvarmaya başladı. Mücevherlerini satıp benim maaşım olmadan da durumu idare edebileceğini söylüyordu. Babamın kendisine sürdüğüm bu lekeyi öğrenecek

olursa uğrayacağı yıkıntının asla kazandığım parayla karşılanamayacağını savunuyordu. Direndim. Olgunluk sınavlarımı vermeme birkaç ay kaldığını, bu sınavlardan sonra başka bir iş arayacağımı anlattım. Annem, aklı yatmasa da, babama bir şey söylemeyeceğime söz verdirerek kabul etti. Ve babam içinde yaşadığımız nisbî rahata şaşırdığını söylediğinde —benim kazancım sayesindeydi bu— annem mücevherlerinden birini sattığını ve elinde para olduğunu öne sürdü. Kısa süre sonra, kiraladığımız bir eve yerleşmek üzere amcamın evinden ayrıldık. Sonunda kendi evimizdeydik!

1950 yılının bir şubat günü — " El Kemal"de çalışmaya başlayalı altı ay olmuştu— inanılmaz şey başıma geldi. Babamın kahveye girdiğini gördüm. Beni görmeden, ardında oturduğum tezgâhın önünden geçti ve çok geniş olan kahvenin öbür ucundaki bir masaya yöneldi. İçerde bir saat kaldı ama bu bir saat bana çok uzun geldi. Yaşamımın en ürkütücü saatlerinden biri oldu. Korkudan felce uğramıştım. Babamın dikkatini çekme korkusuyla kımıldama cesaretini gösteremiyordum. Sonunda ayağa kalktı ve çıkıştaki merdivenden inerken garsonlardan birinin bana adımla seslendiğini işitti. Olduğu yerde durdu, döndü, birkaç basamak çıktı ve beni gördü. Bakışlarımız bir an birleşti, sonra babam, yüzünde kıl oynamadan, yeniden aşağı indi.

Hemen, başıma geleni anlatmak ve babama karşı beni savunmasını istemek için kahvenin sahibi olan kuzenime koştum. Babamın gözünde kendi suçluluğu benimkinden de büyük olduğu için, böyle bir şey yapabilecek durumda olmadığını söyleyip reddetti. Bu durumda gelecek fırtınaya tek başıma karşı koymak zorundaydım.

Annem, her yanı titreyerek, eşikte beni bekliyordu. Beni uyarmak istemişti: "Baban öfkeden kudurdu! Allah yardımcın olsun!" Ödleri patlayan kız ve erkek kardeşlerim, oturma odasının bir köşesine büzülmüşlerdi. Diz çökmüş namaz kılan babam beni görmezden geldi. Namazı bitirdiğinde de buz gibi bir sesle sordu: "Davranışının iğrençliğini ölçebiliyor musun bari?" "El Kemal" kahvesindeki işi yalnızca aileme yardımcı olmak için kabul ettiğim karşılığını verdim. İki yıl önce, para sıkıntıları üzerine annemle yaptıkları konuşmayı istemeden duyduğumu açıkladım; kaygılarının beni ne kadar üzdüğünü söyledim. Sözümü kesti. "Senin bir kahvede çalıştığını görmektense ölmeyi

yeğlerdim." Ona nasıl karşılık verdiğimi anımsamıyorum, ama birden aklı başından gitti ve göğsümün ortasına bir tekme attı.

Yerin ayağımın altından kaydığını, çevremdeki her şeyin yıkıldığını hissettim. Beni hayatında hiç paylamamış olan babam bana vurmuştu. Haksızdı, çünkü vicdanımın sesine uyarak ve ailemin iyiliği için bu işe girdiğime içtenlikle inanıyordum. Hayatımda ilk kez ağladım. Gözyaşlarım yanaklarımdan aşağı süzülürken, evin damına çıkan merdiveni tırmandım ve kendimi boşluğa attım.

Düşündükçe, gerçekten kendimi öldürmek istediğimi sanmıyorum. Aksi halde, kendimi yok etmenin daha güvenilir bir yolunu seçerdim. Aşağıya atlayışım da özellikle ölümcül bir tehlike taşımıyordu. Evimiz yüksekçe bir kattan oluştuğu için, damı yerden ayıran uzaklık ancak iki-üç metreydi; kendimi üzerine bıraktığım kumlu arazi yumuşaktı; ayrıca ayaklarımın üzerine düşmeye özen göstermiştim (bu da omurga kemiğimin zedelenmesi sonucu, o günden beri müzmin sırt ağrıları çekmeme yol açmakta) Hareketim umutsuzluğun yol açtığı bir eylemden çok bir öfke belirtisi, karşılaştığım haksız davranışı protesto etmenin bir yoluydu.

Ama düşüşüm yine de zararsız olmadı. Yere çarpınca kendimi kaybettim. Kendime gelirken, annemin, erkek ve kız kardeşlerimin çevremde koşuştuklarını, beni Gazze'deki en iyi sağlık kuruluşlarından biri olan İngiliz hastanesine götürecek cankurtaranı beklerken durumuma yakındıklarını gördüm. Babamın yokluğu da hemen dikkatimi çekti. On gün kadar berelerimin tedavi edildiği hastanede beni yoklamaya da gelmedi. Oysa temelde iyi bir insandı ve beni ne kadar sevdiğini biliyordum. O sıra davranışı bana açıklanmayacak kadar katı geldi. Sonradan tepkisinin nedenlerini anladım. Heyecanlı, ama dışarıya renk vermeyen, hem duyarlı hem de iradeli bir adamdı ve çevremizin geleneğine, onurumuza ve ailenin temiz adına— bu kavramlara varlığının her zerresiyle bağlıydı— aldırmayışım onu çok üzmüştü. Üstüne üstlük, davranışımı, kendisi için kutsal olan babalık otoritesine küstahça bir meydan okuma saymıştı.

Hastaneden çıkışımda aile meclisini topladı. Üzüntüsünü belirttikten sonra "El Kemal" kahvesindeki işimden çıkmamı istedi. Annem de, çantasından bir deste —yüz liradan fazla— daha önce görme fırsatını hiç bulamadığım büyük bir para çıkardı. Tüm mücevherlerini satmıştı bana söylediğine göre,

bunun parası ders yılının geri kalan süresinde ailenin gereksinimine yetecek, ders yılının sonunda da ben nasıl olsa olgunluk sınavımı verecektim. Aile böylece herhangi bir gereksinim duymadığından, paralı bir işte çalışması için bir neden kalmadığını ekledi. Toplantıya katılan amcalarımla kuzenlerim, birbiri ardından, dilersem yüksek öğrenim yapabilmem için kendi desteklerine güvenebileceğimi belirttiler. Bu hararetli dayanışma beni duygulandırdı ve o anda, "El Kemal' deki işimi bıraktığımı açıkladım.

1951 yılı yaşamımda yeni dönüm noktası oldu. Sürgüne gidişimizden üç yıl sonra, üniversiteye yazılmak niyetinde olduğum Kahire'ye gitmek üzere Gazze'den ayrıldım. Söz verdikleri gibi, aile bireyleri, olanakları ölçüsünde para toplayıp orada beni geçindirebilecek kadar bir miktar sağladılar. Annemle babamın hayır dualarından başka ilk aylarda gereksinimimi karşılayacak elli lira vardı yanımda. Babam, El Ezher'de Tanrıbilim öğrenimi gören kuzenlerinden Şeyh Yusuf'a beni emanet etti. Şeyh Yusuf, kör olduğu halde beni Kahire garında karşıladı ve üniversitenin koğuşunda yatırmayı önerdi. Sıra sıra yatakların başucu masalarıyla birbirinden ayrıldığı bir galeriydi burası. Şeyh Yusuf'un okul arkadaşlarından biri yoktu, kendime devamlı yer bulana kadar birkaç gün onun yatağında yatabilecektim. Pis ve kötü kokan koğuş midemi bulandırdığı halde,kuzenimin önerisini sevinçle kabul ettim.

O akşam yatmadan önce, ailemin bana verdiği elli lirayı cebine soktuğum pantolonumla gömleğimi bir çiviye astım. Ertesi sabah gözlerimi açtığımda giysilerimin ortadan kaybolduğunu gördüm. Dehşete düşüp bir açıklama istemek için uyumakta olan kuzenimi dürttüm. O da fazla bir şey bilmiyordu, her şeyimin çalındığını anlamakta gecikmedik. Kuzenim, giysilerini şiltesinin altında tuttuğunu söyleyerek beni tedbirsizlikle suçladı. Açıkça görüldüğü gibi, sanıldığının tersine, saygı değer El Ezher kurumu bir namus kalesi değildi.

Bitik bir halde, on gün aşağı yukarı hiç yataktan çıkmadım. Beş param olmadığından,ne yiyecek alabilir, ne de ev tutup giyinebilirdim. Çalınan giysilerimin dışında, ancak yakınlarımın arasında giydiğim geleneksel bir entarim vardı. Geleceğim bana çok karanlık görünüyordu. Öğrenimimi sürdürmem söz konusu değildi. Mısır üniversitelerinde parasız öğrenim daha başlamamıştı. Talihsizliğin daha da beteri, Arap Liginin Filistinli

öğrencilere verdiği bursu parasal nedenlerle kesmesiydi.

Babam, bizden birkaç ay önce göçen zengin bir Soumeil'li (Tel-Aviv mahallelerinden biri) tüccar olan yakın akrabamız Bay El Kaşif'e başvurmamı öğütlemişti. Onurlu olduğumdan, çok sıkıntı içinde bulunduğum bir sıra onu ziyaret etmekten kaçındım. Ancak yıllar sonra, öğretmen çıktığımda kızıyla evlendim.

O sıra Şeyh Yusuf, hayır derneklerinin yaptığı yardımlardan yararlanıp sıkıntı içindeki öğrencilere para sağlayan El Ezher Üniversitesine yazılmamı önerdi. Yatacak yere para vermedikten başka, kendisi ayda dört lira alıyordu. Dinsel öğrenimden ne denli nefret ettiğimi açıklamaksızın, önerisini terbiyelice geri çevirdim. Buna karşılık, El Ezherle yakın işbirliği içinde olduğundan laik ideallerime pek uygun düşmeyen, ama hiç değilse Tanrıbilim dışında bana çekici gelen Arap dili ve edebiyatı, felsefe,ruhbilim gibi derselere yer veren, bir tür yüksek öğretmen okulu niteliğindeki Darül Ulum'a burs almak için başvurdum. Bursun tutarı ayda dört liraydı; düşük bir paraydı bu ama öğrenimimi sürdürürken yaşamamı da sağlamaya yetebilecekti.

Ama her isteyen Darül Ulum'a kabul edilmiyordu. Çok sıkı olduğu söylenen bir sınavdan geçmek gerekliydi. Sınav konusu, aşağı yukarı tümüyle bana yabancı olan Arap edebiyatıydı. Yine de talihimi denemeye karar verdim. Öteki beş yüz kadar adayla birlikte sınav jürisinin karşısına çıktım. Jüri başkanı olan El Ezher Üniversitesinden bir şeyh, kendisine itiraf ettiğim gibi, adlarını bile hiç duymadığım iki ozanın yapıtları üzerine bana soru sormakla işe başladı. Şaşkınlığı karşısında bir kumar oynamaya karar verdim. "Beni geçirip geçirmemek elinizde," dedim. "Ama daha önce, burada temsil ettiğiniz El Ezher Üniversitesi hakkında ne düşündüğümü anlatmama izin verin. "Paramın ve giysilerimin nasıl çalındığını anlattım ve sözlerimi şöyle bitirdim: "Sırtımdaki giysiden başka yitirecek şeyim yok."

Söylevim şeyhin ağzını açık bırakmıştı. Bana bitmeyecekmiş gibi gelen bir sessizliğin sonunda, yanındaki iki kişiden Doktor Hasan Gad —ona çok şey borçlu olduğumdan adını hiç unutmayacağım— bana suç ortağı havasında bir soru sordu: "Ama Filistin şiiri üzerine çok şey bildiğinizden eminim." Bu fırsatı kaçırmadım ve daha sonra Direniş hareketinin en iyi ozanlarından biri olarak kendini kabul ettiren Muin Bessisso'nun

şiirlerini okumaya, ardından da açıklamaya koyuldum kazanmıştım. Üç kişilik sınav kurulu üyelerinin gözle görülür bir biçimde rahatlamış, gülen yüzleri, Darül Ulum'a kabul edileceğimi gösteriyordu.

Birkaç gün sonra, sevinçle Şeyh Yusuf'tan ve El Ezher'in kasvetli koğuşundan ayrıldım. Entarimi bir gömlek ve bir pantolonla değiştirdim. Dört lira olan aylık gelirim bir oda kiralamama olanak vermiyordu, ama Filistinli arkadaşlarım parasız olarak evlerini benimle paylaşmayı önerdiler. Sürgündeki Filistinliler için dayanışma boş bir sözcük değildir. Ailemden hiçbir yardım görmediğim için,bazıları yıllar sonra El Fetih militanları olan arkadaşlarımla böyle iki yıl yaşadım. 1953 yılının bir günü, babamdan bir posta havalesi geldi. Para büyüktü. Babam Suudi Arabistan'da iş bulmuş, bir ay çalıştıktan sonra ilk maaşını bana yollamıştı. İşvereni o dönemde büyük bir müteahhit olan, bugün Filistin Kurtuluş Örgütü yürütme kurulunda yer alan Hamit Ebu Setta idi.

1951 yılı yalnızca ailemden ayrıldığım ve öğrencilik yaşamımın başladığı yıl olmadı. Özellikle de, çeyrek yüzyıldır durmadan gelişen militanlık eylemimin başlangıcını noktaladı. Kuşkusuz, Yafa'da Necatiler örgütüne girişim siyasal bir seçimdi, ama küçük olan yaşım ve koşullar büyüklerimin sürdürdükleri savaşa doğrudan ve devamlı katılmamı engellemişti. Gazze'de, parasal güçlüklere ve ailemle ilgili kaygılara karşın, Filistin sorununun gelişmesine yakın bir ilgi göstermeyi sürdürdüm. Ancak,Arap bozgununun ve bunu izleyen umutsuzluğun sonucunda, ulusal hareket iyice sönmüştü. Yalnızca birkaç geleneksel ve çağdışı lider, çoğu kez emperyalizmle bağlantılı ve Filistin davasını desteklemekte isteksiz, gerici Arap rejimlerinin elinde oyuncak olan fosilleşmiş örgüt Arap Ligi'nin kanadı altında boşu boşuna bu hareketi canlandırmaya çabalıyorlardı. Kurulu düzene başkaldırma iradesi kadar nefret ve öfkeyle de doluydum.

Bir fırsatla karşılaşmakta gecikmedim. 1951 yılının sonbaharında sıkıntı içindeki Filistinli öğrencilere verilen bursların Arap Ligi tarafından kesilmesine karar verilmesi bu öğrenciler arasında haklı bir öfke uyandırdı. Ben de işin içindeydim ve Arap Ligi binasında düzenlenen gösteriye katıldım. Binayı işgal ettik. O tarihte Filistin sorunuyla görevli Lig genel sekreter yardımcısı olan Ahmet Şukeyri'nin çalışma odasını ele geçirdik, sonra da kırıp döktük. Eylemimiz başarıyla sonuçlandı: Öğrencilere

yardım hemen yeniden başlatıldı. Ama bu arada polis, aralarında benim de bulunduğum göstericileri yakaladı, Kral Faruk'un sarayı yakınındaki Abidin cezaevine attı. O sıralar Gazze'ye sürülmem söz konusuydu, ama krallık rejiminin içinde bulunduğu krizin de yardımıyla, yöneticiler bundan vazgeçtiler ve kırk dokuz günün sonunda beni salıverdiler.

O günlerde ilk kez, yirmi iki yaşlarında, yani benden dört yaş büyük olan, enerjisi çoşkusu ve girişimci yeteneğiyle çok beğendiğim bir Teknik Üniversite öğrencisiyle tanıştım: On beş yıl kadar sonra dünya kamuoyunun Ebu Ammar adıyla keşfedeceği Yaser Arafat'ın ta kendisiydi bu. O sıra Yaser Süveyş Kanalı bölgesinde İngilizlere karşı gerilla savaşına katılmaya gönüllü Teknik Üniversite öğrencilerinin askerî eğitiminden sorumluydu. Ayrıca, benim gibi, her türlü siyasal eğilimden arkadaşları bir araya getiren Filistinli Öğrenciler Birliği bünyesinde çalışıyordu. Birlik bünyesindeki grupların belli başlıları, Müslüman Kardeşler, komünistler, baascılar, Arap milliyetçileri, (özellikle George Habache'ın kurduğu parti) idi.

Filistinliler, genel olarak, tüm çalışmalarını Filistin'in kurtuluşuna adamış milliyetçi bir örgüt bulunmadığından, sağcı ya da solcu Arap yanlısı partilere tüm umutlarını bağlıyorlardı. Bilinçli ya da bilinçsiz, benimsedikleri çeşitli ideolojiler, onlar için, kendilerini ortak hedefe götürecek bir araçtan başka şey değildi.

Ben de Yaser Arafat gibi hiçbir siyasal partiye girmemiştim. Gazze'deyken işbaşında gördüğüm Müslüman Kardeşler'e yakınlık duyuyordum kuşkusuz. İçlerinde, geleneksel ulema sınıfından olanların tersine, heyecanlı ve herkesin anlayabileceği bir militan diliyle konuşan vaizler vardı. Müminleri savaşa çağırıyor ve en çok gereksinme duydukları dönemde onların moralini yükseltiyorlardı. Yandaşları Mısır yetkilileri tarafından izlendiği, baskı gördüğü tutuklandığı için daha da büyük bir sevgi uyandırmaktaydılar. Ülküleri uğruna ölmeyi de biliyorlardı. Pek çoğu, 1950-52 yıllarında Süveyş Kanalı bölgesinde İngiliz işgal kuvvetlerine karşı gerilla savaşını sürdürürken öldüler.

Her şeye karşın onların saflarına katılmaktan da uzak durdum. Kuşkusuz, ben bir şeyh torunuydum ve babam beş vakit namazında bir müslümandı, ama çevremin köklü hoşgörüşü beni Müslüman Kardeşler'in ideolojisinden uzaklaştırıyordu. Ayrıca, doğal eğilimlerim beni, hâlâ biçimi ve özü belirginleşmemiş laik

bir milliyetçiliğe doğru itmekteydi.

Bu konuda Yaser Arafat'ın ve benim önyargılı fikirlerimiz yoktu, ama hiç değilse Filistin dâvasına nelerin zararlı olduğunu biliyorduk. Çoğu yozlaşmış ve emperyalist rejimlerle bağlantılı Arap rejimlerinden yurttaşlarımızın bekleyecek şeyleri olamayacağına, bölgedeki siyasal partilere bağlanmakla hata ettiklerine inanıyorduk. Bir başka inancımız da, Filistinlilerin kendilerinden başka kimseye güvenmemeleri gerektiğiydi. Bu nedenle 1952 yılında, filistinli Öğrenciler Birliği yönetimine adaylığımızı koyarak bu temel fikri yaymaya karar verdik. Bünyesinde demokratik seçimler uygulayan bu tek örgüt, Filistin kamuoyunun herhangi bir kesimini temsil edebilecek nitelikteki tek kuruluştu aynı zamanda.

Girişimimizin gözle görülür tehlikeleri vardı. Öğrencilerin çoğu, yalnız katılmadığımız değil, aynı zamanda karşı olduğumuz siyasal partilerin üyeleri ya da yandaşlarıydılar. Bir bakıma, değiik ölçülerde prestij ve maddi olanak sahibi olan bu kuruluşların adaylarına meydan okuduk.

Doğrusu, birtakım kozlardan da yoksun değildik. Yaser Arafat ve ben siyasal görüşlerine aldırmaksızın öğrencilerle iyi ilişkiler kurmuştuk; onların savaşlarında hep ön saftaydık ve her türlü özveriye hazırdık. Partilerin karşıtı olarak değil, yürütme kurulundaki dokuz üyelik için aday listemize taktığımız ada uygun olarak, "Öğrenci Birliği" yandaşları diye seçime katılıyorduk. Bu dokuz adaydan altısı (Arafat ve ben de aralarındaydık) bizim gruptandı, ayrıca üç adaylığı da öbür kuruluşlardan olanlara (bir Müslüman Kardeşler yanlısı, bir baasçı ve bir komünist) bırakmıştık. Böylece demokratik ve birleştirici yapımızın da kanıtını ortaya koyuyorduk.

Hesaplarımız doğru çıktı. Listemiz ezici bir oy çokluğuyla seçildi. İdeolojik inançlarının ötesinde, öğrencilerin her şeyden çok birleştirici eylemin özlemini çektikleri böylece kanıtlandı. Başkanlığa getirilen Yaser Arafat, 1956 yılında tamamlayacağı üniversite öğreniminin sonuna dek bu görevde kaldı; dört yıl süreyle onun yardımcılığını yaptıktan sonra yerine ben geçtim.

Yürütme kuruluna seçilmemden dört ay sonra, 1952 Kasımında, Arap Ligi'yle aramızdaki anlaşmazlık bir kez daha gündeme geldi. Filistinli öğrencilere bağladığı ödeneği yine kesmişti çünkü. Önceki sonbaharda olduğu gibi bir genel greve gittik, bu arada içimizden bazıları da Arap Ligi merkezini işgal

ettiler. Bu kez sorumlular pes etmediler ve kolluk kuvvetlerine başvurdular, onlar da bizi dışarı atmak için kuvvet kullandılar. Birçok kişiyle birlikte ben de kaçmayı başardım, ama içimizden on dokuzu tutuklandı. Kısa süre sonra Emniyet ancak kendi ayağımla gelip teslim olursam arkadaşlarımızı salıvereceğini Filistinli Öğrenciler Birliği'ne bildirdi. Yaser Arafat'ın öğüdüyle, Heliopolis'in sayfiyesindeki sığındığım apartman dairesinden çıkıp polise teslim oldum. Önce "delifişek' buldukları beni küçük düşürme yoluna gittiler. Polis beni Abidin cezaevinde orospulara ayrılan bölüme kapattı. Ahmet Şukeyri'nin kişisel girişimiyle otuz beş gün sonra salıverilince, Şukeyri beni yanına çekmeyi denedi ve dört yıl önce iktidarı ele geçiren Devrim Konseyi üyelerinden Salah Salim'le görüştürdü. Salah Salim'le görüşmem ne savaşı sürdürme azmimi etkiledi, ne de Nasırcı yöneticilerin bu azmi kırma çabalarını.

Bana yönelttikleri hınç bazan küçüklük biçiminde kendini gösteriyordu. 1954 Temmuzunda Varşova'daki Uluslararası Öğrenciler Birliği'nin şenliğinde hazır bulunacak Yaser Arafat yönetimindeki delegasyondayken, hareketten birkaç saat önce gözaltına alındım. Ülkeden ayrılmama izin verilemeyecek kadar tehlikeli buluyorlardı beni. Pek çok Filistinli öğrenci bu keyfi karara karşı gürültülü gösteriler yapıp vizemin geri verilmesini istediler, ama çabaları boşuna çıktı. Ancak otuz yedi gün sonra, delegasyon Kahire'ye döndüğünde salıverildim.

O sıralar Cemal Abdülnasır'a pek sevgim yoktu. Rejiminin ilk günlerinde Müslüman Kardeşler örgütüyle komünistlerin ona gösterdikleri kuşkuyu paylaşıyordum. Özellikle de Filistin davası için bir şey yapmamakla suçluyordum onu. 28 Şubat 1955 günü İsraillilerin Gazze'ye yaptıkları ve bir sürü insanın ölümüne yol açan saldırı, Mısır ordusunun pasifliğine, halkı korumakta ya da aynı çapta karşılık vermekte gösterdiği yeteneksizliğe öfkelenen tüm Filistinliler arasında büyük bir nefret uyandırdı. Gösterici kalabalıkları silah isteyerek akın akın sokaklara döküldü. Kahire'deki Filistinli öğrenciler, açıkça rejimin devrilmesini isteyerek grevler ve gösteriler düzenlediler. Filistinli Öğrenciler Birliği merkezini işgal ettik ve bir yandan açlık grevi başlatırken öbür yandan yetkililerden üç istekte bulunduk: Gazze'ye giriş ve çıkışta Filistinliler için zorunlu tutulan vize yönteminin kaldırılması; gösterilerin başlamasıyla kesilen Kahire ile Gazze arasındaki demiryolu bağlantısının kurulması; Filistinlilerin İsrail

saldırılarına karşı kendilerini koruyabilmeleri için zorunlu askerî eğitimin konulması. Ayrıca, isteklerimiz üzerinde tartışmak üzere Nasır'ın bizzat bizimle görüşmeye gelmesini istiyorduk.

İki gün süren açlık grevinden sonra, Nasır'ın aramızdan seçeceğimiz birkaç temsilciyi kabul etmeye hazır olduğu bildirildi. Toplantının tüm grevcileri —aşağı yukarı 200 kişi— katılırsa yapılabileceğini, yoksa önerilerini kabul etmediğimizi bildirdik. Nasır pes etti ve Bakanlar Kurulundaki odasına bizi çağırdı. Binanın eşiğinde görkemli bir muhafız sürüsü bizi karşıladı, içeri alınmadan önce uzun uzun üstümüz arandı.

Nasır tüm isteklerimizin haklı bir dayanağı olduğunu kabul ettiğini ve bu istekleri yerine getireceğini söyleyerek söze başladı. Gerçekten de o gün, Filistinlilerin Mısır'la Gazze arasında gidip gelmelerini kısıtlayan her türlü engelin kaldırılmasını, fedai yetiştirmek üzere eğitim kapları açılmasını (bu konuda sözünü biçimsel olarak tuttu, bunu ilerki yıllarda açıkça görecektik) emretti. Daha başka ne isteyebilirdik? Hava hemen yumuşadı ve konuşmalar dostça bir havaya büründü. Toplantının sonunda, ayrılacağımız sıra, Nasır içimizden dördüyle konuşmayı sürdürme isteği belirtti.

Abdülhamit El Tayeh (baascı), İzzet Auda (komünist), Fuat Ahmet (Arap milliyetçisi) ve ben bu ikinci diyalogu sürdürmek üzere seçildik. Nasır'ın yanında en yakın çalışma arkadaşlarından Lütfü Vaked, birkaç kez bakanlık yapmış olan Kemalettin Hüseyin ve geleceğin başbakanı Ali Sabri vardı. Mısır Devlet Başkanı Filistinli Öğrenciler Birliği, duygularımız ve eğilimlerimiz konusunda daha çok şey öğrenmek istiyordu. Gereksiz, özellikle tek partinin yasa dışı bırakılan tüm öteki siyasal kuruluşların yerini aldığı bir ülke tehlikeli olan ilk sorusu, "Siyasal partilere üye misiniz?" oldu. İstifimizi bozmadan Filistinli öğrencilerden başka şey olmadığımız karşılığını verince hatasını anladı. Coşku verici bir tartışma başladı ve büyük bir yurtsever olarak görünen bu adamın etkisinde kalmakta gecikmedik. Bu konuşma sırasında, İsrailli saldırganlara karşı Mısır'ın savunmasını sağlamak için silah konusunda batılı güçlerin kendisine zorla kabul ettirdikleri seçmeli ambargoya yan çizerek başkalarına başvurmak —"gerekirse şeytana"-niyetinde olduğunu açıkladı. Birkaç ay sonra Çekoslovakya'dan silah almak üzere bir anlaşma yapıyor (aslında bu bir paravanaydı ve silahlar Sovyetler Birliği'nden gelecekti) ve halkı çoşturuyordu. O gün

Nasır'ın yanından, içimizden bazıları ona karşı duydukları tüm kuşkuyu yitirmeseler de, kendisini destekleyeceğimiz konusunda güvence vererek ayrıldık.

Gerçek dönemeç, 1956 Temmuzunda Nasır, Süveyş Kanalı Şirketini millileştirdiğini açıkladığında alındı. Filistinliler bir sevinç patlaması içindeydiler, onlar için Reis artık anti emperyalist savaşın şampiyonuydu. Atlantik Okyanusundan İran Körfezine dek tüm Araplar gibi, biz de Nasır'ın İngiltere ve Fransa'ya meydan okumasıyla, bu gözüpek darbesiyle derinden etkilendik. Kanal üzerindeki denetimleriyle, bu iki güç bağımsızlığını çiğeneyerek Mısır'ı utanmazca sömürmüşlerdi. Böylece Nasır devredilmez bir varlığını ulusuna geri veriyor, aynı anda da Araplara, dolayısıyla da tüm üçüncü dünya ülkelerine onurlarını ve kendilerine güvenlerini yeniden kazandırıyordu. Her şey olabilirdi artık, Filistin'in kurtuluşu dahil.

Kanal'ın millileştirilmesinden üç ay sonra, İsrail, İngilter ve Fransa tarafından başlatılan saldırıya karşı Mısır'ı savunmak için seferber olduk. Mısırlı gönüllülerle omuz omuza, üçlü işgale direnmek amacıyla bir komando taburu kurduk. O sıra yedeksubay olan Yaser Arafat Port Said'e gönderildi. orada istihkâmcı olarak mayın temizleme çalışmalarına katıldı. Ben de Halk Direniş Güçleri'ne katılmıştım ve savaşmaya hazırdım, ama yetkililer Süveyş cephesine gitmeye izin vermediler. Kahire alanındaki rıhtımlarda nöbet tutmak gibi, savunma görevleriyle yetinmem gerekti.

Gazze'de İsrailli işgalciye karşı direniş yeni kurulan bir cephe koruyuculuğunda örgütleniyordu. Müslüman Kardeşler, komünistler Arap milliyetçileri, baasçılar, Nasırcılar, ortak bir eylem programı temeli üzerinde toplanmaya karar vermişlerdi. Başlangıçta komünistlerle anlaşmakta güçlük çekildi. Üçlü işgale karşı olan İsrailli ilericilerle ve en başta komünistlerle işbirliği yapılmasını öngören bir maddenin programa alınmasını yapılmasını öngören bir maddenin programa alınmasını istiyorlardı çünkü. Oysa, kafalar böyle bir kardeşliği kabul edecek kadar olgun değildi henüz. İsrailli, ideolojisi ya da siyasal inançları ne olursa olsun, bir düşman olarak görülüyordu. Gazzeli komünistler de sonunda metinlerini yumuşatıp böylece bir anlaşmaya varılmasını kolaylaştırdılar. Kendi küçük olanaklarımız ölçüsünde bu cepheye yardımcı olduk. İşgal altındaki kente el altından para, birkaç silah ve...bol bildiri soktuk. Bizde

hoşnutluktan çok daha fazla yoksunluk yaratan bu dönemde, arkadaşlarım ve ben, hepimize düş gibi gelen bir tasarı üzerinde konuşmaya başladık. Cezayirli milliyetçiler iki yıldır Fransız ordusuna karşı savaşı sürdüren bir örgüt kurmuşlardı. Yakından izlediğimiz yiğitçe savaşları bizi büyülüyor, içimizi hayranlıkla dolduruyordu. Uykusuz geçen geceler boyunca, her eğilimdeki Filistinliyi Filistin'de silahlı savaşı başlatmak amacıyla toparlayıp bir araya getirecek çok geniş bir hareket, bir çeşit cephe kurma yeteneğine sahip olup olamayacağımızı konuşuyorduk.

1954-55 yıllarında, İsrail'e karşı birkaç komando akını olmuştu, ama bunların aşağı- yukarı tümü Yahudi devletine komşu olan ülkelerin haberalma örgütleri tarafından yönetilmişti. Bu grupları, özellikle casusluk görevleri için oluşturan Mısır gizli servisi Muhaberat, daha sonra İsrail gizli örgütü Mossad tarafından gönderilmiş bombalı bir paketin patlaması sonucu ölen Mustafa Hafız yönetiminde, Gazze ve Ürdün'de iş görüyordu. Suriye için de aynı şey söz konusuydu. Filistin'in çıkarları için değil de öteki ülkelerin çıkarları için yapılan ve sonu belirsiz olan bu girişimler bizi pek ilgilendirmiyordu. Tutucu ya da ilerici tüm Arap rejimlerine kuşkuyla bakıyor, adına layık bir silahlı savaşın, yalnızca kendi halklarına bağlı olan Filistinliler tarafından hazırlanması, örğütlenmesi, sonuna kadar götürülmesi gerektiğine inanıyorduk. Kuşkularımız deneylerimize dayanmaktaydı. Örneğin, El Fetih'in kurucularından biri ve şimdi merkez komitesi üyesi olan arkadaşımız Ebu Cihat (Halil El Vezir), 1954 yılında Gazze'den İsrail'e bir saldırı düzenlemişti. Hemen Mısır güvenlik yetkililerince tutuklandı.

Görüldüğü gibi düşlerimizdeki harekete yön verecek genel ilkelerde görüş birliğine varmıştık. Bunları geliştirip düzene koyuncaya kadar, çevremize yayıp ilerde bir gün uygulayacak kardoları toplamaya karar verdik. 1956 yılında ve Süveyş savaşı sırasında, büyük bir halk hareketinin ve gerçek bir ulusal kurtuluş ordusunun kurulması, sonraki iki yıl içinde belirgin hedefler halinde billurlaşacak bulanık fikirlerdi.

1957 yılının ilk aylarında dağıldık. Yaser Arafat ve Ebu Cihat Kuveyt'te çalışmaya gittiler; Filistin Kurtuluş Örgütünün şimdiki siyasal bölüm şefi ve El Fetih merkez komitesi üyesi Faruk Kaddumi (Ebu Lutf) daha sonra onlara katılacaktı; Yusuf El Naccar, Kemal Advan, Ebu Mazen Katar'a yerleştiler. Bense Gazze'de çalışmaya karar verdim. Darül Ulum'un felsefe ve

ruhbilim bölümünü bitirmiş, Ayn-Şems Üniversitesinden de pedagoji diploması almıştım.

Gazze yöresindeki bir sürü memurun, durumlarını düzeltmek için Kahire'ye ya da başka bir büyük Mısır kentine atanmak için çaba harcadıkları bir sıra benim orada iş bulmaya çalışmamın art niyetler taşıdığı gizli servisler tarafından kolayca anlaşıldı. Çok şaştığım bir şey oldu ve bir kız okuluna öğretmen olarak atandım. Genellikle ceza niteliğindeki olağanüstü bir önlemdi bu, çünkü geleneksel bir İslâm toplumunda erkeğin kadınlarla dolu bir çevrede çalışması rahatsız edici olurdu. Millî Eğitim Müdürü'ne, atanmamın ancak evli erkeklerin kiz okullarında öğretmenlik yapabileceğini belirten yürürlükteki kurala aykırı olduğunu söyledim. Gülümseyerek her kuralın bir istisnası bulunduğu karşılığını verdi. Bana parya gibi davranacakları bir çevrede herhangi bir siyasal çalışma yapmamı engellemek için tek başıma bırakmayı denediklerini anladım.

El Zehra (çiçek) okulu kötü değildi, ama beni sınıfta kalmış, zengin ailelerden gelme, kaprisli ve disiplinsiz kızların başına verdiler. Yine de umudumu kırmadım. Açıkça siyasal kışkırtıcılığa girişip bulunduğum yerden alabildiğine yararlanmaya karar verdim. Kaybedecek neyim vardı? Arap dili ve ruhbilim öğretmeni olduğum halde, sınıflarımdaki öğrencileri "yurtsever komiteleri" adını verdiğim topluluklar oluşturmaya çağırdım. Bunlar, ders saatlerinde tartışma ortamı yaratmak ve tartışmaları canlandırmakla görevliydiler. Altı ay sonra, ders yılının ortasında, okul müdiresi bir erkek lisesine atandığımı bildirdi bana...

Halit Bin Velid Okulu çekici ve rahat olmadığı halde sevinçten uçuyordum. Çölün ortasında ve Gazze'nin dışında bulunan okulun öğrencileri, yakındaki kamplarda yaşayan Filistinli göçmenlerin çocuklarıydı. Sınıflar dar, çok kalabalık (altmış - yetmiş kişi) ve haraptı. Kışın yağmur derme çatma çatıdan sızıyor, soğuktan tir tir titriyorduk.

Buna karşılık her şey kendimi vermeyi düşündüğüm siyasal çalışmalara uygundu. Çok yoksul çevrelerden gelen, acınacak koşullarda yaşayan, anne ve babalarıyla birlikte sürgünün acılarını çeken öğrencilerim, ortalamanın üzerinde bir zekâ ve duyarlılığa sahiptiler. Beni çok duygulandıran bir olayı anımsıyorum. Cezayir devrimine yardım komitesi kurup, hepsinden olanakları ölçüsünde para vermelerini istemiştim. Çektikleri şefalete karşın, hepsi bu çağrıma ertesi sabah karşılık verdiler.

Kimi bir kuruş, kimi iki ya da üç kuruş vermek üzere kürsümün önünde sıraya girdiler. Çok küçük paralarda bunlar, ama onlar için büyük bir özveriydi. Son olarak gencecik bir çocuk geldi karşıma, çok tedirgin olduğu açıkça belliydi, sahip olduğu tek gömleği kürsümün üzerine bıraktı. "Bir Cezayirli çocuğun işine yarayabilir," dedi bana yalnızca.

O dönemde (1958 yılıydı) konusu 1948 göçüyle ilgili, "Zafer Dolu Yıllar" adında bir tiyatro oyunu yazdım. Metin, çoğunluk kendi anılarıma dayanıyor, ailemin gemiyle yola çıkışından başlıyor, tabii, Yafa'da kalan çocuklarını bulmak için kendilerini denize atan çiftin acı sonunu da içeriyordu. Oyun büyük gürültü kopardı. Gazze'deki tüm göçmen kamplarında aylar boyu oynandı, sonra da İran Körfezi'ndeki çeşitli Arap ülkelerinde sahneye kondu.

Yine o dönemde yazdığım bir başka oyun, çok daha büyük tehlikeler taşıyordu. Amacım, Nasır'ınki de dahil, tüm Arap rejimlerinin Filistin davasına karşı tutumlarını kınamaktı. Sansürü uyutmak için çeşitli kurnazlıklara başvurdum. Bağdat'ta yeni iş başına gelen rejimin muhalifleri ipe göndermek için kurduğu halk mahkemesi başkanı Abbas El Mehdavi bu oyunun baş kişisiydi. Oyunumda, mahkeme karşısına çıkan sanıklar Arap devletlerinin reisleriydi ve Mehdavi onların "cinayetlerini" büyük ün yapan tatlı diliyle bir bir sıralıyordu. Yergi üslubunda yazılan oyun, Filistinlilerin duyarlı oldukları gerçekleri Mehdavi'ye söyletiyor ve aynı zamanda onu gülünç duruma düşürüyordu.

Kahramanımın sözleri Mehdavi'nin söylevlerinden seçilen gerçek alıntılar olduğu için beni bozgunculukla suçlayamazlardı.

Başka önlemler de aldım: Okulumun bulunduğu kesimden sorumlu olan Deir El Balah vali yardımcısına oyunu sahneye koymasını önerdim. Tiyatroyu çok sevdiğinden, önerimi coşkuyla kabul etti. Son olarak da Gazze askerî valisini oyunun ilk gösterilişine çağırdım. Oyunun çift anlamını kavrayamayıp çok hoşnut kalan askerî vali, metnin güzelliğinden ötürü beni kutlayan resmî bir mektup yolladı üç gün sonra.

Aynı gün de, güvenlik örgütlerinin sorumlusu Albay Kamil Hüseyin'den acele bir çağrı aldım. O da oyunu görmüştü, ama zeki ve görüşlerim konusunda bilgi sahibi olduğundan, militan yanını hemen anlamıştı. Küstahlığımı pahalıya ödetmek niyetinde olduğu açıkça belliydi. İyi niyetimi öne sürerek durumu protesto ettim, kanıt olarak da vali yardımcısının oyunu

sahnelemesini, askerî valinin övgülerini ve sansürün onayını gösterdim. "Bu insanların hepsi de mi budala?" diye bağırdım numaradan bir öfkeyle. Albay Kamil Hüseyin dişlerini sıktı, sonra buz gibi bir sesle bana şöyle dedi: "Salâh, kurnaz bir adamsınız, ama inanın ki sizi bir gün kıstıracağım..."

Edebî çalışmalarım buzdağının görünür yanı olduğundan, işin daha ötesini bilmiyordu. Öğretmenlik dışındaki çalışmalarımın önemli yanı olan militan grupları oluşturmak ve bunları örgütlemek gizliydi. Bu konuda İran Körfezi ülkelerindeki arkadaşlarımın başvurdukları yöntemleri uyguluyordum. Örgüte alınmaya aday kişiyi vazgeçilmez saydığımız ahlâk ve siyaset ölçütlerine göre seçmekteydik. Herhangi bir partiye bağlı olmamalı ve özel yaşamında en ufak bir leke bulunmamalıydı. Ciddiliğin ve saygınlığın güvencesi olarak da, içkiden vazgeçmesini istiyorduk. Bir deneme süresi boyunca, ona kitap ve yergi broşürleri sağlayıp bir siyasal oluşum sağlıyorduk.

Güvenliği daha da sağlama almak için, "yatay" örgütlenme biçimini seçtik. Her birimiz bir tek militana bağlıydık, o militan bir başkasını örgüte alıyor ve bu böyle sürüp gidiyordu. Kurulan zincir bize, birkaç üyeyi bir araya getiren bir hücreden daha sağlam gelmekteydi. Toplantılarımızı genellikle kahvelerde yapıyor (benim en çok sevdiğim kahve de yeni yetmeliğim sırasında çalıştığım "El Kemal"di), alçak sesle konuşurken tavla ya da domino oynuyorduk.

Fırsat buldukça, Mısır yetkililerinin şu ya da bu baskı önlemlerini kınayan bildiriler yazıp basıyorduk. Ama genellikle dikkati üzerimize çekmekten kaçınmaktaydık. Kadro oluşturma dönemi bir içe kapanmayı ve büyük bir dikkatliliği gerektiriyordu. Önlem olarak, her bildirinin altına başka bir imza atıyorduk, "Reformcu gençler" ya da "Genç İntikamcılar" gibi örneğin. Ancak, İran Körfezi ülkelerinde yaşayan arkadaşlarla, daha 1958 yılının başında, kurmak istediğimiz harekete "El Fetih" adını vermeyi kararlaştırmıştık. Başlangıçta Hareket Tahrir Falestin (Filistin Kurtuluş Hareketi) adını benimsemiştik ve bu kuruluşun baş harfleri olan HTFA tersine çevrilince "Fath" (Fetih) çıkıyordu ortaya. Ama harekete bir yapı, bir tüzük, merkezi bir yönetim sağlamadıkça bu adı kullanmamak kararındaydık, sözkonusu çalışmaları da 1959 Ekim'inde tamamladık.

Yaser Arafat, 1959 yılının başında benden, petrol üreten Arap ülkelerinden birinde daha kazançlı bir iş aramamı istedi.

Gazze'de aldığım öğretmen maaşı ancak kıt kanaat geçinmeme yetiyordu, oysa hareketin acele paraya gereksinimi vardı. Öte yandan, İran Körfezi ülkelerinde güvenlik örgütleri çok daha az gelişmiş, yöneticiler de bize karşı İsrail'le sınırdaş ülkelerinkiierden çok daha yakın olduklarından, buralarda özgürce çalışabilirdik.

Katar Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurup bir öğretmenlik istedim. Ama aldığım olumlu karşılığın hemen ardından, ülkede boş öğretmenlik bulunmadığı bana bildirildi. Bu kuruluşun yöneticilerinden biri durumundaki arkadaşımız Ebu Mazen'den bilgi alınca, Mısır güvenlik örgütlerinin "tehlikeli bir komünist" olduğum yolunda Katar yetkililerini uyardıklarını öğrendim.

Yine de kısa süre sonra, Kuveyt Milli Eğitim Genel Müdürü Abdülaziz Hüseyin, ülkeye öğretmen bulmakla görevli bir kurulun başında Gazze'ye geldi. Görüşmemizden sonra, Katar'a gönderilenin eşi olan hakkımdaki bir polis raporuna karşın, beni işe aldı.

Kısa süre önce evlenmiştim, genç karımla birlikte Gazze'den ayrılmaya karar verdim. Hareket edeceğimiz gün bir polis yetkilisi evimin kapısını çaldı, hiçbir açıklama yapmaksızın bileklerime kelepçeyi geçirdi. Karşı çıktığım halde Kahire Havaalanı'na kadar bana eşlik etti ve ancak Kuveyt'e giden uçağın merdivenlerinin başında kelepçeleri çıkarmayı kabul etti.

Eski düşmanım, Gazze güvenlik örgütünün şefi Albay Kamil Hüseyin, beni tutuklamayı ya da ülkesinden çıkmamı engellemeyi başaramayınca, kendini anımsatmaya çalışmış olmalıydı...

3 DİPTEN GELEN DALGA

10 Ekim 1959 günü, El Fetih örgütünü kurmak için Kuveyt'in dikkati çekmeyen bir evinde toplanmış birkaç kişiydik. Sonraki günler başkalarıyla da yine büyük gizlilik içinde —toplamı yirmiye yakın— birçok toplantı yapacaktık. Çeşitli Arap ülkelerinden ve başka yerlerden gelen gizli örgüt temsilcileri, böylece ilk kez eylemlerini merkezileştirmek amacıyla görüşüyorlardı. Bu dar çerçeveli kongre, on yıla yakın bir sürede, Filistin'in tanıdığı en güçlü ulusal kurtuluş hareketi olacak örgütün biçimsel kuruluşunu belirledi. Oysa bu dar çerçeveli kongrede hazır bulunan militanların tümü beş yüz kişiyi bulmuyordu.

Bu ekim toplantıları sırasında birçok belge hazırlandı ve onaylandı. Bu belgeler hareketin yapısı ve kuruluş özellikleri, stratejisi ve taktiği, doğuşuna yardımcı olacağımız devrimin parasal yönden desteklenmesi ve eylem olanaklarıyla ilgiliydi. El Fetih'e bağlı çeşitli kuruluşların görevleriyle birlikte kadroların seçilmesi ve yetiştirilmesi de burada belirlendi. Hareketin belli başlı seçeneklerini tanımlayan siyasal program, 1958 başında kabul edilmişti. Bu amaçla kurulan bir komitenin hazırladığı belge, tartışılmış, değiştirilmiş, sonra da kişisel görüşmelerimiz ya da karşılıklı mektuplaşmalarımız sonucu onaylanmıştı.

1950'lerde Kahire ya da Gazze'de yaptığımız sayısız konuşma ve tartışma sırasında ulaştığımız sonucu yansıtıyordu bu belge, ama bizden önce ulusal hareketin başında görev alan büyüklerimizin deneylerine de dayanmaktaydı.

O dönemde bu konuya ilişkin sistemli bir araştırmaya ya da ortak bir düşünceye girişmediğimiz halde, hepimiz, okuduğumuz kitaplardan hareket ederek geçmişten dersler çıkarmıştık. Varmış

olduğumuz sonuçlar birbirine benziyordu, Filistin tarihini belirleyen olaylarla ilgili sezgilerimiz ve çözümlemelerimiz aynı olmasa bile. Üstelik, değerlendirmelerimiz, sonraki yıllarda gelişecek ve daha bir açık seçiklik kazanacaktı.

Bence, bizden öncekilerin eylemleri konusunda tümüyle olumsuz bir yargıya varmak doğru değildir. Bir kere, tekvücut değillerdi. Aralarında büyük burjuvalar ve halkın içinden gelen kişiler, yurtseverler ve hainler, doğruyu görenler ve bazan yanılanlar vardı. Bu durumda, o çağın koşulları, ağır basan zihniyeti, gerekli deneye sahip olmadan karşı koymaları gerekil nesnel ve bazan kesin güçlükler nasıl dikkate alınmazdı? Pek çoğu ağır özverilerde bulunmuş, bazan başarısızlıklarının bedelini canlarıyla ödemişlerdi. Bu yanlışları tümüyle olumsuz bir uluslararası duruma, düşmanın gücüne ve kurnazlığına da yüklemek doğru değildi. Büyük yanlışlar yapılmıştı. Bunların yinelenmemesi için sözkonusu yanlışları saptamak ve çözümlemek üstlendiğimiz görevlerden biri oldu.

Hiç kuşkusuz, bizden öncekiler sağlam yapılı bir örgüt kurmayı becerememişlerdi. El Fetih'in ortaya çıkışına dek, ulusal hareket büyük ailelerden, özellikle de izlenecek yol konusunda görüş ayrılığı çıktı mı düşman ve birbiriyle çatışma haline gelen Hüsseynî'lerle Naşaşibi'lerden gelme kişiler tarafından yönetilmişti. Örgüt, varolduğu zaman, ilkeldi ve köklerini halk tabakalarına kadar uzatmıyordu. Doğal olarak da, ruhu ve temel direği durumundaki lider ortadan kalktı mı siliniyordu. Halk yöneticilerini izliyor, bazan da onlardan önde gidiyordu. Kendiliğinden oluşmuş yerel kurullar sayesinde, grevler ve gösteriler gibi, hatta gerilla gibi çeşitli savaş biçimleri uyguluyordu. 1919, 1922, 1928, 1933, 1936 ve 1938 ayaklanmaları halkın savaşçılığına, ama aynı zamanda da, merkezî, örgütlenmiş ve devamlı bir yönetim tarafından başlatılıp yönetilmedikçe savaşın kısır kalmaya mahkûm olduğuna tanıklık etmekteydi.

Bu nedenle, El Fetih'in kurucuları en büyük önemi, ne olursa olsun ve şu ya da bu liderinin başına ne gelirse gelsin, yaşayacak olan gerçek bir halk örgütünün yerleştirilmesine verdiler.

Bizden öncekilerin yaptıkları bir hata daha vardı:Yahudi halkı ya da hiç değilse bir bölümünü, ulusal kurtuluş hareketinin içine almanın önemini küçümsemişlerdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki yöneticiler ve halk, savaşı öncelikle İngiliz işgalciye karşı sürdürdüklerinin bilincindeydiler; bunun için de en ufak bir

değişiklik düşünmeksizin, İngiliz askeri çekilir çekilmez Filistin devletinin bağımsızlığının ve egemenliğinin ilanını istiyorlardı. Haklı olarak İngiltere hükümetini 1917'de Yahudilere Filistin'de bir ulusal yuva vadeden Balfour bildirisini yayınlamak, sömürge iktidarını doğrulamak ve devamlılığını sağlamak için bunu çeşitli yollardan beslemekle suçluyorlardı. Bu siyasetin, Arap ve Yahudi halkın tümü açısından zararlı olduğu açıktı.

İki savaş arasında direnişin başlıca yöneticisi olarak bilinen, Kudüs Müftüsü Hacı Emin El Hüsseyni, hiç değilse Araplar arasındaki her türlü din ayrılığının izlerini ortadan kaldırmak başarısını göstermişti. Hıristiyanlarla Müslümanları aynı anti-emperyalist savaşta birleştirmeyi başarmıştı. Ama Filistin Yahudilerini, gerçek çıkarlarının kendilerini Araplarla anlaşıp siyonist düşlerden vazgeçmeye itmesi gerektiğini söyleyerek neden ikna etmeye çalışmamıştı? Neden Filistin'deki sendikalar da, Yahudi emekçilerle bir ortak cephe oluşturmamışlardı? Hiç kuşkusuz, siyonist sömürgeciliğin kurbanları, özellikle de yeni göçmenler yararına topraklarından ve işlerinden olanlar için, Filistinlilerle bir arada yaşamaya çalışan Yahudilerle siyonist liderleri arasında bir ayırım yapmak güçtü. Yine de Filistinli yöneticiler bir Yahudi - Arap uzlaşmasına engel olan yanlış anlamaları ve anlaşmazlıkları giderme çabasına dört elle sarılmalıydılar.

Bu nedenle El-Fetih kurucuları, daha başlangıçta, tüm Filistin toprakları üzerinde Yahudilerin, Hıristiyanların ve Müslümanların eşit yurttaşlar olarak bir arada yaşayacakları bir devlet kurma olanağını sezmişlerdi. Yine de siyasal nitelikli çeşitli öğeler, İsrail Yahudilerine yapacağımız bu öneriyi 1968 yılından önce açıklamamızı engelledi.

Bizden önceki yöneticiler, aynı zamanda Filistin ulusal hareketini Arap rejimlerinin iradesine bağlamak hatasını da işlediler, bu rejimlerin bencil güdülenmeleriyle Arap halklarının çıkarcılıktan uzak güdülenmelerini birbirine karıştırdılar. Bölgedeki hükümetlerin çoğu o dönemde İngiltere'nin sultası ya da etkisi altındaydı ve zorunlu olarak ya da isteyerek, özellikle İngiliz emperyalizmine karşı savaşan bir kurtuluş hareketinin içten müttefikleri olamazlardı. 1932 yılında dağa çıkmadan önce yoksul halkı örgütleyen, Şeyh İzzettin El Kasım gibi gerçek bir özgürlük savaşçısı, üç yıl sonra, hiçbir "kardeş" ülkeden en ufak destek görmediği için yiğitçe can verdi. 1935 yılında peşinen

kaybedilmiş bir savaşın sonunda İngilizler tarafından öldürüldü kuşkusuz, ama ölümündeki sorumluluk öncelikle İngiliz yetkililerinin Arap suç ortaklarındadır.

1936 halk ayaklanması sırasında da hiçbir Arap rejimi Filistin ulusunun yardımına gelmedi. Bir tanesi altı ay uzayan genel grevler, gösteriler, İkinci Dünya Savaşı öncesine dek süren düzenli savaşlar, kan nehirleriyle son buldu. Arap devletleri kıyımı durdurmak ve İngiliz toplarıyla tanklarına karşı koyan savunmasız halkın öldürülmesini önlemek için bir şey yapmadıkları ve en ufak bir maddî yardımda bulunmadıkları gibi, bir de "büyük müttefikimiz İngiltere"ye karşı savaşmaktan vazgeçmesi için Filistin halkına bir de çağrı yayınladılar. Aynı fırsattan yararlanıp Yahudileri yok edilmesi gerekli düşman gibi göstererek devrimi saptırmaya çalıştılar.

Hemen savaştan sonra, siyonistler İngilizlerin aktif ya da posif suç ortaklığıyla yığın yığın silâh alırken ve güç dengesi tehlikeli bir biçimde Haganah'tan yana bozulurken ve Haganah 1938 yılının ilk aylarında toprak işgalini sürdürürken, Arap devletleri Filistinlilere kendilerini koruma olanaklarını vermemekte diretiyorlardı. Görünüşü kurtarmak için, savaşa katılabilecek durumdaki on binlercemize birkaç yüz tüfek yolladılar.

Davranışlarını doğrulamak için de, Filistin'in kurtuluşunu kendi başlarına üstlenme güvencesi verdiklerini öne sürüyorlardı. Acıklı serüvenlerinin nasıl sonuçlandığı biliniyor. 15 Mayıs 1948 günü Filistin'i işgal eden orduları, 1947 Kasım'ında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca kabul edilen toprakların paylaşılması planını yerinde uygulama yeteneğini bile gösteremediler. Nedeni de Şeria nehrinin batı yakasındaki topraklara göz diken Ürdün Kralı Abdullah'ın bu bölgeyi hemen kendi ülkesine katması, Kral Faruk'un da Gazze bölgesini Mısır yönetimi altına sokmasıydı. 1948 Eylül'ünde Gazze'de Ahmet Hilmi Paşa'nın başbakanlığında kurulan Filistin hükümeti, hiçbir Arap başkenti destekleme tehlikesini üstlenmek istemediği için, doğduğu gün öldü. Uygulamada, Arap devletleri, İsrail'e Birleşmiş Milletler'ce verilen toprakların bu devlet tarafından genişletilmesine olanak tanıyarak, İsrail devletinin kurulması oldu-bittisinin sağlamlaştırılmasını sağladılar.

"Filistin'de tasarlanan tüm devrimler Arap başkentlerinde başarısızlığa uğramıştır" yolundaki özdeyişi doğrulayan örnekler çoğaltılabilir. Deneyler göstermiştir ki, gerici ya da ilerici,

bölgedeki tüm rejimler sonunda bize hep aynı şekilde davranmışlar, Filistin ulusunun çıkarlarındansa kendi çıkarlarına öncelik tanımışlardır.

Bu yüzden El Fetih kurucuları, Filistin ulusal hareketini herhangi bir Arap hükümetinin denetimine sokma yolundaki her türlü girişime karşı direnmeye, harekete herhangi bir "kardeş" ülke tarafından el konulmamasını gözetmeye ant içmişlerdi. Girişimimizin devamlılığını ve daha sonra başarıya ulaşmasını bu yoldan güvence altına alabileceğimize inanıyorduk. Ardından da, militanlarımıza ve sonra gelecekteki muhataplarımıza yalnız ayrılıkçı olmadığımızı, ama aynı zamanda da Arap birliğinin başsavunucuları haline gelmek istediğimizi anlatıyorduk. Yerel ve dünyadaki güç dengesi değişmediği sürece Filistinlilerin anayurtlarını tek başlarına kurtaramayacaklarından emindik çünkü. Kendimize hedef olarak birleştirici ve devrimci bir Arap gücünün katalizörü, Filistinlilere haklarını geri verecek geniş bir cephenin öncüsü olmayı seçmiştik. Stratejimiz bu oldu, hâlâ da budur. Sonuca ulaşıncaya dek, Arap olsun olmasın, çıkarları bizimkilerle uyuşan yabancı hükümetlerle antlaşma ya da taktik ittifak yapmayı öngörür bu strateji.

Bu ilke, İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler Almanya'sıyla ittifak yapan Hacı Emin El Hüsseyni tarafından yanlış olarak uygulanmıştır. Hepimizin büyük bir güçle mahkûm ettiğimiz bir hata yapmıştır Hüsseyni. Yine de bu davranışı gerçek koşulları içinde yerine oturtmak gerekir. Siyonist propaganda, çok açık olan nedenlerle, onu bir Nazi dostu olarak öne sürdü. Hacı Emin El Hüsseyni'yi tanıyan herkes —ki ben de onlardan biriyim— tersine tanıklık edebilir. Hacı Emin, hiç kuşkusuz tutucu bir milliyetçiydi, ama içtenlikliydi. Şunu da söylemeliyim ki, kafa yapısına ve kendisini bizden ayıran görüş ayrılıklarına karşın, El Fetih örgütünü ve yöneticilerini hiçbir zaman açıkça eleştirmemiştir. Onu son kez1974 yılında, ölümünden üç ay önce gördüm. Kaderini Almanya'ya bağladığı için kendisini suçladığımda, bu davranışına neyin yol açtığını açıkladı. İngilizlerin Filistin'de oynadıkları role ve başvurdukları yönteme öfkelenmiş, manda yöneticilerinin kendisini devamlı kovalamalarından bezmiş, doğal olarak karşı tarafa katılmıştı.

Pek çok başka Arap milliyetçisi gibi -özellikle Iraklı ve Mısırlı- Mihver devletlerinin savaşı kazanacaklarına ve savaş boyunca kendilerini destekleyenlere bir minnet borcu olarak, Filistin'e

bağımsızlık vereceklerine inanmıştı. Hitlerin Araplar gezegenimizdeki "ırkların" nitelik sıralamasında Yahudilerden sonra on dördüncü sıraya koyduğu düşünüldüğünde böylesine düşlerin pek safça bir hesaba dayandığını kendisine açıkladım. Almanya savaşı kazansaydı, Filistin araplarına İngiltere mandası altında karşılaştıklarından çok daha acımasız bir işgal yönetimi zorla kabul ettirirdi.

Yukarda da belirttiğim gibi, Hacı Emin Nazi değildi, savaş sırasında İngilizleri destekleyen Filistinli yöneticiler birer emperyalizm ajanı olmadığı gibi. Bu sonuncular yalnızca Müttefiklerin zaferine kaderlerini bağlamışlardı ve Birinci Dünya Savaşı'ndan beri Filistin ulusunun tüm savaşlarının ilk ve değişmez hedefi olan vatanlarının bağımsızlığını bu yoldan koparacaklarını umuyorlardı.

Filistinli milliyetçilerin Hitler Almanya'sının hizmetine girdikleri yolundaki tezi geçerli kılmaya çalışanlar, yurttaşlarımızdan binlercesinin İngiltere ordusu saflarında savaştığını görmezden gelmektedirler. En iyi askerî eğitmenlerimiz, fedailerin eğitimine büyük katkısı olanlar, İngiliz ordusu tarafından yetiştirilmişlerdir. Kaderin ne garip bir cilvesidir ki, 1965'de kurulan Filistin Kurtuluş Ordusu'nun ilk başkomutanı Vagih El Madani, Filistin'deki bir İngiliz askerî okulunda Moşe Dayan'ın sınıf arkadaşı olmuştur...

İlk adımlarımıza yön vermemize katkıda bulunan, yalnızca bizden öncekilerin deneyleri ve hataları değildir. El Fetih'in kuruluşundan beş yıl önce Cezayir'de başlatılan gerilla savaşı, bizi çok yakından ilgilendirmişti. Sağlam bir cephe kurabilen, kendilerinden bin kat güçlü bir orduya karşı savaşı sürdürebilen, bazan karşı kamplardaki çeşitli Arap ülkelerinden bile değişik biçimlerde yardım sağlayıp yine de onlardan birine bağımlı olmamayı başaran Cezayirli milliyetçilerin girişimi bizi çok etkilemişti. Bir bakıma düşlediğimiz başarıyı simgeliyorlardı.

O sıralar Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi temsilcileriyle hiçbir ilişkimiz olmadığından, bu konudaki yayınlar aracılığıyla Cezayir hareketi üzerine belge topluyorduk. Siyasal kültürümde büyük boşluklar vardı. Felsefe öğrencisi olduğumdan, zorunlu olarak Hegel, Marx ve Lenin'le iyi kötü yakınlaşmıştım. Ama kişisel merakım çok daha genişti ve Michel Eflak'tan (Baas Partisi'nin kurucusu) Seyyid Kutb'a (Müslüman Kardeşler'in ideologlarından biri), serüven ve polis romanlarına kadar

uzanıyordu. Ancak 1957'de Gazze'ye döndükten sonra, özel olarak devrimlerle, tüm devrimlerle ilgilendim.

Lenin'in yapıtlarını yutarcasına okudum. Yürekliliği, yabancı ülkelerde siyasal sürgün olarak yaşadığı sıra bile eksilmeyen yaradılışındaki iyimserliği beni coşturuyordu. Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmeleri ve karşılaştıkları güçlükler bana evrensel düzeyde gelen sayısız dersler taşımaktaydı. Yine de kendimi, Lenin'in katı maddeciliğinden çok İslâm'daki ahlâk kavramına uygun düşen Mao Zedong'a daha yakın hissediyordum. Üstüne üstlük, Uzun Yürüyüş hayal gücümü büyülüyordu. Beni düşler içinde bırakıyordu. Filistin ulusunu, silahlanmış, zorbalıkla topraklarını elde edenleri kovmak için ülkesine doğru yürürken gözümün önüne getiriyordum...

En sevdiğim yazarlardan biri olan Frantz Fanon, birkaç kez okuduğum "Dünyanın Lânetlileri"nde, ancak düşmanın toplarından ve tanklarından korkmayan bir ulusun devrimi başarıya ulaştıracağını yazıyordu. Bununla Cezayir milliyetçilerinin, ayaklanmalarını başlattıkları sıra geçerli olan güç dengesini dikkate alsalardı hiçbir işe girişemeyeceklerini anlatmak istemekteydi. O çağda ne kadar haklı olduğu görülebilirdi. Üçüncü Dünya'nın bir ucundan öbürüne, her şeyden yoksun halklar, yine de özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını elde etmek için silaha sarılıyorlardı.

El Fetih'in kurucuları, İsrail'in askerî üstünlüğünü, olanaklarının büyüklüğünü ve müttefiklerinin gücünü biliyorlardı. Yine de başlıca hedef olarak silahlı savaşın başlatılmasını seçtiler. Her şeye karşın siyonist devleti yeneceğimiz hayaline kapıldığımızdan değil, ama Filistin davasını dünya kamuoyunun gözüne sokmak ve özellikle de ulusumuzu yığın halinde yaratmaya çalıştığımız halk hareketi çevresinde toplamak için başka çaremiz bulunmadığından.

Bunun için iki ögeyi hesaba katmaktaydık: Filistinlilerin kafa yapısı ve çeşitli Arap siyasal partilerine dağılmış olmaları. Bu partilerle ideoloji yönünden yarışamazdık. Müslüman Kardeşler'den, komünistlerden, Arap milliyetçilerinden ya da baascılardan fazla verecek şeyimiz yoktu. Ama açıkçası Filistin'in kurtuluşunu ikinci plana ittikleri ve Filistinlileri böldükleri ölçüde bu partilerin olumsuz olduklarını düşünüyorduk.

Bir tek silahlı savaş ideolojik görüş ayrılıklarının üstüne çıkabilir ve birliğin itici gücü olabilirdi. Gerçekten de, Arap

partileriyle siyaset adamlarının söylevlere ve vaadlere boğduğu yurttaşlarımızdan pek çoğunun bu kısır sözlerden bezmeye, İslâm milliyetçiliğinin, Arap milliyetçiliğinin ya da komünizmin cansıkıcı dolambaçlar, yüreklerindeki tek hedef olan anayurtlarını geri almanın yerine geçmeye yönelik bir yol olup olmadığını kendi kendilerine sormaya başlıyorlardı.

1959 yılında Beyrut'ta yayınlanmaya başlayan, "Falastinuna" (Filistinimiz) adlı kimin çıkardığı belli olmayan bir dergi aracılığıyla doktrinimizi açığa vurduk. Paramız ve olanaklarımız ölçüsünde düzensiz olarak yayınlanan dergide, haberler, dedikodular, basit ve herkesin okuyabileceği bir dille ve takma adlarla temel ilkeleri geliştirdiğimiz makaleler vardı. Bu temel ilkeleri şöyle özetleyebiliriz: Devrimci şiddet anayurdun kurtuluşuna götüren tek yoldur; hiç değilse ilk aşamada Filistin halkı tarafından uygulanmalı ve partilerle devletlerden bağımsız olarak yönetilmelidir; yine de Arap dünyasının aktif desteği girişimin başarıya ulaşması için zorunlu olduğundan, Filistin halkı karar yetkisini ve öncü rolü elinde tutacaktır.

El Fetih, "Arap birliği Filistin'in kurtuluşundan geçer" yolunda bir açıklama yaparak o dönemde geçerli olan milliyetçi Arap tezlerinin karşısına çıkıyordu. Nasırcılığın doruğuna ulaştığı, Mısır'la Suriye'yi bir araya getiren Birleşik arap Cumhuriyeti'nin doğuşunun İsrail devletini boğacak bir dalganın başlangıç noktasını oluşturduğu sanılan bir sırada, bu tavır gözüpekti.

Yine, de 1959 sonbaharında başlıca hedefimiz kamuoyunun geniş kesimlerini kendi görüşlerimize kazanmak değil, silahlı savaşı başlatmaya ve yığın hareketi olmaya yönelik bir örgütü kurmaktı. İki kuruluş tasarladık: Piramit örneğine uygun olarak, biri askeri öbürü siyasaldı bu kuruluşların. Tabandaki hücreler, bölge ve semt komiteleri, devrim konseyi, yetkisini ulusal kongreden alan bir merkez komitesinin yüksek denetimi altında çalışacaklardı. Ulusal kongre de Filistin halkının tüm kesimlerinin temsilcilerini bir araya getiren bir parlamento gibi çalışacaktı. Tüccarlardan, memurlardan, kol işçilerinden, serbest meslek sahiplerinden, aydınlardan oluşan bu temsilciler arasında üyelerimiz hiçbir partiye bağlı olmaksızın görev yapacaklardı.

Kadroların oluşturulması diye adlandırılan dönemde —1959-1964 yılları arasında— İsrail devletinin çevresinde , Şeria'nın batı yakasında ve Gazze'de, Suriye ve Lübnan'daki göçmen

kamplarında, aynı zamanda da Afrika'da, Avrupa'da hatta Güney ve Kuzey Amerika'da bulunan Filistinliler arasında yüzlerce hücre kurduk. Militanlarımız, El Fetih'le ilişkilerini açığa vurmaksızın, sendikalarda ve kulüplerde, meslek kuruluşlarında ve belediye meclislerinde yöneticiliklere seçtirebiliyorlardı kendilerini.. İçimizde özel yeteneklere sahip bulunanlar şu ya da bu Arap devletinde önemli görevlere getiriliyorlardı.

Tüm çalışmalarımızın temel kuralı mutlak gizlilikti. Her hücre üç kişiden oluşuyor, hücre üyeleri de ek güvenlik önlemiyle zaman zaman değiştirdikleri takma adlarla tanıyorlardı birbirlerini. Daha çok kamu binalarında ya da herkesin gözü önünde, bu amaçla düzenlenmiş kır gezilerinde toplanıyorlardı. Telefon ve mektupla haberleşmek yasaktı, örgütlerimizin büyük bir rahatlık içinde çalıştığı ülkelere adam yollamak gerekse bile haberleşme konuşarak yapılıyordu.

Bağımsızlık ilkemize sadık kalarak, bu dönemde yöredeki herhangi bir ülkeden para yardımı istemekten kaçındık. Oysa gereksinimlerimiz büyüktü. Yalnız El Fetih'in işleyişini ve gelişmesini sağlamak değil, biri silah alımıyla ilgili olan çeşitli fonları da beslemek zorundaydık. Bu nedenle militanlarımızdan büyük özveri istiyor, onlar da maaş ya da ödeneklerinin büyük bölümünü— bazan yarıdan fazlasını— El Fetih kasasına yatırıyorlardı. Bu kasa ayrıca, çeşitli ülkelerde yaşayan ve örgütümüzün üyesi ya da örgüte yakınlık duyan zengin Filistinliler tarafından cömertçe takviye idiliyordu. Yıllar geçtikçe örgütümüze para toplayanlar, destek komitelerine alınmış olsun ya da olmasın, geniş bir bağışçı şebekesi oluşturdular.

El Fetih ilk atılımı 1961 den sonra yaptı. İki olayın hareketin saflarını kalabalıklaştırmaya katkısı oldu. Bunların ilki Kuveyt'te kendiliğinden kurulan otuz beş-kırk kadar Filistin örgütünün çoğunu bir araya getirmeyi başarmamızdı. İşin doğrusu, bunların çoğunun bir ya da iki avuç çoşkulu kişiyi toplaması ve ayakta durmakta güçlük çekmesiydi. Yine de El Fetih'e katılmaları iyi niyetlerin dağılmasına son veriyor, bazı durumlarda da bize dinamik ve yetenekli kişiler kazandırıyordu...Daha da önemlisi, Katar'da ve Suudi Arabistan'daki bir örgütü yöneten, sonraları El Fetih saflarında önemli bir rol oynayacak olan üç kişiyle anlaşıp onlarla birleşmemiz oldu. Bu üç kişi, Yusuf El Naccar, Kemal Advan (ikisi de 1973 Nisanında Beyrut'ta İsrail komandoları tarafından öldürüldüler) ve şu sıra El Fetih Merkez Komitesi

üyesi Ebu Mazen'di. Fikirleri bizimkilere çok yakındı, birleşmemiz güçlük çekilmeksizin gerçekleşti.

1961 yılında Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin dağılması, gerçekte yığın hareketine dönüşmemizin başlangıcı oldu. Mısır-Suriye birleşmesinin başarısızlığa uğraması sonucu duyulan umut kırıklığı — Nasır'ın çabasıyla üç yıl önce gerçekleşen bu birleşme o dönemde büyük umutlar yaratmıştı— pek çok Filistinliyi bağlı oldukları kuruluşlardan ayrılıp El Fetih'e katılmaya itti.

Okurlar Filistinlilerin çektikleri acıların boyutlarını bilmedikçe ülkelerini geri alma yolunda gösterdikleri sabırsızlığı da doğru değerlendiremezler. Sürgünün kendisi ancak yaşayanların anlayabildikleri bir acıdır tek başına. Kişinin yuvasını yitirmesini sevdiklerinden ayrı kalması izliyorsa, felâket daha da büyür. Zorunlu olarak Arap olsun olmasın, çeşitli ülkelere ve Birleşik Amerika ya da Güney Amerika gibi dünyanın çok uzak yörelerine dağılmamış Filistinli ailelerin sayısı pek azdır.

Ailemin kaderinin de, bu yönden olağanüstü bir yanı yoktur. Ağabeyim Abdullah, Suudi Arabistan'da makinist olarak çalışmış,daha sonra Kuveyt'te soğutma aygıtları teknisyeni olmuştur. Küçük kardeşim Ahmet, Katar'da İngilizce öğretmenidir, ama daha önce Pakistan'da, Mısır'da ve İngiltere'de yaşamıştır. İki kızkardeşim Selva ve İnsaf. Suudi Arabistan'a yerleşmişlerdir. Ama biri Cidde'de öğretmenlik yapmakta, ikincisi Milli Savunma Bakanlığı görevlilerinden birinin karısı olarak Riyad'da yaşamaktadır. Çeyrek yüzyıl içinde bir kere, 1977 yılında, ağabeyim Abdullah'ın Kuveyt'te geçirdiği ciddi bir ameliyat dolayısıyla bir araya gelebildik. Bu unutulmaz aile toplantısının tek eksiği vardı: Bir yıl önce Kahire'de ölen babamız.

Filistinliler, 1948 yılında Filistin'den ayrılırken Arap ülkelerinde kardeş gibi karşılanacaklarını sanıyorlardı. En iyi durumda kendilerine yabancı gibi davranıldığını, Arap ülkelerinin çoğunda istenmediklerini görünce şaşkınlıkları büyük oldu! En konuksever toprak sayılabilecek Lübnan'a dostça kabul edildiler, ama orada kurulan göçmen kampları da birer gettoya dönmekte gecikmedi. Buralara izin kâğıtsız girilip çıkılamıyordu. Ürdün'de kamplara girip çıkma kısıntısı konulmamıştı, ama göçmenler devamlı polis denetimi altındaydılar. Her türlü siyasal çalışma, hatta karşı çıkma, bezdirici sorgularla, keyfi hapse

atılmalarla, hatta işkenceyle cezalandırılıyordu. Suriye'de yaşama koşulları daha rahattı, ama karşılığında yetkililer konuklarından tam bir uyum, sağcı ya da solcu, "ayrılıkçı" ya da Arap milliyetçisi iş başındaki rejime kayıtsız şartsız katılma istiyorlardı. İş bulma sorunu da Arap dünyasının bir ucundan ötekine aynıydı: Yerli halka her işte öncelik tanınıyor, Filistinliler onlardan artakalan güç ya da düşük ücretli, küçük görevlerle yetinmek zorunda kalıyorlardı. Özellikle de güvenlik örgütleriyle "durumlarını düzene sokmak" zorundaydılar. Çünkü bu örgütler "sadık olmayan" ya da "bozguncu" olmasından kuşkulanılan her Filistinliyi işsizliğe mahkûm edebiliyorlardı.

Kuveyt bu kuralın az rastlanan istisnalarından birini oluşturuyordu. Bu küçük ülkenin hükümeti gibi halkı da her zaman Filistinlilere yakınlık göstermiş,destek olmuştur. Doğrusu, Filistinliler de sayıca olduğu kadar yetenekleriyle,petrol gelirleri Kuveyt Emirliğini zenginleştirmeden çok önce, ülkenin gelişmesine ve refahına katkıda bulunmuşlardır. Kuveyt'teki Filistinliler ülke nüfusunun aşağı yukarı yüzde yirmisini oluşturmaktadırlar bugün, aralarında bir yığın uzman işçi dışında, çok sayıda öğretmen, mühendis, doktor, yüksek memur, vb. vardır.

El Fetih'in Kuveyt'te kurulmuş olması bir rastlantı değildir. İçimizden birçoğu orada önemli görevler yapmaktaydı: Yaser Arafat Bayındırlık Bakanlığının saygın ve değer verilen bir mühendisiydi; Faruk Kaddumi (Ebu Lutf) Sağlık Bakanlığının genel müdürlerinden biriydi; Halit El Hasan ve Abdülmuhsin el Kattan yüksek devlet memuruydular, Halil İbrahim El Vezir (Ebu Cihat) ve ben lise öğretmeniydik.

Öteki Arap ülkelerinde yaşayan Filistinlilere göre, bir bakıma, ayrıcalıklı kişiler sayılırdık. Yoğun bir gizli çalışma içinde olduğumuz halde, ne izleniyor ne de baskı görüyorduk. Verdiğim Arap dili, felsefe ve ruhbilim dersleri, aralarından en iyilerini örgüte aldığım öğrencilerime El Fetih'in görüşlerini rahatlıkla anlatmama olanak veriyordu.

Buna karşılık, dış ülkelere yapacağımız yolculukların kısıtlanması konusunda öbür Filistinlilerin kaderini paylaşıyorduk. Şu ya da bu Arap ülkesi tarafından verilmiş pasaportlarımız olduğu halde, büyük bir hasislikle ve boşa giden sayısız girişim sonucu sağlanan giriş ve çıkış vizeleri almak zorundaydık. Dilediğimiz kadar Mısır, Suriye, Ürdün ya da Lübnan uyruklu

olalım, bizi kabul eden ülke yetkilileri hepimize birer yabancı, hatta kuşkulu kişi gözüyle bakmayı sürdürüyorlardı. Örneğin Mısır'dan bir yolculuk izni alan Filistinli, özel olarak bunu onaylatmadıkça ülkeye girip çıkamazdı.

El Fetih bünyesinde siyasal sorumluluklar almış biri olarak, çoğu kez çeşitli Arap ülkelerine yolculuk etmek zorundaydım. Vize derdinin üzerine ders yılı içinde izin alma zorlukları eklenmekteydi. Ben de çok zorunlu olmadıkça yolculuktan kaçmaktaydım. Ancak 1963 Martında önemli bir durumla karşılaştım. Karımın Kahire'de mühendislik yapan ağabeyi bir kaza sonucu ölmüştü. İzin almak için yaptığım başvuruda gösterdiğim gerekçeler, sonunda karışık işlere bulaştığımdan kuşku duymaya başlayan Milli Eğitim Bakan Yardımcısı Mahmut El Goneim tarafından pek hoş karşılanmadı. Çok ince ve eşsiz bir mizah duygusuna sahip bulunan Goneim, bana şu sözlerle takıldı: 'Son yıllarda yaptığınız yolculukları doğrulamak için en az üç kez babanızın ölümünü, dört kez annenizin ölümünü, ayrıca da erkek ve kız kardeşlerinizin ölümlerini gerekçe olarak gösterdiniz. Bugün eniştenizin acı bir biçimde öldüğüne beni inandıracağınızı mı sanıyorsunuz?"

Onu doğru söylediğime inandırdım mı bilemiyorum, ama sonradan en iyi dostlarımdan biri olan Mahmut El Goneim (kendisi hâlâ aynı görevdedir) bana çıkış iznini verdi. Karım ve o sıra üç yaşında olan kızım İman'la Beyrut uçağına bindik. Geceyi orada geçirip ertesi gün Kahire'ye geçecektik. Ama Lübnan yetkilileri bize yirmi dört saatlik transit vizesi vermediler ve geceyi Beyrut havaalanında, boylu boyunca bile uzanamadığımız minicik bir odada geçirmek zorunda bıraktılar. Karım ve kızımın geceyi Beyrut otellerinden birinde geçirmelerini, benim havaalanında kalabileceğimi söyledimse de sonuç alamadım. Güvenlik subayının kılı bile kıpırdamadı.

Bu olayların ardından, içinde bulunduğumuz odaya bir köpek sokuldu. Gerekli sağlık belgesi alınmadığı için o da ülkeye giremiyordu. Filistinlileri hiç değilse köpeklerden ayırmadıklarını düşünüp avunuyordum ki, bir yüksek görevlinin araya girmesiyle özel izin alabilen felâket arkadaşımızı çıkarıp götürdüler.

Filistinlilere lâyık görülen davranışın simgesi olan bu olay, belleğime kazınmıştır. On yıl kadar sonra, Filistin halkının acı kaderini ve savaşımızın taşıdığı anlamı örneklemek istediğimde, bugün Hıristiyan Falanjist Parti içinde önemli yeri olan bir

Lübnanlıya bu olayı anlattım. Soğuk bir bakışla beni tepeden tırnağa süzerek, küçümseyici bir sesle şunları söyledi: "Sizin sözde kurtuluş hareketiniz hedeflerinden hiçbirine ulaşmamıştır. Hâlâ istenmeyen yabancılarsınız ve Arap ülkelerine hiçbir zaman rahatça giremeyeceksiniz. Lübnan'daki varlığınızın tek somut sonucu, istediğiniz yüksek ücretlerle hizmetçiliremize ödediğimiz ücretlerin artmasına katkıda bulunmanızdır..."

Dişlerimi sıktım ve karşılık vermedim. Arap dünyası içindeki son barınağımız olan bir ülkede, Lübnanlıları yıkıcı bir iç savaştan, Filistinli savaşçıları da yeni ve acı bir sınavdan kurtarmak amacıyla görüşmeler yaptığımdan sinirlerime egemen olmam gerekiyordu. Yine de görüşmemizde hazır bulunan söz konusu kişinin karısı, böylesine bir küçümseme karşısında öfkesini bastıramadı. "Ebu İyad'ın yerinde ben olsaydım, seni hemen vururdum!" diye bağırdı.

Konuştuğum adam bir noktada haksız değildi. Savaşlarımıza ve kazandığımız zaferlere, verdiğimiz binlerce şehide, Arap savaş alanlarında kalan tüm ölülerimize karşın, hâlâ bizlere vebalıymışız gibi davranılıyordu.

Sırası gelmişken, pek çok benzeri olan yakın geçmişteki bir olayı aktarmak istiyorum. Olayı yaşayan Naci El Astal, Mısır tarafından verilmiş resmî bir yolculuk iznine sahipti. Yine de Kahire havalanına vardığında ülkeye sokulmadı. Yetkililer onu Şam'a giden bir uçağa bindirdiler, oradan da Kuveyt'e gönderildi. Kuveyt'ten bu kez Amman'a giden bir uçağa bindirildi, ama Ürdün de kendisini kabul etmedi. Böylece haftalar boyu tüm Arap ülkelerini dolaştıktan sonra, birçok girişimin ardından,bir yere kapağı atabildi. Bildiğim kadarıyla, Astal hiçbir kınanacak şey yapmamıştı. Ama dedikodulara dayanan herhangi bir polis raporu bir Filistinlinin suçlanması için yeterlidir.

Vatansız bir ulus çaresiz, dolayısıyla savunmasız bir ulustur. Bu durumda, pasaport ya da bayrak gibi simgelerde kendimize bir kimlik, bir varlık nedeni aramamıza neden şaşmak gerekiyor?

Evet, 1960 'ların başında,Arap rejimlerinin kendilerine gösterdikleri kayıtsızlık Filistinlilerde hoşnutsuzluk yaratıyordu gitgide. Filistin'e özgü bir savaşçı örgüt gereksinimi, "Falastinuna" dergisinde açtığımız kampanyanın da etkisiyle kendini daha büyük bir şiddetle duyurmaktaydı. Çeşitli hükümetler, kendilerine karşı dönme tehlikesi taşıyan bu büyümekteki öfkeyi üzerine çekecek bir hareketin yaratılmasıyla "boşluğun!" doldurulması

gerektiğini düşündüler. Ama Filistinlileri ardından sürükleyecek ve onlara yeniden güven verecek bir adam bulmaları gerekiyordu. Prestiji eskisi gibi olmasa da kamuoyunun bir kesiminde hâlâ büyük olan Hacı Emin El Hüsseyni yaşıyordu kuşkusuz. Ama Nasır eski Kudüs Müftüsünü sevmezdi. Mısır kendisine siyasal sığınma hakkı tanımıştı, ancak herhangi bir çalışmaya girmesini yasaklamıştı. Reis, eski Filistinli liderin geçerliliği kalmamış bir geçmişi simgelediğini, en azından Nazi Almanya'sıyla işbirliği yapmakla kendi kendini gözden düşürdüğünü düşünüyordu. Meslekten avukat, iyi ve yetenekli bir konuşmacı, üstelik Suudi Arabistan'ı Birleşmiş Milletler'de temsil ederek uluslararası bir deney edinmiş olan Ahmet Şukeyri'yi ona yeğledi.

Böylece Ahmet Şukeyri, 1963 Eylülünde, bir "Filistin varlığı"nı ortaya koymanın yollarını aramakla görevlendirilmişti. Bu amaçla Arap hükümetleriyle görüşecek, Filistin halkının temsilcisi olan bir Filistin kongresi toplamaya çalışacaktı.

El Fetih yönetimi hemen çevrilmek istenen manevrayı anladı ve Arap rejimleri tarafından oluşturulacak, harekete geçirilecek ve denetlenecek böyle bir kurumun Filistin ulusal hareketi açısından ne büyük tehlikeler taşıyacağını sezdi. Yaser Arafat ve ben,Filistinli Öğrenciler Birliği'ni yönettiğimiz yıllarda, yani 1950 lerin başında Şukeyri'yi yakından tanımıştık. Bizimle işbirliği yapması için onunla ilişki kurmaya karar verdik. Kahire'deki ilk görüşmemiz sırasında, "taban"ın etkili desteğini görmeyen "tepeden inme" bir kuruluşun neden etkisiz kalacağını kendisine anlattım. Herkesçe izlenebilecek kendi çalışmalarıyla bizim gizlice sürdüreceğimiz eylemi birleştirebileceğimiz bir eşgüdüm önerdim. İlk Arap doruğunun 1964 Ocağında kendisini kurmakla görevlendireceği Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, bir çeşit Yahudi Ajansı, militanlarımızın sürdüreceği silahlı savaşa bir yasal paravana olacağını söyledim. Aradaki bağlantı,kendisinin FKÖ yürütme kuruluna üye olarak alabileceği yöneticilerimizden bazıları tarafından sağlanacaktır.

O sıra El Fetih konusunda bir şey bilmeyen Ahmet Şukeyri, beni büyük bir dikkatle, hatta sandığım kadarıyla yakınlık duyarak dinledi. Bir düşünme süresi istedi. Arap başkentlerindeki, gezisi sırasında, benimkinin eşi bir görev üstlenmiş olan arkadaşlar onunla aynı yolda konuştular. Yine de verdiği karşılık olumsuzdu. Görevinin, Arap rejimleriyle ilişkisinin, o sıra İsrail'in Şeria Nehri sularını kendi çıkarına çevirmesini önlemek olan Arap

Ligi stratejisine gölge düşürmeme ödevinin, bizimle böyle bir anlaşma yapmasını engellediğini söylüyordu. Yıllar sonra, FKÖ yönetiminden ayrıldığında, olumsuz tavrının sorumluluğunu Nasır'ın ve öteki Arap yöneticilerin üzerine atarak kendini temize çıkarmaya çalıştı. Aslında, geciken açıklamaları, inandırıcı değildi. Kendisiyle gizli ilişkiler kurmayı önerdiğimizde, niçin Arap liderlerinin onayını almaya çalışmıştı? Söz verdiği gibi, bize yardım etmek şöyle dursun, daha sonra Şukeyrl bizimle var gücünü harcayarak mücadele edecekti.

İlk ulusal Filistin Kongresi 28 Mayıs 1964 günü toplandı. Bizim bunu boykot edip etmememiz sorunuda ortaya çıktı kuruluş biçimi ve yöneticileri, yöneldiği hedef, en başta bizi katılmamaya itiyordu. Tersine, başka nedenler de , katılmamızdan yana görünmekteydi. Bunların başlıcaları, Filistin siyasal yaşamından kopmama zorunluluğu ve daha da önemlisi, olanaklarından yararlanmak için zengin ve güçlü bir örgüte sızma gerekliliğiydi. Gerçekten de gizli çalışmalarımıza yararlı bir biçimde paravana olabilirdi. Böylece arkadaşlarımızdan bazıları (Ebu Cihat, Muhammet El Naccar ve Kemal Advan gibi) kongreye katıldılar ve özellikle silahlı savaşı önererek El Fetih'in başlıca tezlerini savunmakta bu fırsattan yararlandılar.

Kendi küçük olanaklarımızla hararetli bir biçimde hazırlandığımız gerilla savaşının yolunu açmaya çalışıyorduk. Hiçbir hükümetten parasal yardım gördüğümüz yoktu, piyasadan, küçük miktarlar halinde, hafif ve çoğu kez kötü silahlar satın alıyorduk. Ama karşımıza çıkan en zorlu sorun, hücreler halinde yetiştirdiğimiz bin kadar fedainin eğitimiydi. Gerektiğinde çeşitli Arap ordularında ya da İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz kuvvetlerinde görev almış eski subaylardan yararlanabilirdik. Yine de, eğitim için güvenilir yerler bulmak zorunluydu...

1964 yılında bize yakın olan tek Arap rejimi, Cezayir'de bir temsilcilik kurmamıza izin veren Bin Bella'nınkiydi. Ancak, Nasır'la çok yakın ilişkisi bulunan Bin Bella bize hiçbir maddi yardım yapmak istemiyordu. 1965 yılında Bumedyen'In iktidara geçmesinden sonra, şu sıra Suriye Cumhuriyeti'nin Başkanı olan ve 1964 yılından beri iyi ilişkiler içinde bulunduğumuz General Hafız El Esat sayesinde, Cezayir'den ilk silah yardımını aldık.

O sıralar Hava Kuvvetleri Komutanı olan Esat, hava yoluyla gelen silahları teslim alıyor ve gerek... kendi hükümetinin, gerekse üyesi olduğu Baas partisinin haberi olmaksızın bize

aktarıyordu. Gerçekten de Suriye'deki rejim bize düşmandı, ama önemli yerlerde bulunan iki kişinin suçortaklığından yararlanmaktaydık. Bu iki kişiden biri Esat, öbürü askeri haberalma örgütü başkanı ve daha sonra Genelkurmay başkanı olan General Ahmet El Suveydani'ydi. Böylece, daha 1964 yılının başında, Suriye'de iki eğitim kampından yararlanabilmeye koyulduk. Başka yerlerde, fedailerimiz çöllerde, bazan da bedeviler arasında atış eğitimi yapıyorlardı. Çaresiz kaldılar mı da, Ahmet Şukeyri'nin FKÖ'nün koruyuculuğunda kurduğu Filistin Kurtuluş Ordusu saflarına katılıyorlardı.

Filistin Kurtuluş Ordusu bir yanılgıydı. israil'le savaşmaya değil— Arap rejimlerinin tümü bundan ne pahasına olursa olsun kaçmak istiyorlardı— ama Filistinlileri bağımsız bir silahlı savaş sürdürme yolundan çevirmeye yönelikti. Hesap yanlış sayılmazdı ve bunu boşa çıkarmak istiyorsak, gecikmeden eyleme geçmemiz gerekiyordu. El Fetih yönetimi, bu sorunu tartışmak için 1964 sonbaharında Kuveyt'te bir toplantı yaptı. İki çelişik görüş temsilcileri arasındaki tartışma hararetli geçti. Daha sonra "akılı başında" olarak nitelenen bazı arkadaşlarımız, tehlikeli ve erken buldukları böyle bir girişime karşı çıktılar. Gerilla savaşını başlatma zamanı daha gelmedi, diyorlardı. Çünkü araç-gerecimiz az ya da yetersizdi ve militanlarımızın sayısı da henüz sınırlıydı. El Fetih'in sayıca kalabalık bir yığın hareketi haline gelmeden Arap dünyasının tümünü karşımıza dikebilecek bir eyleme kalkışmaması ve biraz daha beklemesi gerekiyordu onlara göre.

Biz onlarınkiyle taban tabana zıt bir görüşü savunan birkaç kişiydik: Arafat, ben , Ebu Cihat, Yusuf El Naccar, Ebu Mazen, Faruk Kaddumi, gibi. Bizce durum silahlı savaşın başlatılmasına uygundu. Filistinli halk yığınları Şukeyri'nin demagojisiyle zehirlenmemişlerdi daha ve eyleme geçmekteki kararlılığımızla ciddiliğimiz onları mutlaka etkileyecekti. Silahlı savaş uygulamasıyla El Fetih bir yığın hareketi olarak gelişecekti, bunun tersiyle değil. Gözüpek bulunan bu tez "serüvenci" olarak tanımlanmamıza yol açtı.

İçine düştüğümüz çıkmaz, 1964 Ekiminde Şam'da, İsrail'e komşu ülkelerin, özellikle de ilk fedai saldırılarının başlatılacağı Şeria'nın batı yakası ve Gazze bölgesi yöneticilerinin de katılmasıyla genişletilmiş bir toplantı yaptık. Katılanlar Kuveyt'te olduğu gibi yine bölündüler, ama uzun süren tartışmalar bu kez "serüvencilerin" tasarısını onaylayan bir sonuca vardı. İsrail'e

karşı girişilen ilk askeri harekâtın tarihi birkaç gün sonra 31 Aralık 1964 olarak saptandı.

O gün Şeria'nın batı yakası Gazze ve Lübnan'da oluşturulan komando gruplarının, çeşitli kent ve kasabalardaki askeri ve ekonomik hedeflerle, özellikle Şeria Nehrinin akış yönünü değiştirecek tesislere saldırmak üzere gizlice İsrail sınırını geçmeleri gerekiyordu. Ancak Gazze'dekiler harekât tarihinden bir hafta önce tümüyle Mısır güvenlik örgütleri tarafından tutuklandılar. Gerçekten de, iki Nasırcı ajan aralarına sızmayı başarmıştı. Fedailerimizin görevlerini başarıyla yaptıkları —toplam on hedefe darbe— Şeria'nın batı yakası ve Lübnan'da gizlilik daha iyi korunmuştu.

Aslında düşmana ağır kayıplar verdirmemişlerdi, bizim başlıca amacımız da bu değildi zaten. Her şeyden önce, varlığımızı göstermek istediğimiz İsraillilerin özerk bir biçimde savaşma iradesini güçlendirmek istediğimiz Filistinlilerin ,meydan okuduğumuz Arap rejimlerinin ve son olarak halkımıza layık görülen kaderden habersiz ya da habersiz görünmeyi yeğleyen dünya kamuoyunun dikkatini çekecek parlak bir eylem düzenlemeye çalışıyorduk.

31 Aralık 1964 harekâtı iki ayı aşkın bir süre inceden inceye hazırlandı. Bu arada fedailere verdiğimiz kesin talimatla, İsrail sivil halkına ne pahasına olursa olsun kayıp verdirilmemesini istemiştik. Başlangıçtaki isteğimiz buydu. Ne yazık ki, İsrail yetkilerinin tavrı, koymuş olduğumuz bu kurala daha sonra istisnalar getirmek zorunda bıraktı bizi. İsraillilerin düzenledikleri misilleme saldırıları Filistin sivil halkında genellikle büyük kayıplara yol açmaktadır. —Özellikle İsrail uçakları göçmen kamplarını acımasızca ve körlemeden bombaladığında—ve düşmanın suçsuzlukları öldürmeyi sürdürmesini engellemek için aynı biçimde karşılık vermemiz doğaldır. Irkçı kökenlik siyonist doktrin iyi bilirin. Bir İsraillinin öldürülmesine misilleme olarak, hatta yüzlerce Filistinlinin öldürülmesini, bazan da yerleşme merkezlerinin tümüyle yakılıp yıkılmasını onaylama temeline dayanmaktadır bu doktrin.

Görüldğü kadarıyla, Tel—Aviv yetkilileri 31 Aralıktaki harekâtımızla şaşkına dönmüşlerdi. Gözlem göreviyle bulunduğum Beyrutta, şaşkınlık izleri taşıyan İsrail bildirilerini aralıksız izliyordum. Fedia saldırılarının adları bizce hiç bilinmeyen örgütler tarafından yapıldığı söyleniyordu. Ancak 1 Ocak günü ilk

askerî bildirimizin El Asslfa (Fırtına) adıyla yayınlanmasından sonra siyonist sorumlular başlatılan işin özelliği ve boyutları konusunda fikir sahibi oldular. Tasarımızın başarıya ulaşıp ulaşmayacağını önceden bilmediğimiz için, El Fetih'in itibarını düşürmek de istemediğimizden, bir önlem olarak Fırtına adını kullanmıştık. Ancak çok sonra El Assifa'nın hareketimizin askerî kolu olduğunu açıklayacaktık.

Birkaç gün süren şaşkın bir sessizliğin ardından, Arap iletişim organları bize veryansın etmeye başladılar. Mısır'ın gözünde, ancak emperyalizm tarafından parayla tutulmuş gözü dönük Müslüman Kardeşler olabilirdik. Beyrut'ta yayınlanan Nasırcı "El Enver" gazetesi, CIA ajanı olduğumuzu "açıklayan" bir manşetle çıktı. Suudi Arabistanlılar ve Ürdünlüler içinse, tersine, uluslararası komünizmin ajanları olarak hareket ediyorduk. Ürdünlüler bu arada bizi Arap devrimcileri safına koydu.

El Fetih'le ilgisi bulunmayan Filistin milliyetçileri de bizi esirgemediler. 1972 de İsrailliler tarafından öldürülen Hasan Kanafani gibi yurtseverler, "El Muharrir" gazetesinde yayınlanan ateşli makalelerle bizi eleştirdiler. Aynı gazetenin sütunlarında, takma adla onlara karşılık verdim. FKÖ adına Ahmet Şukeyri, bizi Filistin kurtuluş hareketinin düşmanları olarak ilân etti. Sonra da kimi gerçek ikim düşsel fedai örgütleri kurmaya, Ahmet Cibril'in "Geri Dönüş Yiğitleri" gibi grupcukları parasal açıdan desteklemeye koyulda Amacı el Fetih'in ağırlığını dengelemekti.

Ahmet Şukeyri, aslında bizi yok etmeye çalışan Arap Ligi'nin maşasıydı. O dönemde Birleştirilmiş Arap Gücünün Başkomutanı olan General Ali Amir, tüm Arap hükûmetlerine bir nota göndererek, "İsraile Arap ülkelerine saldırma bahanesi verilmemesi için" çalışmalarımızın olanca sertlikle bastırılması istendi. Ürdün ve Lübnan, bu fırsattan yararlanarak basında Fırtına adının kullanılmasını bile yasakladılar. Öyleki, bildirilerimizi yayınlamayı reddeden bazı gazeteler, Fırtına adlı örgütten ve başarılarından açık seçik söz eden söz eden, asker ya da sivil İsrail sözcülerinin açıklamalarına yer vererek sansürün atlatıyorlardı.

28 Ocak 1965 günü, yine Fırtına adıyla, Arap ulusuna ve savaşlarına bağlılığımızı açıkladığımız ilk siyasal manifestomuzu yayınladık. Ama İsrail oldu-bittisine bir son vermek için başlattığımız silahlı savaşta da bizi desteklemesini istiyorduk. "Filistin kurtulmadıkça ve Arap ulusu içinde hak ettiği yeri yeniden almadıkça silahı bırakmayacağız," diye noktalıyorduk

manifestoyu.

Arap rejimleri, baskıyı yoğunlaştırırken bu çağrıya kulak tıkadılar. İlk şehidimiz Ahmet Musa, Ürdünlülerin kurşunlarıyla can verdi. Siyonist güçlerin elinden kurtularak İsrail'deki görevinden dönerken, düşman hatlarını aşar aşmaz, Hüseyin'in askerleri tarafından öldürüldü. Ürdün vadisinde aramalar ve baskınlar sıklaştırıldı. 1967 savaşının hemen öncesinde, Fırtına örgütüne bağlı ya da örgüte yakınlık duyduğundan kuşkulanılan 250 kadar Filistinli, Ürdün zindanlarında çürümekteydiler. Daha yumuşak olmakla birlikte, Filistinlilerin yakından izlendiği, gözlendiği, hapse atıldığı öbür Arap ülkelerinde de baskı aynıydı.

Yine de, hiç değilse iki ülkenin bu kuralın istisnasını oluşturması bizi sevindirmekteydi. Kuveyt'te, güvenlik örgütleri, temkinli ve hoşgörülü davranma geleneğine uygun olarak, aynı zamanda da ülkedeki rejimin otoritesiyle dengesini hiçbir zaman tehlikeye düşürmeyecek bir kurtuluş hareketine duyulan yakınlıkla, bize karşı tarafsız bir tutum benimsediler. Suriye'de durum daha karmaşıktı. İktidardaki hükümet ve Baas Partisi, Arap birliği konusundaki görüşlerini paylaşmadığımız ölçüde bizi "ayrılıkçı" sayıyorlardı. Ama pek çok Baas militanı, savaşımızın desteklenmeye layık olduğu inancıyla, kişisel olarak bize yardım öneriyorlardı.

Bizimle savaşmasalar bile, Şam'daki yetkililer, yine de bizi durdurmak, hatta hareketimizi denetlemek için manevralar çeviriyorlardı. El Fetih yönetiminde düşmanlarımızla birlikte çalışan "aklı başındalar", kendilerinden yana olan kişileri aramıza sokarak örgütü bölmeye çabalıyorlardı. Filistinli, Baas eğilimli, askerî eğitimden gelen ve Fırtına örgütü saflarına katılan Yusuf El Orabi ve Muhammet Hikmet bu durumdaki kişilerdi. 1966 Şubat'ının sonunda, bugüne kadar aydınlanmamış olan koşullarda, ikisi de tabancayla vurularak öldürülene dek onları davamıza sadık savaşçılar sayıyorduk.

Baas yöneticileri, hemen onları öldürmüş olmamızdan kuşkulandılar. Şam'da bulunan El Fetih yöneticileri —Yaser Arafat, Ebu Cihat, Ebu Ali Ayad ve Ebu Sabri— ve onların astı durumundaki yedi arkadaşımız tutuklandı ve cinayetle suçlandılar.

Faruk Kaddumi, Yusuf El Naccar ve ben, hemen arkadaşlarımızın salıverilmesini sağlamak için Kuveyt'ten Şam'a hareket ettik. Baas'ın sağcı kesimini tasfiye edip rejimin "güçlü

adamı" haline gelen Albay Salâh Cedid, bizi büyük bir kibarlıkla dinledi. Uzun bir görüşmenin ardından, bu işle Savunma Bakanlığı'na yeni gelen Hafız El Esat'ın uğraştığını anladık. Girişimimiz iyi başlamışa benziyordu. Esat'la hiç karşılaşmamış olduğum halde, iki yıldır Yaser Arafat, Ebu Cihat ve onun arasındaki karşılıklı güvene dayanan ilişkileri biliyordum. Esat'ı arkadaşlarımızın suçsuzluğuna inandırmakta güçlük çekmeyeceğiz, diye düşünmekteydim. Üstelik bir aya yakın süredir açlık grevi yaptıklarından yaşamları tehlikedeydi.

İlk sürpriz: Hafız El Esat bizi kabul etmeden önce üç gün bekletti. Kaygımızı daha da artıran ikinci şaşkınlık konusu: Savunma Bakanlığı'ndaki odasının eşiğinde, sert bir sesle kendisinden ne istediğimizi sorarak karşıladı bizi. Açıklamamı yarıda keserek cezaevindeki arkadaşlarımızın suçlu olduklarını, hiçbir şeyin ve hiç kimsenin kendisini bu inancından döndüremeyeceğini belirtti. Aramızda zorlu bir tartışma çıktı. Sonunda sinirlenerek kendisine şunları söyledim: "Tutumunuz, aslında başlatmış olduğumuz silahlı savaşı ilk adımda boğmaya çalıştığınız yolundaki kuşkularımızı doğruluyor! Yine de bizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederim, ama şunu unutmayın ki Filistin Kurtuluş Hareketi'ne indirmiş olduğunuz ağır darbenin sorumluluğunu tarih önünde taşıyacaksınız!"

Hafız El Esat sustu. Bir süre düşündükten sonra, tam gitmeye kalkıştığımızda bizi odasına davet etti. Konuşmamız üç saatten fazla sürdü. Bize El Fetih, ideolojisi, hedefleri, ama özellikle de kişiliğinden tedirgin olduğu (ve o dönemde "Rauf" takma adıyla bilinen) Yaser Arafat konusunda sayısız soru sordu. Oysa Yaser, Suriye yöneticilerinin yabancısı değildi. 1965 yılı sonunda, Tapline petrol boru hattına yapılan sabotajla ilgili olarak tutuklanmış, kanıt yetersizliğinden birkaç gün sonra salıverilmişti.

Konuşmadan hoşnut kaldığı belli olan Hafız El Esat sözlerini şöyle noktaladı: "Doğru Mezze Cezaevi'ne gidin. Oradan tutuklu arkadaşlarınızla birlikte çıkacaksınız. Onların salıverilmesi için gerekli emirleri vereceğim." Sanıkların onun için verdiği sözü tuttu; on birincisi olan sıradan bir El Fetih militanı, sırtına yüklenen suçla ilgisi bulunmadığı halde bugün hâlâ cezaevinde.

El Fetih yönetimi, Suriye yetkililerine karşı iyi bir niyet gösterisi olduğu kadar işlemiş oldukları hataları da göz önüne alarak, salıverilen tutukluların çalışmalarını "dondurma" kararı aldı. Yaser Arafat, ceza olarak kabul ettiği bu karara katlanamadı.

Yaradılışı gereği, hareketsiz duramazdı. Bize bir öneride bulundu: Kendisine verilen cezanın kaldırılması halinde, İsrail'e karşı önemli bir saldırıda bulunacaktı. Saldırının başarısızlığa uğraması halinde ölmesi büyük bir olasılıktı, ama başarıya ulaşırsa harekete yararları büyük olacaktı. Önerisini kabul ettik.

Bir fedai grubuyla birlikte Lübnan - İsrail sınırının yolunu tuttu. Ne yazık ki Beyrut güvenlik görevlileri onu yakaladılar. İkinci Büro'ya bağlı subaylar tarafından sırayla sorguya çekildi. İçlerinden biri olan Sami El Katip —kendisi şu sıra Lübnan'daki Arap Caydırı Gücü'nün komutanıdır— Nasır'ın gizli servislerine bağlı olduğundan kuşkulandığı arkadaşımızın kimliğini öğrenmeye çalıştı. Mısır lehçesini iyi konuşan Arafat, bu yanılgıyı gidermeye kalkışmadı. Yine de, El Fetih merkez komitesi üyesi ve Fırtına kuvvetlerinin başkomutanı olduğunu açıklamadan, adını söyledi. Ama bizim isteğimiz üzerine Suriye İkinci Bürosu araya girince, o dönemde Mısır ve Suriye haberalma örgütlerinin yakın işbirliği içinde bulunduğundan haberli olan Lübnan yetkilileri, Arafat üzerindeki kuşkularının doğrulandığına inandılar. Biz de, kendi yönümüzden, Arafat ve arkadaşlarını salıvermezse, misilleme olarak Beyrut'ta bir dizi saldırıya girişeceğimizi Beyrut hükümetine bildirdik. Bu gözdağının ve Şam'ın baskılarının çifte etkisiyle, Beyrut'taki yetkililer, üç hafta sonra Arafat'la öbür fedaileri Sablons Cezaevi'nden salıverdiler.

Arap rejimleriyle ilişkilerimizi normale döndürmezsek çalışmalarımızı sürdüremeyeceğimiz çok açıktı. Suriye hükümetini rahatlatmaya yönelik bir dizi önlem aldık ve Yaser Arafat'la Faruk Kaddumi'yi, bölgedeki birçok ülke üzerinde etkisi kesinlikle bilinen —bunu deneylerimizle biliyorduk— Mısır yöneticileriyle görüşmekle görevlendirdik.

Muhaberat'ın (Mısır gizli servisleri) güçlü şefi, Salah Nasr, temsilcilerimizi çok garip koşullarda kabul etti. Önce, o dönemde Mısır başkentinin en lüks otellerinden biri olan Ömer Hayyam Oteli'nde onlara bir daire ayrılması için yanlarından telefon etti. Sonra yardımcılarından konuklarının her isteğini yerine getirmelerini istedi. Bunlar arasında "Kahire'nin en güzel kadınları" da vardı.

Nasır'ın 1967 Haziran'ı bozgunundan sonra tutuklatıp rüşvet ve devlet güvenliğine karşı komplo düzenlemek suçlarından yargılayacağı Salah Nasr, baştan çıkarmak istediği kişilere karşı genellikle böyle davranırdı. Yine de davranışı arkadaşlarımızı

çileden çıkarmaya yetmişti. Faruk Kaddumi sert tepki gösterdi ve olanca tersliğiyle ona şöyle dedi: "Biz bir devrimci hareketin temsilcileriyiz ve koca bir ulusun kaderi bu harekete bağlıdır. İlişkilerimizi armağan ve hafif kadınlar gibi yemlerden oluşma bir temele oturtmaya çalışıyorsanız biz buna yokuz."

Önce şaşıran Salah Nasr kendini topladı ve niyetinin bu olmadığı konusunda arkadaşımıza güvence verdi. Yalnızca, her şeyden önce hareketimizin ne olduğunu öğrenmek istiyordu. İşleyişi nasıldı? Kaç üyesi vardı? Hangi ülkelere girmişti? Parasal kaynaklarımız nelerdi ve silahlarımızı nasıl alıyorduk? Bir de, El Fetih yönetimini oluşturanların adlarını öğrenmek mümkün müydü?

Şaşıran Yaser Arafat ve Faruk Kaddumi, tabii bu soruların hiçbirine karşılık vermediler. Siyasal işbirliği konusunda görüşme yaptıklarını sanırken karşılarına polis gibi davranan bir adam çıkmıştı. Bu durumda konuşmayı sürdürmenin boşuna olduğu açıktı. Arkadaşlarımız Kahire'den büyük bir düş kırıklığı içinde ve eni konu tiksinmiş olarak döndüler.

Birkaç ay sonra, sanırım 1966 Kasım ya da Aralığında, bu kez özgül temeller üzerinde Nasır rejimiyle ilişki kurmak için yeni bir girişimde bulunmaya karar verdik. Mısır Savunma Bakanı Şems Bedran'a (o da 1967 savaşından sonra içeri atıldı) bir öneride bulunduk ve barış çağında Necef çölünde, Mısır'la Yahudi devleti arasında savaş çıkması halinde görevi İsrail ordusunu yıpratmak olan fedai hücreleri kurmamıza yardım etmesini istedik. Biz Necef çölüne 200-300 kadar fedaiyi yerleştirip eğitecek, Mısır da onlara lojistik destek sağlayacaktı.

Şems Bedran bizi küstahça tepeden bakarak dinledi. Hafif alaycı bir dille, tasarımızın "kuşkusuz ilginç" olduğunu, ama El Fetih'in ve yöneticilerinin ne olduğunu bilmeden buna nasıl katılabileceğini kestiremediğini açıkladı. Kafa yapısı daha önce konuştuğumuz Muhaberat şefininkinden farklı değildi. 1967 Haziran'ında Mısır ordusunun yenilgiye uğraması ve rejimde esaslı bir temizlik yapılması gerekti, Filistin hareketiyle en güçlü Arap devleti arasında bir köprü kurulabilmesi için.

Dışardan pek az destek gördüğümüz halde, El Fetih savaşçılığını ve uyumunu geliştirdi. 31 Aralık 1964 tarihli harekâtımızın ertesinde, yönetimdeki silahlı savaş karşıtları, "aklı başındalar", "serüvenci" saydıkları bizi etkisiz hale getirmek için baskılarını artırdılar. Girişimimizin harekete gölge düşür-

düğünü kanıtlamak için ellerinden geleni artlarına komadılar. Ürdün'de bir militan mı tutuklanmıştı? Sorumluları bizdik... Basın bizi CIA ajanı olmakla mı suçluyordu? Başlattığımız gerilla savaşını yeterince hazırlamamıştık... Fedailerimizin bir saldırısı başarısızlığa mı uğramıştı? Onlara göre, profesyonel askerleri saflarımıza almadığımız için bu yine bizim kusurumuzdu... Arap ülkeleri bizi lanetliyorlar mıydı? Bu da girişimimizin aceleci olduğunun kanıtıydı... İki Fırtına subayının öldürülmesi olayında Yaser Arafat ve arkadaşlarının suçlanmasını bahane eden düşmanlarımız maskelerini düşürdüklerinde, tartışmalar sürüyordu. "Aklı başındalar" hapse atılan arkadaşlarımızdan kendilerini ayırma hatasını da yaptılar. Her türlü suçtan aklanan Arafat ve arkadaşlarının salıverilmesi bizi eleştirenlerin sonu oldu. Kısa süre sonra, yeniden bütünleşen El Fetih yönetiminden ayrılmak zorunda kaldılar.

Artık gerilla savaşını sürdürüp geliştirecek durumdaydık. 1965 yılından Altı Gün savaşlarının hemen öncesine dek, fedailerimiz yaklaşık iki yüz baskın yaptılar. Kuşkusuz, bunların çoğu küçük çaptaydı ve siyonist devletin güvenliğini, dengesini tehlikeye düşürecek nitelikte değildi. Ama İsrail'le —ne gariptir ki— fedailer hareketine önayak olmakla suçlanan Arap rejimleri arasındaki gerginliğin artmasına katkısı bulundu.

5 Haziran 1967 günü, radyodan İsrail'in Mısır'a karşı yıldırım gibi bir hava akınına giriştiğini öğrendim. Okullar yaz tatiline girdiğinden, aynı gün Kuveyt'ten Şam'a hareket ettim. O günden sonra "profesyonel bir devrimci" olduğumdan militanlık yaşamımın bir dönemi böylece kapanıyordu. Başlayan savaş Filistin hareketinin tarihinde de bir dönemeç olacaktı.

4 YÜKSELME

Beş kişi doluştuğumuz küçük araba Kuveyt'ten Bağdat'a giden yolda hızla ilerliyordu. İsrail ordusuna bağlı zırhlı birliklerin izledikleri, daha güneyden Ürdün'e doğru giden yoldan uzak durmak için kuzeyden dolaşmayı yeğlemiştik... Göz alabildiğine uzanan çölün yalın görkemi, kurşun gibi bir güneşten yayılan boğucu sıcak, gündüz göz kamaştıran ışık, gece bizi kaplayan deşilmez ve soğuk karanlık, kısacası her şey karşısında kayıtsızdık. Tek saplantı vardı kafamızda: Yaser Arafat'ın, Ebu Cihat'ın, Ebu Ali Ayad'ın, Ebu Sabri'nin, yani El Fetih'in "devamlı" yöneticilerinin bulunduğu Şam'a bir an önce varmak. Bu 5 Haziran 1967 günü patlayan savaşın ışığında izleyeceğimiz yolu belirlemek için toplanmamız gerekiyordu.

Yol uzun, kötü ve belirsizdi. Birkaç kere kumların ortasında yönümüzü şaşırdık. Gece ve gündüz nöbetleşe araba kullanıyorduk ama kafamız başka yerdeydi. Hareketin alt kademe yöneticilerinden olan dört arkadaşım ve ben radyoyu aralıksız dinliyorduk. Önce Kahire, Tel-Aviv ya da Londra'dan yayınlanan haber bültenleri arasındaki tutarsızlık bizi huylandırdı. Mısır ordusunun gücüne güveniyorduk. Nasır'ın savaş öncesindeki haftalarda benimsediği tutumun kesinliği, ateşli söylevleri, özellikle Akabe körfezini İsrail gemilerine kapatarak savurduğu meydan okumalar, Reis'in çatışmadan yalnız korkmadığı, aynı zamanda da bunu istediği izlenimini bırakıyordu.

Ancak, savaşın ilk saatlerinde kuşku kendini göstermeye başladı. Çarpışmaların gelişmesiyle ilgili birbirini tutmayan açıklamalar giderek açıkça çelişir oldu. Kahire radyosunun zafer müjdeciliği Tel-Aviv'in dengeli, kendine güvenen sesine ters düşüyordu, bu da şaşkınlığımızı artırdı. Açıkça sezildiği gibi,

savaşlar, Mısır, Suriye ve Urdün cephesinde bizden yana gelişmiyordu. Ama ne önemi var! Savaşın henüz başında olduğumuzu düşünüyorduk. Arap dünyası tüm kaynaklarını seferber edecek zamanı bulamamıştı daha.

6 Haziran akşamı, öngörülenden on saat gecikerek hedefe vardık. Bitkin olduğum halde hemen El Fetih merkezine gittim ve orada yönetici arkadaşlarımdan hiçbirinin Şam'da olmadıklarını öğrendim. Suriye yetkililerinin 400-500 kadar fedainin eğitilmesine ayırdıkları İlham üssündeydiler. Bunların çoğu, yine de Yaser Arafat yönetiminde düşman saflarına sızmışlar, orada İsrail kuvvetlerinin ilerlemesini frenlemeye çalışıyorlardı.

Sonraki iki gün boyunca, Arap ordularının uğradığı başarısızlıklar gibi kesin bir yenilginin işaretleri de tartışılmaz hale gelmişti. Yine de, her şeyi beklediğim halde Nasır'ın 9 Haziran tarihli radyo konuşmasında açıkladığı küçültücü bozgunu aklıma getirmiyordum. Onu o günkü kadar lanetlediğimi sanmıyorum. İnanılmaz olan gerçekti demek: Savaşın ilk saatlerinde Mısır uçakları yerde yok edilmişti, Sina'daki piyadeler bozguna uğramışlardı, Yahudi ordusu Süveyş kanalı boyunca kamp kurmuştu. Nasır teslim olmuştu! Kim bunu aklına getirebilirdi? Arap ulusunun büyük lideri, ülkenin kaderini simgeleyen adam, elimizden alınan toprakların hiç değilse bir bölümünü kurtarmamıza yardım edecek olan kişi, en ufak bir hazırlık yapmaksızın savaşa girmişti. Öfkemin yerini üzüntü aldı. Arap orduları, tüm Arap orduları, küçük İsrail ordusunu püskürtecek yeteneği gösterememişlerdi demek. Daha da beteri, yayılma politikası güden İsraillilere yeni topraklar bırakmışlardı.

Arkadaşlarımla birlikte duyduğumuz acı —Yaser Arafat ve öteki yöneticiler bu arada ivedi Şam'a dönmüşlerdi— 9 Haziran tarihli söylevinin sonunda Nasır'ın istifasını açıkladığını işitmemizle doruğuna ulaştı. Askerî ve siyasal, çifte yenilgiye uğradığımız duygusuna kapıldık. Bizim için bu yenilgi siyasaldı, çünkü Nasır'ın düşüşü her türlü umudun sonu demek oluyordu. Her şeye karşın, Reis, oldu-bittiyi reddedişin, bizce zorunlu olarak başlaması gereken direnişin simgesiydi hâlâ.

Aynı biçimde tepki gösteren bir tek biz değildik. Arap dünyasının bir ucundan öbürüne çok kalabalık ve göz yaşartıcı gösteriler başlatıldı. Halk yığınları acılarını haykırırken kendilerini bozguna sürükleyen adamın da başlarında kalmasını istiyorlardı. İsraillilerin Nasır'ın istifasını bir sevinç patlamasıyla

karşılamaları, ödevimizin kara günde onu desteklememiz olduğuna bizi inandırdı. Birkaç saat içinde, Reis'e karşı beslediğimiz kin meydan okumaya dönüştü. Sonraki günlerde, burjuvazilerin ve gerici rejimlerin Nasır rejiminin çöküşü karşısında İsraillilerin gösterdiği sevinci nasıl paylaştıklarını görünce, onun yanıbaşında olup direnme azmimiz daha da güçlendi.

Nasır istifasını geri alır almaz, 12 Haziran günü, silahlı savaşın yeniden başlatılmasının yerinde olup olmadığını tartışacak bir El Fetih kongresi toplandı Şam'da. 1964 sonbaharında gerilla savaşını başlatmaya karar vermek durumundayken olduğu gibi, topluluk hemen eyleme geçme yanlıları ve bunun karşıtları arasında ikiye bölündü. Her toplantıda, gün be gün, ortaya çıkan ivedi soruna çözüm bulmaya çalıştık: Elde silah, zaferi kazananlarla çarpışacak mıydık? İsrail'in askerî gücünü başarısızlığa uğratacak ufacık bir şansımız var mıydı? İşgal altındaki topraklarda yaşayan halka karşı korkunç misillemelere girişilmesine yolaçmayacak mıydık? Her türlü eylemden uzak durursak, Filistinli yığınların nefret ettikleri yeniklerle bir tutulmayacak mıydık? Her iki seçenek de geleceğimiz açısından büyük tehlikeler taşıyordu. 1964 sonbaharında hüküm süren ateşli havadaki gibi geçti tartışmalarımız ve bir dizi belli başlı önleme vardı:

1- Aralarında Yusuf El Naccar, Abdülfettah Hammud ve benim bulunduğum birtakım üst düzey yöneticileri, önünde yeni bir dönem açılan hareketin örgütlenmesine kendilerini vereceklerinden kuruluş bünyesinde devamlı çalışacaklardı.

2- Tüm militanlar, Arap orduları tarafından savaş alanlarında ya da depolarda bırakılan silahları aramaya ve toplamaya çağırılıyorlardı.

3- Yabancı ülkelerde yaşayan zengin Filistinliler arasında büyük bir bağış kampanyası başlatılacaktı. Yusuf El Naccar, Kemal Advan, Ebu Mazen, Halit El Hasan, dostlarımızı ve hareketimize yakınlık duyanları seferber etme talimatını aldılar. Başkaları da petrol üreten ülkelerden yardım sağlamakla görevlendirildiler. O güne kadar kıskançlıkla savunduğumuz parasal özerkliğimizi tehlikeye atmaktan korkmuyorduk artık. Gerçekten de, pek çok Arap ülkesinin içinde bulunduğu trajik durum, bize sağlayacakları parasal yardım karşılığında siyasal koşul öne sürmelerine olanak vermeyecekti.

4- Birtakım yöneticiler —başta Yaser Arafat— gizlice işgal altındaki topraklara —Gazze ve Şeria'nın batı yakası— girerek, gerilla savaşının yeniden başlatılması amacıyla gizli El Fetih örgütünü sağlamlaştırıp yayacaklardı. Bu çok nazik görevi alan militanlar, "suda balık" gibi yer değiştirebilecekleri işgal altındaki topraklarda doğup büyümüşlerdi.

5- Ateşkes hatlarının çevresinde, Şeria nehri boyunca ve özellikle Güney Lübnan'da fedai üsleri kurmak için önlemler alınacaktı.

6- Filistin gerillalarının yeniden harekete geçmelerinin yerinde olup olmadığını sormak üzere dört Arap ülkesine —Mısır, Suriye, Irak ve Cezayir— temsilciler gönderilecekti.

12 Haziran Kongresi'ne katılanlar bu altı görevin yerine getirilmesi için iki aylık bir süre tanıdılar. Bu sürenin sonunda, harekâtın başlatılması için kesin bir karar vermek üzere yeniden toplanılacaktı.

Kendimize seçtiğimiz amaçlar, bazan umutlarımızın da ötesinde gerçekleşti. "Savaşa katılan ülkelerde" devlet otoritesinin gevşemesi, gelip depolarımıza yığılan önemli silah stoklarını ele geçirmemizi kolaylaştırdı. Zengin Filistinliler cömert davranmış ve toplnanan para da büyük olmuştu ama, ancak devletlerin karşılayabilecekleri gereksinimlerimiz yönünden yine de yetersizdi.

Cenevre'de Ebu Cihat'ı kabul eden Suudi Arabistan Kralı Faysal, bize karşı iyi davrandı. El Fetih'in varlığını, şimdiki Petrol Bakanı ve örgütümüz üyelerinden biriyle dostluk ilişkileri içinde bulunan Ahmet Zeki El Yamani aracılığıyla 1960'lardan beri biliyordu. Ebu Cihat Kral'a, El Fetih'in hiçbir partiye bağlı olmadığı ve Arap ülkelerinin içişlerine karışmamayı ilke edindiği konusunda güvence verdi. Kral Faysal da, Filistin'in kurtuluşunun ancak kendi çocukları tarafından gerçekleştirileceğine inanan babası, eski Kral Abdülaziz'in görüşlerine katıldığını belirtti. Bu görüştür ki eski kralı 1948'de Arap ordularının müdahalesini kınamaya itmişti. Demek ki Faysal da, ilke olarak, Filistinlilerin savaşlarını sürdürmek için gereksinim duydukları olanakları sağlamalarından yanaydı.

Libya yöneticileriyle ilişki kurmak biraz daha güç oldu. Faruk Kaddumi ve ben, Kral Sunusi'nin kaldığı Bedia'ya gitmiştik. Ama yabancı konukları pek seyrek kabul eden yaşlı kral, bizi Başbakanı Abdülhamit Bakkuş'a havale etti. O da ikimizi

düşmanca karşıladı. Odasına girer girmez ve daha oturmamızı söylemeden, kabaca bizim kadar hareketimizden de kuşku duyduğunu, sürdürmek istediğimiz devrimin ciddiliğine inanmadığını ve bunun nasılsa bizi hiçbir yere götürmeyeceğini söyledi. Ardından da şunları ekledi: "Sizi bugün kabul ettiysem başka türlü davranamadığım içindir. Çünkü geniş halk yığınlarından sevgi görüyorsunuz. Libyalılar ne yazık ki budala bir ulustur-lar..."

"Budala bir ulus mu?" diye karşılık verdim. "Çok iyi, sayın Başbakan, hemen gidip halkınız hakkındaki bu yargınızı açıklayacağız. Sizinle bir görüşme başlatmakta hiçbir yarar görmüyorum." Benim kadar bozulmuş olan Faruk Kaddumi, daha sert bir sesle konuştu: "Davamızdan bir şey anladığınız yok, üniversite yıllarınızda bir komünist militan olduğunuz halde kendi halkınızı küçümsüyorsunuz. Kamuoyu birtakım karanlık silâh kaçakçılığı işlerine bulaştığınızı biliyor. Bir gün, halkınız sizi yargılayacaktır..."

Şaşıran, kaygılandığı gözle görülen Abdülhamit Bakkuş, hemen konuyu ve ses tonunu değiştirdi. Kibarca bizi oturmaya ve kendisiyle birlikte kahve içmeye davet etti. Kendisini yanlış anlamıştık. Tabii ki Filistin devrimini destekleyecekti, bu ilke kabul edilmişti. Ama yardımın biçimini ve koşullarını saptamak gerekiyordu. Kendisini bir de Trablusgarp'daki çalışma odasında ziyaret etme zahmetine katlanabilir miydik?

Bu aradan yararlanarak temsilcilerimizin 1960'ların başında tüm ülkede kurdukları "halk komiteleri" aracılığıyla bir bağış kampanyası başlattık. Libya'da bize yakınlık duyan çok kişi, özellikle zengin tüccarlar vardı ve her zaman cömert yardımlarda bulunmuşlardı. Bingazi kent komitesi bizi özellikle hararetli karşıladı. Onurumuza düzenlenen toplantının sonunda, başkan bize on bin dinar toplandığını ve paranın yarısını El Fetih'e, yarısını da Fırtına örgütüne bağışlamayı dilediğini bildirdi. Herkes gibi o da, bu iki örgütün aslında bir olduğunu bilmiyordu. Ona teşekkür ettim ve ciddi bir havayla, Faruk Kaddumi'nin Fırtına'yı, benimse El Fetih'i temsil ettiğimizi bildirdim...

Birkaç gün sonra Başbakan bizi Trablusgarp'ta, Beida'daki görüşmemizden bambaşka bir havada kabul ediyordu. Dostlukla, hatta hararetle bizi karşılayan Abdülhamit Bakkuş, hiç duraksamadan kendisinden her istediğimizi kabul etti. Libya'dan cebimizden otuz bin dinarla ayrıldık. O zamanki maddî

durumumuza oranla bu çok büyük paraydı.

Libya Başbakanı'yia silâhlı savaşı yeniden başlatmayı sözkonusu etmekten kaçınmıştık. Bir yandan onu ürkütmek istemiyorduk; ayrıca öteki Arap ülkeleriyle görüşmelerimizi bitirmediğimiz için henüz bundan sözetmek için vakit erkendi.

Arap ülkelerinden ikisi Filistin gerillalarının hemen savaşı başlatmalarından kayıtsız şartsız yana olduklarını söylediler: Bağımsızlık savaşından gelen deneyi, dolayısıyla, tabii Cezayir ve Mısır.

Cemal Abdülnasır, temsilcilerimiz Faruk Kaddumi ve Halit El Hasan'ı kabul etmekten kaçındı, buna karşılık arkadaşlarımız Dışişleri Bakanı Mahmut Riyad ve "El Ehram" gazetesi genel yayın müdürü Muhammed Hasaneyn Heykel ile görüştüler. Nasır'ın sırdaşı, El Fetlh'in öngördüğü eylemden yana olduğu halde, bize karşı duyduğu sakınımı gizlemiyordu. "Hakkınızda pek az şey biliyoruz," dedi karşısındaki iki Filistinliye. "Haberalma servislerimiz tarafından Fırtına örgütüyle ilgili olarak açılan dosya aşağı yukarı boş. Taşıdığınız maske bizi kuşkulandırıyor, ama ne olursa olsun, gizleme yeteneğiniz ciddiliğinizin bir belirtisidir."

Kalıyordu geriye Suriyelilerle ve Iraklılarla görüşmek. Sonuncular kararsızlık içinde yüzüyorlardı. Devlet Başkanı Abdurrahman Arif, temsilcilerimizle yaptığı görüşmeyi şu açıklamayla tamamladı: "Tasarınızı ne destekliyoruz, ne de bu tasarıya karşıyız. Açıkçası, bu konuda ne düşüneceğimizi bilmiyoruz ve en uygun kararı vermek de size düşüyor."

Buna karşılık, Suriye Başkanı Nurettin El Attasi kesin konuştu. İsrail'e karşı gerilla savaşı başlatmanın tehlikeleri konusunda bizi uyardı. "Hem kendinizi ateşe atacaksınız, hem de hepimizi birlikte felakete sürükleyeceksiniz. Bırakın da soluk alacak zamanımız olsun," diye yalvardı El Fetih temsilcilerine.

Bu arada, temmuz ortasından beri gizlice işgal altındaki topraklarda yaşayan Yaser Arafat'tan raporlar almıştık. Onunkine benzer bir görev yapan arkadaşlar ve Arafat'ın kendisi, Arap yenilgesiyle moral çöküntüsüne uğramayan Şeria'nın Batı Yakası ve Gazze halklarının, ne pahasına olursa olsun savaşın sürdürülmesinden yana olduklarını sevinçle görmüşlerdi. Gerçek kimliğini gizlediği halde, Arafat her yerde kucaklanarak karşılanıyor, besleniyor ve barındırılıyordu. Arkadaşları gibi o da, bir yerden bir yere gitmekte en ufak güçlük çekmedi, hatta birkaç

kez doğduğu kent Kudüs'e ve Tel—Aviv'e bile girebildi.

Halkımızın onayını aldığımıza göre, Arap devletlerinin bize gevşek davranmalarına karşın yolumuza devam edebilirdik. Kesin kararımızı vermek üzere 20 Ağustos günü toplandığımızda, Arafat hâlâ işgal altındaki topraklardaydı. İsteğimiz üzerine, çok sert geçen tartışmalara katılmak üzere ivedi döndü. Bazı yöneticiler hâlâ erken buldukları bir eyleme karşıydılar. Yine de toplantı, anlaşma ve kesin bir kararla sonuçlandı: 31 Ağustos günü fedailerimiz siyonist kaleye karşı saldırıya geçeceklerdi.

İşgal altındaki topraklarda başlattığımız harekât çeşitli biçimlere büründü: Mayın döşemek, pusu kurmak, bomba ya da el bombasıyla baskın, bazuka ve roket atışları gibi. Hedeflerimiz küçüktü: Arap yığınlarının moralini yükseltmek, düşmana soluk aldırmamak, devamlı tetikte bulunmasını sağlamak, başarılabilirse İsrail ekonomisini baltalamak. Hiç bir zaman eylemimizin Yahudi devletinin güvenliğini tehlikeye sokacağını düşünmemiştik. Eylemlerimizin boyutlarını ve uzantılarını büyüten, Filistin'i kurtarabileceğimiz gibi tehlikeli bir düş yaratanlar, Arap ve zaman zaman da yabancı iletişim organları olmuştur. Bu abartmaların bazı durumlarda bize gölge düşürmek için hesaplanarak yapıldığını sanıyorum. "Güçsüzlüğümüz", sırası geldiğinde, bizi halkımızın ve Arap halk yığınlarının gözünden düşürmek amacıyla bir başarısızlık gibi gösterilecekti.

Ne olursa olsun, İsrailliler eylemlerimize zorlu bir baskıyla karşılık verdiler. Tutuklama dalgaları bizi yüzlerce militandan ve dosttan yoksun bıraktı. Kayıplarımız iki noktadan kaynaklanıyordu: İsrail gizli servislerinin gücü ve savaşçılarımızın tedbirsizliği. Coşkunlukları ve deneyimsizlikleri onları işgal kuvvetlerine çok açık meydan okumaya, gereksiz tehlikeleri göze almaya itti. İsrailliler, arşivleri olduğu gibi eski Ürdün yönetiminin casuslarını da ele geçirdiklerinden, direnişçileri yakalamakta fazla güçlük çekmediler.

Gidermemiz gereken bir boşluk olduğu açıkça görülüyordu. 1967 sonunda benim başına getirildiğim, Faruk Kaddumi tarafından yönetilen bir karşı casusluk örgütü kurduk. Özenle seçilen kişiler, Mısırda ve öteki ülkelerde hızlandırılmış eğitim gördüler ve işgal altındaki ülkelerle komşu Arap ülkelerine dağıtıldılar.

İsrail polisi hesabına çalışmış pek çok muhbir bize başvurup bağışlanmayı diledi. Yoğun soruşturmaların ardından, ya gizli

servislerimize katılarak, ya da özellikle tehlikeli görevler yaparak kendilerini bağışlatma olanağını veriyorduk onlara. Göreve gitmeden, daha önce İsrail hesabına yaptıkları çalışmaları anlatan ve geri dönüşlerinin nedenlerini belirten açıklamayı kendi seslerinden banda dolduruyorduk. Canlı olarak geri dönmemeleri ya da ikili ajan çıkmaları —böylesiyle hiç karşılaşmadık-durumunda bu açıklamaları yayınlama hakkımız saklı tutuluyordu.

Daha başlangıçta, ihaneti ölümle cezalandırmamak kuralını uyguladık. Yalnızca, düşmanla yaptığı işbirliği sonucu saflarımızda ölüme yol açan kişileri öldürüyorduk. Böylesi durumlarda çok değildi, çünkü on yıl içinde yalnızca yirmi hain öldürüldü.

Eski Hebron Valisi Şeyh Cebbar gibi işbirlikçilere gelince, genellikle böylelerine hiç ceza vermiyorduk. Onları siyasal bakımdan halktan ayırmakla yalnız bıraktığımıza inanmaktaydık. Üçüncü dünya ülkelerindeki bazı dostlarımız, düşmanlarımızı ortadan kaldırmadığımızı ve bu yüzden Filistin ulusal hareketinin bünyesindeki bölünmelerle kargaşalığa katkıda bulunduğumuzu ara sıra kafamıza kaktılar. Ama El Fetih yöneticileri, her zaman, demokratik diyaioğun görüş ayrılıklarını uzun vadede çözmenin tek geçerli ve akla yakın yöntemi olduğuna inanmışlardı.

Evet, 1967 savaşını izleyen ilk aylarda, elde silâhla düşmanla çarpışacak durumda bir tek biz vardık. Öteki Filistin örgütleri ve bu arada birkaç yıl sonra "Red Cephesi"ni oluşturanlar, ya henüz sahneye çıkmamışlardı, ya da silâhlı savaşa girme kararını vermemişlerdi. El Fetih kısa sürede gerilla savaşını başlatmak için onlardan çok daha hazırlıklıydı. 31 Aralık 1964 tarihli ilk harekâtta edindiğimiz deneyden başka, Suriye ve Cezayir'in lojistik desteğinden de yararlanıyordu. Cezayir 1966 yılında askerlerimizin askerî eğitimini üstlenmeyi kabul etmişti.

Altı gün savaşının bozgunla sona ermesi gelişmemize yeni ufuklar açtı. Ürdün rejimi girişimimize karşı çıkamayacak kadar güçsüzleşmişti. Kral Hüseyin, savaş öncesindeki yıllarda hapse attığı Filistinli yurtseverleri salıverdi. Özellikle de, Ürdün Nehri boyunca fedailerimize destek noktası olacak üslerin kurulmasına giriştiğimizde buna göz yumdu.

Yerel halktan olduğu gibi çok iyi ilişkiler kurduğumuz Ürdün silâhlı Kuvvetlerinden de devamlı destek görüyorduk. İki yıl sonra Filistinlileri öldürecek olan Ürdün kökenli subaylar, işimizi fazlasıyla kolaylaştırıyorlardı. Sınıra savaşlara katılmayacak

kadar geç varan, ama ateşkes hatlarının yanında beklemeyi sürdüren Irak birlikleri içinde aynı şey söz konusuydu. Bağdatlı subaylar, bana ve Yaser Arafat'a, özgürce gezebilmemizi sağlayan sahte belgeler vermişlerdi. Fedai üslerini Filistin göçmen kamplarının yakınında kurmamız hem çalışmalarımıza ideal bir korunma sağlıyor, hem de bizi rahat ettiriyordu. Bunlardan Karame yerleşme merkezine yakın olanını, harekât genel karargâhı olarak kullanmaktaydık. Şeria Nehrine dört kilometre kadar uzaklıktaki tepelerdeydi burası ve seçkin bir stratejik yeri vardı.

1968 Martının başında, Ürdün İkinci Bürosu sorumlusu El Hac Arabiyattan, El Fetih yöneticileriyle görüşmek istediğini belirten bir mesaj aldık. Yaser Arafat'la birlikte önce buna olumlu bir karşılık vermekte duraksadık. Şimdiye dek Ürdün rejiminin bir temsilcisiyle hiç karşılaşmamıştık ve o dönemde hareketlerimize siyasal bir saflık yön verdiğinden, böyle bir görüşmenin tehlikeli, hatta bir devrimci harekete yakışmaz, netilikte olduğunu düşünüyorduk. Ama içine düştüğümüz merak yüzünden, sonunda görüşmenin 10 Mart günü Karamede yapılmasını kabul ettik. Arabiyat bize, CIA aracılığıyla aktarılan bilgilere göre İsraillilerin Ürdün Nehri boyundaki üslerimize geniş çapta bir saldırıya girişeceğini bildirdi. Bir dost olarak sakınımlı davranmamızı öğütledi ve bu konuda bizlerle görüşmek isteyen Genelkurmay Başkanı General Amir Hammaş'la buluşmak üzere Amman'a gitmemizi önerdi.

General Hammaş, 18 Mart Pazartesi günü bizimle, daha açık ve kesin bir dille konuştu. İsrail saldırısının önümüzdeki üç gün içinde başlayacağını bildirdiler. Mantık, fedailerin Ürdün toprakları içine çekilip çatışmadan kaçmalarını söylüyordu. El Fetih düşmanın darbelerine karşı durmakla büyük bir hata yapacaktı. Gecikmeden sinmek zorundaydık.

Genelde General Hammaş haklıydı. Gerillalar, ülke olarak düzenli bir orduyla savaşmazlardı. Etkinlikleri büyük ölçede hareket yeteneklerine bağlıydı. Ancak siyasal düşünceler karşımızdaki adamın öğütlerinin tam tersini yapmaya itti bizi Filistinliler, genei tanımıyla Araplar, diye açıkladık kendisine, bir kez daha İsraillilere alanı boş bırakmamızı anlamayacaklardı. Ödevimiz örnek olmak, Arapların da yürekli ve onurlu olduklarını kanıtlamaktı. Sıkı duracak, elden gelirse Yahudi ordusunun yenilmezlik efsanesini yıkacaktık. Kararlılığımız karşısında, bi:

ikna etme umudunu yitiren General Hammaş, Kral Hüseyin'le bir görüşmle yapmamızı öğütledi. Şeria Nehri kıyısındaki üslerimizi savunmaya hazırlamak için çok az zamanımız kaldığını öne sürüp bu çağrıyı kibarca geri çevirdik.

Aynı gün Karame'ye döndük, bölgenin tüm askerî sorumlularını topladık ve İsrail saldırısının kaçınılmaz olduğunu açıklayıp savaşa girmekten kaçmanın gerekip gerekmediğini sorduk. Onları etkilemek istemediğimizden, Arafat ve ben, General Kammaş karşısında belirttiğimiz görüşleri açıklamamaya karar vermiştik. Tartışma kısa sürdü. Herkes söz birliği ederek fedailerin hiç bir şekilde düşman karşısında çekilmemesi gerektiğini, tersine, bir güvenlik önlemi olarak yöneticilerin uzaklaştırılmasını söyledi. Arafat, Faruk Kaddumi, Ebu Sabri ve ben yine de savaşa katılma kararı verdik. Karame'nin çeşitli kesimlerine dağıldık ve her birimiz tepenin yamaçlarındaki birer kovuğa yerleştik.

21 Martta, General Hammaş'ın uyarısından üç gün sonra, İsrail saldırısının başladığını bildiren bir fedai tarafından uyandırıldım. Peşlerinde piyade birlikleriyle Şeria, Nehrini geçen Yahudi ordusunun tankları seçilebiliyordu. Helikopterler hatlarımızın gerisine paraşütçü indirirken topçu ateşi de başladı. Aşağı yukarı 80 kilometre genişliğindeki bir cephede 15.000 kişi üslerimize karşı saldırıya geçmişti. Ama başlıca saldırı, sayısı 300 ü bulmayan bir kuvvetle savunmak zorunda olduğumuz Karame'ye yönetilmişti. Bölge sorumlusu General Maşur Hadissa, Ürdün yüksek komuta heyetinin talimatını beklemeden Haşimi ordusunun topçusuna karşı ateş açma komutunu verdi.

İsrail tankları Karame'de makinalı tüfeklerimizin yaylım ateşi ve bir el bombası yağmuruyla karşılandı. Fedailer tepelerden aşağı inip bazan boğaz boğaza, süngü süngüye gelmeye yol açan savaşı başlattılar. İçlerinden bazıları intihara varan bir yiğitlik gösterdiler. Örneğin, genç komandolarımızdan birinin, beline sardığı patlayıcılarla kendini bir İsrail tankının altına atıp havaya uçurduğunu gördük.

Ben de iki kez ölümden kurtuldum. George diye anılan emrimdeki bir fedai cephane almak için bulunduğum kovuktan çıkmıştı. Kaynağını kestiremediğim bir önsezi beni buradan ayrılıp yüz metre kadar yukardaki bir kayanın ardına gizlenmeye itti. Kısa süre sonra, George'un, peşinde İsrail askerleriyle ellerini havaya kaldırmış olarak kovuğa doğru geldiğini gördüm.

Askerler kısa süre önce gizlendiğim kovuğa göz yaşartıcı bomba atıp içeri daldılar.

Sırt ağrıları çektiğimden, dah güvenıır mevzilere geçmek için tepeye tırmanan adamlarımın peşinden gidememiştim. Tek başıma beklerken, bir grup İsrail askerinin, elleri makinalılarının tetiğinde, hedef arayarak bana doğru geldiklerini gördüm. Ardına sindiğim kayayla aralarında birkaç metre kalıncaya kadar bekledim. Ateş etmeye hazır, ağır ağır çıkardım tabancamı. Şarjörde topu topu beş kurşun kalmıştı ve bunlardan birini beynime sıkacaktım. Ancak askerler, birden beni arkalarında bırakarak yön değiştirdiler. Kısa süre sonra da fediailer yetişip daha tehlikesiz bir yer bulabileceğim tepeyi aşmama yardım ettiler.

Çarpışmalar alacakaranlığa dek sürdü, sonra İsrail kuvvetleri, geri çekileceklerini gösteren bir biçimde ölüleriyle yaralılarını toplamaya koyuldular. Karame'deki binaların dörtte üçünü yakıp yıkmışlardı, ama aslında bir şey elde edemeden dönüyorlardı. Kayıpları büyüktü: Otuz kadar askerleri ölmüş, yüz kadarı da yaralanmıştı resmî açıklamalara göre. Bize göre kayıpları daha yüksekti. Özellikle de, teslim olmaktansa ölmeye kararlı küçük bir insan topluluğunun amansız direnişini kıramamışlardı.

Karame savaşı (bu sözcük Arapçada "özsaygı" anlamına gelir.) Arap dünyasının tümünde parlak bir zafer olarak karşılandı. Başarımıza destanlar düzüldü. On binlerce kişi, Ürdün krallığının belli başlı sivil ve asker kişileri, sayıları yüzden fazla olup bir hangara dizdiğimiz şehitlerimizin önünde eğilmek üzere kentten akın akın koşup geldiler.

Uzun zamandır hiçe sayılan ve hor görülen Filistinliler coşku doluydular, kurtuluşlarının başlangıcını gördükleri Karame zaferiyle kıvanç duyuyorlardı. Binlerce, on binlerce genç ve yaşlı El Fetih'e katılmak istiyordu. Liseliler ve üniversite öğrencileri saflarımıza katılmak için öğrenimlerini yarıda bıraktılar. Ancak hepsine görev verecek durumda değildik, sıkı bir elemeye başvurmak zorundaydık. Karame savaşını izleyen kırk sekiz saat içinde gelen 5000 adaydan örneğin yalnızca dokuz yüzünü aramıza alabildik.

Hareketimiz o güne dek görülmeyen bir gelişme içindeydi. İşgal altındaki topraklarda yaşayan halkın yakın desteğiyle, komandolarımız saldırılarını yoğunlaştırdılar. 1967 yılında her ay artan saldırıların sayısı 1968 de 52 yi, 1969 da 199 u ve 1970

yılının ilk sekiz ayında 270 i buldu. İsrail'deki büyük mağazalara ve otobüs duraklarına bomba konuyor, sınırdaki yerleşme merkezleri roket ateşine tutuluyor, ateşkes hattında çatışmalar çıkıyor, Yahudi ordusunun kışlalarına baskın yapılıyor, militanlarımız işgal kuvvetlerine soluk aldırmıyordu.

Direniş hareketlerine katılan çok sayıdaki kadının gözü pekliği ve özverisi, onlara karşı önyargısı olanlar dahil herkesin hayranlığını uyandırdı. Zorlu gösterileri ilk başlatan, kolluk kuvvetlerinin saldırılarına karşılık veren liseli kızlardı. Pek çok kadın tehlikeli görevler üstlendi, gizlice ilişkiler kurulmasına ve silâh taşınmasına yardımcı oldular. Tutuklananlar zindancılarını şaşırtan bir yüreklilikle davrandılar. İçlerinden cezaevinde doğum yapan biri, çocuğundan ayrı kalmaya gık demeden katlandı. İtirafta bulunmayı reddeden bir başkası, Gazze cezaevlerinden birinde işkence gördü. Bizimki gibi tutucu bir toplumun kafa yapısına ters düşse de, pek çok Filistinli gönüllü olarak kendisiyle evlenmek istedi. Bu benzeri görülmemiş olay bir çok kez yinelendi. Direnişin sonuçlarından biri de kadının özgürlüğüne kavuşması, aynı zamanda da erkeklerin köhnemiş geleneklerden kendini kurtarması oldu.

El Fetih'in gösterdiği olağanüstü gelişme, elbirliğiyle çözümlemeye çalıştığımız bir takım örgütlenme sorunları yarattı. Yinede, bunlardan biri beklenmedik biçimde, merkez komitesinin öteki üyelerine danışmadan almam gereken ivedi bir karar olarak karşımıza çıktı. Karame savaşından aşağı yukarı üç hafta sonra, El Fetih haberalma örgütünün şefi olarak, üyelerimizden birinin kendini askerî kanadımız Fırtınanın başkomutanı ilân edeceğini bildiren bir rapor geçti elime. Bu girişim hareket içinde bir krize ve kamuoyunda kargaşalığa yol açabilir, üstelik o sıra El Fetih yöneticilerinin kimliği bilinmediğinden herkes örgüte üye olduğunu öne sürebilirdi. Söz konusu düzmeci kişinin birkaç saat içinde açıklama yapması bekleniyordu. Merkez Komitesindeki arkadaşlarla ivedi bağlantı kuramayacak durumda ve Şam'da olduğumdan —çoğu Kahire, Amman, yada Beyrut'taydı- bu işe bir son vermek için girişimde bulunmayı kararlaştırdım. 15 Nisan 1968 günü basına yolladığım bir bildiride Yaser Arafat'ın El Fetih (dolayısıyla da Fırtına Örgütü) sözcüsü olduğunu ve hareket adına bir tek onun konuşmaya yetkili kılındığını belirttim. Arafat'ın ağzından da, yeni sorumluluklarını kabul ettiğini, ama El Fetih yönetiminde yine tüm yöneticilerin söz hakkı

bulunduğunu söyleyen —ondan habersiz, ben yazmıştım bunu- bir kısa açıklama da yayınladım.

Arafat haberi radyodan öğrendi ve herkesten önce bu işe kendisi şaştı. Alçak gönüllü bir insan olduğundan, kısa süre sonra Şam'da yaptığımız bir toplantıda, başkalarının bu görevi kendisinden daha çok hak ettiklerini belirterek sözcülüğe getirilmesine karşı çıktı. Tahmin ettiğim gibi, tüm öteki yöneticiler seçimimi onayladılar. Arafat yalnız hareketin en eski militanlarından biri değildi, hepimiz onu sayıyor ve değerini biliyorduk. Yine de işin en önemli yanı, açılan yeni dönemde, El Fetih'in kendisini kamuoyunda ve uluslararası kuruluşlarda temsil etmeye lâyık bir kişi bulmuş olmasıydı.

Gerilla savaşının gösterdiği gelişme sayesinde prestijimiz doruğa ulaşmış bizde bu durumdan hareketimize yardım etmeye hazır tüm Arap rejimleriyle yakın ilişkiler kurma yoluyla yararlanmaya karar vermiştik. Örneğin, bizi düşman bir güç, rejimine karşı devrimci bir alternatif sayan Kral Hüseyin, Karame savaşından iki gün sonra şu açıklamayı yapmak zorunda kaldı: "Hepimiz fedaiyiz!"

En büyükleri olan Mısır'dan başlayarak, başlıca Arap ülkelerinde sistemli bir geziye çıkmaya karar verdik. Nasır'ın Muhaberat Örgütüyle düş kırıcı deneyler geçirdiğimizden, Faruk Kaddumi ve ben, "El Ehram" gazetesi başyazarı Muhammed Hasaneyn Heykel'le bir görüşme yapmak istedik. Biz hemen kabul etti. Reis'in etkili sırdaşı, ilk ağızda üzerimde kötü bir etki yaptı. Özene bezene giyinmişti, ağzında kocaman bir puro vardı, aşırı bir kendine güvenle konuşuyor, bize sanki lütfen hitap ediyormuş gibime geliyordu. Bu adam, diyordum onu dinlerken kendi kendime, Filistin dâvasına en ufak bir yakınlık duyma yeteneğine sahip değildir. Heykel hakkında yanıldığımı çok geçmeden keşfedecektim Ayrıca direnişin en iyi dostlarından biri oldu.

Heykel'le ilk görüşmemiz nispeten kısa sürdü. Hareketimizin eylemleri hakkında düşündüğü iyi şeyleri açıkladıktan sonra, Mısır rejiminin El Fetih'le "en üst düzeyde" ilişkiler kurmayı dilediğini belirtti. Hemen ülkenin tek partisi olan Sosyalist Arap Birliği genel sekreteri Ali Sabri'nin yanına gitmemizi önerdi. Yolda, arabasını kullanırken, birden bize şaşırtıcı bir soru sordu: "Silâhlı mısınız?" Olumsuz karşılığımızla yetinmemiş olmalıydı ki sorusunu yineledi. Büyük bir şaşkınlıkla, Sosyalist

Arap Birliği merkezine değilde Nasır'ın evine geldiğimizi görünce, kaygısının nedenlerini anlamaya başladık. Tiyatrolardaki gibi mizansenleri seven Heykel, gerçekte Mısır Başkanından randevu almıştı.

Nasır, bizleri Arap usulünce kucaklayarak karşıladı. Oturur oturmaz da, parmağıyla Faruk Kaddumi'nin evrak çantasını işaret edip bize ciddi gibi gelen bir sesle sordu: "Bunun içinde beni öldürmeye yönelik patlayıcılar olduğu doğru mu?" Ardından da ekledi: "İçiniz rahat etsin, şaka yapıyorum. Birkaç saat önce, Muhaberat'tan beni öldürmeye kalkışacağınız yolunda bir rapor aldım. Bu saçma sapan raporu yırttım ve Heykel'in evimin girişinde üstünüzün aranması yolundaki önerisine de karşı çıktım."

Bu benim için, 1950 lerde bize çok çektiren Muhaberat Örgütüne yüklenme fırsatı oldu (Nasır, İsraillilerin Gazze'ye saldırmalarının ertesinde, 1955 yılının bir günü konuştuğu öğrenciyi, yani beni anımsamıyordu). Gizli servis şefinin 1966 da temsilcilerimizi nasıl baştan çıkarmaya çalıştığını da kendisine anlattım. Nasır, 1967 savaşının ertesinde Muhaberat Örgütünde büyük değişikliklere giriştiği karşılığını verdi. Yenilginin nedenleri üzerinde dururken, savaşın hemen öncesinde devletin belli başlı kilit noktalarını, özellikle orduyu denetleyemez hale gelmiş olduğunu ima etti. Böylece kaçınmak istediğim bir savaşa sürüklendim, diye ekliyordu. Yine de her şeye karşın, bozgunun tüm sorumluluğunu üstlenmekteydi.

İçtenliği El Fetih'den özgürce söz etme konusunda bizi yüreklendirdi. İki saati aşkın bir süre örgütümüzün kuruluşu, ideolojisi, parasal kaynakları, çalışmaları konusunda bize sorular sordu. Karame'de İsraillilere nasıl kafa tutabildiğimizi, RBG makinalı küfeklerimizin teknik değerinin ne olduğunu öğrenmek istiyoruz. Bizi büyük bir ilgiyle dinledikten sonra, kendisini kaygılandırır görünen siyasal yönelimimiz sorununa geçti. Aramızda en fazla çekindiği Müslüman Kardeşler hareketine bağlı çok sayıda kişinin bulunduğu doğru muydu? Nasırcılığa karşı değil miydi? Verdiğimiz karşılıklarla içi rahatlayarak, Yaser Arafat'ın kişiliği konusunda bizi sorguya çekti. Kendisiyle tanışmak isteyen Arafat'ın, hareketi yöneten kadronun üyelerinden biri olduğunu anlattık.

Beş saatten fazla süren görüşme, somut sonuçlara ulaştı. Nasır, Muhaberat'ın aracılığı olmaksızın El Fetih'le doğrudan

ilişki kurmayı istediğinden (Muhaberat'la karşı karşıya gelmeyi bizde istemiyorduk) siyasal konularda Heykel'in, askerî sorunlarda da İkinci Büro Şefi General Sadık'ın tek muhatabımız olmalarından görüş birliğine vardık. Nasır bize, silâh ve fedailerimizin eğitimini sağlayacağına söz verdi. Mısır parasal yardım yapma olanaklarına sahip değildi,bu KonudaKral Faysal'a başvurmamızı öğütledi. Zaten bizde aynı şeyi düşünüyorduk.

1952 Ekiminde bir Filistinli Öğrenciler Birliği delegasyonunun üyesi olarak, kaldığımdan bir parça tanıdığım Suudi Arabistan'a varışımdan hemen sonra, Kral Faysal beni kabul etti. Eski Kral İbnissuud bizi hararetle karşılamış ve birliğimizin çalışmalarında kullandığımız, o günler için çok önemli bir para olan 30.000 dolar vermişti.

Beni dört saat yanında tutan Faysal fedailer arasına sızmış "marksist ve solcu" öğelerden uzun uzun yakındığı halde, yine de Filistin hareketine büyük bir sevgi gösterdi. Büyük incelik sahibi bir adam olduğundan, ad vermekten ya da herhangi bir bir başka Arap rejimini eleştirmekten kaçındı. Yine de, açıkça görülüyordu ki o sıralar Salah Cedid yönetiminde olan Suriye rejimine hiç güveni yoktu ve Nasır'ı da pek sevmiyordu.

Hiç bir Arap rejimiyle özdeşmememiz gerektiği görüşündeydi, bu durumda Suudi Arabistan'da bize mümkün olduğu kadar gizli yardım edeçekti. "Sizden ne övgü nede eleştiri istiyoruz" diye üsteliyordu. Benim önerim üzerine, ülkesinde bağış toplamaya ve Suudi Arabistan'da yaşayan Filistinlilerin ücretlerinden yüzde yediye kadar kesinti yapmaya yetkili "destek komiteleri" kurulmasına izin verdi. Bu paralar El Fetih'i maddi yönden destekleyecekti. Büyük bir cömertlikle, kendisinin de hareketimize kişilerden gelecek bağışların toplamı kadar yardımda bulunacağını ekledi.

Sudan ziyaretinde —1968 yazında çıktığım gezinin üçüncü önemli aşamsıydı bu— çok verimli oldu. Bu kez yanımda Faruk Kaddumi ve Ebu Salih vardı. Sudanlıların demokrasiye bağlılıkları, hoşgörüleri ve cömertlikleri hepimizi etkiledi. Gelişimizin ertesi günü, aralarında komünistlerle Müslüman Kardeşler örgütünün de bulunduğu tüm muhalefet partileri, kaldığımız otelin önünde büyük bir halk toplantısı düzenlediler. Konuşmacılar yanımızda bulunan Başbakan Mahcub'u eleştirerek hâlâ Arap Ligi tarafından yönetilen Filistin Kurtuluş Örgütüne parasal yardım yaptığını, El Fetih'e yakınlık göstermediğini

anımsattılar. Halk "hain Mahcub!" diye bağırıyordu. Tedirgin olarak söze aldım ve görüşmeler yaptığımızı, Mahcub'un hareketimizden yardımını esirgemeyeceğine inandığımı söyledim. O akşam, Başbakan ve muhalefet liderleri, yani daha birkaç saat önce ona saldıranlar, onurumuza verilen davete katıldılar. Aralarında dostça konuştuklarını gördüğümde şaşkınlığım büyük oldu. Müslüman Kardeşler'le komünistler bile iyi ilişkiler içinde görünüyorlardı. Komünistler yurttaşlarının dinsel inançlarına büyük bir dikkatle saygı gösteriyorlardı. Öyle ki, temsilcilerimizle yaptıkları özel bir görüşmeyi yarıda kesip namaz kılmamız için bizi camiye davet ettiler. Bu nedenle, tam üç yıl sonra Sudan'da patlak veren ve komünist partisinin başlıca yöneticilerinin idamıyla sonuçlanan iç savaş beni çok şaşırttı.

Sudan gezim sırasında beni şaşırtan bir başka olayla karşılaştım. Kadınlar Birliği'nce düzenlenen bir toplantı sırasında, fedailer için yünlü giysi toplamakla görevli bir kadın militan ayağa kalkıp bana şu soruyu sordu: "Gelecek yıl Filistin'i nasıl olsa kurtaracağınızdan bu giysiler gereksiz değil mi sizce?" Soru, Arap basınının olanaklarımız konusunda yarattığı efsanenin büyüklüğünü görmeme yardımcı oldu. O gün, bazı Arap rejimlerinin Filistin dâvasına karşı gösterdikleri zayıflık ve isteksizliği, hatta ihaneti açıkça ortaya koymak yersiz geldi bana. Doğal müttefiklerimizin açıkça İsrail'den yana bir güç dengesini koruduklarını nasıl anlatabilirdim? Yakın bir gelecekte zaferin kazanılacağından hiç bir zaman umut kesilmemesi gerektiğini söylemekle yetindim...

Çeşitli Arap hükûmetleriyle ilişkilerimiz çok düzelmişti. Kalıyordu geriye Filistin Kurtuluş Örgütü'nü siyaset sahnesinde üstünlüğümüzün aracı haline getirmek. Ahmet Şukeyri, 1967 Aralığında, istemeyerek FKÖ başkanlığından istifa etmiş, yerine geçici olarak Yahya Hammuda getirilmişti. Şukeyri, 1967 Haziran ve Ağustosunda El Fetih yöneticileriyle yaptığı iki görüşme sırasında, Kral Hüseyin'in ihanetine uğradığını ve Şeria'nın Batı Yakasını kralın bile bile İsrail'e verdiğine bizi inandırmaya çalışmıştı. Toplantılarını Ağustos sonunda Hartum'da yapmaları beklenen Arap Liderlerinin güvenini yeniden kazanmayı umuyordu. Ama umduğunun tersine, içlerinden bir çoğu tarafından şiddetle eleştirildi ve o güne kadar koruyucusu olan Nasır kendisini kaderine terketti.

O andan sonra Reis bir taşla iki kuş vurmaya çalıştı: Fedailer

hareketinin FKÖ'ne katılmasını kolaylaştırarak, bir yandan iki başlı yönetime son vermeyi amaçlıyor —bunlardan biri biçimsel olan Filistan Kurtuluş Örgütüydü, öbürü meşru olan bizimki- ve öbür yandan da direnişin birleşmesine uygun bir çerçeve oluşturmaya bakıyordu. Gerçekten de, 1967 savaşından sonra El Fetih'e karşı olan örgütler ortaya çıkmıştı, azınlıkta da kalsalar şu ya da bu biçimde birleştirilmesi gereken güçler oluşturmaktaydılar.

Başlangıçta, eski FKÖ'nün yerini alma konusunda oy birliğine varmış değildik. İçimizden bazıları hareketin bürokratlaşmasından, devrimci saflığının bozulmasından korkuyorlardı. İşbirliği yapmak için birkaç koşul öne sürdük, özellikle bunlardan biri bize vazgeçilmez geliyordu: Fedai örgütleri FKÖ'nün parlamentosu durumundaki Filistin Ulusal Kongresi'nde çoğunluğu elde tutmalıydılar. Uzun süren çekişmelerden sonra, 1968 yılı Haziran ayı ortasında, kongre üyeliklerinden yarıya yakınını ele geçirmeyi sağladık. Sonraki ay Kahire'de toplanan Filistin Ulusal Kongresi, FKÖ'nün en üst düzeydeki organı olan yürütme kurulunda bir değişiklik yapmadı, ama bizim politikamız doğrultusundaki kararları benimsedi. 1964 yılında Kudüs'te toplanan Şukeyri başkanlığındaki ilk kongrece benimsenmiş Ulusal Anayasa, "silâhlı savaş Filistin'i kurtuluşuna götürecek tek yoldur" şeklinde değiştirildi.

Ama ancak 1969 Şubatında, Filistin Ulusal Kongresi'nin beşinci oturumunda —bu süre içinde çeşitli fedai örgütleri kongre üyeliklerinin mutlak çoğunluğunu sağlamışlardı- Direniş hareketi FKÖ'nün tüm denetimini ele geçirdi. Seçilen yeni yürütme kurulu başkanlığa Yaser Arafat'ı getirdi ve Arafat, bundan böyle üstleneceği sorumlulukların büyüklüğü karşısında heyecandan ağladı. Yine bu oturumda, Filistin Ulusal Kongresi, 10 Ekim 1968 günkü basın toplantısı sırasında açıkladığım Filistin'de Hıristiyanların, Müslümanların, Yahudilerin eşitlik içinde yaşayacakları demokratik bir toplum kurmak olan El Fetih'in stratejik hedeflerini benimsedi.

İçlerinde, aşırı solcu fedai örgütlerinden kuşkulanan ve hâlâ da kuşkulanmakta olanların da bulunduğu direnişin FKÖ'ne sahip çıkmasını hoşnutlukla karşıladılar. Bunun nedeni de, çoğunun güvenini kazanan El Fetih'in, Filistin Ulusal Kongresi'nde olduğu kadar yürütme kurulunda da ağır basmayı başarmasıydı.

Arap dünyası düzeyinde gerçekleşen bu onay harekete uluslararası temeller sağlamaya yönelik eylemi başlatmamıza da fırsat verdi. Bu eylem de, batılı güçlerin ve üçüncü dünyadaki uydularının düşmanlığı ya da kayıtsızlığı dikkate alınırsa, sosyalist ülkelerden başkasına yönelik olamazdı. Okuduklarımızdan çok günlük uygulama, 1950 lerin başlangıcında marksizme ve sosyalist ülkelere karşı beslediğimiz ön yargıları giderek yok etmişti. Doğrusu Sovyetler Birliği'yle ilişkilerimiz uzak ve kuşku doluydu. Sovyet yöneticileri mücadelemizin anlamını kavramakta ağır kaldılar. Belki de, çoğunlukla bizi Müslüman Kardeşler ya da gerici olmakla suçlayıp, "serüvenci" diye nitelemeyi sürdüren Arap komünist partilerinin etkisi altındaydılar. Bu nedenle 1970 lerin başında Kızıl Çin'i ve Vietnam'ı ziyaret etmemiz için gelen çağrıları hoşnutsuzlukla karşıladık.

Yaser Arafat, 1964 ve 1966 yıllarında iki kez Pekin'e gitmişti. İlk ziyareti görünüşte boşunaydı ikincisi Altı Gün Savaşlarından sonra somutlaşan sözlerle sonuçlandı. Gerçekten de, 1968 den başlayarak bir çok fedai Çin'deki eğitim alanlarında askerî eğitim gördü. Yine de bu ilişkileri geliştirmek ve sağlamlaştırmak kalıyordu geriye. Yaser Arafat'la birlikte 1970 Şubatında Pekin yolunu tuttuğumuzda kafamızda bu hedef vardı.

Siyasal ve güvenliğe ilişkin nedenlerle, yolculuğun gizli tutulması gerekiyordu. İzimizi belli etmemek için, uçağa bineceğimiz Pakistan'da buluşmak üzere ikimiz de ayrı yollardan gittik. Dikkati çekmemeye çalıştık. Örneğin Arafat bir takım elbise giymiş, geleneksel başlığı olan kefiyenin yerine bir fötr şapka geçirmişti. Ama boşunaydı önlemlerimiz! Uçağa biner binmez Abdüsselam Callud'la burun buruna geldik! Libya'nın iki numaralı adamını pek garip bulduk. Başı öne eğikti, şaşkınlığı gözle görülür gibiydi, bizi isteksizce selâmlayıp yol boyu ağzını açmadı. Daha sonra, onun da gizlice Çin'e gittiğini öğrendik. 1 Eylül tarihinde gerçekleştirilen Libya devriminden sonraki ilk Çin gezisiydi bu onun.

Şanghay'da, Pekin'de olduğu gibi, sıcak bir resmî karşılama bekliyordu bizi. Daha önce Fransız elçiliğinin bulunduğu eski bir saraya yerleştirildikten sonra çeşitli fabrikaları ve halk kurumlarını gezdik. Bir gün, damdan düşer, gibi, bir halk komününü görmek istediğimizi belirttik. O sıralar bu üretim biçimine karşı büyük bir basın kampanyası açılmıştı ve gerçekte bir halk komününün nasıl işlediğini merak ediyorduk. Ev

sahiplerimiz büyük bir kibarlıkla isteğimizi yerine getirdiler. Emrimize verilen bir uçak altı saatte bizi ülkenin içindeki bir komüne götürdü. Gezdiğimiz tesisler, yerel sorumlularla ve halkla uzun konuşmalarımız, bize yaptıkları ayrıntılı açıklamalar, halk komünlerinin ülke ekonomisi üzerinde oynadığı olumlu role inanmamızı sağladı.

Çinlilerin ciddiliği de beni etkiledi. Kendilerini tümüyle kol yada kafa ürünleri üretmek için çalışmaya adamış olan bu insanlar, boş zamanlarını sade ve sağlıklı uğraşlarla dolduruyorlardı. Özellikle de İslam dinine özgü bir dürüstlük taşıyan yaşama biçimleri dikkatimi çekti! "Bu alanda Hazreti Muhammed, Mao'nun yaptığından daha iyisini yapamazdı!" dedim Yaser Arafat'a.

Uzun ve dostça konuşmalar yaptığımız Çu En—Lai, bizi keskin zekâsı inceliği ve geniş kültürüyle büyüledi. Bize sorduğu sorular yalnızca Filistin halkına beslediği derin sevgiyi açıklamakla kalmıyor, sorunu ve gerek bölgesel, gerekse uluslararası kapsamını derinden bildiğini ortaya koyuyordu. Şaşırtıcı bir belleği vardı ve bize sorduğu sorulara başka Filistinli ziyaretçilerden aldığı karşılıkları ayrıntılarıyla anımsamaktaydı. Bu da kendine göre sonuçlar çıkarmasını sağlıyordu.

Çok duyarlı bir sorun olan Sovyetler Birliği'ne karşı tavrımız konusuna gelindiğinde, Moskova'yla dostça ilişkiler kurmak istediğimizi ona anlattık. Bu tür ilişkilerin Kızıl Çin'le işbirliğimizi etkilemeyeceğini umduğumuzu da ekledik. Pekin duvarlarını süsleyen yazılara bakılırsa, rejimin halkı Sovyetler Birliği'nin "sosyal emperyalizmine" karşı harekete geçirmeye çalıştığı açıktı.

Çu En-Lai bizi kılı kıpırdamadan dinledi, kaygılarımızı çok iyi anladığı karşılığını vererek çok da şaşırttı. "Bir ulusal kurtuluş hareketini temsil ediyorsunuz, "diye ekledi" elde edebileceğiniz her türlü yardımı sağlamaya çalışmanız doğaldır."

Çin'in bizi var gücüyle destekleyeceğine güvence verdi ve gereksinimlerimiz açık seçik ortaya koymamızı istedi. Ertesi gün Savunma Bakanlığında buluşmak üzere sözleştik. Oraya varır varmaz da askeri ve sivil konulardaki tüm isteklerimizin kabul edildiği bildirildi.

Kuzey Vietnam'a bir askerî Çin uçağıyla hareket ettik. İnatçılığına ve yiğitliğine hayranlık duyduğum bir ulusla ilk kez karşılaşacağım için heyecanlıydım. Vietnam'ın önce Fransız

işgaline, sonra Amerikan saldırısına direnişi konusunda tüm okuyup işittiklerim, benim için bir umut kaynağı oluşturmaktaydı. Küçük ve kaynakları yönünden yoksul olan Filistin halkı da, diyordum kendi kendime, bu dünyadaki güçlülere kafa tutacak, özgürlük ve bağımsızlık hakkını elde edecek yeteneğe sahiptir. Kuzey Vietnam'da görüp işiteceklerim benim için artan bir zenginlik ve coşku kaynağı oldu.

İşçi Partisinin (komünist) siyasal büro üyeleri tarafından karşılandığımız Hanoi havaalanı pek gösterişsizdi. Boyutları küçük, görünüşü kasvetliydi, her haliyle ülkenin savaşta olduğunu ortaya koyuyordu. Uçaksavar toplarının iki yanına dizildiği uçuş pistlerinden çoğu, helikopterler, MİG-17 ve MİG-19 uçaklarıyla doldurulmuştu. Ev sahiplerimizle havaalanının bir salonunda başlayan konuşmamız üç saate yakın sürdü. Bu uzayan beklemeye şaştığımda, hiç bir tedirginlik duymaksızın yetkililerin bizi yerleştirecekleri bir ev ve oraya götürecek bir otomobil aradıkları karşılığı verildi. Vietnam'da geçirdiğim iki haftaya yakın bir süre içinde, kentte dolaşan topu topu on beş kadar özel arabaya rastladım.

Bazı yanlarıyla Vietnamlıların sıkıntılarının Filistinlilerinkinden de büyük olduğunu gördüm. Hanoi'deki yaşam koşulları yurttaşlarımın otuz yıl kadardır göçmen kamplarında karşılaştıkları koşullardan beterdi. Vietnam başkentindeki yapıların çoğu ya bombardımanlardan etkilenmişti, ya da gitgide yıkıntıya dönüşmekteydi. Halk gık demeden, en önemli besinlerin yokluğu dahil, çeşitli gündelik sıkıntılara katlanıyordu.

Vietnam kadınlarının oynadıkları rol beni etkiledi. Her yerde çalışıyorlardı: Fabrikalarda, devlet dairelerinde, okullarda olduğu gibi inşaatlarda ve hatta savaş alanlarında. Ziyaret etmeme izin verilen tüm SAM füzesi rampaları, dış görünüşlerinin narinliğine şaştığım genç kızlar tarafından kullanılıyordu. Yüzyıllar boyunca ve yakın geçmişe dek acımasız bir ayrım ve bir baskı sistemi altında ezildiği için, Vietnam kadınının kurtuluşu daha da büyük bir değer taşımaktadır. Örneğin, eskiden bir baba için ailenin gereksinimlerini karşılamak amacıyla kızlarını en fazla verene satmak "doğal" dı.

Askerî üsleri ve eğitim kamplarını gezişimiz, yöntemlerini kendi fedai birliklerimize uygulayabileceğimiz gerilla örgütleme ve yetiştirme yöntemlerini inceleme fırsatı verdiğinden bize büyük ölçüde yararlı oldu. Bizimkilere benzeyen, görevi yalnızca

savaşçıların gayrete getirilmesi değil, aynı zamanda partiyle ordu arasında bağlantı kurmak olan siyasal komiserlerin varlığını ilgiyle farkettik.

General Giap, gerek askerî bilgisi, gerekse siyasal kültürü, alçak gönüllülüğü ve inceliğiyle bizi çok etkiledi. Savunma Bakanı, özetle düşmanla çarpışmak için gücün gerekll olduğunu belirten Kuran'dan bir ayetle söze başladı. "Halk savaşı" ya da "iktidar namlunun ucundadır" gibi çok yaygın kavramların yol açabileceği düşlere karşı bizi uyararak konuşmasını sürdürdü. Devamlı Vietnam deneyine değinerek, "sorunlar hiç sanıldığı kadar basit değil," diye ekledi. "Kuşkusuz, tüfek önemlidir ama zaferi kazanmaya yetmez. Ona topu, füzeyi, tankı, savaş uçağını, saldırganın elinde bulunan tüm silâhları eklemek gerekir."

"Vietnamlılar ve Filistinliler," diye sürdürdü General Giap konuşmasını, "aynı acıyı çeken iki halk olarak, kuşkusuz bir çok ortak şeye sahiptirler. Ama bizim savaşımız, sizinkinden çok daha elverişli koşullardan yararlanmakta. Dost olmayan, düşman bir çevrede yaşayan Filistinlilerin tersine, dost bir art bölgemiz var. Sosyalist ülkelerin çeşitli biçimlerdeki yardımına ek olarak paha biçilmez stratejik derinliği bize sağlayan Çin bu. Bir halk savaşının zafere ulaşması için daha başka üç ögenin vazgeçilmez olduğu sonucuna varıyordu Giap: En yeni silâhlar halkı seferber edebilen bir ideoloji ve yığınları toplayıp yönlendirebilen bir örgütlenme.

Bu son nokta üzerinde, General Giap, İşçi Partisinin nasıl bir Ulusal Cephe kurmayı başarabildiğini bize anlattı. Halkın aşağı yukarı tüm toplumsal ve dinsel tabakalarını bu cepheye çekmeyi başarmıştı: Budistleri, Hıristiyanları, Müslümanları; işçilerle köylüleri de tabii; ama bizim için en şaşırtıcı olanı, çıkarları Amerikan emperyalizmi tarafından çiğnenen orta sınıfları, zanaatkarları, tüccarları, sanayicileri, de bu cephede toplamasıydı. Ulusal Cephe'nin proğramı —Vietnam'da kaldığımız süre içinde bunu okuma fırsatı bulmuştuk- İk bakışta bize düş kırıcı göründü. Akıllara durgunluk veren bir basitlikte yazılan bu proğramın hareket için zorunlu gördüğü hedefleri bize çok bilinen, hatta ilkel geliyordu: Ulusal vatanın kurtuluşu, demokrasi, v.b. Düşününce, metninin ayrımsız tüm halkın gereksinimlerine karşılık vermek amacıyla hazırlandığını anladık.

O zaman da, Arap dünyasında hüküm süren lâf kalabalığını, bir tekini bile uygulamaya koyacak duruma gelmeden ortaya

attığımızı binbir sloganı, en iyi niyetlileri bile bezdirecek demagojik vaadleri düşünmekten kendimi alamadım. Arap siyasal partilerinin ve hareketlerinin, diyordum kendi kendime. Vietnamlı yöneticilerin alçak gönüllülüğünden ve gerçekçiliğinden öğrenecek çok şeyleri var.

İşçi Partisi siyasal büro üyeleriyle yaptığımız görüşmeler, kendi proğramımız üzerinde daha fazla düşünmeye itti bizi. O dönemde, tüm Filistin toprakları üzerinde birleştirici ve demokratik bir devlet kurmaya yönelik stratejik hedefimizi açıklamıştık. Ama arada hiç bir aşama, hiç bir geçici uzlaşma öngörmemiştik. El Fetih'e ya da FKÖ'ne açık bir imada bulunmadan siyasal büro üyesi olan konuştuğumuz kişiler, Vietnam halkının çeşitli evreleri üzerinde bize uzun açıklamalarda bulundular. Ülkenin iki bağımsız devlete bölünmesi gibi neden bazan çok büyük ödünlere boyun eğdiklerini anlattılar.

Ziyaretimizin sonunda yayınlanacak olan ortak bildirinin hazırlanması sırasında da, gerçekçi düşünüşlerinin bir başka kanıtını ortaya koydular. Metni yazmakla görevli komisyonun üyesi olarak, İsrail'in ve siyonizmin kınanmasıyla ilgili önerilerimiz karşısında Vietnamlı dostlarımın suskunluklarını farkettim. İçlerinden siyasal büro üyesi olan biri, pek çoğu Birleşik Amerika'da Vietnam'dan yana olan hareket içindeki Amerikan Yahudilerini kırmamak amacıyla, ılımlı, hatta belirsiz terimlere yer verilmesini dilediklerini bana anlattı. Karşımdakini içtenliğinden, özellikle de temkinliliğinden ötürü kutladım ve bana sunulan İsrail'le ilgili yumuşatılmış metni hemen kabul ettim. Buna karşılık bildiri, Vietnam'ın Filistin halkının kendi kaderini kendisinin saptaması hakkını desteklediğini açıkladı. Bu noktada da, önemli olanı korumak için ayrıntıyı feda etmekten çekinmeyen Vietnamlı dostlarımızdan öğrenecek çok şeyimiz olduğunu düşündüm.

Pratik yönden, Vietnamlı dostlarımızdan komandolarımızın kamplarında eğitilmesi yolunda büyük kolaylıklar sağladık. Sınırlı olanaklarını bildiğimizden, onlardan başka hiç bir yardım istemedik.

Bu unutulmaz ziyaretin üzerinden dokuz yıla yakın bir süre geçit. En büyük dileklerimden biri, yükümlülüklerim olanak verir vermez, Vietnam halkının kazandığını zaferden ve ülkesini bütünlemesinden bu yana olup biten değişiklikleri görmek için oraya yine gitmektir.

Vietnam'dan dönüşümden kısa süre sonra, 1970 İlkbaharında, devrimin yıldönümünü kutlakmak için temmuz ayında Küba'da yapılacak şenliklere katılmak üzere bir çağrı aldım. Orta Doğu'dakl, özellikle de Ürdün'deki gelişmelerden kaygı duyduğum için —Kral Hüseyin'le Filistin Kurtuluş Örgütü arasındaki gerilim artıyordu— öngörülen tarihten ancak birkaç gün önce olumlu bir karşılık vermeyi düşündüm. Gerçekten de, krallığın devrilişinin on sekizinci yıldönümünü kutlamak için aynı hafta Mısır hükûmetinin düzenlediği törenlerde hazır bulunmamak amacıyla, Küba'ya gitmeyi kabul ettim. Aldığım özel haberlere göre, törenler sırasında yapacağı bir konuşmada, Nasır, İsrail—Mısır uyuşmazlığının çözümlenmesi için hazırlanan Rogers plânını kabul ettiğini açıklamak niyetindeydi. Biz böyle bir anlaşmaya kesinlikle karşıydık, doğal olarak da Nasır'ın Amerikan tasarısına katıldığını açıkladığı sıra orada bulunmak istemiyordum. Benim gözümde kuşkulu olan Muhammed Hasaneyn Heykel'in üstelemelerine karşın, Fidel Kastro'nun çağrısını geri çevirmenin olanaksızlığını öne sürerek Mısırlılarınkini geri çevirdim.

Madrid üzerinden yaptığım Kahire—Havana yolculuğu, yaşamımın en yorucu yolculuklarından biri oldu. Kübalı muhafızların bizi korumayı üstlendikleri Madrid havaalanında uzun bir bekleyişten sonra, benim başkanlığımdaki Filistin heyeti, Küba ulusal havayollarının küçük uçağına bindi. Yolculuk on beş saat sürdü! Hem de Mısır'ın taşra kentlerine sefer yapan trenlerdeki alışılmış koşulları anımsatan koşullarda. Sayıları koltuklardan fazla olan yolcularla tıka basa dolu, geçidi kaplayan bavullar ve çıkınlarla tepeleme yüklü uçak, kör topal ilerliyor gibiydi.

Kendimi, koltuğun darlığından ve sıcaktan benim kadar şikayetçi olan, Mısır Muhaberat örgütünün büyük patronu Emin El Huveydi'nin yanında buldum. "Demek," dedi alnını kurulayarak, "Rogers planına ve Nasır'a karşı savaşmak niyetindesiniz. "Filistinlilerin ulusal haklarını hiçe sayacak her türlü girişime karşı çıkacağımızı kendisine anlattım. Bana karşılık olarak, Nasır'a, yurtseverliğine, Filistin dâvasına bağlılığına güvenmemiz gerektiğini söyledi.

Havana havaalanında, içtenlikli, çok şakacı, daha sonra yakın dost olduğum Küba özel servislerinin başındaki kişi tarafından karşılandım. Basit ama rahat bir eve yerleştirilir yerleştirilmez,

önüme çok yüklü gelen bir görüşme proğramı sürüldü. Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ulusal kurtuluş hareketlerinin temsilcileriyle görüşmem gerekiyordu. Her Lâtin Amerikan ülkesindeki çeşitli karşıt hareketlerin temsilcilerini de içerdiğimden liste iyice uzamıştı. Bu hareketleri belirleyen bölünmeye oranla FKÖ bünyesindeki bölünmeler bana çok önemsiz geldi. Her türlü görgü kuralını çiğneyerek ve pek çok önemsiz grubu kırma pahasına, görüşmelerimi söz konusu ülkelerin başlıca kuruluşlarıyla sınırlamalarını istedim. Küba yetkililerinden.

Böylece kazandığım zaman bana başka şeyler yapma fırsatını verdi. Özellikle Filistin kolonisinin —uzun süre önce göç eden elli kadar aile— onuruma düzenlediği bir toplantıya katıldım. Ülkede doğan gençler, bir tek İspanyolca ve bazan İngilizce konuşuyorlardı; yaşlılar da kırık dökük bir Arapçayla dertlerini anlatmaktaydılar. Yine de tanışmamız, her şeye karşın, duygulandırıcı oldu. Onlara giriştiğimiz savaşın amaçlarını anlatırken, pek çok yüzün gözyaşlarıyla ıslandığını gördüm...

Bir başka gün, Fidel Kastro beni, kendisiyle birlikte şeker kamışı çiftliklerini gezmeye çağırdı. Kırsal yörelerde yaptığımız gezi sırasında, bizzat kullandığı arabanın içinde, bu doğal gücü, bu açık sözlü, ele avuca sığmaz, şen adamı tanıdım. Siyasal nitelikli konuşmalarımız sırasında, Orta Doğu anlaşmazlığını, özellikle de Filistin dâvasını çok iyi bildiğini ortaya koydu. İsrail'i Amerikan emperyalizminin bir kuklası saydığını söyledi bana. Ama Vietnam yöneticileri gibi, ortak bildirimizde siyonist devleti çok aşağılatıcı sözlerin yer almamasını dilediğini de belirtti. Bir yandan, diye açıkladı. Küba dış ticareti yönünden etkin Yahudi iş çevreleriyle ilişkidedir. Öbür yandan da İsrail'le bozmak istemediği diplomatik ilişkilerini sürdürmektedir. "Bana güvenin, "diye ekledi," uygun gördüğüm bir gün gereken önlemleri alacağım."

Konuşmamızdan üç yılı aşkın bir süre sonra, 1973 Eylülünde, Cezayir'deki tarafsız ülkeler konferansı kürsüsünden, Fidel Kastro çarpıcı bir biçimde açıklıyordu İsrail'le ilişkilerini kopardığını. Onu kutlamak için kucaklayanların başında gelenlerden biri de ben oldum.

Doğrusu, 1970 Temmuzundaki temkinli konuşması beni hiç rahatsız etmemişti. Üstelik de, bunu dengelemek için, gazetelerin sütunlarını bana açarak, Küba radyo ve televizyonunu bir bakıma emrime vererek, dilediğim gibi konuşmamı sağladı.

Bir çok açakiama yaparak, pek çok kişiyle görüşerek bu olanaktan fazlasıyla yararlandım.

Ziyaretimin sağladığı tek bir yarar bu olmadı. Fidel Kastro, özellikle de araç—gereç ve fedailerin Küba'da eğitimi biçiminde önemli bir askerî yardımda bulunarak, uygulamada Filistin halkının silâhlı savaşını desteklediğini kanıtladı. Kübalı gönüllülerin Orta Doğu'ya gönderilmesi hiç bir zaman aramızda söz konusu olmamıştı, çünkü, herkesin de bildiği gibi savaşçı yönünden bir sıkıntımız yoktu.

Fidel Kastro'nun 26 Temmuz 1970 günü yüz binlerce kişi önünde verdiği söylev, hazır bulunduğum en olağanüstü gösterilerden biriydi. Küba Başkanı, kuşkusuz çağımızın en büyük konuşmacılarından biridir. Kimi kez öfkeyle, kimi kez alaycılıkla konuşarak, büyük bir rahatlık ve açıklıkla sesi kadar büyüleyici sözlerini desteklemek için tarihler ve rakamlar vererek, altı saat boyunca dinleyici yığınını soluk soluğa tuttu. Çoğu kez de kendisini çılgınca alkışlayan dinleyicilerini coşturdu.

Aralarında benim de bulunduğum yabancı konuklarının ellerini tuttu, Küba usulünce havaya kaldırdı. Halkın bir ağızdan 'Filistin! Filistin!" diye bağırdığını işitince bir şeyin gırtlağıma takıldığını hissettim. Kıvanç doluydum, mutluydum, allak bullaktım.

Orta Doğu'ya dönmek için uçağa bindiğimde, bu kez uçak Fas hava yollarınındı —yüz binlerce Kübalının ağzından yükselen ülkemin adın hâlâ kulaklarımı çınlatıyordu. O sıra, aradan iki ay geçmeden Kral Hüseyin'in Filistin'i haritadan ve sözlükten silmeye çalışacağını bilmiyordum.

5 GERİ ÇEKİLİŞ

Yeraş ve Aclun savaşları Filistin direniş hareketinin Ürdün'deki sonunu ilân etti. Beş gün süreyle, 13 Temmuzdan 17 Temmuz 1971 e kadar, ülkenin doğusundaki bu iki kentin ormanlarına ve ağaçlıklı tepelerine çekilmiş bulunan üç bin kadar fedai, akıl almaz bir yiğitlikle, Kral Hüseyin'in gemi azıya almış kuvvetlerine karşı son mermilerine dek savaştılar. Bu kuvvetler 1970 Eylülündeki kıyımlardan arta kalan son gerilla topluluklarını da yok etmek gibi açık bir niyetle, kimseye aman vermediler. Tanklar ve zırhlı araçlar öldürmek için ateş ediyor, yollarının üzerindeki canlıları ezip geçiyorlardı.

El Fetih merkez komitesi üyesi, yerel komutanı Ebu Ali Ayad, teslim olmayı reddetti. Dev bir insan avının sonunda yakalandı, kendisine acımasızca işkence edildi ve öldürüldü. Toplam yedi yüz gerilla yok edildi: İki bin kadarı da tutsak edilip daha sonra Suriye yetkililerine teslim edildi; yüz kadarı Suriye'ye ya da —daha küçültücü olanı— işgal altındaki Şeria Nehrinin Batı Yakasına sığınabildiler. Bu sonunculara İsrail yetkilileri sığınma hakkı tanıdı.

Böylece direniş hareketinin en kanlı sayfalarından biri çevrilmiş oldu. Doruğu, 1968 Martındaki Karame zaferi olan Filistin hareketinin aydınlık dönemi de sona erdi. Kral Hüseyin'in Kareme zaferinden etkilenip, "hepimiz fedaiyiz!" diye bağırdığı günün üzerinden üç yıldan biraz fazla geçmişti. Nasıl gelmiştik bu noktaya? Kuşkusuz, Haşimilerin kralı bizi hiç bir zaman gönülden sevmemişti. Güzel sözlerine karşın, çok iyi biliyorduk ki, sonumuzu hazırlamak için entrika çevirmekten yılmamıştı. Ancak, değerlendirme yanlışları yaparak, hatalı adımlar atarak ve —neden kabul etmemeli?— onu kışkırtarak, hedefine ulaşması-

na büyük ölçede yardımcı olduk. Yine de, onunla çatışmamız kaçınılmazdı.

Kral Hüseyin'in içini kuşku kemirmekteydi. Devamlı verdiğimiz güvencelere karşın, haksız olarak, iktidarını elinden almaya çalıştığımızı düşünüyordu. Çevresindeki bazı kişiler, hatta bazan yabancılar, bilerek ya da bilmeyerek bu korkusunu besliyordu. Örneğin Fas Kralı II. Hasan, ona bir gün fedailerin Amman'da iktidara gelmelerini doğal bulduğunu söylemişti. Fas Kralının sözleri karşısında dili tutulan Hüseyin, kısa süre sonra Yaser Arafat'a, yerinde gözü olup olmadığını sordu! Oysa kendisine durmadan yineliyorduk ki El Fetih, kuruluşundan beri, kendisine konukseverlik gösteren ülkelerin iç işlerine karışmamayı ilke edinmiştir. Filistin hareketine destek olması Hüseyin'i Arap ulusunun kahramanı yapacaktır. İyi niyetimize pek aklını yatıramayan Hüseyin, kuşkuculukla inanmazlık arasında gidip geliyordu.

Onunla ilişkilerimiz 1968 yılı Ekim ayının ortalarında, El Fetih e ilk katılan arkadaşlarımızdan Abdülfettah Hammud'un bir otomobil kazasında ölmesiyle gerilmeye başladı. 1950 lerin başından beri Hammud'la çok bağlıydık birbirimize. Yaser Arafat'la ve benimle birlikte Filistinli Öğrenciler Birliği'ne seçilmiş, önce Kahire'de, sonra da mühendis olarak çok önemli bir görev aldığı Katar'da hep bizimle birlikte çalışmıştı. Yedi çocuk babası olduğu halde, Altı Gün Savaşlarının ertesinde, kendisine çok iyi para kazandıran işini bırakıp hareketin "devamlı" yöneticilerinden biri olmayı önermişti. Öldüğü gün, Suriye sınırına yakın bir Ürdün köyünde, Arafat'la ve benimle buluşması gerekiyordu. Ne denli dakik olduğunu bildiğimden, konuştuğumuz saatte görünmeyince kaygılanmaya başladım. Buluşmamız gereken evin yakınında büyük bir trafik kazası olduğunu bana bildirmekte gecikmediler. Kötü bir şey olduğunu sezerek ve katlanılmaz bir görüntüyle karşılaşmaktan korkarak, Arafat'tan oraya tek başına gitmesini istedim. Arafat gözyaşları içinde geri döndü. Yaşı daha otuz beş olan Abdülfettah Hammud, arabasının direksiyonunda ölmüştü.

Cenaze törenini Amman'da düzenlemeye karar verdik ve ilk kez orada gövde gösterisi yaptık. Son kez önünde eğilmek için gelen on binlerce kişiye Hammud'un eylemlerini ve direnişin eylemlerini anlatan bir söylev verdim. Kral Hüseyin başkentindeki bu ilk gösteriden ürktü ve hemen, iki yıla yakın bir süre sonra

1970 Eylülündeki silâhlı çatışmaya varacak komployu kurmaya başladı.

Abdülfettah Hammud'un cenaze töreninden bir ay sonra, 1969 Kasımında, kendisini Filistinli olarak tanıtan bir gizli örgütün üyeleri Ürdün krallık muhafaızlarından bir subayı kaçırdı. Daha önce böyle bir örgütten söz edildiğini işitmemiştik. Çok sonra, söz konusu örgütün Ürdün gizli servisleri tarafından kurulduğunu, paraca desteklendiğini ve silâhlandırıldığını öğrendik. Kral Hüseyin hemen ordusunu teyakkuz durumuna geçirdi, subayı kaçıranları yakalamak ve ellerindeki rehineyi kurtarmak için göçmen kamplarına karşı saldırıya geçip oraları işgal edeceği gözdağını savurdu. Onu vazgeçirmek için, örgütlerin yöneticilerinden bir grup —aralarında Yaser Arafat, Yahya Hammuda, Bahgat, Ebu Garmbiye, Hamit Ebu Setta, ve ben de vardık— kralla görüşmek istedik Hüseyin'le ilk kez karşılaşıyordum.

Onu daha iyi incelemek için baştan sona hiç ağzımı açmadığım bu görüşme, olağanüstü bir oyuncu yeteneği bulduğum Hüseyin'in kişiliğini tanıma açısından yararlı oldu. Muhafız alayı subayının kaçırılmasıyla hiç ilgimiz bulunmadığını çok iyi bildiği halde, öfkesini küstahça gösteriyor, delice kızgınlık nöbetleri geçiriyordu, şiddet hareketleri yapacak kadar ileri gidiyordu. Onu yatıştırmakta çok güçlük çektik. Bu girişimi üstlenen örgüt hakkında bir şey bilmediğimizi, ayrıca onları kesinlikle kınadığımızı açıklayarak suçsuzluğumuzu öne sürdük. Bir kez daha, Ürdün yetkilileriyle iyi ilişkilerimizi sürdürmek niyetinde olduğumuzu belirttik. Sonunda kral kabul etti ve askerlerine göçmen kamplarının kuşatılmasına son verilmesini emretti.

Olayların da kanıtlayacağı gibi, ertelenmiş bir eylemdi bu. Hüseyin, büyük bir ustalıkla ve kurnazlıkla davrandı. Sistemli olarak, sabırla, kamuoyunu ve özellikle ordusunu yürekten dilediği çatışmaya hazırladı. Gerilimleri besliyor, sözde direnişçi grupların yardımıyla —kendi gizli servisleri tarafından kurulmuştu bunlar— krizler yaratıyor, aynı zamanda da fedai örgütlerine sızan kışkırtıcı ajanlardan da yararlanıyordu.

Bu sonunculardan bazıları, daha sonra keşfedeceğimiz gibi, sorumlu yerler işgal etmekteydiler. Örneğin 1970 Haziranında çok namuslu bir adam olan Abdülmuneim El Rifai'nin hükûmeti kurmasından kısa süre sonra, başbaşakan beni çalışma odasına

çağırttı ve Dr. George Habache'ın başkanlık ettiği Filistin'In Kurtuluşu için Halk Cephesi siyasal büro üyesi Ebul Raed'in, önceki gün verdiği bir söylevi dinletti. Bu söylevinde, Ebul Raed, en açık saçık sözcüklerle yalnız krala değil, karısına ve annesine de saldırıyordu. Sözcükler öylesine edepsizceydi ki, sonuna kadar dinleyemedim konuşmayı.

Abdülmuneim El Rifai, kralın kendisinden kırk sekiz saat içinde tüm Filistin'in Kurtuluşu için Halk Cephesi şubelerinin kapatılmasını isteyen mektubunu da gösterdi bana. Eğer kralın isteği söz kosunu süre içinde yerine getirilmezse bu işi ordu üstlenecekti. Hemen saraya koşup, Ebul Raed'In bizde uyandırdığı tiksintiye karşı, Filistin'in Kurtuluşu için Halk Cephesi örgütünün yaşama hakkını ve Filistin halkını kolluk kuvvetlerinin muhtemel bir saldırısına karşı korumak zorunda olduğumuzu Hüseyin'e anlattım. Bir kez daha, kral daha iyi sıçramak için gerildi. Ancak çok sonra, Ebul Raed'in Ürdün gizli servislerinin ajanı olduğu ortaya çıktı ve kendisi bağlı bulunduğu örgütten kovuldu.

Öte yandan, direniş hareketinin bünyesindeki bölünmeler de kralın amacına hizmet etti. Altı Gün Savaşından birkaç ay sonra, çoğu kez hareketin yönetimini El Fetih'in elinden almak için, bir sürü fedai örgütü ortaya çıktı. İçlerinden bazıları, Arap rejimlerini birbirlerine düşüren düşmanlıkların ve çatışmaların Filistin sahnesinde yansımasını sağlayan kuklalardan başka şey değildiler.

Bu durumda da demagojik tavır almalar ve akıl almaz vaadler kaçınılmaz oluyordu. Herkes komşusundan daha "devrimci", daha uzlaşmaz görünme çabasındaydı. Hüseyin'le yapılan bazı toplantılarda, bir takım örgüt temsilcilerinin, öfkelenmekten, masaya yumruk indirmekten, kral ailesine küfretmekten, örneğin kralın amcası Şerif Nasır'ı uyuşturucu madde kaçakçılığıyla suçlamaktan çekinmediklerini anımsıyorum. Böylesi durumlarda, davranışlarının, başta kral olmak üzere düşmanlarımızdan başka kimsenin işine yaramayacağını söyleyerek onları yola getirmeye çalışıyordum.

Bazan da siyasal aşırılığı paralı ajanların düzenlediği kışkırtmalardan ayırmak güçtü. Aşırı solcu sloganların atılması —bu arada "tüm iktidarın direniş hareketine verilmesi" gibi—, Amman caddelerinde ve hatta camilerin içinde Lenin resimlerinin dağıtılması, devrimden ve bir sosyalist rejimin kurulmasından

yana çağrılarda bulunulması, canice bir bilinçsizlikten başka şeyden kaynaklanamazdı. Aşırı solcular, yarışırcasına, El Fetih'in öngördüğü ulusal kurtuluş için savaşla sınıf savaşı birbirine karıştırmaktaydılar.

Bizim davranışımız da, doğrusu, pek tutarlı değildi. Köken ayrımı yapmaksızın tüm halka dayanmaya çalıştığımız halde, Filistinlileri Ürdün kökenlilere yeğleme eğilimindeydik. Güçlerinden ve gösterdikleri başarılardan kıvanç duyan fedailer, çoğu kez bir üstünlük duygusu, hatta bazan küstahlık gösteriyor, yerli halkın alınganlıklarını ve çıkarlarını hiç hesaba katmıyorlardı. Müttefikten çok düşman gibi davrandıkları Ürdün ordusuna karşı takındıkları tavır daha da yanlıştı. Hüseyin'in, fedailerle kendi ordusu arasındaki uçurumu genişletme çabası gösterdiği de bir gerçekti. Bunu önce kanlı çatışmalar çıkararak, sonra da her çarpışmanın ardından bu çarpışmaya katılmış olan askerlerle subaylara toplu izinler vererek yapıyordu. Evlerine dönen söz konusu asker ve subaylar da, savaşçılarımızın çok rahat anlaşılabilecek olan düşmanlıklarıyla karşılaşıyorlardı. Küfür işitiyor, tartaklanıyor, küçük düşüyor, bazan gözaltına alınıyorlar, hesaplaşmak için duydukları sabırsızlık da bu ölçüde artıyordu. 1970 yılının ilk aylarında artan bu olayları yorumlarken, kral, görünürdeki pasifliğini bir yakınına şöyle açıkladı: "Onlara (fedailere) kendilerini asacakları ipi veriyorum..."

On iki kadar örgütün temsilcilerini bir araya getiren Direniş Merkez Konseyini olağanüstü bir toplantıya çağırdığımız sıralar, 1970 Temmuzunda, gerilim doruğuna varmıştı. Toplantının açılışından hemen sonra arkadaşlarıma iki soru sordum: "Amman'da iktidarı ele geçirmek istiyorlar mıydı? İstiyorlarsa, güç dengesinin buna olanak vereceğine inanıyorlar mıydı?" Çoğu iki soruma da olumsuz karşılık verdi. Bir yandan, Direniş'in devlet sorumluluklarının ve bürokratlaşmanın tuzağından kaçması gerektiğini düşünüyorlardı; öbür yandan da Ürdün kuvvetlerinin ezici üstünlüğünden emindiler.

Böylece, Merkez Komitesi üyelerinin çoğu için taktiğin strateji yerini tuttuğu yolundaki inancımı pekiştirdiler. Bu da bizi dosdoğru felâkete götürdüğünden kuşku duymadığım politikalarındaki tehlikeli karmaşadan geliyordu. Gerçekten de, kral, dedim, ülkesinde kurmuş olduğumuz kendininkine koşul iktidara daha uzun süre katlanmayacaktır. Çözümlememize ve stratejimize uygun, açık bir seçim yapmamız gerekiyor. Krallığı devirmek

istemediğimiz doğru ve üstelik taht da şimdilik yenilmez durumdaysa, çok geç olmadan Hüseyin'le ilişkilerimizi normale döndürmek başta gelen ödevimizdi.

Konuşmamı bitirdikten sonra, şu sözleri söyleyerek çıkışa doğru yürüdüm: "Filistin halkının çıkarına yürekten bağlı olanlar peşimden gelsin; saraya gidip birlikte yaşama çaresini bulmaya çalışacağım!" Çoğunluk olduğu yerde donup kaldı, ancak El Fetih dışındaki çeşitli örgütlerin delegelerinden bir avuç kişi benimle birlikte salondan ayrıldı.

Kral Hüseyin'in, başkente ve ülkeye yayılmış olan fedailere, halk arasında bir kıyıma yol açma korkusuyla saldıramayacağından emin olduklarını söylemezsem, Direniş Merkez Konseyi üyelerinin çoğunun düşüncesizliği anlaşılmaz olacaktır. İçlerinden bazıları hâlâ, krallık ordusunun, ya da hiç değilse önemli bir bölümünün, halk yığınlarına ateş açma emri alırsa baş kaldıracağına inanıyordu.

Ben kişisel olarak tersini düşünüyordum. Kral, maddî ayrıcalıklar sağlayarak subayların bağlılığını kazanmıştı. Erler —çoğu kez yazıldığı gibi Filistinliler krallık ordusunun yüzde altmışını değil, yaklaşık üçte birini oluşturuyorlardı— ustaca bir propagandayla fedai hareketine karşı bilenmişlerdi. Bizi, aşırı solcu Yahudiler de dahil karanlık uluslararası güçlerle yakın işbirliği yapan komünistler, dinsizler, Tanrı düşmanları olarak tanıtıyorlardı. Bize karşı olanlara bakılırsa, Filistin halkının çıkarlarını korumayı değil, yabancı güçler adına iktidarı elde etmeyi düşünüyorduk. Her şeye karşın, Hüseyin Filistinlileri seçkin birliklerden, özellikle de 1970 Eylül ve 1971 Temmuz aylarında Yeraş ve Aclun savaşlarında büyük ölçüde kullandığı tank ve topçu birliklerinden çıkarma önlemi almıştı.

Ben 1970 Ağustosu sonunda çok kaygılıydım, Hüseyin ise haklı olarak kendinden emin görünüyordu. Nasır gibi, İsrail'le anlaşmazlığın Amerikalı devlet adamı William Rogers'ın sunduğu biçimde çözülmesini kabul ettiğinden, uluslararası sahnede ve özellikle Arap dünyasında büyük bir destekleri vardı artık. O sıralar, Irak Başkanı Hasan El Bekr ve Libya Başkanı Albay Kaddafi, Filistin Direniş hareketinin "hatalarını" eleştirirken ona yakınlıklarını da açıkça ortaya koyuyorlardı. 7 Ağustos günü, İsrail—Mısır sınırında iki ülke arasındaki yıpratma savaşına son veren ateşkesin yürürlüğe girmesinden iki hafta sonra, Hüseyin İskenderiye'ye gitmiş ve Nasır tarafından hararetle karşılanmıştı.

Kralın Amman'a dönüşünde, Ürdün yetkilileri, Birleşik Amerika tasarısının dayandığı Birleşmiş Milletler'in 242 sayılı kararıyla Rogers plânına oy birliğiyle karşı çıkan Filistin hareketini ezmesi için Nasır'ın Hüseyin'e yeşil ışık yaktığı söylentisini yaymaya koyuldular.

Yine de, Direniş Hareketi Merkez Konseyi, Nasır'a takınılacak tavır konusunda bölünmüştü. Mısır rejimine karşı bir güç gösterisi başlatılmalı mıydı? Serüvenci bir politikadan yana olan çoğunluk, bu soruya olumlu karşılık verdi. Suriye yanlısı Saika örgütünün ve bazı bağımsızların desteklediği El Fetih, tersine, Mısır'la aradaki köprülerin atılmamasında kararlıydı. Bir anlaşma zemini bulunması için hemen Nasır'a temsilci yollanmaya karar verdik.

Birçok neden bizi bu girişimde bulunmaya itti. Taktik yönden, Hüseyin'in bizi sırtımızdan hançerlemeye hazırlandığı bir sıra Reis'e saldırmak intihar olurdu. Stratejik yönden de, bölgesel ve uluslararası ağırlığı bizim için değerli olan en güçlü Arap ülkesinden kopmayı göze alamazdık. Üstelik, Nasır'ın yurtseverliğine güvenimiz vardı. Hiç bir şekilde Filistin halkının isteklerini karşılamayan 242 sayılı kararın Direniş hareketi tarafından geri çevrilmesini anlayışla karşıladığını açıkça söylediği için de, bize ihanet etmeyeceğini biliyorduk.

İskenderiye'ye gidenler, Yaser Arafat, Faruk Kaddumi, Hayel Abdülhamit, ve ben (El Fetih merkez komitesi temsilcileri olarak) Daffi Gamassan (Saika temsilcisi), ve İbrahim Bekr'di (bağımsız). Nasır bizi soğukça karşıladı. "Sizi kabul etmeden önce öfkemi bastırmak için bahçemde bir saat dolaştım," dedi bize hemen. El Fetih'in yayınları tarafından kendisine yöneltilen saldırılara çok kızmıştı, bize de çalışma masasının üzerindeki birkaç gazete ve dergiyi gösterdi. Rogers plânını kabul etmesine yol açan nedenleri öğrenmeden kendisini eleştirmeye hakkımız olmadığını da ekledi.

Yedi saatten fazla süren görüşme sırasında, barış tasarısının gerçekleşme olasılığının binde bir olduğunu da belirtti. Çünkü İsrail'in yükümlülüklerini yerine getirmeye ve işgal ettiği toprakların tümünü geri vermeye hiç niyetli olmadığını peşinen biliyordu. Yine de barışçı bir çözüme varmak için çabalarını sürdürecekti. Bu arada da, şimdilik kendisine kaçınılmaz gelen savaşa hazırlanması için zaman kazanması gerekiyordu. Kısa süre önce Moskova'ya yaptığı ziyaret sırasında Mısır'a SAM

tüzeleri verilmesini istemiş, başkanlıktan istifa edeceği gözdağını savurunca isteği kabul edilmişti. "Şu sıra yürürlükte olan ateşkesten yararlanıyoruz füzeleri Süveyş kanalı boyunca gizlice yerleştirmek için," diye açıklamada bulundu bize.

Yine Nasır'ın anlattıklarına göre, Sovyet yöneticileri, önce onun bir Amerikan tasarısına katılmasını şaşkınlıkla karşılamışlardı ve yerine Moskova ile Waşington tarafından birlikte sunulacak bir plân öneriyorlardı. 1967 Haziranındaki savaştan bu yana ilk kez, İsrail'i neredeyse tüm işgal ettiği topraklardan çıkaracağına güvence veren Birleşik Amerika'yı köşeye kıstırmak istediğini öne sürerek, Nasır bu öneriyi geri çevirdi. 242 sayılı kararın sağladığı yarar, ona göre, Arapların yitirdikleri toprakları geri alma hakkına uluslararası bir güvence getirmesiydi.

O an Yaser Arafat'a dönen Nasır, alaycı bir sesle konuşmasını sürdürdü: "Siyonist İsrail'i yok edip tüm özgür Filistin toprakları üzerinde birleşik ve demokratik bir yeni devlet kurmak için size ne kadar zaman gerekeceğini sanıyorsunuz?" 'Gerçekçi" olmayan bir politika güttüğümüzü ileri sürdü ve Gazze'de kurulacak minik bir Filistin devletinin hiç yoktan iyi olacağını belirtti.

Görüşmenin büyük bölümü, önce yakın, sonra da dostça bir havada geçti. Rahat olan Nasır bizi yemeğe alakoydu. Yemek sırasında Ürdün'deki durumun kendisine kaygı verdiğini açıkladı. "Ürdün gizli servislerinin Kral Hüseyin'i size saldırttığım yolunda söylentiler yaydığını biliyorum," dedi bize. "Doğru olan bunun tersi. Kahire'ye kısa süre önce yaptığı ziyaret sırasında, onu iki kez böyle bir girişime karşı uyardım. İlkinde başbaşaydık, ikincisinde Başbakanı Aldülmuem El Rifai de bizimleydi."

İskenderiye'den ancak yarı yarıya rahatlamış olarak ayrıldık. Krai Hüseyin Direniş hareketinin üslerini top ateşine tutmayı sürdürdüğünden, Nasır'ın uyarılarını dikkate almaz görünüyordu. Neredeyse güncel olan çatışmalar, sürüp giden kararsızlık, çatışmaların sorumlusu sayılan fedailere karşı bir bölümü kızgınlığını gösteren kamuoyunu bezdirmişti. Bu kriz havası içinde Filistin'in Kurtuluşu için Halk Cephesi örgütü, 6 Eylül günü, dört uçak kaçırıp bunları Ürdün'deki "Devrim Havaalanı" diye adlandırılan uçuş pistine götürdü ve böylece Hüseyin'i yeniden küçük düşürmüş oldu.

Bu harekât gibi örgüt başkanı Georges Habache'ın bir ay önce, krizin orta yerinde, Amman'dan ayrılıp Kuzey Kore'ye bir

"dostluk ziyareti" ne gitmesi de bize çok kuşkulu gelmişti. Güç gösterisi hareketin tümünü sanık sandalyesine oturtuyor ve Hüseyin'e saldırıya geçmek için düşlediği bahaneyi veriyordu. İlke olarak bizi destekleyen Irak bile, El Fetih örgütüne bir ultimatom vererek hava korsanlarının tutuklanmasını ve ellerinde tuttukları rehinelerin kurtarılmasını istedi. Bizi gerçekte olduğumuzdan daha güçlü sayıyorlardı. Yaser Arafat yalnızca Filistin'in Kurtuluşu için Halk Cephesi örgütünü FKÖ merkez komitesinden "ihraç" edilmesini sağlayabildi. Ama, kaçırılan uçakların dinamitle havaya uçurulması ve aralarında kadınlarla çocukların da bulunduğu bir sürü yolcunun rehine tutulması karşısında bu önlem herkese çok hafif geldi.

Çarpışmalar, ileri karakollarımızın krallık topçusu tarafından devamlı döğüldüğü Ürdün'ün kuzeyinde genelleşiyordu. Harekete geçmemiz gerekliydi, üstelik de çok çabuk. Garip bir biçimde, Irak bizi iktidarı ele geçirmeye zorlamaktaydı. Uçakların kaçırılmasından birkaç ay önce bu yönde somut bir öneri de almıştık. Amman'a resmi bir ziyaret için gelen, Bağdat rejiminin en etkili üç kişisinden oluşma bir heyet —Baas partisi yöneticilerinden Abdülhalik El Samarai, Zeyd Haydar ve İçişleri Bakanı Mehdi Ammaş— mayıs ayında, Habbaniye üssünde Yaser Arafat'la ve benimle görüştü. "Bir hükûmet darbesi düzenleyin," dedi Bağdat temsilcileri bize, "Ürdün'de bulunan Irak birlikleri krallığı devirip bir halk iktidarı kurmanıza yardım edeceklerdir. "Tasarıları kuzeydeki Zarka'nın ve Irbld'in işgalini öngörüyordu. Bu arada da fedailer Amman'ı ele geçireceklerdi.

Arafat ve ben önerinin ciddilikten uzak olduğu izlenimini duyduk. Önce Suriye'nin güvencesini ve gerekirse, bu işe katılmasını sağlamayı önerdik Iraklılara. İki ülke arasındaki düşmanlıkları hesaba katarak, Bağdat'la Şam'ın anlaşmasının neredeyse olanaksız sayılması gerektiğini biliyorduk. Birkaç gün sonra fedailerle krallık ordusu arasında patlayan savaş sırasında Irak askerlerinin pasifliğini görünce, kuşkuculuğumuzun haklılığı ortaya çıktı.

Böylece, eylül ayının ilk yarısında, çatışmayı önlemek için her çareye başvuruyorduk. Arap Ligi'nin bir aracısı —Sudanlı eski bakan Emin El Şibli başkanlığında bitmez tükenmez pazarlıklara girildi. Bize çok ağır gelen bir uzlaşmayı kabul edip etmemekte kararsızken,14 Eylül günü Abdülmümeim El Rifai'den bir telefon aldık. Telefonun öbür ucundaki ses kaygılı, sinirliydi.

'Ne pahasına olursa olsun anlaşmayı imzalayın," dedi başbakan bana hiçbir açıklamada bulunmaksızın ve telefonu kapattı. Krala bağlılığı hiçbir şekilde Direniş hareketine karşı beslediği hoşgörüyü etkilemeyen Rifai'ye güvenimiz vardı. Bize iletmek istediği mesajı anladım: Ne pahasına olursa olsun, kralla anlaşmalıydık, aksi halde genel saldırıyı başlatacaktı. Hemen saraya koştum, anlaşma protokolunu bana sunulduğu biçimiyle imzaladım ve durumu Rifai'ye bildirdim. O da hemen metni Amman radyosundan yayınladı. O an büyük tehlikeyi atlattığımızı sanıyorduk.

Yanılmışız, çünkü hemen ertesi gün, kral Rifai hükûmetini görevden aldı ve Filistin kökenli General Muhammed Davut'u tümüyle askerlerden oluşan bir savaş kabinesi kurmakla görevlendirdi. Aynı gün, iletişim araçları, özellikle de radyo ve televizyon, Direniş hareketine karşı yoğun bir kampanya başlattı. 16 Eylül günü, Yaser Arafat tüm Arap devlet başkanlarını yardıma çağırdı. Ama çok geç kalınmıştı. Ertesi gün, krallık birlikleri fedailere karşı bir genel saldırıya geçtiler ve ayrım yapmaksızın Amman'ın tüm mahallelerini bombalamaya koyuldular.

Çok garip de gelse, aylardan beri tahmin edilmesi gereken bu sınava hazırlıklı değildik. Son ana dek, Direniş hareketinin pek çok sorumlusu Hüseyin'in böyle bir işe girişebileceğine inanmıyordu. Çarpışmaların başlamasına ancak birkaç saat kala, çeşitli gerilla örgütleri tarafından birleştirilmiş bir komuta kurulu oluşturuldu. Ama bu arada, El Fetih'in askerî genel karargâhı kralın kuvvetleri tarafından birkaç dakikada işgal edildiği genel karargâhı, özellikle savunması zayıf olan Cebel Hüseyin mahallesine kurmuştuk, oysa alınması çok güç olan Eşrefiye'de de kurabilirdik.

Hemen askerî harekât merkezine ve henüz düşmanın eline düşmemiş olan Cebel Hüseyin'e koştum. Çevremize top mermisi yağarken, telefonda umutsuzca kralla konuşmaya çalışan Yaser Arafat'ı buldum orada. "Kapat," dedim. "Gerek kalmadı, kimse seninle konuşmak bile istemeyecektir!" Haklıydım. Sırasıyla, kralla ve yakın çevresinden bir çok kişiyle konuşmak istemişti, ama aldığı karşılığa göre, sabah namazını kıldıklarından hiç biri rahatsız edilmek istemiyordu...

Karame çarpışmaları sırasında, olduğundan çok daha kötü örgütlenmiştik. Hiç bir savaş plânı hazırlamamıştık, bazı askerî

komutanlıklarla bağlantı kuramıyorduk, yöneticileri gizleyebilecek yerler öngörmemiştik. O sabah, içimizden beşi, askerî harekât bölümündeydi. Çabucak dağılmamız gerekiyordu. Arafat'a El—Webda dağına çekilmesini önerdim, benim de, Faruk Kaddumi, İbrahim Bekr ve Bahgat Ebu Garbiye ile birlikte Direniş hareketinin genel haberalma karargâhına gitmek üzere oradan ayrıldım.

Yolun ucuna varmıştık ki, dört yana ateş yağdıran beş altı krallık ordusu tankının üzerimize doğru geldiğini gördük. Hemen en yakın eve koştuk, orada oturan Ürdünlü bir Hıristiyan yargıç bizi kabul etti. Onunla birlikte korkulu beş gün geçireceğimizi bilmiyorduk daha.

Gerçekten de, mahallenin, tüm kentte sokağa çıkma yasağı ilân eden Hüseyin'in kuvvetleri tarafından kuşatıldığını öğrenmekte gecikmedik. Bir çok kaçış tasarısı yaptık, ama özellikle gündüzleri gözetim öylesine sıkıydı ki hepsinden vazgeçmek zorunda kaldık. Sonunda, güvenlik kuvvetleri mahalledeki tüm apartman dairelerini sistemli bir biçimde aramaya girişti. Bir hoparlörün her yana duyurduğu emredici ses, mahallede oturanların kimlik denetimi için kapılarının eşiğine çıkmaları gerektiğini belirtti. Bundan kaçmanın, buna karşı durmanın da olanağı yoktu. Tabancalarımızı bir şiltenin altına soktuk ve sokağa indik.

Makinalı tüfekli, bakışları kuşkulu askerler, soru soruyor, evleri arıyor silâh kullananı ele verecek barut kokusunu almak için elleri kokluyorlardı. Genç bir binbaşı yanımıza yaklaşırken bizi dikkatle süzdü. Yüzünden, hepimizi tanıdığını anladık. "Burada ne arıyorsunuz?" diye sordu çeşitli anlamlara gelebilecek bir sesle. Evine sığındığımız yargıç, bizim yerimize yüreklilikle karşılık verdi "Kendileri benim konuklarım, Kuveytli dostlar," Büyük bir şaşkınlıkla, subayın daha fazla soru sormadan bu karşılığı yeterli bulduğunu ve bizi bıraktığını gördük. Her şeye karşın krallık kuvvetleri içinde dostlarımız vardı!

Ama tam içeri girmeye hazırlandığımız sırada, bir er haykırdı: "Bu fedailerin şeflerindendir! Kendisini tanıdım: " İbrahim Bekr'in üstüne atıldı ve onu tokatladı. Ne yapacağını şaşıran subay, arkadaşımızın bileklerine kelepçe geçirilirken bize dikkati çekmeden içeri girmemizi işaret etti.

Hemen o akşam, çevremizde gitgide daraldığını hissettiğimiz ağın bir boşluğunu bulup ne pahasına olursa olsun kaçmaya Ka-

rar verdik. Gece —aşağı yukarı iki buçuktu saat— Faruk Kaddumi, bir ipe tutunarak pencereden aşağı süzüldü. Ama peşinden gitme fırsatını bulamadan, karanlıkta hızla yukarı tırmanmaya koyulduğunu gördüm. Soluk soluğa, ayağını yere basmadan sağlam bir şeye değdirdiğini anlattı. Böylece pencerelerimizin altında duran bir tankın varlığını keşfetmişti...

Ertesi sabah, rahat bir soluk alarak, sokağa çıkma yasağının halkın besin gereksinimini gidermesi için sonraki gün bir saat kaldırılacağını öğrendik. Sonunda, şu ya da bu yoldan savaşçılarımıza ulaşmak için sığınağımızdan ayrılma fırsatı çıkıyordu. Sivil giyindiğimizden, halkın arasında dikkati çekmeyebilirdik. Ancak ertesi sabah gün ışırken bir şamatayla uyandık. Tanklardan ve zırhlı araçlardan oluşan ek güçler, bulunduğumuz bina blokunu kuşatıyordu. Düzen kurulduktan sonra, bir hoparlörden yükselen ses duyuldu: "Ebu İyad,burada gizlendiğini biliyoruz! Teslim ol! Aksi halde tüm mahalleyi topa tutacağız!"

Yaşantımın en korkulu saatlerinin gelmekte olduğunu hissettim. Bahgat Ebu Garbiye, boşuna can kaybı olmaması için emre uymak gerektiği görüşündeydi. Faruk Kaddumi ve ben kararsızdık. Küçültücü birteslimebir türlü boyun eğemiyorduk. Tabancalarımızı kuşatmacıların üzerine boşaltıp kendimizi öldürtmeyi bile düşünmekteydik. Ev sahibimiz bir şey söylemedi, ama dehşet içinde olduğu görülüyordu. İbrahim Bekr'in yakalanmasından sonra kimliğimizi öğrenen komşular, birer birer gelip teslim olmamızı istediler. İçlerinden Faruk Kaddumi'nin uzak akrabası olan biri arkadaşımızı tanıdı ve üzerinde iğrenç bir baskıya girişti. Hoparlörden yükselen mızmız ses daha da ürkütücüydü.

Sabahın onuna doğru, ilk uyarıdan dört saat kadar sonra, makinalıların takırtısı işitildi. Ürkütücü patlamalar birbirini izledi. Mahalledeki evlerden bir çoğu isabet almıştı. Pencerelerimizin kepenklerine saplanan kurşunların gümbürtüsüne kadınların çığlıkları ve çocukların ağlamaları karışıyordu. Anneleri ve babaları tarafından gönderilen bir sürü çocuk, kapımızı vuruyor ve dışarı çıkmamız için yalvarıyorlardı. Komşularımızdan biri, çarşaftan kestiği üç beyaz bayrağı getirip bize verdi! Ama öfkeyle bunları parça parça ettim.

Neyse ki Ürdünlü askerler kısa bir süre sonra ateşi kestiler. Komşularımızı sokağa çıkma yasağının kalkalacağı öğlene

kadar sabretmeleri için bu durulmadan yararlanarak ikna ettik. O zaman teslim olduğumuzu anlamına gelen ellerimizi kaldırmadan evden çıkabilecektik. Onurumuz kurtulacaktı.

Sokağa çıkma yasağının kalkışının birkaç dakika sonra ıssız sokağa çıktığımızda, bir asker bize seslendi ve beraberinde üstünün yanına götürdü. O da kimliklerimizi görmek istedi. Bahgat Ebu Garbiye'in ve Faruk Kaddumi'nin gerçek adlarına çıkarılmış olan pasaportları, Kuveyt'te öğretmenlik yaptıklarını gösteriyordu. Benim gösterecek bir tek belgem yoktu. Bizi Amman'ın beş kilometre uzağındaki toplama merkezi olan Tabarrur askerî kampına götürmek için üstleyen subayı—belki de kim olduğumuzu anlamıştı— kuşkularını dağıtmak için, Kaddumi tüm oyunculuk ve nüktecilik yeteneğini seferber etti. Bindirildiğimiz kamyonda askerlerin dayak attıkları on kadar kuşkulu kişi vardı. Ancak subay, muhafızlarımıza, gereken kimlik denetimi yapılmaksızın bizi dövmemelerini öğütledi.

Talihsizliğime bakın ki— aynı zamanda da tahilime— bizi karşısına götürdükleri haberalma subayı Mustafa El İskenderani, beni tanıdı. Hemen kucakladı ve ardından kendisini rehin almış bulunan bir fedai grubunun elinden kurtarmış olduğumu bana anımsattı. Üçümüzüde hemen yakalandığımızı öğrenmiş bulunan gizli servislerini merkezine yollayarak kampa atılanların geçirildikleri işkenceden— seslerini duyabiliyorduk bizi kurtardı.

Karşılanışımız hiç birimizin hoşuna gitmedi. Papuçlarımızı, tüm kişisel eşyamızı aldılar, yalınayak yeraltındaki zindanlara götürmeden önce,. Üçümüzüde yanyana üç hücreye koydular. Boyu iki metreden az, eni bir metre olan, nemli ve pis kokulu hücre içeri girer girmez midemi bulandırdı. Orada bir şey yemeden ve içmeden, karanlık içinde geçirdiğimiz on iki saat beni büyük bir hüzne düşürdü. Öldürülmememizi kaçınılmaz bulduğumdan değil, düşmanlarımızın bizi öldürdükten sonra onurumuza karşı saldırabileceklerini düşündüğümden. Kuşkusuz İbrahim Bekr gibi bizim tutuklanmamız, da, birliklerimizin moralini sıfıra düşürmek amacıyla ödleklerin teslim olması gibi gösterilecekti.

Gecenin ileri bir saatinde, ilk sorguma götürülmek üzere hücreden çıkarıldım .Kibar , hatta sevimli davranan görevli subayın uzattığı sigarayı iflah olmaz bir tiryaki olduğum halde geri çevirdim. Ne olduklarını bilmediğim Ebu Garbiye ve Faruk Kaddumi yanıma getirilmedikçe, sorularına karşılık vermeyi

reddettim. Subay üsteliyordu. Krallık iktidarını çok öfkelendirdiği anlaşılan gizli Fırtına Radyosu vericisinin nerede olduğunu söyleyemez miydim hiç değilse? Bu konuda bir şey bilmediğim (doğruydu bu) vericinin yerini bilsem bile sırrı vermektense ölmeyi yeğleyeceğim karşılığını verdim. Ardından gözdağına geçerek, ortalık durulduğunda fedailerin, onun gibi gayretkeşlik gösterenlerle hesaplaşmayı bileceğini karşımdakine anlattım...

Üstelemedi ve Ebu Garbiye ile Faruk Kaddumi'yi getirtti. Kişiliğinden ödün vermeyen Kaddumi, FKÖ'ndeki görevinin herhangi bir devletin bakanınkiyle eş değerde olduğunu söyleyerek yaşamı boyunca hiç böyle küçük düşürülmediğini olanca öfkesiyle ortaya koydu! Gizli servislerin şefi El Necil Raşit, içeri girip hoş geldiniz anlamına bizi Arap usulü kucaklayınca bıyık altından güldük. Ürdün rejiminin eski muhalifi, yeniden Kral Hüseyin'e bağlanmadan önce Mısır'da uzun yıllar siyasal mülteci olarak yaşayan General Raşit, kendini sağlam bir Arap milliyetçisi olarak gösteriyordu. Sorguya son verdi ve bundan böye bize ayrıcalıklı davranılmasını istedi. Kurnaz bir adam olduğundan üstelemenin gereksizliğini ve bilgeliğin yaşamlarımızı korumakta yattığını anlamıştı. Ondan önce aynı görevi yapan, kralın yakını General Resul El Kilani, çarpışmaların sonunda karşılaştığımız da bana Faruk Kaddumi-nin yanında şunları söyledi: "Yapılan en büyük yanlış sizleri yaşatmak olmuştur. Sizi hemen öldürseydik savaşı kazanırdık!"

Gizli servislerin şefiyle görüşmemizin ertesi günü, bakanlar ve yüksek sorumlular, üst düzeyde görevli haberalma subayları, hareketli siyasal tartışmalar yapmak için bize verilen geniş odaya girip çıkmaya koyuldular. Ama bu tartışmalar bize o denli kısır geliyordu ki sonunda bezdik. Sonraki gün de sinir harbi başladı. Nöbetçi subaylar bize "özel" olarak, ya Arafat'ın teslim olduğunu ya öldürüldüğünü, ya da Amerikan deniz piyadelerinin krallık kuvvetlerine yardımcı olmak için ülkeye girdiklerini bildiriyorlardı.

Bu haberleri bizi şaşkınlık içinde bıraktı. Suriye birliklerinin fedailere yardım etmek üzere sınırı geçtiklerini aynı zamanda da Sovyetler Birliği ve Mısır'ın bir İsrail —Amerikan müdahalesini önlemek amacıyla kuvvetlerini çekmesi için Şam'a baskı yaptıklarını bilmiyorduk henüz. Sonraları öğrenecektik, Suriye ordusunun Ürdün'e girişinden birkaç gün sonra çekilmek zorunda kaldığını. Ürdün'deki Irak askerlerine gelince, öngördü-

ğümüz gibi onlar pasif kaldılar. Tutukluğum sırasında Ürdünlü bir haberalma subayı bana Kral Hüseyin'le Irak Savunma Bakanı Hardan El Takriti arasında geçen banda alınmış bir konuşma dinletti. Irak Savunma Bakanı açık seçik olarak şöyle diyordu: "Yükümlülüklerimiz uyarınca, birliklerimiz yerlerinden kıpırdamayacaklardır..." Irak ordusu, 1970 Eylülündeki savaşlardan kısa bir süre sonra da Ürdün'den çekildi. Bağdat — Başkan Hasan El Bekr'in bana birkaç ay sonra açıklayacağı gib— Baas rejimi tehlikeye düşürebilecek bir Birleşik Amerika müdahalesinden korkmuştu.

Özetle , tutuklu bulunduğumuz odaya dışardan gelen tüm haberler iç açıcı değildi. Bir akşam, aralarında genelkurmay başkanı ve gizli servislerin şefi de bulunan üç önde gelen Ürdünlü, bizimle görüşmeye geldiler. Onlara, Yaser Arafat'ın ve öteki yöneticilerin onayından sonra yürürlüğe girebilecek bir ateşkes anlaşması tasarısı sundum. Tasarının benim sorumluluğum altında —Faruk Kaddumi ve İbrahim Bekr karşı çıktığı halde Hüseyin'e ulaştırılmasında direttim. Kendi kendime şöyle düşündüm: Fedailer yenilmek üzereyseler, onurlu bir çıkış yolu bulmalarına katkım olacak ve aynı zamanda bir sürü can kurtulacaktı; tersine askerî durum onlardan yanaysa, bu girişimden ötürü suçlanan tek kişi ben olacaktım.

Ürdün yetkililerinin önünde hazırladığım anlaşma tasarısı dört noktadan oluşmaktaydı: Ürdün ordusunun kışlalarına dönmesi; fedailerin Amman'dan çıkması, Filistin halkının tek temsilcisi olarak FKÖ ile görüşmelerin başlatılması; İsrail işgalindeki toprakların sınırına fedai üsleri kurulması. Ürdün yetkililerinin önerisi üzerine, benden habersiz banda alınan ve Hüseyin'e iletilen tasarı metnini yüksek sesle okudum. Arkadaşlarımla birlikte Mısır büyükelçiliğine gitmemiz, oradan da telsizle onayını almak için Arafat'la bağlantı kurmamız kararlaştırılmıştı. Ancak kral, ertesi 23 Eylül günü, önerilerimin El Fetih yönetiminden geldiği, kendisinin de bunlara olumlu karşılık verdiği yolunda Amman Radyosundan bir açıklama yaparak aramızdaki anlaşmayı bozdu. Oysa, tutuklu bulunduğuğumdan, pazarlık etmek, hele örgütün adına karar vermek konusunda hiç bir yetkim bulunmadığını açıkça belirtmiştim.

Yine de, tasarımın başına geleceklerden habersizce, o gün yapmış olduğumuz anlaşmaya uygun olarak Kaddumi ve Bekr'le birlikte Mısır büyükelçiliğine gitmeyi kabul ettim. Hasta olan Ebu

Garbiye gelememişti. Bizi bindirdikleri zırhlı araba ancak kırk-elli metre ilerleyebildi. O kesimde sürüp giden çarpışmalar öylesine yoğundu. Yaylım ateş ve patlamalar birkaç sonuçsuz girişimin ardından geri dönmek zorunda bıraktı bizi. Sonunda fedailerin, yenilmek bir yana, başkentin bir çok mahallesini denetim altında tuttuklarını anlamıştım.Tabii Direniş hareketine bağlı güçlerin aynı gün Irbid— Ramtha—Yeraş üçgenini kurtardıklarını ve kuzeydeki bu üç kenti denetimleri altında tuttuklarını da bilmiyordum daha.

Tutuklu bulunduğumuz odaya döndüğümüzde, kralın ve savaşın kesilmesi için öbür Arap ülkelerince Kahire'den gönderilmiş temsilcilerin beni bekledikleri Homar Sarayına gitmem istendi. Bu temsilcilerin başında Sudan Başkanı Cafer El Nimeyri bulunuyordu. Aralarında Tunus Başbakanı Bahi Ladgam, Kuveyt Savunma Bakanı Şeyh Saad Abdullah ve Mısır İkinci Büro Şefi General Sadık da vardı. General Sadık herkesten önce Amman'a gelmişti, amacı da Nasır adına benim ve Kaddumi'nin bırakılmasını kraldan istemekti. Bizi tutuklu bulunduğumuz yerde görmeyi reddetmiş ve saraya çağrılmamızda diretmişti.

Sarayın eşiğine varmamızdan birkaç dakika sonra, Kral Hüseyin göründü ve bize hoşgeldiniz dedi. Beni hararetle öptü, serzenişte bulunurcasına şöyle dedi: "Yaşadığımız trajediden hoşnut musunuz şimdi? "Kendisine şu karşılığı verdim: "Haşmetmeap, bu felâketten kaçınmak için elimizden geleni yaptığımızı biliyorsunuz. Ama askerlerinizin nasıl davrandıklarından haberiniz var mı? Halkı öldürmekte olduklarını duydunuz mu? Adamlarınızın Tabarbur askerî üssünde, sarayınızın biraz ötesinde, genç yurtseverlere işkence ettiklerinden haberli misiniz? "Beni kolumdan tutan kral, bu konuda soruşturma açtıracağı güvencesini vererek içeri sürükledi.

Hüseyin'in de hazır bulunduğu Arap ülkeleri temsilcileriyle aramızda başlayan konuşma, Arafat'la ilişki kurma ve en kısa sürede ateş-kesi sağlama konuları çevresinde dolaştı. Hava gergindi, kralın çevresinden birkaç kişiyle sarayın alt katına çekildim. Eski-Başbakan Ahmet Tukan'la görüşürken, içecek bir şey istedim. Yanımızda bulunan genç bir emir subayı bana küfür ederek "susuzluktan geberdiğimi" görmeyi yeğlediğini belirtti. Ahmet Tukan gidip olayı krala bildirdi, o da birkaç dakika sonra elinde bir bardak suyla yanıma geldi..

Ancak, kralın çevresindekilerin tümü de düşmanımız değildi.

Biz tartışmaların sonunu beklerken, yüksek rütbeli bir Ürdün subayı, beni kenara çekerek ordunun öğleden sonra saat beşten başlayarak Irbid kentini topa tutma emrini aldığını bildirdi. Hemen üst kata koştum ve Arap ülkeleri temsilcilerinin önünde Hüseyin'den, yeni bir kıyımı önlemesi için emrini geri almasını istedim. Şaşıran, aynı zamanda da öfkelenen kral, önce yadsımaya koyuldu: "Kim size bu yanlış bilgiyi verdi? Öğrenmek istiyorum!" diye bağırdı. Tabii haberimin kaynağını açıklamayı reddettim. Arap ülkeleri temsilcilerinin isteği üzerine, kral, haberleşme merkezi olarak kullandığı odaya girdi ve geri döndüğünde genelkurmayın "Irbid'in topa tutulmayacağına" güvence verdiğini bildirdi.

Arap ülkeleri temsilcileri o akşam Kahire'ye dönme kararı verdiler. Kral Hüseyin üç arkadaşımı bırakmayı kabul etti, ama daha yararlı olacağım gerekçesiyle beni Amman'da tutmakta üsteledi. Sonunda, Nasır'ın kendisine benimle birlikte Amman' dan ayrılması emrini verdiğini kesin bir dille yineleyen General Sadık'a evet demek zorunda kaldı.

Ancak bizi Kahire'ye götüren uçakta, Cafer El Nimeyri'nin ağzından, Sudan Başkanının bize oynadığı oyunu öğrendim. Amman'dan hareketinden önce, benden habersiz olarak Amman radyosunda, Hüseyin'le birlikte kararlaştırdıkları ateşkes anlaşmasını açıklamıştı. Ancak bu anlaşmayı, benim ve üç arkadaşımın önerdiğini söylemişti. Çok öfkelendim ve Sudan Başkanı anlaşma metnini uzattığında, geçersiz olduğunu söyleyerek belgeyi yere attım. El Fetih yönetimi de, tutuklu olduğumuzdan özgür irademizle hareket edemeyeceğimiz için anlaşmayı onaylamadığımızı belirten bir açıklama yaptı.

Cemal Abdülnasır Kahire havaalanında bekliyordu. Bizi sağ salim gördüğü için sevinçliydi, hepimizi hararetle kucakladı. Günlerdir Arap ülkeleri devlet başkanlarının Amman'daki temsilcilerinin girişimlerinin sonuçlarını bekledikleri ve toplantı halinde bulundukları, Kahire'nin banliyösündeki Kubbe sarayına götürmek üzere bizi arabasına aldı.

Ürdün'deki durumu özetle anlattım hepsine, bu arada da Hüseyin'in askerlerinin acımasızlığına, başkent sokaklarında gördüğüm korkunç yıkıntılara değindim, sivil halktan çok kişinin öldüğü ve Hüseyin'in Filistin Direnişini fiziksel olarak yok etme istediği konuları üzerinde durdum. Konuşurken, dinleyenlerin çoğunun duyarsız görünüşleri beni etkiledi. Yüzlerinde kıl

oynamıyordu, bakışları kayıtsız ya da uzaktı, yine de beni terbiyelice ama sırtımı ürperten bir kayıtsızlıkla dinlediler. Karşımda, Ürdün ve Filistin halklarının yaşadığı korkunç trajediye üzülen Arap ulusunun liderleri mi vardı gerçekten?

Konuşmam sona erdiğinde, Nasır, Kaddumi'yi ve beni "doruk" toplantısı süresince yerleştiği Kahire Hilton oteline götürdü arabasıyla. Bizi, Başkan Yardımcısı Hüseyin El Şafei ve eski Başbakan Ali Sabri'yle birlikte başkanlık dairesinde kabul eden Nasır, hemen şu soruyu sordu: "Size yardım etmem için ne yapmamı istiyorsunuz? "Yüzü gergin, bakışı hüzünlü olan Nasır, çok üzgün görünüyordu. Onda bize karşı bir suçluluk duygusu da sezer gibi oldum. Ürdün'deki çarpışmalara bir son vermek için araya girmekteki yavaşlığını (beş gün aşağı yukarı) açıklarken şöyle dedi: "Marsa Matruh'daki evimdeydim, yani haberalma kaynaklarımın uzağında, bu yüzden başlangıçta çatışmanın daha önceki benzerleri gibi önemsiz olduğunu sandım." Davranışının yol açtığı durumu gidermeye çalışıyordu." Yeniden Kahire Radyosunda konuşmak ister misiniz?" diye üsteledi (Üç ay önce, Rogers planını eleştirmemize misilleme olarak Kahire Radyosunda konuşmamızı yasaklamıştı.) Kendisine, hemen bir çare bulmak, Yaser Arafat'ı Amman'dan çıkarmanın yollarını aramak gerektiğini söyledim. Kral Hüseyin, dedim FKÖ başkanı Ürdün'de bulunduğu sürece savaşı durdurmayacaktır. Oysa, en kısa zamanda savaşı durdurmak gerekiyordu. Bana gelen haberlere göre, Ürdün kuvvetlerinin Eşrefiye mahallesine karşı giriştikleri saldırı gelişirken bizim savaşçılarımızın cephanesi de tükenmekteydi. Sudan Başkanı Nimeyri'nin görevini yapış biçimini eleştirdikten sonra Arafat'ı kurtarmak için Amman'a dönmesini önerdim.

Nasır'la konuşmamız gece boyunca sürdü ve sonunda tasarımı onayladı. Bana söylediğine göre, General Sadık Arafat'ın kaçış planını hazırlamakla görevlendirilecekti. Bana da, Nimeyri'nin yeni görevini öteki Arap ülkeleri devlet başkanlarına kabul ettirmek kalıyordu. Her zamanki gibi ne düşündüğü kestirilemeyen Suudi Arabistan Kralı Faysal, biraz duraksadıktan sonra, danışmanı Raşit Firavun'u temsilci seçti; Kuveyt Şeyhi de hemen savunma Bakanına bu görevi verdi. Ebu Garbiye ve Faruk Kaddumi, Kahire toplantısında bulunmayan Başkan Attasi'yle konuşmak üzere Suriye'ye gidecek, İbrahim Bekr de Arap devletleri temsilcileriyle birlikte Amman'a geçecekti. Nasır, bir

kez daha tutuklanmamdan çekinerek benim de onlara katılmama karşı çıkmıştı.

Beni çok şaşırtan bir şey oldu ve Nimeyri heyet başkanlığını reddetti. Görevinin sona erdiğine inanıyor, ne olursa olsun, bir daha Amman'a ayak basmak istemiyordu. Sonunda, taptığı Nasır'ın üstelemesiyle görevi kabul etti.

Arafat'ın Kahire'ye getirilmesi için General Sadık tarafından düşünülen hile, Arap ülkeleri temsilcilerinin Amman'a gelmeleriyle uygulanmaya kondu. İstekleri üzerine Mısır büyükelçiliğine götürüldüler ve oradan telsizle FKÖ başkanıyla bağlantı kurdular. Ürdün yetkililerinin bilmediği bir şifre kullanarak, Direniş güçlerinin denetimindeki bir mahallede onunla buluşmak üzere sözleştiler. Arap ülkeleri temsilcilerinden bazıları Kral Hüseyin'le pazarlık yaparken, geri kalanlar da Kuveytli bedevi kılığında Arafat'la buluşmaya gittiler. Arkadaşımız da bu kılıkta, Arap ülkeleri temsilcilerini Kahire'ye götüren uçakla Ürdün topraklarından ayrılabildi.

O güne kadar çeşitli bahanelerle Arap ülkeleri devlet başkanları toplantısına katılmaktan kaçan Hüseyin, Nasır'ın gözdağı veren bir telgrafından Arafat'ın kaçmayı başardığını öğrenir öğrenmez, Mısır uçağına atladı. Öngördüğüm gibi, iki tarafça onaylanan bir ateşkes anlaşması hemen ilân edildi ve bu kez,Amman'dan yollanan Arap subaylar denetiminde Ürdün ordusu tarafından uygulandı.

28 Eylülde, Arafat-Hüseyin anlaşmasının Kahire'de imzalanmasının ertesi günü, Kaddumi ve ben dostlarımızın evinde oturuyorduk ki, radyo birden, hiçbir neden olmaksızın Kuran'dan sureler yayınlamaya başladı. Bu yas belirtisi Nasır'ın başına kötü bir şey geldiği izlenimi bıraktı bizde. Basındaki arkadaşlar korkunç haberi doğruladılar: Bizi yeni kurtarmış olan adam ölmüştü. Duyduğum katlanılmaz acıya karşın, El Fetih adına, Devlet Başkanı Yardımcısı olması dolayısıyla, Enver Sedat'a bir başsağlığı mesajı yazdım. Metin yüreğimden fışkırıyordu; emindim ki her sözcük, tüm Filistinlilerin en derin duygularını yansıtmaktaydı. Tüm Arap ulusunun isteklerini ve düşlerini dile getiren Nasır, diye yazdım özetle, er meydanında şehit düştü. Fikirleri, öteki Arap ulusları gibi onurunu ve umutlanma nedenlerini yeniden geri verdiği Filistin ulusunun gelecek kuşaklarının belleğine bir daha çıkmamak üzere kazınmıştır... O akşam Şam'da otomobille dolaşan Yaser Arafat, Ebu Cihat ve

Ebu Mazen, telgrafımın metniyle birlikte haberi radyodan öğrendiler. Üçü de hıçkırıklara boğuldu. Hemen Kahire'ye dönen Arafat'ı gördüğümde, hâlâ gözlerinden yaşlar akıyordu.

Bazıları, Nasır'la aramızdaki görüş ayrılıklarını ve zaman zaman ortaya çıkan çatışmaları öne sürerek acımızın derinliğine şaşabilirler. Aynı kişiler, Altı Gün Savaşları bozgunundan sonra 9 ve 10 Haziran 1967 günü onu oy çokluğuyla yine başına geçiren Mısır ulusunun da acılarını anlamamışlardır. Nasır hepimiz için bir baba ve bir rehber oldu, ara sıra yanılgıya düşse bile. Yurtseverdi, Mısır ulusuna hizmet etti; bir Arap milliyetçisi olarak, Filistin ulusuna paha biçilmez bir yardımda bulundu. Bizi içtenlikle seviyordu.

1968 yılındaki ilk resmî karşılaşmamızda bize verdiği sözlere bağlı kaldı. Çoğu kez bizi kabul ederdi, hem de bize ayırdığı zamanı hesaplamadan. Konuşmalarımızın en büyük özelliği içtenlikleriydi ve bu konuşmalar her zaman somut sonuçlara ulaşırdı. Arafat'la birlikte, 1969 Kasımında, Enver Sedat'ın da hazır bulunduğu bir konuşmamızı anımsıyorum. Bizi evinin kapısına kadar geçirmekte diretmişti, arabamıza doğru yürürken de arkamızdan gözleriyle izliyordu. Bakışını gördüm, babaca bir sevecenlik ve hoşnutlukla aydınlanmış bir bakıştı bu. Yanımız sıra yürüyen Sedat mırıldandı: "Reis ikinize de büyük değer veriyor; sizi bir arada, savaşta birleşmiş gördükçe mutludur. Onu hep destekleyin, buna gereksinimi var."

Kuşkusuz, Kral Hüseyin'in 1970 Eylülünde fedailere karşı başlattığı saldırıya tepki göstermekte gecikti. Bazı kuşkucu kişiler, Ürdün gizli servislerinin ortaya attığı "fedaileri yok etmek için krala yeşil ışık yaktığı" yolundaki söylentiyi benimsemekten çekinmediler. Her şey bana bu görüşü yalanlıyormuş gibi geliyor. Yok olmamızı dilediği doğruysa, çarpışmaları durdurmak, Direniş hareketi yöneticilerini kurtarmak için uğraşır mıydı? Savaşın ilk dört ya da beş günü görülen pasifliğini açıklamak için öne sürdüğü nedenler bana içtenlikli geldi. İçtenlikli olmasa bile, bundan çıkarılacak varsayımların en beteri, Nasır'ın "bize bir ders vermek istediği", Rogers planına dayanan bir çözüm yolunu tıkamaya çalıştığımız sıra sınırlarımızı göstermeyi dilediği görüşünü destekleyenlerinkidir.

Ne olursa olsun, Nasır yaşasaydı Hüseyin'in fedaileri Ürdün'den atmaya yönelik tasarısını hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceğinden eminim. Stratejisinin vardığı son nokta olan Yeraş

ve Aclun kıyımları, olanaksızlaşırdı. Arap dünyasındaki önemi büyük olan Mısır Başkanının baskısıyla, Hüseyin ateşkesi kabul etmek zorunda kalmıştı. Yalnız bırakılınca, daha sonra FKÖ ile 13 Ekim anlaşmasını imzalamak zorunda kaldı. Bu anlaşmayı imzalarken, 28 Ekim günü Başbakanlığa ve Ürdün askeri valiliğine getirilen Vasfi Tell'in bana daha sonra açıklayacağı gibi, hiçbir zaman uygulamak niyetinde değildi. Anlaşma uyarınca, geniş bir hareket özgürlüğünü koruyorduk ve millslerimizin kentlerde kalması kabul edilmişti. Ama özellikle bir madde kral tarafından hiçbir zaman kabul edilemezdi, o da FKÖ'nün Filistin ulusunun tek yasal temsilci olduğunu belirten maddeydi. Gerçekten de, eylül savaşının başlıca amaçlarından biri, Ürdün tahtına, işgal altındaki Filistin topraklarının —Gazze ve Şeria'nın batı yakası— geleceği konusunda pazarlık etme hakkını vermekti.

Ekim sonunda Amman'a döndüğümde, üç felâket arkadaşımla beni olanca yürekliliğiyle evinde barındıran yargıcı ziyaret ettim önce. Tabii, sırrımızı kimseye açmamıştım ve gizli servisler onun izini bulamamışlardı. Büyük bir neşe içinde, zengin bir sofranın çevresinde, geçirdiğimiz ortak sınavın bazı acıklı ve güldürücü anlarını yeniden yaşadık...

Gelecekteki ilişkilerimizin çerçevesini çizmek için, Hüseyin' le ve Vasfi Tell'le daha bir sürü görüşmem oldu. Önceden tanıdığım Vasfi Teli, bana hiç güven vermiyordu. "İdeolojik ajan" adını takmıştım ona. Parasal çıkar gütmeyen bu adam,İngiltere' nin Ürdün üzerinde büyük etki sahibi olduğu bir dönemde Londra'nın politikasını uygulamaya koymak söz konusu olunca, ürkütücü bir uysallığa bürünüyordu. Başlıca kolu CIA'yi krallık sarayının göbeğine kadar uzatmış bulunan Amerikan emperyalizmine karşı da benzer bir tutum benimsemişti.

Acımasız kabalığıyla tanınan Vasfi Tell, aynı zamanda da çok da usta bir adamdı. Ürdün milliyetçi çevrelerine de bulaşıyor, onları kullanmaya çalışıyor ve bazan bunu başarıyordu da. 1970 sonbaharındaki görüşmelerimiz sırasında, bana karşı sevimli, candan ve hararetli davrandı. Ona bakılırsa, fedai hareketine yeni bir atılım sağlamaktan başka amacı yoktu. Bize yardım etmek istediğini söylüyordu ve yapacağımız tek şey dileklerimizi ona bildirmekti. Sözlerine kanmadım. Üstelik de çevirdiği manevraları yakından izliyordum. Bunlar dokuz aylık bir sürenin sonunda bizi yıkıma sürükleyecekti.

Kasım ve aralık ayları boyunca, üslerimizden her birinin yakınına, aslında Ürdün ordusunun üssü olan birer "jandarma karakolu" yerleştirdi. Ocak ayında, fedailerle kolluk kuvvetleri arasında, nasıl olduğu kestirilmeden olaylar, çatışmalar, karşılıklı ateş açmalar baş gösterdi. Vasfi Tell bize, safları arasında disiplini sağlayamayan bir hareketin yarattığı anarşik durumu kabul edemeyeceğini bildirdi. Gerillaların ülkenin tüm kentlerinden çıkmalarını ve milislerimizin silâhtan arındırılmalarını istedi. Savaşçılarımızın düşmanla daha iyi çarpışacakları Yeraş ve Aclun'da toplanmaları gerekiyordu ona göre. Yetkililerin dikkatini dağıtabileceklerine inanan temsilcilerimiz, ocak sonunda silahların bırakılmasını öngören bir anlaşmaya yanaştılar.

Haberi Kuveyt'teyken aldım ve hemen Amman'a döndüm. Bize çok pahalıya mal olacak büyük bir hata yaptığımız inancındaydım. Ne yazık ki olaylar beni haklı çıkaracaktı. Vasfi Teli işe, ateşli silah bulunduranlara ölüm cezası getiren bir yasa çıkarmakla başladı. Ardından ordu, mahalle mahalle evleri aramaya koyuldu ve büyük bir rahatlıkla gizlediğimiz silahları bulup çıkarmaya başladı. Açıkça görülüyordu ki, gizli servisler yeraltı çalışmalarımız konusunda çok iyi haber almaktaydılar. Daha sonra sürdürdüğümüz soruşturmalar, çoğu bağnaz militan, aşırı bir politika yanlısı geçinen ajanlarından bir sürüsünün maskesini indirmemizi sağladı. Bu da aşırı kişilerin birer budala ya da hainden başka şey olamayacakları yolundaki inancımı pekiştirdi...

Komple belirginleşmeye başladığından, kralla görüşmek istedim. Bu kez karşısında her zamanki kibarlığımı gösteremedim. Kelimesi kelimesine şöyle dedim ona: "Fedailere çekilebilecekleri son noktalar olan Yeraş ve Aclum'da da saldırırsanız, hak ettiğiniz cezayı vermek için, yemin ederim ki dünyanın öbür ucuna ve son nefesime dek sizi kovalarım!" Önce şaşıran Hüseyin, karşılık olarak şöyle mırıldanmakla yetindi: "Tanrı göstermesin..." Onu bir daha görmeyecektim.

Sonraki iki ayda fedailere karşı alınan önlemler arttı. Ordu göçmen kamplarından çoğunu işgal altında tutuyor, baskı büyüyor, iktidarın kışkırttığı silahlı olaylar gitgide güncelleşiyordu. Arap rejimleri de kaderimize karşı ilgisizdiler. Kesin savaş gününün yakın olduğu çok açıktı bence. Amman'daki Vehdat göçmen kampında 15 Mayıs günü bir açıkhava toplantısı

düzenledim.

"Olanaksız, herkes böyle bir toplantıya katılamayacak kadar korkuyor," dediler bana arkadaşlarım. Yurttaşlarımın yürekliliklerine güvenerek, toplantının on bin kişi alabilen bir stadyumda yapılmasını istedim. 1970 Eylülündeki savaşlardan bu yana ilk kez bir Direniş hareketi sözcüsü halka seslenmiyor muydu? Ancak, toplantıdan önceki gün, ordunun stadyumu kuşattığını ve çevresindeki binaların tepelerine makinalı tüfekler yerleştirildiğini bana bildirdiler. "Ne isterlerse yapsınlar!" dedim. "Toplantı yine de olacak."

Ertesi gün, öğleden sonra saat dörde çeyrek kala, yani toplantı saatinden bir çeyrek önce, düzenleyiciler kaygıyla bana gelip stadyumun umut kırıcı bir biçimde boş olduğunu söylediler. Yine de Vehdat kampının yolunu tuttum yürüyerek ve saat dörtte oraya vardım. Karşılaştığım görünüm bir mucizeydi: Stadyum tıklım tıklım dolmakla kalmamış bir yığın insan da dışarı taşmıştı. Gelenlerin çoğu süt bebelerini kollarında taşıyan kadınlar, çocuklar ve yaşlılardı. Bu olay için kadınlar ulusal giysilerini sırtlarına geçirmişlerdi, yani renk renk işlemelerle süslü uzun entarileri. Daha sonra öğrendim çeşitli göçmen kamplarında toplantıya son anda gitmek için sözleşildiğini. Böylece, kolluk kuvvetleri Vehdat'a akan insan selini geri çeviremedi.

Kürsüye çıkarken, damlarda mevzilenmiş, parmakları tetikte, makinalılarını kendilerinden habersiz görünen halka çevirmiş, manevra üniformalı askerleri fark ettim. Söze başlayıp, önce bizi kuşatan askerlere seslendim: "Bu güç gösterisiyle bizi ürküteceğinizi mi sanıyorsunuz? Ne darbeler, ne mermiler, hiçbir şey tek amacı anayurtlarını kurtarmak olan Filistinlileri aslа yollarından çevirememiştir. Sizin yerinize ben utanç duyuyorum. İsrail ordusuyla çarpışmak üzere cephede olacak yerde, silahsız ve savunmasız kadınlarla çocukları silah tehdidi altında tutmak zorunda kalıyorsunuz!"

Bu kısa konuşmayı bitirmiştim ki, askerler, utanarak halkın alkışları arasında silahlarının namlularını başka yöne çeviriyorlardı. Konuşmam sırasında da, pek çoğu giderek yerlerinden ayrılıp kalabalığa karışacaklardı. Stadyumu dolduranlara gerçeği olanca katılığıyla açıkladım. Direniş hareketinin Ürdün hükümеtiyle ilişkilerinin tarihçesini anlatırken, Vasfi Tell'le Kral Hüseyin'in iki yüzlülüklerini ortaya koydum. İkisi de bize sistemli

olarak yalan söylemişlerdi; hiçbir zaman uygulama niyetlisi olmadıkları anlaşmalara imza atmışlardı; göçmen kamplarını işgal ederek, fedaileri kentlerden çıkararak vermiş oldukları sözleri çiğnemişlerdi. Yeraş ve Aclun'da toplanmış gerillalarımıza dokunmayacaklarına yemin etmişlerdi, ama aldığımız bilgilere göre yeni kıyımlar hazırlanmaktaydı. Duygulanarak, konuşmamı şu sözlerle bitirdim: "Kuşkusuz beni son kez aranızda görüyorsunuz. Güçlü olun! Gelecek bizimdir!"

Sessiz ve hareketsiz olan kalabalık, birden canlandı. Kadınlar çocuklarını havaya kaldırarak haykırdılar: "Hepimiz fedaiyiz! " Tüm dinleyiciler, bir ağızdan, direniş iradesini , savaşı zafere kadar sürdürme kararını vurgulayan sloganlar söylediler. Vehdat göçmen kampındaki bu sıcak ve dokunaklı toplantıyı anımsadıkça hâlâ allak bullak olmaktan kendimi alamam.

Tam iki ay sonra, 15 Temmuz günü, Fas'ta hüküm süren krizi incelemek üzere toplanmış bulunan, Başkan Sedat, Libya Başkanı Kaddafi, Suriye Başbakanı Muhammet El Eyubi ve Sudan Devrim Konseyi üyelerinden biriyle buluşmak üzere telâşla Mısır'ın kıyı kentlerinden Marsa Matruh'a gidiyordum. İki gündür Yeraş ve Aclun'da sürdürülen kıyımı durdurmaları için acele araya girmelerini istemek üzere gelmiştim Mısır'a. Gelişimi ve nedenlerini bildikleri halde beni...içeri almadan önce on saat beklettiler! Öfkeyle, Kahire'ye dönmek üzere arabama doğru gittiğimi duymasalar belki çok daha uzun süre bekleteceklerdi.

Beni dinledikten sonra,Albay Kaddafi, Mısır hava kuvvetlerinin Yeraş ve Aclun'daki kuşatmayı kırmak üzere duruma müdahale etmesini, eylül savaşından beri kapalı bulunan Suriye sınırının fedailere ve Lattakiye limanına gelen, ama Şam yetkilileri tarafından haftalardır durdurulan Cezayir silahlarına açılmasını önerdi. Sedat bana döndü ve sordu: "Ne düşünüyorsunuz bu konuda?" Karşılığım şöyle oldu: "Sayın Başkanım, sanıyor musunuz ki benim isteklerim daha önemsiz olacaktır? Önemli olan,kıyımı önlemek için bir şey, herhangi bir şey yapmanız."

Ne diyeceklerini kestiremeyen Sedat ve Eyubi bir tepki göstermediler. Bir talih eseri, Suriye Başbakanı telefona çağrıldı. Döndüğünde ağzı kulaklarına varıyordu. Şam, bir Suriye-Filistin heyetinin Amman'da ateşkes görüşmeleri yaptığını ve anlaşmanın kaçınılmaz olduğunu bildirmişti. İçimiz rahatlamış olarak birbirimizden ayrılabilirdik.

İki gün sonra cinayet tamamlanmıştı. Öldürülen, yaralanan tutuklanan ya da kaçan 3000 fedai için artık kimsenin elinden bir şey gelmezdi. 18 Temmuz günü, Ürdün Haberleşme Bakanı —Amman'daki tutukluluğum sırasında kendisi beni en sık ziyaret edenlerden biriydi— Adnan Ebu Adeh, büyük bir kaygısızlıkla, 13 Ekim 1970 tarihinde Hüseyin ve Direniş hareketi arasında imzalanan anlaşmanın bundan böyle geçersiz olduğunu gazetecilere açıkladı. Tarihimizin bir sayfası kesinlikle kapanmış oluyordu...

Kalıyordu geriye bilânçoyu çıkarmak, yönetimimizin hesabını vermek ve deneyimizden çıkarılan derslerle geleceğin planını çizmek. 1971 Eylülünde, yönetim tüm üyelerinin katılmasıyla ilk toplantısını yaptığında, arkadaşlarım, bir yıl önce krala yaptığım ateşkes önerisinin gerekçelerini daha iyi anlamış bulunuyorlardı. Hiçbir dış baskının etkisinde kalmadan yaptığım öneri, gereksiz yere kan dökülmesini ve anlaşmazlığın Araplar arası bir boyuta ulaşmasını önlemek amacı güdüyordu. Aşırıların, savaşların hemen öncesinde birkaç uçak kaçıran Georges Habache'ın Filistin'in Kurtuluşu için Halk Cephesi örgütünün sorumsuzluğu ağır bir dille kınandı.

Pratik yönden, Ürdün'de rejimin düşüşünü kolaylaştıracak bir yeraltı örgütü kurmayı kararlaştırdık. Bu örgütün sorumluluğuna ben getirildim. Öte yandan, Lübnan'daki üslerimizin sayısal ve niteliksel olarak güçlendirilmesi —amaç güneyden İsrail'e karşı gerilla savaşını yeniden başlatmaktı.için gerekli talimat verildi. Sonunda, gelecek yılın ekim ayında bir olağanüstü kongre toplanacak ve harekete yeni bir itiiim vermeye yönelik olanaklar araştırılacaktı.

1972 yılında yapılan El Fetih kongresi, örgütümüzün en önemli kongrelerinden biri oldu. Demokratik merkeziyetçilik ilkeleri yürürlüğe kondu: İlk kez, kongre delegeleri (aşağı yukarı 300 kişi) gibi yönetici üyeler de (9 kişi) oylama sonucu seçildi. Ezici bir çoğunlukla merkez komitesine seçilmem "taban"nın güvenini aynen koruduğumu gösteriyordu. Gereken içtüzük değişiklikleri yapıldı, yeni bir siyasal çizgi benimsendi. Bu çizginin en belirgin noktası, gerillanın kurtuluş savaşımızı sürdürmek için elimizde bulunan olanaklardan biri (teki değil) olduğunun belirtilmesiydi.

Yine de, Yeraş-Aclun savaşının acı sonuyla önemli bir sorun karşısında kalıyorduk. Militanların umutsuzluğunun yerini

intikam hırsı almıştı. 1970 "kara eylül" savaşları, yedi ya da sekiz bin kişinin ölümü ve yaralanmasıyla sonuçlanmıştı. 1971 Temmuzunda, Ürdün'ün kuzeyinde şehit düşen ve yaralananlar bunun dışındaydı. Ölmeden önce, bölge komutanı ve El Fetih merkez komitesi üyesi Ebu Ali Ayad, bize son bir mesaj ulaştırabilmeyi başarmıştı: "Bu birkaç sözcükten sonra vericimi uçuracağım," diyordu. "Sürünerek yaşamaktansa ayakta ölmek yeğdir."

El Fetih'in gençleri bu son cümleyi hiç unutmadılar. İsrail sınırında klasik bir gerilla savaşı sürdüremeyince, herkesin bir ağızdan "tedhişçilik" (terörizm) diye adlandırdığı , başka bir tür devrimci şiddet hareketine başvurmayı kafalarına koydular. Yalnız siyonist düşmana değil, İsrail'e yardımcı olan Arap katillere ve hainlere de saldırmak istiyorlardı. Şiddetin bireysel ve anarşiye giden bir biçim almasını önlemek için, öfke dalgasını belli bir yere yöneltmekten, buna siyasal bir yapı ve içerik vermekten başka çare yoktu.

6 GÖLGELER SAVAŞI

28 Kasım 1971 günü öğleden sonra, çevresinde yardımcıları ve özel muhafızlarıyla, Vasfi Teli Kahire'deki Sheraton Otelinin geniş merdivenlerini tırmanıyordu. İki genç ona doğru geldi. Silah sesleri duyuldu. Ürdün Başbakanı bir kan gölünün içine yığıldı. Adalet yerini bulmuştu. Filistin ulusunun cellâtlarından biri kurşuna dizilmişti. Sonbahar başında kurulan gizli "Kara Eylül" örgütü, ilk başarısını göstermiş bulunuyordu.

Amman'da ya da Vasfi Teil'in Arap Ligi savunma konseyi toplantılarına katıldığı Kahire'de birçok suikast tasarısı yapılmış, ama hepsinden son anda vazgeçilmişti. Onu öldüren iki genç, otelin merdivenlerini sağ salim aşarsa Ürdün Başbakanını girişte vuracak olan içerdeki iki arkadaşlarına güvenebilirlerdi. Bu girişimin beklenmedik bir ana rastlaması başarıya ulaşmasını kolaylaştırmıştı. Gerçekten de iki genç, polis denetiminin gev şemesi için gerekli süreyi geçirmişler, harekete geçmeden önce iki gün beklemişlerdi. Filistin dâvasına ihanetin simgesi olan Ürdün Başbakanı, yaylım ateş sırasında kendilerini yere atan çeşitli Arap Bakanların gözleri önünde öldürülmüştür. Bu gösteri, Arap dünyasının Filistin halkının haklarını ya da çıkarlarını feda etme eğilimi duyanlara bir uyarı niteliğinde olduğundan, sorumlularını çok sevindirdi.

Hem yaradılışım hem de düşünüşümle, siyasal cinayetin, genel olarak da tedhişçiliğin kararlı bir düşmanıyım. Ama yeryüzündeki pek çok kişi gibi, devrimci şiddetle tedhişçilği, bir siyasal eylem oluşturanla oluşturmayanı birbirine karıştırmam. Bir örgütün ya da bir stratejik görüşün dışında, kişisel içgüdülerin etkisiyle girişilen ve halk yığınlarının savaşının yerini aldığını iddia eden bireysel eylemlere karşıyım. Buna karşılık

devrimci şiddet, geniş bir yapısal hareket içinde yer alır, ona edestek olur, geri çekilme ya da yenilgi dönemlerinde ona yeni bir atılım sağlayacak katkılarda bulunur. Halk hareketi, yerel plânda olduğu gibi uluslararası sahnede de siyasal başarılar kazanınca gereği kalmaz.

"Kara Eylül" hiçbir zaman bir tedhiş örgütü olmadı. Direniş hareketinin askerî ve siyasal görevlerini yeterince yerine getiremediği bir dönemde, ona .. yardımcı olarak çalıştı. Üyeleri de El Fetih'le ya da FKÖ ile hiçbir zaman organik bağ içinde bulunmadıklarını belirttiler. İçlerinden bir çoğunu tanıdım ve diyebilirim ki çoğu çeşitli fedai örgütlerine bağlı kişilerdi. Örgüt dışına çıktıkları halde, Ürdün kıyımına ve buna olanak veren suç ortaklıklarına karşı tüm Filistin halkının duyduğu derin yoksunluk ve öfke duygularını yansıtıyordu. Vasfi Tell'in öldürülmesi olayını izleyen sevinç gösterileri de bunu kanıtlamıştı. Halkın iradesini hesaba katan Mısır yetkilileri Tell'i öldürenleri salıvermekte gecikmediler. Onlar da Direniş hareketinin yiğitleri arasına katıldılar.

Tell'in öldürülmesinden iki hafta kadar sonra, "Kara Eylül", Eylül Savaşları sırasında kralın ve yakın danışmanlarından olan Hüseyin'in bir maşasını, o sıra Londra Büyükelçiliği görevinde bulunan Zeyd Rifai'yi vurdu. Büyük bir aileden gelme, kibar, kendini arabulucu olarak gösteren Rifai, kralın çevresinde dönüp duran kaba saba bedevilerden çok daha tehlikeli bir rol oynamıştı. 15 Aralık günü Büyükelçilik binasındaki dairesine giderken, gösterişli arabası bir otomatik silâhın kurşunlarına hedef oldu. İçgüdüsel olarak kendini yere atan Rifai elinden hafif yaralanarak paçayı kurtardı. Onu öldürmek isteyen genç Filistinli makinalısını atıp koşmaya başladı. Görülüp yakalanma korkusuyla, yolunun üzerindeki ilk eve daldı. Evin kiracısı olan çok yaşlı bir kadın, hiçbir şeyden kuşkulanmayarak onu birkaç saat konuk etti. İlki gibi sahte olan ikinci bir pasaport edinen genç, ertesi gün, rahatça bir taşra havaalanından uçağa binip İngiltere'den ayrıldı. İşin aslına bakılırsa, öteki Avrupa ülkeleri gibi İngiltere de, Filistinli komandoları yakalamak için aşırı çaba harcamayarak başına dert çıkarmamayı yeğlemektedir.

Ürdün rejimine açılan savaş çeşitli biçimlere büründü. Bunlardan biri Ürdün'e soluk aldırmadan yüklenmek, güce boyun eğerek güçsüz düşmesini sağlamaktı. "Kara Eylül", birkaç aylık hazırlığı gerektiren ve Ürdün zindanlarında yatan yüzlerce siyasal

tutukluyu kurtarma amacı güden, geniş kapsamlı bir tasarı yaptı. Sınanmış iki grup militan Amman'a gönderilecek, bunlardan biri Birleşik Amerika Büyükelçiliğini basacak, Filistinli tutukluların bırakılmasını sağlamak için Büyükelçiyle yardımcılarını rehin alacaktı. Bu grubun başarısızlığa uğraması halinde, ikinci grup Başbakanlığı basacak ve aynı hedefe ulaşmak için hükümet üyelerini rehin alacaktı.

Bu çok ustalık isteyen işi yapmak üzere seçilen kişi, Direniş hareketi bünyesinde dâvaya bağlılığı ve olağanüstü yürekliliğiyle iyi bilinen, dostum Ebu Davud'du. Fedailerin sınır dışına çıkarılmasından önce Ürdün'deki milislerin komutanı olan Ebu Davud, 1970 Eylülünde "Amman Savaşı" sırasında yararlık gösterdi. Akıl almaz bir belleğe sahip olduğundan, şehitlerin adlarını birer birer sayabilir, hangi aileden geldiklerini söyleyebilir ve geçmişlerini anlatabilirdi. Amman'da halk tarafından olduğu kadar güvenlik görevlileri tarafından da iyi tanınan Ebu Davud, oraya gitmeyi kabul etmekle büyük tehlikeleri göze almaktaydı. Birkaç ay boyunca hazırlandı, sakal uzattı ve genellikle oturduğu Beyrut ile Şam'da dikkati çekmeyen bir yaşam sürdü.

"Kara Eylül" üyelerinden üçünü, harekâta katılacak on beş fedainin barındırılacağı üç apartman dairesini tutmakla görevlendirdi. Ebu Davud'a gelince, yakın dostlarından Mustafa, onu ve karıs olarak yanında götüreceği militanı evinde saklayacaktı. Hükümet üyesi olmamakla birlikte, Mustafa güvenilir bir kişi sayılıyordu. Aşağı yukarı otuz beş yaşlarındaydı, 1968 de Direniş hareketinin hizmetine girmeden önce komünizm propagandası yapmaktan yedi yıl hapis yatmıştı. Şimdi de Direniş hareketine kayıtsız şartsız ve hararetle bağlıydı. Ürdün Haberalma Bakanlığında memurdu ve "Kara Eylül" yöneticilerinin kendisine verdikleri rol herkese sunduğu saygınlık paravanasına uygun düşüyordu. Sırma işlemeli geniş bir "abaya"ya sarınan, başına kefiyesini geçiren Ebu Davud -şaşılacak ölçüde zengin bir Arap Emirlikleri iş adamına benziyordu- yine geleneksel giysiler içindeki sözde karısıyla, lüks bir Amerikan arabasının direksiyonunda, 13 Şubat 1973 günü Kuveyt'ten yola çıktı. Önce Bağdat'a yöneldi, oradan Amman'a vurdu ve ertesi gün Mustafa'nın evine vardı. Hareket planını Mustafa'ya açıkladı ertesi gün öğleden sonra uygulanacağını kişisel olarak uygulamakla görevli iki fedai grubuna açıklamasını istedi ondan.

Bu amaçla da ona kiralanan üç apartman dairesinden birinin adresini ve parolayı söyledi. Ebu Davud'la birlikte gelen kadın militan da, işini kolaylaştırmak için, Mustafa'ya eşlik edecekti. Kendisi, aslında on beş fedaiden birinin karısıydı ve onun varlığı Mustafa'ya karşı duyulabilecek her türlü kuşkuyu giderecek nitelikteydi.

İşlerini bitirip Ebu Davud'dan ek bilgiler almak isteyen Bin Bella ile -komandoların iki sorumlusundan birinin takma adı- geri döndüler. Ebu Davud'la kadın arkadaşı da o gece Mustafa'nın evinden ayrılıp Şam yolunu tuttular. Harekât ve Ebu Davud'un kimliği konusunda hiç bilgisi bulunmayan iki militanın da -genç bir çift- güvenliğini sağlamak için Suriye sınırına kadar arabayla arkadaşımızı izlemeleri de öngörülmüştü. Sonra bu çift, başka bir Arap başkentinden durumu izleyen "Kara Eylül" örgütü şefi Ebu İhab'a durumu bildireceklerdi.

Ebu İhab bütün gece ve ertesi gün hiç haber alamadan bekledi. Ancak bir sonraki gün, Amman'daki bir sorumlu ona felâleti bildirdi:Ebu Davud, yanındaki kadın, onları sınıra kadar götürmekle görevli iki kişi ve tüm komandolar yakalanmıştı. Ebu Davud'un arabası Amman sokaklarının birinde çevrilirken, aynı anda da polis fedailerin kaldıkları üç apartman dairesine birden baskın yapmıştı. Her şey Ürdün güvenlik örgütlerinin çok iyi haber aldıklarını ortaya koyuyordu. Casusun da, tek tutuklanmayan ve Ebu Davud'la sözde karısı dışında harekâtın tümü hakkında bilgi sahibi bulunan Mustafa'dan başkası olamayacağı belliydi.

Ebu İhab ona telefon etti, şifreli olarak safça komandoyla ilgili bilgi istedi. Mustafa ona tutuklamaları açıkladı, ama Ebu Davud'a bir şey yapılmadığı konusunda da güvence verdi. Oysa sonradan öğrendiğimiz gibi, arkadaşımız dayanılmaz işkencelere katlanıyordu o sıralar. Haini cezalandırmaya karar veren Ebu İhab, Mustafa'yı tuzağa düşürmeyi sağlayacak bir hile düşündü. Ebu Davud ve arkadaşlarını kurtarmayı amaçlayan geniş bir harekta girişme niyetlisi olduğunu bir mesajla ona iletti. Tasarı üzerinde konuşmak için Mustafa'yı Kahire'ye çağırıyordu.

Daha çok şey öğrenmek isteyen Mustafa'nın üstleri için, yem iştah açıcıydı. Ebu İhab'ın mektubu haberalma örgütü şefi El Nazil Raşit'in devletin güvenliğinden sorumlu, kişi olarak kralın kardeşi Emir Hasan'ın ve Haberaima Bakanı Adnan Ebu Audeh'in

katıldığı bir toplantıda incelendi, tartışıldı. Tuzağın kokusunu alan Ebu Audeh, Mustafa'nın gönderilmesine tek karşı çıkan kişi oldu. Ama Mustafa,yine de, bir görev emriyle Kahire'ye doğru yola çıktı. Oraya varır varmaz, büyük bir şaşkınlıkla, Ebu İhab'ın kendisini başka bir Arap başkentinde beklediğini öğrendi. Aslında Kahire "Kara Eylül" örgütü şefinin amaçlarına uygun düşmüyordu. O da, büyük bir olasılıkla örgütün görevine ihanet eden kişiyle hesaplaşmasına göz yumabilecek bir başka ülke seçmişti.

Ancak Mustafa, beş gün için geçerli görev emrini bahane etti. Bu emir Mısır'dan başka bir ülkeye gitmesine izin vermiyordu. Takma bir adla gidip gelmesini sağlayacak sahte bir yolculuk belgesi önerildi, bu formül onunkinden farklı nedenlerle izini yok etmek isteyen örgüt yöneticilerinin amaçlarına da uygun düşüyordu. Hâlâ hiçbir şeyden kuşku duymayan Mustafa bu öneriyi kabul etti ve sözü edilen Arap başkentinin yolunu tuttu. Bir araba onu Ebu İhab'ın bulunduğu eve götürmek üzere havaalanında bekliyordu. Ebu ihab bu iş için dikkati çekmeyen bir ev tutmuştu.

Karşılaşma önce çok dramatik oldu. Ebu İhad konuğunu buz gibi bir havayla karşıladı. Elini sıkmayı reddetti ve oturup sesini kesmesini söyledikten sonra, suçluluğunu ortaya koyan toplayabildiği kanıtları öne sürüp suçlamaya girişti. Mustafa, hıçkırarak ağlamaya başladı ve itirafa geçti. Ebu Davud ve arkadaşlarını polise veren gerçekten kendisiydi.

Anlattıkları Ebu İhab'ı fazla şaşırtmamıştı. Mustafa gibi, tutukluluk yıllarında Ürdün güvenlik örgütlerine geçen pek çok militan tanıyordu. Mustafa da, kralın yakını ve Haberalma Bakanı olmadan önce, polisin hizmetine girmek için komünizme olan inancından vazgeçen Adnan Ebu Audeh'in yolunu izlemişti. Mustafa aşırı köktenci görüşlere sahip görünmüş, bu da Georges Habache'ın Filistin'in Kurtuluşu için Halk Cephesi örgütüne sızmasını sağlamıştı. Örgütte hüküm süren aşırılıktan da yararlanarak, pek maskesinin düşürülmesi tehlikesiyle karşılaşmadan kışkırtıcı ajan ve hafiyelik görevini rahatlıkla yapabiliyordu.

"Kara Eylül" örgütü onun için bulunmaz nimet olmuştu. Ebu Davud'un geleceğini gizli servis görevlilerine bildirmişti, ancak harekâtın nereye yönelik olduğu ve ne zaman harekete geçileceği konusunda henüz bir şey bilmiyordu. Bunu da öğrenir öğrenmez,

bir kurnazlığa başvurarak görevini yaptı. Ebu Davud'un sözde karısıyla komandoların iki sorumlusunun bulunduğu daireye giderken, bir bahaneyle güvenlik örgütünün merkezine koştu ve yarım saat sonra geri döndü. Ebu Davud'un hareket edeceği saati öğrenen polise, ağını germekten ve tüm komandoları yakalamaktan başka yapacak şey kalmıyordu.

Mustafa'nın sorgusu aylarca sürdü. Bu süre içinde de, Filistin hareketi içindeki Ürdün gizli ajanlarının adları dahii, çok değerli bilgiler verdi. Ebu İhab bunlardan altısını tuzağa düşürmeyi başardı. Hepsi de şimdi, Direniş hareketinin dostu olan bir ülkede göz altına alınmış bulunuyorlar. Mustafa'ya gelince, geçmişteki çalışmaları birtakım insanların ölümüne yol açtığından ölüm cezasına çarptırıldı. Yine de, tutuklanışından yedi ay sonra salıverilen Ebu Davud'la yüzleştirilmeden idam edilmedi.

Ebu Davud'un salıverilmesinden önceki olaylar anlatılmaya değer. 15 Şubat günü tutuklanan Ebu Davud, on beş arkadaşıyla birlikte ölüm cezasına çarptırılmıştı. Aynı ayın 28'inde, Hüseyin'in geri çekilmesini sağlamak için "Kara Eylül" eyleme geçmeye karar verdi. 1 Martta, sekiz fedaiden oluşan bir komando grubu Hartum'daki Suudi Arabistan Büyükelçiliğini bastı. O sırada kırk kadar diplomat buradaki bir davete katılmaktaydı. İçlerinden beşini rehin alan -Suudi Arabistan ve Birleşik Amerika büyükelçileriyle, Birleşik Amerika, Belçika ve Ürdün işgüderleri- komandolar, bunları bırakmak için çeşitli isteklerin yanı sıra Ebu Davud ve arkadaşlarının salıverilmelerini de şart koştular.

O sıra kamuoyu, Direniş'in dostu olarak bilinen bir ülkenin büyükelçisiyle öteki diplomatların rehin tutulmasını anlamamıştı. Aslında, daha sonra harekâtı gerçekleştirenlerden öğrenildiğine göre, bu işte rastlantının geniş bir payı olmuştu. Ürdün halkının yarısı da ölse, Hüseyin'in pes etmeyeceğine inanan gerillalar, kral üzerindeki etkisi kesin olabilecek Birleşik Amerika aracılığıyla baskı yapmaya karar vermişlerdi. Hedefleri, Amman'da bulunmuş olan ve 1970 savaşının hazırlanmasında önemli bir sorumluluk taşıyan Birleşik Amerika işgüderiydi; adam Hartum'daki görevinden 2 Mart günü ayrılıyordu. Suudi Arabistan büyükelçiliğinde onuruna verilen davet Vaşington'a hareketinden önce katıldığı son davetti.

Bu işe girişenlerin rehineleri öldürmek gibi bir niyetleri kesinlikle yoktu. Hüseyin'in isteklerini yerine getirmeyi

reddetmesi üzerine-Hüseyin Başkan Nixon'un öğüdüyle böyle davranmıştı -rehineleri Vaşington'a götürmek üzere bir uçak istediler. Orada pazarlığa girişmek ve dâvalarını Birleşik Amerika kamuoyuna anlatmak niyetindeydiler. Yine Nixo'un kışkırtmasıyla,Sudan Başkanı Nimeyri, yalnız isteklerini geri çevirmekle kalmadı, üstelik 2 Mart akşamı ordusunu büyükelçiliğe saldırttı. "Kara Eylül"e bağlı fedailer de, rehinelerden üçünü, iki Amerikalıyla İsrail'e büyük yakınlığı herkesçe bilinen Belçikalıyı öldürdüler. Kendilerine aracılık eden Suudi Arabistan büyükelçisiyle karısı Direniş hareketine yakın olan Ürdün işgüderine dokunmadılar. Uzun süren pazarlıklardan sonra, komandolar 4 Mart günü teslim oldular. Birkaç saat sonra da, Hüseyin, Ebu Davud ve arkadaşları hakkındaki ölüm cezasını onaylıyordu. Ancak, birçok Arap devlet başkanının baskısıyla -aralarında Sedat ve Bumedyan'la Kuveyt Emiri de vardı- önce idam tarihini erteledi, sonra da 14 Martta ölüm cezasını ömür boyu hapse çevirdi. Ve ancak, eylülde ilân edilen bir genel af sonucu ve 1973 Ekim Savaşından üç hafta önce, Ebu Davud ve arkadaşları salıverildiler.

Ancak Ebu Davud olayının son perdesi, Amman'da değil de garıp bir biçimde Paris'te oynandı. Fransız polisi, üç yıl sonra, 1977 Ocağnda Ebu Davud'u, 1972 Eylülünde Münih'te İsrailli atletlere karşı girişilen suikastın yöneticilerinden olduğu gerekçesiyle gözaltına alnıp sorguya çekti. Fransız gizli servislerinin (DST-Ülke Topraklarının Güvenliğini Koruma Örgütü) bu olaydakı tutumu, pek çok yönüyle garipti. Bir yandan, Ebu Davud'a yöneltilen suçlama, hiçbir kanıtın ve tanığın doğrulamadığı İsraillilerin ifadelirene dayanıyordu. Öbür yandan, El Fetih'in sorumlusu, Ürdün'de yeniden saygınlığına kavuşmuş ve başına gelenlerden sonra kral tarafından birkaç kez kabul edilmiş olan Ebu Davud, elini kolunu sallayarak Paris'e defalarca gelmişti. kuşkusuz, pasaportu takma adla çıkarılmıştı (güvenlik nedenleriyle, tüm Direniş sorumlularının pasaportları takma adlıdır) ama yetkililer gerçek kimliğini biliyorlardı. Üstelik polis kendisini yakaladığında Fransa Dışişleri Bakanı tarafından kabul edilmek üzereydi.

Bu durumda Ebu Davud'un sorguya çekilmesi ve bunun nedenleri üzerinde düşünmek gerekir. Mehdi Bin Barka (*) olayı

(*) *Fas İçişleri Bakanı ve Fransız gizli servislerinin iş birliğiyle kaçırılıp öldürülen Fas muhalefet lideri. (Ç.N)*

Fransız gizli servislerinde vatanlarına ihanet eden kişilerin bulunduğunu ortaya koymuştu. Ben de, kendi payıma, bazı DST görevlilerinin girişimine CIA'nın ve İsrail gizli servisi Mossad'ın yabancı olmadığı kanısındaydım. Başlıca hedeflerinin Başkan Giscard d'Estaing'in Orta-Doğu politikasını gözden düşürmek olduğu da açık.

Ebu Davud'u yakalamakta elini pek çabuk tutan Fransız polisinin, İsrailli tedhişçileri izlemekte aşırı bir çaba göstermediği de kesin. Fransa'daki örgüt şubelerine düzünelerle saldırı yöneltildi, Direniş hareketinin en az dört önemli kişisi Paris'te Mossad ajanları tarafından öldürüldü ve bu saldırıları gerçekleştirenlerden biri bile yakalanmadı.

Mahmut Hamşari ve Bassel Kubeysi'nin durumu en iyi bilinendir. İlki, FKÖ'nün Paris temsilcisiydi, uzaktan yönetilen bir aygıtla öldürüldü, her şeyi açık olan bir siyaset adamıydı oysa. Bir Fransızla evlenmişti, sakin bir yaşam sürüyordu, her türlü bağnazlık ve şiddetten nefret ederdi. Irak Üniversitesi profesörlerinden olan ve Paris'in göbeğinde, Madeleine'de kurşunlarla delik deşik edilerek öldürülen Bassel Kubeysi de onun gibiydi.

Siyonist tedhişçilerin işledikleri cinayetlerin listesi çok uzundur. Ancak hedef alınan kişilerin tümünün Direniş hareketinin şiddet eylemlerine yakından ya da uzaktan katılmadıklarını belirtiyorum: 1972 Temmuzunda Beyrut'ta öldürülen, yazar ve ideolog Hasan Kanafani; Halk Cephesinin haberleşme görevlisi Bassan Ebu Şerif'le tarihçi ve Filistin Araştırma Merkezi Müdürü Enis Sayegh -ikisi de yine 1972 Temmuzunda Beyrut'ta aldıkları bir bombalı paketin patlaması sonucu, tanınmaz hale geldiler- ; aynı yılın Ekim ayında, koltuğunun altında kitapları ve ekmeğiyle Roma'daki basit evine girerken kurşunlanarak öldürülen, FKÖ İtalya temsilcisi Vail Zuayiter'dir bunlar. Solcu, İtalya sosyalist ve komünist partilerine yakın bir kişi olan Zuayiter, ideolojik ve siyasal nedenlerle her türlü tedhiş biçimine hararetle karşı çıkıyordu.

Her şey, sanki İsrailliler şiddet yanlılarını değil de ılımlıları, davamızın doğruluğunu dünya kamu oyuna anlatmayı üstlenmiş siyaset adamlarını, kendilerini savunmak için en ufak bir silahtan yoksun kişileri ortadan kaldırmak istiyorlarmış gibi olup bitmekteydi.

Yine de, bu tür cinayetlerin uyandırdığı dehşet İsrail

ordusunun düzenlediği kıyımlar yanında hafif kalır. Filistinlilerin yaşadığı yerlerin, göçmen kamplarının körlemeden bombalanması, yüzlerce, hatta binlerce sivil, kadın, çocuk ve ihtiyarın ayrımsız öldürülmesi, kırk elli kişinin yaşamını tehlikeye atan bir uçak kaçırma olayı karşısında çok daha çabuk öfkelenen dünya kamuoyunu ne yazık ki pek ender etkilemiştir.

Bu yargıya varırken içim çok rahat, çünkü ben de tüm El Fetih yönetimi gibi, insancıl ve siyasal nedenlerle uçak kaçırma olaylarına kesinlikle karşıyım. İki olay dışında, on yıldan beri çeşitli Filistinli gruplar tarafından girişilen tüm hava korsanlığı olayları örgütüm tarafından mahkum edilmiştir. Hak verdiğimiz iki olay, (biri 1969 da, öteki 1972 de) doğrudan İsraille ilgiliydi ve bizim gözümüzde haklı savaş eylemleri sınıfına giriyordu. Suçsuz kişilerin, İsrail-Arap anlaşmazlığında doğrudan taraf olmayan ülkelerin yurttaşlarının yaşamlarını tehlikeye atmaktan ne denli kaçınıyorsak, Filistin halkını baskı altında tutan ve onunla savaşan Yahudi devleti askerleriyle sorumlularına saldırmakta da o denli sakınca görmüyoruz.

İsrail zindanlarında çürüyen binlerce Filistinlinin kaderi başlıca kaygılarımızdan biridir. işgal altındaki topraklarda, mutlak bir keyfî yönetim hüküm sürmektedir. Bir kuşku ya da herhangi bir ihbar sonucu insanlar tutuklanmaktadır. Askeri mahkemeler, canları istediği ve o anın gerektirdiği gibi, üç ayrı baskı yasası uygulamaktadır: Manda yönetiminden miras kalan İngiltere; 1950'lere Şeria'nın batı yakasının Kral Abdullah tarafından topraklarına katılmasından sonra yürürlüğe konan Ürdün; 1967 işgalinden beri uygulanan İsrail yasaları. Gazze yöresinde yürürlükte olan Mısır yasalarından da söz etmiyorum.

İsrail yetkilileri, fedailere ölüm cezası uyğulamama kararını insancıl ve uygar bir davranış gibi gösteriyorlar. Oysa, direnişçilere yapılanlar ölümden de beterdir. Cezaevine girdiklerinde, anlaşmazlık bir gün çözümlenmezse, ölünceye kadar orada kalacaklarını bilmektedirler. Gerçekten de, genellikle ağır hapis cezalarına -on, on beş ya da yirmi yıl- çarptırılmaktadırlar. Bu cezalar çoğu kez birbirine eklenmekte, elli, yüz ya da iki yüz yılı bulmaktadır! Cezalarını çekenler, sömürge döneminde çıkarılan bir yasaya uygun olarak, hemen idari gözetim altına alınırlar. İsrail yetkililerinin de itiraf ettikleri gibi, devamlı itilip kakılan, çok kötü cezaevi koşullarında yaşayan, hatta işkence gören insanlar için bundan daha umut kırıcı bir durum olabilir mi?

Yakalanırlarsa kendilerini neyin beklediğini önceden bilen Direniş savaşçıları için, bundan daha moral bozucu bir şey bulunabilir mi?

Bu ruhbilimsel öge Direniş yöneticileri için bir sorun olmuştur ve olagelmektedir. Hiç değilse tutukluların bir bölümünün salıverilmesi için harekete geçmeleri, İsrail'in keyfi davranışlarının da bir sınırı olduğunu kanıtlamaları gerekmektedir. Gerçekten de bu konuda her türlü girişimde bulunulmuş, ama çabalar boşa gitmiştir. Kaçırma girişimleri de, birbiri ardına başarısızlığa uğramıştır. Her türlü uluslararası müdahale sonuçsuz kalmıştır. Kızıl Haç gibi insancıl örgütlerin, irili, ufaklı yabancı devletlerin, Birleşmiş Milletler'in, Papa'nın, çeşitli dinsel kurumların el altından yaptıkları çağrılar ve grişimlerin karşısına İsrail bir duyarsızlık ve kayıtsızlık duvarı çekmiştir. Bu nedenle bazı Filistinli gruplar, kuvvete, uçak kaçırmaya başvurmuştur.

Ancak, son çare olarak görülen bu umutsuzluk silahı da etkisiz kalmıştır. 1969 yılındaki ilk uçak kaçırma olayının dışında -İsrail o sıra boş bulunmuştu- siyonist sorumlular sistemli olarak uçak kaçıranlarla en ufak bir uzlaşmaya girmeyi reddetmişlerdir. Daha da beteri, dünya kamuoyunu fedailere düşman etmek için bu türden her olayın kanlı bir sona varmasını sağlamak için ellerinden geleni ardlarına koymamışlardır. Kısa sürde görmüş bulunuyoruz ki, uçak kaçırma olayları, davamıza hizmet etmekten çok uzak olduğu gibi, kurtuluş savaşımızın anlamına büyük bir leke düşürmektedir.

Bu nedenle El Fetih, 1973 Eylülünde Paris'teki Suudi Arabistan büyükelçiliğini basıp diplomatları rehin alanların çılgınca serüvenini daha da kuşkulu olan ve dünya petrol sahnesindeki karanlık güçler hesabına, serüvenci Carlos'un 1975 Aralığında Viyana'daki OPEC (Petrol Üreten Ülkeler Topluluğu) merkezine yaptığı baskını ve çeşitli eylemleri kararlı bir biçimde mahkum etmiştir. Bu konuda, uluslararası basın tarafından aşırı tedhişçiliği destanlaştırılan Albay Kaddafi'nin adı çok geçmiştir. Kendi hesabıma, durumu yakından bildiğim için rahatlıkla söyleyebilirim ki, Libya Başkanı son yıllarda düzenlenen şiddet eylemlerinin aşağı yukarı tümüne yabancı kalmıştır.

Buna karşılık el Fetih, 1972 Eylülünde Münih Olimpiyatlarında "Kara Eylül" örgütünün giriştiği harekâtı kınamamıştır. Bu işi yapanların gerekçeleri, hedefleri ve davranışlarıyla kanlı bir sona yol açan olaylar bilimedikçe bu tutum herkese şaşırtıcı gelebilir.

Komandoların iki sorumlusunu -Mussalha ve Che Guevara'ydı takma adları- tanıdığımdan ve saldırgan gruptan sağ kalan üç kişiyi daha sonra sorguya çektiğimden, güvenlik kurallarının izin verdiği ölçüde ayrıntılı bir açıklama yapabilirim.

1972 başında, FKÖ, Olimpiyat Komitesine resmi bir mektup yollayarak oyunlara bir grup Filistinli atletin de katılmasını istediğini bildirdi. Bu öneri karşılıksız kaldığından, ikinci bir mektup gönderildi. Bu da küçümseyici bir suskunlukla karşılandı. Açıkça görülüyordu ki, kendini siyaset dışı sayan bu saygın kurum için biz yoktuk. Daha da beteri, var olmayı hak etmiyorduk.

Yeraş ve Aclun'daki son fedailerin yok edilmesinden aşağı yukarı altı ay sonra uğradığımız bu hakaret genç savaşçılarımızı çok öfkelendirdi. "Kara Eylül" yöneticileri bu işe el atmaya, üç hedefe yönelik bir tasarı hazırlamaya karar verdiler. Hedefler şunlardı: Herkese karşın ve herkese karşı Filistin ulusunun varlığını ortaya koymak, ister olumlu, isterse olumsuz, davamıza uluslararası boyutlarda bir ses vermek için iletişim araçlarının büyük çapta Münih'e gelmiş olmasından yararlanmak; bir de, ilk ağızda sayıları iki yüz olarak saptanan direnişçinin İsrail tarafından salıverilmesini sağlamak

Açık söylemeliyim ki, dünya kamuoyunun büyük bir bölümünün, yirmi yıl süreyle Filistin halkına uygun görülen acı kaderden ya da beş komandoyla dokuz rehinenin korkunç ölümünden çok büyük bir gösteri saydıkları olimpiyat oyunlarının yirmi dört saat kesilmesine üzülmesi bizi büyük bir üzüntüye boğdu.

Harekât örnek bir ciddilik ve dikkatle hazırlandı. Girişimden sekiz ay önce seçilen iki sorumlu sınanmış militanlardı ve 1970 Eylülünedeki Amman savaşlarıyla 1971 Temmuzundaki Yeraş ve Aclun savaşlarına katılmışlardı. yirmi yedi yaşında olan Mussalha , çocukken doğduğu Hayfa kentinden ayrılıp yoksul bir rer köylü olan annesi ve babasıyla Şeria'nın batı yakasındaki topraklara sığınmıştı; jeoloji doçentliğine yükselen, beden yapısı ve parlak zekâsı etkileyici bir insan olan Mussalha, El Fetih saflarına geçme yolunu seçti ve kendisine siyasal komiserlik görevi verildi. Ayrıca çok da iyi Almanca bildiğinden, komandoların başına geçecek durumdaydı. Grubun askeri "başı" olan sorumluluk ortağı ve dostu Che Guevara da, genç yaşına karşın (yirmi beşindeydi) gerilla yöntemlerini çok iyi bilen ve

Paris'te hukuk öğrenimi yapmış bir kişiydi.

Girişimin amacı olarak belirlenen üç hedef uyarınca, ikisi de dört belirli iş yapmakla yükümlüydüler: Harekâtın nasıl gerçekleştirileceğini gösteren bir tasarı hazırlamak; kendileriyle birlikte baskına katılaca öteki altı fedaiyi seçmek; gereken silahları satın alıp Olimpiyat Köyüne sokmak; ve de tasarıyı uygulamak. İsrailli rehinelerin Filistinli tutuklularla değiş tokuş edilmesiyle ilgili görüşmeler de onlar tarafından yürütülecekti. Tabii, Mussalha'nın ve Che'nin, bu işi sonuçlandırmak için ellerinin altında yeterince yardımcı ve uygulayıcı bulunacaktı.

Komandoların seçimi kolay olmadı. İlk ağızda, yaşları on yediyle yirmi arasında değişen elli kadar genç fedai, yoğun bir eğitim görmek üzere seçildiler. Hepsi de göçmen kamplarından (Lübnan'dan, Suriye'den ve de özellikle Ürdün'den) geliyorlardı; orta halli ailelerin çocuklarıydılar; çoğu da İsrail zındanlarında tutuklu bulunan bir yakınlarını kurtarmak isteğiyle yanıp tutuşuyorlardı. Kendilerine daha sonra verilecek görev hakkında pek bilgileri yoktu, ama seçilenler arasında olma mutluluğuna erişmenin sabırsızlığı içindeydiler. Son seçme bir sürü acıklı olaya yol açtı. Yeniyetme olan fedailerden biri, iki ağabeyi daha önce er meydanında şehit düştüğünden dışarda bırakıldı. Genç adam öfkelendi, karşı çıktı, yalvardı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kendisine görev verilmezse intihar edeceği gözdağını savurdu. Sorumlular sonunda pes edip onu da komandoların arasına aldılar. Münih'te Alman güvenlik kuvvetlerinin mermileriyle ilk ölenlerden biri o olacaktı...

Altı komandonun, batıdaki yaşama biçimini öğrenmek için çeşitli Avrupa ülkelerine dağıtılmasından önce, Mussalha ve Che öncü olarak Münih'e gittiler. Bir peruka takarak özellikle yüz çizgilerini değiştiren Mussalha, oyunlarla ilgili hazırlıkların sürdürülmekte olduğu olimpiyat köyünün büfesine garson olarak girdi. Olimpiyat köyünü sistemli bir biçimde inceleyip çeşitli ülke pavyonlarının, özellikle de İsrail pavyonunun yerini ve çıkış kapılarını saptamakta bundan yararlandı. Alman ya da yabancı, Bir sürü görevliyle ve bu arada kendisine tutulan genç bir Asyalı kızla kurduğu yakın ilişkilerin yardımıyla bir yığın bilgi topladı, yakın bir Avrupa ülkesinde bulunan Che'ye bu bilgileri peyderpey aktardı. Dört aylık bir döneme yayılan süreç, açık seçik ve tutarlı bir plâna ulaştı.

Ancak son anda çıkan bir aksilik harekâtı düzenleyenleri ciddi

bir sorunla karşı karşıya bırakacaktı. Silahların komandolara teslim edilmesi için öngörülen tarihte, Almanya'daki polis denetiminin, sınır kapılarında, yollarda, garlarda ve özellikle havaalanlarında birden arttırıldığını öğrendiler. Oysa zaman uçaktan başka bir taşıt kullanma olanağı vermeyecek kadar kısıtlıydı...

Kumar oynama kararı verildi. Hükümetin bilgisi dışında bir Arap ülkesinde bekletilen silahlar üç bavula yerleştirilmiş, "Kara Eylül" örgütünün bir üyesiyle bu iş için sahte pasaport kullanılarak evlendirildiği bir kadın militana verilmişti. Çift kişisel eşyalarının da bulunduğu iki ek bavulla Bonn'a gitmek üzere yola çıktı. Havaalanında, güvenlik görevlilerlyle çevrili olan gümrükçü, bavullarını açmalarını istedi. Mantıksız bir biçimde, bizimki bavulunu açmayı reddetti ve bu davranışa çok öfkelendiğini açıkladı. İş adamı ve çok sık yolculuk eden biri olarak, kendisine hiçbir zaman sabıkalı gibi davranılmamış ve böylesine hakaret edilmemişti. Kısacası, görünürde umutsuz bir durumda zaman kazanmaya yönelik ve inandırıcı olmaktan uzak sözlerdi bunlar.

Gümrükçü üsteledi: Her yolcuya uygulanabilecek olan yasaları çiğneyemezdi. "Kara Eylül" temsilcisi bir seçenek karşısında duraksadı. Bavullarını açmamakta diretirse, Bonn'dan kalkan ilk uçağa binmek zorunda kalacaktı. Bu olasılık karşısında da, Münih harekâtından vazgeçmek gerekiyordu. Bunun üzerine ikinci olasılığı seçti ve boyun eğerek gümrükçüye, birbirinin eşi olan beş bavuldan hangisini açmasını istediğini sordu. Gösterilen bavulu açtı ve içindeki... kadın çamaşırlarını gözler önüne serdi. Utanan, özür dileyen gümrükçü, Federal Almanya'ya hoşgeldiniz demek zorunda kaldı onlara...

Silahlar yerlerine 25 Ağustos günü, yani olimpiyatların başlamasından on gün önce vardı. Bonn'da öbürlerinin aynı ama boş bavullarla değiştirilen genç çiftin bavulları, başka militanlar tarafından alındı ve silahlar -makinalı tüfekler ve el bombaları, özellikle- Münih garındaki emanet dolaplarına kondu. Komandolar bunları, olimpiyat köyüne girmelerinden kısa bir süre önce her biri kendi anahtarıyla ve değişik saatlerde gelip alacaklardı.

Mussalha ve Che, Asyalı kızın sağlamayı başardığı iki giriş bileti sayesinde daha önce ana kapıdan girmişlerdi. Altı arkadaşlarının da, olimpiyat köyünü çevreleyen iki metre yüksekliğindeki telleri aşmaları gerekiyordu. Onları oraya götürecek ve tellerin altında destek olacak kişiyle buluşacakları

saat kararlaştırıldı. Kısa süre önce de, görünüşü çok çekici olan bir kadın militan, nöbet tutan Alman güvenlik görevlisini lafa tutmak için aynı yere gönderilmişti. O görevliyi oyalarken, komandolar da hiçbir güçlükle karşılaşmaksızın telleri aştılar. Birkaç saat sonra da, kılavuzlarıyla genç militan kız bir uçakla Almanya'dan ayrıldılar.

İsrailli sporcuların kaldığı pavyon tellerden elli metre kadaı uzaktı. Komandolar -canları tehlikeye girmedikçe kan dökmeme yolunda kesin talimat almışlardı- İsrailli sporcuların iki antrenöründen zorlu bir direniş gördüler ve çıkan karışıklıkta onları öldürdüler. Rehin alınan dokuz sporcuya iyi davranıldı, içleri rahat ettirilmeye çalışıldı. Özellikle de Mussalha ve Che, Filistinli tutuklularla değiştirileceklerini söylediler. Alman polisinin binayı kuşattığı yirmi bir saat boyunca, fedailer ve rehin aldıkları sporcular arasında uzun ve dostça konuşmalar yapıldı. İsraillilerin yaşları on sekizle otuz arasındaydı ve çoğu, daha sonra uluslararası basının da yazacağı gibi, Birleşik Amerika'-dan, Sovyetler Birliği'nden, Romanya'dan, Polonya'dan ve Libya'dan yeni gelmiş göçmenlerdi. Çoğu da israil ordusunun yedekleri arasındaydı. Fedailer Filistin'in olimpiyatlardaki yerinin, Güney Afrika ve Rodezya gibi bu dünya çapındaki yarışmadan çıkarılması gereken İsrail'e haksız olarak verildiğini anlattılar.

Yakın akrabalarından biri Yahudiyle evli olan Mussalha, Filistinlilerin bir başka biçimde siyonist serüvenin kurbanı olan İsraillilere de karşı en ufak bir kin beslemedikleri yolunda sporculara güvence verdi. Konuşmasıyla ilgilenseler bile, rehineler, politikanın kaygılarının başlıcasını oluşturmadığı konusunda direttiler.

Fedailerle İsrailliler arasında aracılık yapan Alman sorumlularla pazarlık, önceden kestirildiği gibi güç geçiyordu. O sıra siyonist hükümetin başı olan Bayan Golda Meir'in, rehinelerin canınıkurtarmak için en ufak bir istekte bulunmaması daha da az doğaldı. Rehineleri öldürmeme talimatı alan komandolar, kendilerine bir uzlaşma formülü önerileceği umuduyla ültimatomlarının saatini erteledikçe ertelemekteydiler. Adları, İsrail zindanlarındaki on bin tutuklu arasından sayılarına, dağılımlarına ve siyasal eğilimlerine göre seçilmiş bulunan iki yüz tutuklunun salıverilmesini sağlayamayacaklarını önceden biliyorlardı. Uygulamada, dokuz rehineyi elli, yirmi, hatta dokuz Filistinli tutukluya

karşı bile değiş tokuş etmeye razıydılar. Ancak, İsrailli ve Alman pazarlıkçıların onlara, adi birer haydutmuşlar gibi, rehinelerin salıverilmesi ve altı devrimciye ülkeden çıkış izni sağlanması karşılığında sınırsız bir para (bir "açık çek") verme dışında hiçbir karşı öneride bulunmamaları komandolarda büyük düş kırıklığı uyandırdı.

Görüşmeler tehlikeli bir çıkmaza girdiği sıra, bir Arap Büyükelçiliği Mussalha'ya gizli anlaşma konusu olabilecek bir öneride bulundu: İsrailli rehineler salıverilecek ve yerlerini, fedailerin bir Arap ülkesine götürecekleri Alman gönüllüler alacaktı; iki üç ay sonra, İsrail dikkati çekmeden, elli siyasal tutukluyu bırakacaktı; birçok devlet İsrail'in sözünü tutacağı konusunda güvence veriyordu. Öneri çekiciydi. Siyonist yöneticilere görünüşü kurtarma olanağını verdiği gibi Filistinlileri de hoşnut etmek gibi bir özellik taşımaktaydı.

Disiplinli bir militan olarak, Mussalha, üstlerinin planlarında öngörmedikleri bu öneriyi onlara danışmaya karar verdi. Bu tür durumlarda, Tunus'taki telefon numarası harekâtın başlamasından önce kendisine verilen Talal (bu da bir takma addır) adlı birini araması gerekiyordu. Ne yazık ki söz konusu Talal, daha önce almayı savsakladığı bir vize yüzünden Tunus havaalanında tutulmuştu. Telefonda Mussalha'ya karşılık verenin de adı Talal'dı. Eski Ürdün büyükelçisi olan, Direniş hareketine duyduğu yakınlıktan ötürü görevinden atılınca Tunus'a yerleşen babası Ferhan Şebeylat'ın evinde oturan gerçek Talal da, arkadaşı sahte Talal'ın ziyaretini beklemiyordu. İnanılmaz bir yanılmaca başladı telefonda, anlaşılmaz şeyler söylemek için kendisini neden Münih'ten aradıklarına bir türlü akıl erdiremeyen büyükelçinin oğluyla Mussalha arasında. Talal Filistinli arkadaşının, bu harekât dolayısıyla kendi adını kullandığını bile bilmiyordu. Mussalha da, öte yandan, tanıdığından başka biri olan, konuşma aracı olarak kararlaştırılmış şifreden habersiz bir Talal'la karşılaştığı için şaşkındı. Alman yetkilileri tarafından emrine verilen telefonun dinlendiğini bildiğinden, komandoların şefi, bir saat sonra yine arayacağını belirtmekle yetindi. İkinci arayışında da düzmece Talal büyükelçi Şebeylat'ın evine hâlâ gelmemişti. Mussalha daha fazla üstelemedi ve uzlaşma tasarısını hazırlayanlara önerilerini geri çevirdiğini bildirdi.

Bu öneri, İsrail tarafından kabul edilir miydi, bilmiyorum. Ama daha sonra konuştuğum sahte Talal'a bakılırsa, içine düşülen

çıkmazdan kurtulmayı sağlayacak onurlu bir çıkış yolu olarak "Kara Eylül" sorumluları tarafından kabul edileceğini söyledi. Kim bilir? Talal büyükelçi Şebeylat'ın evine geç kalmasa, daha sonra Mussalha'ya telefon etmek için yaptığı sayısız girişim sonuç verse, belki komandolar ve rehineler bugün sağ ve esen olurlardı!

Ancak, bu acıklı güldürü bir diplomatik kriz sonucuna vardı. Telefon konuşmalarının bandlarını getiren Federal Almanya Büyükelçisi, Tunus'taki "Kara Eylül" sorumlularının sınır dışı edilmelerini isteyerek Tunus hükümetini protesto etti. Uzun süren çekişmelerden sonra, bu işin dillendirilmemesinde anlaşıldı. Ancak, göçmen statüsünden yararlanan büyükelçi Şebeylat, ailesiyle birlikte Tunus'tan çıkarıldı.

Mussalha'ya gelince, uygulamakla yükümlü olduğu planda öngörülen noktaya çekilerek görevini yapmıştı. İsraillilerin uzlaşmaz tutumları karşısında, son anda, fedailerle rehinelerinin Kahire'ye gönderilmelerini önerdi. Bu yedek çözüm de, bir kez daha, rehinelerin öldürülmesini ve aynı zamanda da "Kara Eylül"ün saygınlığına gölge düşürülmesini önlemek için düşünülmüştü. Mısır kendi topraklarında egemenlik hakkının çiğnenmesini asla kabul etmezdi. İsrailli rehineler düşman bir ülkenin yurttaşları olarak tutuklanır ve ancak siyonist yöneticiler değiş-tokuşu kabul ederlerse bırakılırlardı. Bir başka deyimle, en kötü varsayımla, kaderleri Yahudi devletinin zindanlarında yatan Filistinli direnişçilerinkinden farklı olmazdı.

Ancak, Başbakan Willy Brandt daha fazlasını elde etme peşindeydi. Mısır Başbakanı Aziz Sıtkı'ya telefon etti, Mussalha'nın son önerisini ona bildirdi, İsrailli atletlerin Kahire'ye varır varmaz kurtarılıp sınır dışı edilmelerini, onlar gibi sınır dışı edilecek fedailerin Mısır yetkilileri tarafından iş göremez hale getirilmelerini sağlayacak biçimde davranmasını istedi. Tabii, bu konuşmayı kelimesi kelimesine bana aktaran Aziz Sıtkı, hükümeti için fedailerin güvenini kötüye kullanmanın onur kırıcı olacağını söyleyerek Brandt'in önerisini geri çevirdi.

Bu konuşma sırasında, Brandt'ın Alman yetkililerinin İsrail gizli servisleriyle işbirliği yaparak fedaileri öldürmeye hazırlandıklarını bilip bilmediğinden haberim yok. Pusunun, komandoların ve rehinelerinin bir Lufthansa uçağıyla Kahire'ye hareket edecekleri askerî Fuerstenfelbruck Havaalanı'nda kurulması kararlaştırılmadan önce bir sürü tasarı yapılmıştı.

Federal Alman hükümetinin korkunç ikiyüzlülüğünün yolaçtığı olayın acı sonu biliniyor. Varılan anlaşmayı ve verdiği sözü çiğneyen Almanya, seçkin nişancılarına komandolara ateş etme emri verdi. Denetledikléri Lufthansa uçağından çıkan ve rehinelerin beklediği helikopterlere giden Mussalha ve Che ilk vurulanlar oldular. Bir kan gölünün ortasına devrilene kadar da yüreklilikle karşılık verdiler. Ölüm halinde, birbirlerine doğru süründüler ve can vermeden önce kardeşçe tokalaştılar. Nöbet tutan üçüncü bir savaşçı da vuruldu. Ancak grubun üç önemli üyesi vurulduktan ve yaylım ateş kesildikten sonra helikopterler havaya uçtu. İsrailli sporcuları bekleyen iki fedai, —iki ayrı helikopterdeydiler— hiçbir umut kalmadığını gördükten sonra rehineleri öldürme ve onlarla birlikte havaya uçma kararını vermişlerdi. Komandoların yaralanan son üç kişisi de Almanların eline düştü.

Toplam olarak, Münih kahramanlarının özverisi boşa gitmedi. Umdukları gibi, İsrail'de tutuklu olan bazı arkadaşlarını kurtarmayı başaramadılar, ama harekâtın öbür iki amacına ulaştılar: Dünya kamuoyu, olimpiyatlar gibi çok ses veren bir olay aracılığıyla Filistin dramını öğrendi; Filistin ulusu kendisini dışarda bırakmaya çalışan uluslararası bir topluluğa varlığını zorla kabul ettirdi. Bu işin sonucu olan kıyıma gelince, ağır ve belleklerden silinmez sorumluluğu Federal Almanya'nın ve de özellikle İsrail'in sırtındadır.

Bir suçluluk duygusu ya da belki ödleklikle, Alman yetkilileri tutukladıkları fedaileri başlarından atmaya çalıştılar. İki ay kadar sonra, 29 Ekim 1972 günü, Filistinli komandolar Beyrut - Frankfurt seferini yapan Lufthansa Havayolları'nın Boeing uçağını Zagreb'e indirdiğinde aradıkları bahane ayaklarına gelmiş oldu. Komandolar Münih harekâtından sağ olarak kurtulan üç kişinin salıverilmesini istediler ve istekleri hemen yerine getirildi. Bu üç kişi yeniden Direniş hareketinin meçhul askerleri arasına katıldılar.

İsrail sorumlularına gelince, onlar da bir cinayeti daha korkunç olan bir başkasıyla örtmeye çalıştılar. Münih kıyımından kırk sekiz saat sonra, İsrail uçakları Suriye ve Lübnan'daki on kadar göçmen kampını acımasızca bombaladı, iki yüzden fazla sivili yaraladı ya da öldürdü. Aynı gün de, Abba Eban, bundan böyle İsrail'in tedhişçilikle mücadeleye barışı aramaktan daha büyük önem vereceğini açıklayarak maskesini indirdi.

"Gölgeler savaşı" yoğunlaşarak sürecekti. Siyonist devletin haberalma servisleri bir yığın bombalı eşya gönderdi, Beyrut'taki, Cezayir'deki (FKÖ'nün temsilcisi Ebu Halil, ağır yaralandı), Trablusgarp'daki (FKÖ temsilcisi Mustafa Avad Zeyd şimdi kör ve felçlidir), Kahire'deki (suikastten sağ salim kurtulan El Fetih yöneticileri Faruk Kaddumi'ye ve Hayal Abdülhamit'e), Stockholm'deki (Kızılay Başkanı Ömer Sufan iki elinin parmaklarını yitirdi), Bonn'daki (Filistinli Öğrenciler Birliği'nden Adnan Hammad ağır yaralandı), Kopenhag'daki (öğrenci olan Ahmet Avadallah'ın bir kolu kesildi) militanlarımıza. FKÖ'nün Roma'daki ve Paris'teki temsilcilerinden —Zuayiter ve Hamşari— sonra, Lefkoşe'deki temsilcisi Hüseyin Ebuihayr da 25 Ocak 1973 günü öldürüldü.

"Kara Eylül" baskınlarını artırarak bu girişimlere elinden geldiğince karşılık vermeyi sürdürdü. Ebulhayr'ın öldürülmesinden üç gün sonra, Madrid'in göbeğinde, Baruh Cohen adıyla bilinen,, ama gerçek adı Moiz Hanan Yshai olan bir İsrail ajanını vurdu. Birkaç pasaportu bulunan, Paris, Brüksel ve Roma başta olmak üzere çeşitli kimliklerle bir Avrupa başkentinden öbürüne yolculuk eden Cohen, anlaşıldığı kadarıyla İsrail gizli servisleri bünyesinde önemli bir yer tutuyordu. İspanya'da Filistinli öğrencilerden —bunların çoğu Şeria'nın batı yakasından ve Gazze'dendi— bir şebeke oluşturmuştu ve onlara kışkırtıcı görevler ve casusluk yaptırıyordu. Bunlardan biri, İspanya'da oturan Filistinlilerin, özellikle eğilimleri ya da siyasal görüşleri konusunda bilgi toplamaktı. Bir başkası ise, bu gençlerden bazılarının yaz tatilinde ziyaret ettiği Arap ülkeleri hakkında bilgi edinmekti. Bir sonraki evrede, Cohen, Yahudilere ait olan ya da İsrail'le yakın işbirliği içinde bulunan işyerlerine karşı suikast tasarıları yapıyordu. Amacı, Filistinlileri kamuoyunun gözünden düşürmek ve İspanya'dan atılmalarını sağlamaktı.

Ancak çengel attığı birçok öğrencinin "Kara Eylül" örgütü üyesi olduğunu ve bu örgütün isteği üzerine onunla işbirliği yapar göründüğünü bilmiyordu. Çeşitli bahanelerle verdiği görevleri yapmayanlardan ciddi olarak kuşkulanmaya başlayınca, ortadan kaldırılmasına karar verildi. Ocak başında, Mahmut Hamşari'nin Paris'te ölmesinden kısa süre sonra, başka görevlere atandığını bildirince öldürülmesi önem kazandı. "Kara Eylül"e gelen birtakım bilgilerden, FKÖ'nün Fransa temsilcisinin öldürülmesinde Cohen'in başrollerden birini oynadığı anlaşılı-

yordu.

Cohen, Madrid'deki Filistinli adamına kendisiyle son kez 28 Ocak günü buluşacağını bildirerek idam tarihini bizzat saptamış oldu. Öğrenci, aralarında anlaştıkları gibi Madrid'in ana caddelerinden birindeki bara girdi. Aslında "Kara Eyiül"ün üç üyesi buluşma yerindeydi. İsrailli ajanın buluşacağı gençten başka, biri barın içinde, öteki dışarda, iki silahlı adam harekete geçmek için uygun anı kolluyorlardı.

Bara girdikten kısa süre sonra, Cohen öğrenciye kendi yerini alacak kişiyle tanışacağını ve peşinden gelmesini söyledi. Bulunmaz fırsattı bu. Ama yeni İsrail ajanını tanımak için Cohen'in ölümünü ertelemek isteyen öğrencinin, iki suç ortağına haber verme olanağı yoktu. Arkadaşlarının Cohen'le birlikte bardan çıktığını gören iki genç telaşlandı. Bu önceden kestirilemememiş bir şeydi ve öldürülmesi gereken adam, her zaman yaptığı gibi, birden yaya kalabalığın arasına dalıp kaybolabilirdi. Biri çok yakından ateş açarak Cohen'i öldürürken, öbürü de kargaşalık yaratmak için havaya ateş etti. Gerçekten de çıkan kargaşalık üç komandonun kalabalığa karışmasını sağladı. Ertesi gün de bir uçakla İspanya topraklarından ayrıldılar.

Böylece "Kara Eylül" bir taşla Mossad'a iki ağır darbe indirdi. Cohen'in öldürülmesi, İspanya topraklarındaki tüm İsrail casus şebekesinin yok edilmesini de birlikte getirdi. Gerçekten de, Cohen'in kendine bağladığı Filistinlilerden hangisinin ajanlarını öldürdüğünü bilemeyen İsrail gizli servisleri, önlem olarak, Cohen'in sabırla oluşturduğu örgütün tüm üyeleriyle bağlarını koparmak zorunda kaldılar.

O hızla, "Kara Eylül" Lefkoşe'de, 12 Mart 1973 günü, bir başka İsrail ajanı olan Simha Guiltzer'i vurdu. Aşağı yukarı bir ay sonra, 9 Nisan'da, Kıbrıs başkentinde iki suikast daha yapıldı. Bunlardan biri İsrail Büyükelçisi'nin evine, öbürü havaalanında bekleyen bir EL-AL uçağına yönelikti. Deir Yasin kıyımının 25. yıldönümüne rastlayan suikastlerin ertesi günü, bir İsrail komando birliği Beyrut'a çıkıyor ve Direniş hareketinin üç önemli yöneticisini öldürüyordu. Bunlar Yusuf El Naccar (Ebu Yusuf), Kemal Advan ve Kemal Nasır'dı.

Özellikle Kemal Nasır'la çok yakın dosttuk. Siyasal toplantılarımızın dışında, hiç değilse günde bir kez, ikimizin de konuşacak uzun saatleri oldu mu tercihan geceleri buluşurduk. Hem yenik düşmüş bir ulusun umutsuzluğunu, hem de Direniş

hareketinin yarattığı umudu dile getiren değerli ozan Kemal, pırıl pırıl bir zekâya, büyük bir duyarlılığa sahip, çok keyifli bir adamdı. Yaradılışından gelen namusluluğu, militan olarak davasına gösterdiği bağlılığı severdim. Baas Partisi'ne katılmış, partinin her zaman inandığı ilkelere uygun davranmadığını görünce ayrılmıştı. El Fetih'e yakınlık duyduğu halde, tümüyle ve her zaman görüş birliğinde olmadığı hareketimize katılmadı. FKÖ'nün tek sözcüsü olarak, çok önemli bir işi bağımsız kalıp sürdürmekteydi.

Sonu gelmez konuşmalarımız çoğu kez içimize aert olan bir sorun üzerinde yoğunlaşırdı: Filistin hareketinin birliği. Bu da bizi Direniş hareketinin iyi yanlarını ve eksiklerini, sapmaları ya da yapılmış hataları düzeltme yolları üzerinde tartışmaya itiyordu. Kaç kez uzlaştırıcılık ve aracılık yapmıştık.

Kemal Nasır, Yusuf El Naccar ve Kemal Advan'ın ölümüyle sonuçlanan İsrail baskınından on gün kadar önce, birkaç kişi —üçü ve Yaser Arafat dahil— Kemal'in dairesinde toplanmıştık. Geleceğin üç şehidi aynı binada oturuyorlardı. Kemal Advan ikinci kattaydı, Kemal Nasır üçüncü, Yusuf El Naccar da altıncı katta. Acı sonlarını önceden hissettim mi bilmiyorum. Ama binaya vardığımda muhafızların ya da herhangi bir güvenlik önleminin bulunmadığını görünce, ekşi bir yüzle şöyle dedim onlara: "Çok tedbirsizsiniz! Kısa süre sonra bir İsrail helikopteri gelip karşınızdaki boş arsaya konar ve üçünüzü de kaçırır!" Serzenişim alaya dönüştü ama, Arafat sonunda onları güvenliklerine çok daha önem vermelerini öğütleyerek ciddi bir biçimde uyardı. Binada çok belirgin korunma önlemleri alarak komşularını rahatsız etmek istemedikleri karşılığını verdiler.

Bir rastlantıyla, beşimizin de üyesi bulunduğumuz FKÖ Merkez Konseyi'nin, her zamanki gibi Şam'da değil de, 9 ve 10 Nisan (baskının yapıldığı gün) tarihlerinde Beyrut'ta toplanması kararlaştırılmıştı. 9 Nisan günkü toplantı gece geç saatlere kadar sürdü, sonra ben genellikle yaptığım gibi Kemal Nasır'da kaldım. Ertesi günkü sabah oturumundan sonra, Naccar, Advan ve Nasır, özellikle balığı iyi olan bir kıyı lokantasında beni yemeğe çağırdılar. Oysa, genellikle, güvenlik önlemi olarak, herkese açık yerlerde yemek yemekten kaçardım. Bilmem hangi dürtü beni bu çağrıyı kabul etmeye itti;ama, iki saat için de olsa üç arkadaşımdan ayrılmama gereksinimini duydum. Herkesin keyifli olduğu, özellikle hoş geçen bir öğle yemeğinden sonra, akşamın

dokuzuna doğru bitmesi gereken öğleden sonraki oturuma katılmak üzere birlikte FKÖ Merkez Konseyi'nin yolunu tuttuk.

Yusuf El Naccar ve Kemal Advan akşam evlerine döndüler. Ben Kemal Nasır'a geceyi dairesinde tamamlamayı önerdim. Alaycı bir sesle verdiği karşılık beni çok şaşırttı: "Seni evimde kabul etmektense ölmeyi yeğlerim!" Sonra ciddi bir biçimde, kısa süre önce ölen ozan İsa Nikhla'ya adanmış bir ağıt yazmak zorunda olduğu için, benim evine gelmemin çalışmasını engelleyeceğinden kuşkusu bulunmadığını açıkladı. İstemeyerek yanından ayrıldım ve Münih harekâtından sağ olarak kurtulan üç Filistinliyi görmem gerektiğini anımsayarak, ziyaretlerine gidip serüvenlerini anlattırmaya karar verdim. Oraya vardığımda, üç fedainin kalmakta olduğu evden on metre ötedeki Nayif Havatme'nin Filistin'in Kurtuluşu için Demokratik Cephe örgütü binasının çevresinde, sokakta, garip bir kargaşalık dikkatimi çekti. Ne olduğunu sorduğum örgüt militanları, Doktor Georges Habache'ın Halk Cephesi örgütünden gelecek bir saldırıdan çekindikleri için beklediklerini söylediler. Öfkelendim ve olanca güçlerini ortak düşmanla savaşmaya vermesi gereken iki Direniş örgütü arasındaki bu akılsızca çekişme hakkında düşündüklerimi söyledim.

Tabii, o sıra olayların beni ne denli haklı çıkaracağını bilmiyordum. Saat akşamın dokuz buçuğuydu ve kimse üç saat sonra Georges Habache'ın komandolarının değil, İsrailli komandoların Demokratik Cephe binasına saldıracaklarını aklına getirmiyordu. Nayif Havatme yanlıları, ilkel güvenlik kurallarını da çiğneyerek, dokuz katlı bu binaya, malî, idarî ve haberalma bölümleriyle arşivlerinin önemli bir bölümünü yerleştirmişlerdi.

Az sonra Münih olayından sağ kurtulan üç kişiyle başlattığım konuşma beni o anki kaygılarımdan uzaklaştırdı. Harekâtın gelişmesiyle ilgili olarak verdikleri ayrıntılardan heyecana kapıldım, Alman zindanlarında onlara yapılan işkenceler beni allak bullak etti.

İçlerinden biri bu işkenceler sonunda yaşamı boyunca cinsel yönden sakat kalacaktı. Onlar da beni genel siyasal durum konusunda sorguya çektiler. Birden silah sesleri işitildi. Saatime baktım, yarım olmuştu. Duyulan silah seslerinin, anladığım kadarıyla Habache ve Havatme yanlıları arasındaki çarpışmadan geldiğini öfkelenerek üç arkadaşıma anlattım.

Silah sesleri yoğunlaştı ve arkadan gelen zorlu patlamalar

bende kuşku yarattı. Demokratik Cephe binasına yağmur gibi top mermisi yağıyordu, saldırganların havan kullanmasının pek uzak bir olasılık olduğunu, hatta buna olanak bulunmadığını düşündüm. İçinde bulunduğumuz binanın kapıcısı, boğuk bir sesle haykırarak daireye daldığında gerçeği kestirmeye başladım. "Yahudiler!" diyordu adam. "Yahudiler geldi!" Her yanı titriyordu, başka şey söyleyecek hali kalmamıştı.

On gün kadar önce, pek de inanmadan öne sürdüğüm tahmin doğru çıkmıştı. İsrailliler neredeyse kapımızdaydılar. Demokratik Cephe binasının yerini saptadılarsa, Münih harekâtına katılan üç komandonun da yan binada bulunduğunu bilmezler miydi? Hele Yaser Arafat'ın, Demokratik Cephe binasının birkaç metre ötesinde oturduğundan haberleri olamaz mıydı?

Tabancadan başka silahımız olmadığı için, üç arkadaşım ve ben, dördüncü kat merdivenlerine sığınmaktan başka şey yapamazdık. İçimizden biri asansörü beşinci kata çekip kapısını açık tutarak hareketsiz bıraktı. Böylece saldırganlar yürüyerek yukarı çıkmak zorunda kalacaklar ve bizim silahlı savunmamızla karşılaşacaklardı. Son kurşuna dek kendimizi savunma kararındaydık.

Büyük bir patlama, sonra bunu izleyen bir dizi çatırtı, Demokratik Cephe binasının dinamitlendiğini düşündürdü bize. Karşılıklı yaylım ateş hafifler gibi oldu. Arkadaşlarım aşağı inip İsrailli komandoları izlediler, onlar da bu sıra arada bir ateş edip geri çekilmekteydiler. Düşmanlarımızın sırtında fedailerin giydiği savaş giysileri vardı, ama İbranice konuşuyorlardı. Ben de aşağı indim ve üç saat önce Georges Habache'ın komandolarıyla çarpışmaya hazırlanan üç genç Demokratik Cephe komandosunun yerde yattığını gördüm. Saldırı sırasında binada bulunan arkadaşlarının çoğu sağ ve esendi. Neyse ki bina havaya uçmadan saldırganlara karşılık vermek için dışarı fırlamışlardı.

Sokağı geçtim ve hiçbir şey olmayan Arafat'ın binasına girdim. İsraillilerin onun binasını da top ateşine tuttuklarını, ama içerde olup olmadığını bilmediklerinden fazla üstelemediklerini öğrendim. Üstelik muhafızları da şiddetle karşılık vermişlerdi. Küçük suçlar işlediklerinden binanın bodrum katına hapsedilmiş olan ve saldırının başlamasıyla silahlandırılıp salıverilen fedailer, İsrail askerlerinin püskürtülmesine katkıda bulunmuşlardı. Arafat da çarpışmayı, savaşçılara talimat vererek binanın damından izlemişti.

Çarpışma sırasında komşu binalardan birinde bulunduğumu öğrenince, öldürüldüğüme inanmıştı üstelik. Bu nedenle beni uzun uzun kucaklayarak karşıladı. Çok heyecanlıydı, kendisine ulaşan bilgileri hemen bana aktardı: Güneye, Sayda ile Beyrut kentlerinin yakınına çıkan İsrailli komandolar, aynı anda birçok Filistin hedefine birden saldırmışlardı. En önemlisi, Yusuf El Naccar, Kemal Advan ve Kemal Nasır'ın oturdukları binaya girmiş olmalarıydı. Ama arkadaşlarımızın kaçırıldığını mı, yoksa öldürülmüş mü olduğunu bilmiyordu. Birkaç dakika sonra da korkunç haberi aldık: Üç arkadaşımız da öldürülmüştü!

Hemen, arkadaşlarımın evlerinin bulunduğu Verdun Sokağı'na gitmeye karar verdim. Kentte dolaşmanın hâlâ büyük tehlikeler taşıdığını hesaba katarak, Arafat beni bundan vazgeçirmeye çalıştı, ama çabaları boşa gitti. Kemal Nasır'ın evinde beni bekleyen görünüm karşısında dehşete düştüm. İsraillilerin saldırıya geçmeden önce attıkları bir füzeden çıkan dumanlar arasında, çarmıha gerilmiş gibi yatan arkadaşımı gördüm. Ağzının çevresi en az on beş kurşun yarasıyla delik deşik olmuştu. Katiller, korkunç işlerini görürken, simgeleri de savsaklamamışlardı: simgeleri de, savaklamamışlardı: Gerçekten de, Kemal Hıristiyandı ve FKÖ sözcüsüydü. Ayrıca saldırganlar onun yatağını ve genellikle benim yattığım oturma odasındaki yatağı, altında birinin saklanması olasılığına karşı taramışlardı.

Kemal'in sırtında pijama vardı, bu da saldırının onu uyurken ya da yatmaya hazırlanırken yakaladığını gösteriyordu. Odasının penceresi açıktı ve perdesi oradan kaçmaya çalışmış gibi sökülmüştü yerinden. Sonra, yanında bulduğumuz tabancasıyla karşılık vermişti. Tabancayla yalnızca iki kurşun atılmış olduğundan, direnişi kısa sürmüştü. Sık sık, ona takılarak şöyle dediğimi anımsadım: "Sen bir ozandan başka şey değilsin ve yaşamın boyunca silâhını hiç kullanmayacaksın!" Pek de haksız çıkmamıştım. Bir ağıt yazarken ölmemiş miydi?

Öbür iki arkadaşımızın nasıl öldürüldüğünü, aile bireylerinin tanıklığı sayesinde daha iyi biliyoruz. Binanın önüne varır varmaz, İsrailli komandolar, nöbet tutan tek fedaiyi susturucu takılmış bir tabancayla vurmuşlar, sonra da asansöre binip altıncı kata çıkmışlardı. Orada Naccar'ın daire kapısını bir bombayla uçurmuşlardı. Erken yatmayı seven Naccar, uyuyordu. Ancak çocukları —on altı yaşındaki oğlu Yusuf ve dört kızı— odalarında derslerine çalışmaktaydılar. Önce genç Yusuf kapıya koşmuş ve

Arapça haykıran İsrailli komandolarla karşılaşmıştı: "Babanın yerini söyle!" Telaşa kapılan çocuk odasına koşmuş, pencereden çıkıp bir borudan kayarak beşinci kattaki daireye inmiş ve oraya sığınmıştı.

Bu arada gürültüye uyanan Naccar, yatak odasını girişten ayıran salona kapanmıştı. Komandolar kapıyı kırmaya çalışırlarken, karısından tabancasını getirmesini istemişti. Kapının ardından silah sesleri gelmiş ve sonunda kapı kırılmıştı. ağır yaralanan Naccar, "Alçaklar! Hainler!" diye saldırganlara küfrederek sendelemiş, karısı İsraillilerle kocasının arasına girerek onu korumaya çalışmıştı. Ama İsrailliler soğukkanlılıkla ateş etmeyi sürdürmüşler ve Naccar'la karısını öldürmüşlerdi.

Bu arada, ikinci kattaki Kemal Advan'ın dairesi de işgal edilmişti. Hâlâ çalışmakta olan Advan, merdivenden gelen kuşkulu gürültülere kulak kabartmış, makinalı tüfeğine sarıldığı sıra saldırganlar giriş kapısını zorlamaya koyulmuşlardı. Karşılık veremeden...ensesine birkaç kurşun yemişti. Dışardaki borulara tutunarak mutfak penceresinden giren ikinci bir İsrailli komando grubu, ona arkadan ateş açmıştı. Bu sahnenin ellerinden bir şey gelmeyen tanıkları, karısına ve çocuğuna üçüncü kurbanları Kemal Nasır'ı öldürmek için üçüncü kata koşan komandolar her nasılsa dokunmamışlardı.

O sıra İsrail Savunma Bakanı olan General Dayan'ın komandoları, önemli yerel suç ortaklarından yararlanmasalar, Beyrut'un göbeğinde kıllarına zarar gelmeden üç saat süreyle iş göremezlerdi kuşkusuz. Lübnan devletinin ordusu, jandarması, güvenlik servisleri araya girmeye kalkışmamışlardı bile. Saldırganlar, Beyrut'ta olduğu gibi ülkenin güneyinde de, geçtikleri yerleri çok iyi bildiklerini gösterircesine, büyük bir rahatlıkla hareket ediyorlardı. O sıra kuşkularımızı doğrulayacak bir kanıt yoktu elimizde. Ama iki yıi sonra iç savaş sırasında, sağcı Lübnan partileriyle İsrail arasındaki sıkı işbirliği, 10 Nisan 1973 harekâtını kolaylaştıran gizli anlaşma konusundaki son kuşkularımızı da dağıttı.

Genel olarak bakıldığında, İsrail,Filistin halkına karşı açtığı savaşta bizimkiyle kıyaslanamayacak kadar geniş, dev olanaklara sahipti. "Gölgeler savaşı"nda, iyi örgütlenmiş ve iyi donatılmış önemli kuvvetlere, ileri bir teknolojiye, lojistik destek olarak yararlanabildiği birçok yabancı büyükelçiliğe, bu arada da yeryüzüne yayılmış Yahudi topluluklarının bireylerinin sağladığı

kayıtsız şartsız, yardıma güvenebiliyordu. Bir devlet yapısından, hatta bir sığınaktan yoksun olan, yalnız İsrail'in değil, bazı Arap ülkeleri de dahil pek çok yabancı gücün düşmanlığına karşı döğüşen Filistinliler, bu eşitlikten çok uzak savaşta yine de parlak birtakım başarılar kazandılar.

İsrailliler herhalde fedai kuruluşların yöneticilerini yok etme tasarılarından vazgeçmemişlerdir ve bu yoldan Filistin ulusal hareketini ortadan kaldıracaklarına inanmaktadırlar. Kuşkusuz, önde gelen hedeflerinden biri olagelmekteyim. İsrail haberalma örgütleri — ve de Ürdünlü,Amerikalı suç ortakları— yıllar boyu beni yalnızca "Kara Eylül"ün değil, aynı zamanda çeşitli başka örgütler tarafından sahip çıkılan pek çok tedhişçi girişimin önderi olarak göstermeye yönelik bir basın kampanyasını beslediler. Son yıllarda Beyrut'ta ve Şam'da beni ortadan kaldırmayı amaçlayan birçok cinayet tasarısı ortaya çıkarıldı. Ancak, itiraf edeyim ki, çok daha ustaca ve dolayısıyla çok daha ciddi bir girişim, 1973 Ağustosunda az kaldı ailemin bireyleriyle benim canıma mal oluyordu.

Karımın ve altı çocuğumun yaşadığı, bana da özel çalışma yeri görevi yapan Kahire'deki evimdeydim. Muhafızlarımdan biri, özel olarak aktarmak istediği çok gizli bilgilere sahip bir genç adamın bir an önce benimle konuşmayı dilediğini belirtti. Onu kabul etmekten başka şey yapamazdım. İçeri girer girmez, beni öldürmekle görevlendirildiğini söyledi. Söylediklerini desteklemek için de, evrak çantasını açıp namlusuna susturucu takılmış bir tabanca uzattı. Tasarlanan suikast sırasında öldürülme, ya da yakalanma tehlikesini göze alamadığı için itirafta bulunmayı seçmişti. Bunun karşılığında benden güvenliğini sağlamamı istiyordu. Bir Kuzey Afrika ülkesinde, bu olmazsa bir sosyalist ülkede yaşamını yeniden kurmak dileğindeydi.

Şeria'nın batı yakasında doğmuş bir Filistinliydi, adını da verdiği bir İsrailli subay tarafından beni öldürmekle görevlendirilmişti. Ancak, uçağa binmesi gereken Amman'a gitmek üzere Şeria Nehrini geçtiğinde, Ürdün polisi tarafından gözaltına alınmış ve sorguya çekilmişti. Görevinin niteliğini açıkladığında, Hüseyin'in subaylarından Falih El Rifai adlı biri, beni öldürmeyi başarırsa kendisine fazladan bir ödül vereceğini söylemişti. Bu bilgi beni özellikle ilgilendiriyordu, çünkü bir ara Ürdün gizii servislerinin El Fetih'e karşı savaşmakla görevli bölümünü yönettiği için iyi tanıyordum el Rifai'yi

Tel-Avıv ve Amman, genç munatabımın, söylediğine göre, Kahire'deki evimin ayrıntılı bir planına sahip olduğundan, evimde bulunan kişiler, Mısır kolluk kuvvetlerince sağlanan güvenlik önlemleri ve genellikle uğradığım yerler konusunda kendisine açık seçik bilgi vermişti. Dediğine bakılırsa, beni iki gün önce Radyoevi'nin kapısında öldürmesi gerekiyordu. Verdiği saatte, Filistinle ilgili bir program için gerçekten Radyoevine giriyordum.

Ona hararetle teşekkür ettim, daha sonra kendisiyle bağlantı kurabilmek için adını ve adresini istedim. Böylece de Letüs adlı ucuz bir otelde kaldığını öğrendim. Evrak çantasını ve tabii tabancasını bana bıraktıktan sonra yanımdan ayrıldı.

Bir önlem olarak, yine de Muhaberat'tan (Mısır haberalma servisleri) hakkında soruşturma yapmalarını istedim. Kısa süre sonra onu bulmakta güçlük çektiklerini, çünkü aradığımız kişinin Lotüs oteline pasaportunda da bulunmayan başka bir adla yerleştiğini bildirdiler. Fark ettirmeden bir arama yapan Mısırlı soruşturmacılar, ayrıca ziyaretçimin odasında, kilitli bir küçük bavul da bulmuşlar ve içine bakma fırsatını elde edememişlerdi.

Üç gün sonra, sabahın yedisinde, muhafızlarımdan biri aynı genç adamın beni hemen görmek istediğini bildirdi. Meraklanıp onu görmeyi kabul ettim. Salona girer girmez, Mısırlı polislerin sözünü ettikleri küçük bavulun elinde olduğunu gördüm. Hemen bavulu açmasını istedim. Kaçamak yollara saptı, kekeledi ve sonunda her şeyi itiraf etti. Söylediğine göre, küçük bavulda evimi havaya uçuracak, karımı, altı çocuğumu ve beni öldürecek güçte bir patlayıcı vardı. Aldığı talimata göre, benden ayrılmadan önce bavulu bir eşyanın altına gizlemesi gerekiyordu. Önceki ziyareti ve ilk "itirafları", güvenimi kazanmak, İsrail ve Ürdün gizli servislerince hazırlanan harekâtın bu ikinci ve son bölümüne geçmeden önce oturduğum yeri iyi tanımak amacını gütmekteydi. Bavulu açma önerisini geri çevirdim ve onu hemen Mısır polisine teslim ettim. O günden beri de Kahire'deki bir cezaevinde yatıyor...

Yakınlarımı öldürmek için başka girişimlerde de bulunuldu. İki kez, çocuklarıma bombalı çukulata kutuları gönderildi. Neyse ki, karım ve ben, onlara açıkgöz olmalarını öğretmiştik. Öylesine kuşkucudurlar ki, yabancı ülkelerde yolculuk ederken kendilerine yolladığım şekerleme ve çukulata paketlerini bile kendileri açmazlar.

Her zaman tehlike içinde olmama karşın, ölümden o kadar korkmuyorum. Bugüne dek canlı kalmamı sağlayan Tanrı'nın koruyucu kanadı, kendimin ve yakınlarımın güvenliğini sağlamak için asgari önlemler almama engel olmuyor. Öte yandan kan dökülmesinden nefret ettiğim için, Direniş hareketi içindeki çoşkulu gençlerin, gereksiz ve dâvamıza zararlı bulduğum suikast girişimlerinde bulunmalarını hep önlemeye çalıştım.

1973 Ekiminde patlayan savaş, yine de sonuç olarak, hiç değilse geçici bir süre için politikanın şiddete üstün gelmesini sağladı.

7 EKİM AYINDAKİ UMUTLU HAVA

1973 Martında, İsrail komandolarının Beyrut baskınından aşağı yukarı bir ay önce, ilk kez, Sedat'ın aylardır haber verdiği savaşın kaçınılmaz olduğundan söz edildiğini işittik. Mısır Devlet Başkanı tarafından kabul edilen dört kişiydik: Yaser Arafat, Yusuf El Naccar, Ebu Cihat ve ben. Görüşmeden önce, ordu üst kademelerindeki birtakım subaylar, savaşın mayıs ayında başlayacağını bize gizlice açıklamışlardı. Ancak, Sedat bizimle bambaşka bir biçimde konuştu. Bir savaş olasılığına değinmediği gibi, Sovyetler Birliği'nin hayatî önem taşıyan silahları kendisine vermekten kaçındığından uzun uzun yakındı. Görüşmenin büyük bir bölümünü Mısır-Sovyetler Birliği ilişkilerinin tarihçesine ve söylediğine göre, Kremlin yöneticilerinin kendisine besledikleri kine ayırdı.

Ağustos ortasında, Faruk Kadoumi ve ben, bazı güncel işleri konuşmak için Sedat'tan randevu istedik. İçimizden yalnızca biriyle başbaşa görüşmeye hazır olduğunu bildirdi. Biraz şaşırdık ve birbirimizden gizlimiz saklımız olmadığını açıklayarak ayrılmamakta direttik. Sedat da bizi, İskenderiye'den Libya sınırına giden yol üzerinde, Akdeniz'den birkaç kilometre içerdeki Borc El Arab sarayına çağırdı.

Mısır Devlet Başkanı yazlık giysiler içinde, rahat bir yüzle bizi evinin verandasında kabul etti, konuşmayı havadan sudan konular üzerinde dolaştırdı, ardından da Filistin Direnişinin genel durumu hakkında sorular sordu. Ancak, bize dalgın, verdiğimiz karşılıklarla pek ilgilenmez gözüktü. Bunun nedenini anlamakta gecikmedik. Birden konuyu değiştirerek, "Bu yılın sonundan önce" İsrail'e savaş açacağını damdan düşercesine açıkladı. Eylül ayının başında, "yani savaştan çok kısa süre önce"

yapılacak üçüncü dünya ülkeleri doruğunun ardından bize daha geniş bilgi vereceğini ekleyip aşağı yukarı bir tarih de verdi. Harekâta daha o zaman "Kıvılcım" adını takmıştı; bunun Suriye'yle birlikte yürütecekti. Bu savaş, diye ekledi hemen, mutlak bir savaş olmayacak, çünkü amacı İsrail-Arap sorununu çıkmazdan kurtarmaktır. Ardından da, çok doğal bir şeymiş gibi, sakin sakin ekledi: "O zaman da barış konferansına birlikte gideriz!"

İtiraf edeyim ki, Kaddumi ve ben, İsrail'le savaşılacağını duyunca öylesine kendimizden geçmiştik ki, bu son söylediklerine dikkat bile etmedik. Savaş alanının başlıca iki ülkesi olan Mısır ve Suriye sonunda silahlı savaşın gerekliliğini anlamışlardı! Tabii, Sedat'a kendisiyle tam bir dayanışma içinde bulunduğumuza güvence vererek bizden ne beklediğini sorduk. Mısır Devlet Başkanı, mümkün olduğu kadar çok sayıda fedai ve Filistin Kurtuluş Ordusu birliğinin savaş alanına sürülmesini istediği karşılığını verdi. Ancak bizden, aramızdaki konuşmadan haberli olmaması gereken Hafız El Esat dahil, kimseye bir şey söylemememizi istiyordu. Ardından, İkinci Büro'nun başına atanan Abdüsselam Tevfik'i çağırıp, savaşa katılmamızla ilgili olarak ortaya çıkan pratik sorunları çözümlemek üzere bizimle görüşmesini söyledi.

Anlaştığımız gibi, Sedat bizi —Kaddumi, Arafat ve ben— üçüncü dünya ülkeleri konferansının ertesi, yani 9 Eylül günü, Hafız El Esat ve Hüseyin'le yapması gereken bir toplantının hemen öncesinde kabul etti. Hüseyin'e savaşla ilgili tasarısından hiç söz etmeyecekti. Bu "doruğun"başılca amacı, Mısır ve Suriye'nin Ürdün'le yeniden diplomatik ilişkiler kurmasını sağlamaktı. Bu ilişkiler Filistinlilerin yığınlar halinde öldürüldüğü Yeraş ve Aclun kıyımından sonra kopmuştu. Diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması, yakın gelecekteki savaş sırasında "doğu cephesi"nde daha uygun koşullar yaratacaktı.

9 Eylül günkü görüşmemizde, Sedat tasarısını ayrıntılarıyla anlattı, ama bu kez savaş sonrası üzerinde durdu. Barış konferansını, söylediğine göre, kendisi toplantıya çağıracaktı. Toplantı yeri olarak Cenevre'nin adını vermedi, ama bu toplantıda hazır bulunacakları saydı. Aynı yılın aralık ayında, Cenevre'de yapılması gereken toplantıya katılacak olanlardı bunlar: Birleşik Amerika, Sovyetler Birliği, İsrail, Mısır, Suriye, Ürdün ve FKÖ...Ürdün'ün ne sıfatla konferansa çağrılacağı sorusuna,

Sedat, pek inandırıcı olmayan açıklamalarla karşılık verdi. Bizim katılmamız konusuna gelince, hiçbir görüş belirtmedik, çünkü bunun için Direniş hareketinin üst kurullarına danışmak zorundaydık. Ama bizim için başta gelen, savaşlara ne koşullarda katılacağımızın belirlenmesiydi.

Sedat bu amaçla 12 Eylül günü Arafat'ı kabul etti. Mısır Devlet Başkanı, ayrılmadan önce, arkadaşımıza sırası geldiğinde savaşın tam başlama tarihinin kendisine bildirileceğine güvence verdi.

Beyrut'a döner dönmez, elden geldiğince belirsiz bir biçimde Mısır yöneticilerinin niyetlerini açıklamak için, devrim konseyini ve FKÖ merkez komitesini topladık. Arkadaşlarımızın çoğu pek etkilenmediler, çünkü o sıralar Mısır Devlet Başkanının savurduğu açık tehditlerin ciddiliği konusunda pek yaygın bir kötümserlik hüküm sürüyordu.

30 Eylülde, yani savaşın başlamasından altı gün önce, Mısır'ın Beyrut büyükelçiliğinden bir an önce Kahire'ye hareket etmemi isteyen bir mesaj aldım. Bu çağrının savaşın kaçınılmazlığıyla ilgili olduğunu belirterek, toplantı halinde bulunduğum çeşitli fedai örgütleri temsilcilerine haberi verdim. Sözlerim kahkahalarla karşılandı. Georges Habache'ın örgütünden Ebu Ahmet El Yamani bana şöyle dedi: "Sedat'ın savaşmayacağına bir koyununa bahse girerim!" Bahsi kabul ettim. Ama, olayların bu kadar çabuk gelişeceğini düşünmediğimden, ancak 4 Ekim günü Beyrut'tan .ayrıldım ve o akşam Kahire'ye vardım.

Alışılmışın tersine, yüksek rütbeli bir subay beni havaalanında bekliyordu. Beni hemen Savunma Bakanı Mareşal Ahmet İsmail'in yanına götürdü. O da şöyle dedi: "Öbür gün saldırıya geçiyoruz. Gelmekte geciktiniz, hemen Yaser Arafat'ı aramanız ve durumu bildirmeniz gerekiyor." Temkinli davranıp şifreli bir telgraf çekmek istemedim. Mesajı bir özel görevliyle yollamak zorundaydım, ama o akşam da Beyrut'a uçak yoktu. Açık seçik bir not yazdım, mühürlü bir zarf içinde ertesi sabah Direniş hareketinin bir temsilcisine vererek, uçağının İsrail'e ya da başka bir yere indirilmesi halinde yok etmesini tembihledim. Haberci şaşırdı: Bunca gizliliğe ve önleme ne gerek vardı? Karşımdakine akla yakın gelen bir açıklama uydurdum hemen: Arafat'a vermesi gereken zarfta hareketten istifa ettiğimi açıklayan mektup vardı, istifam kabul edilmeden de haberin dillenmesini istemiyordum...

Arafat'la kısa sürede görüşmek genellikle kolay değildir. Haberci de mesajı ancak cumartesi akşamı geç vakit ona ulaştırabildi. Birkaç saat sonra tüm Direniş kuvvetleri alarma geçirilmişti. Ertesi gün, Mısır birlikleri yeniden Süveyş Kanalını ele geçirmeye koşuyor, Suriye ordusu da saldırıyı başlatıp ovaları, ardından da Golan tepelerini işgal ediyordu.

Saldırı günü, Faruk Kaddumi'den ve benden, evlerimizden ayrılmamamız istenmişti. Bizi görmek isteyen Başkan Sedat'ın emrinde olmamız gerekiyordu. Radyodan, sevinçle, savaşın saat 14 de başladığını öğrendik. Saat 17 de, Başkan'ın bizi tam 19 da, Kahire'nin banliyösündeki Manşiet El Bekri'de bulunan El Tahira sarayında kabul edeceği bildirildi.

Zırhlı araçlar ve ağır makinalılarla ayrıca da bir sürü silahlı askerle çevrilen, nispeten küçük ama zevkle döşenmiş saray,bir kaleye dönmüştü. Alt katı bir tür askerî genel karargâha çevrilmişti. Sedat, yan salonda bizi mareşal üniformasıyla (Anayasa uyarınca, silahlı kuvvetlerin baş komutanıdır) kabul etti. Zafer kazanmışçasına, gözleri zevkten parlayarak, kapının eşiğinden bize şöyle seslendi: "Savaşa gireceğimi size söylememiş miydim? Şimdi bana inandınız mı?"

Sedat'ı hiç böyle iyimser bir havada görmemiştim. Kendi kendinden hoşnuttu, sevinçten ve çoşkunluktan havalarda uçuyordu. "Bar Lev hattını aşağı yukarı hareketsiz hale getirdik. Yüzer köprüler yerleştirilmekte. Bir tanesi biraz dert açıyor başımıza, yeterince sağlam değil." Sedat, harekât salonundan ya da kısa bir telefon konuşmasından aldığı askerî durumla ilgili bilgileri hemen bize aktarıyordu. "İlk tanklarımız Süveyş Kanalını geçti! Piyadeler de az sonra onları izleyecek!" diye bağırdı, gitgide coşarak.

Saldırı haberiyle Kahire sokaklarında patlak veren sevinçten söz ettim ona. "Mısır halkı, tüm Arap halkları, " diye ekledim, "İsrail'in 1967 Haziranında, Altı Gün Savaşları sırasında bize sürdüğü utanç lekesini silme umudunda." Sedat beni zevkle dinledi ve şöyle dedi: "Güç ne güzel şey! Biz güçlüyüz! Kazancağız!" O akşam, saatler boyu, şiddetten, kaybedilen toprakların yeniden ele geçirilmesinden söz etti. İlk ve son kez işitmiyordum ağzından barış ya da pazarlık sözcüklerini. Şu açıklamayı yaparak bizleri şaşkınlığa düşürdü:"Ordularım Mitla ve Giddi boğazlarına kadar ilerleyecek (buraları Sina Yarımadasını denetlemeyi sağlayan noktalardı) Sonra, gerillayı sürdürme

işini fedailere bırakacağım!"

Kazanılan ilk başarılar iyimserliğini besliyordu. III. Ordunun Kanalı geçmesinden kısa süre sonra, aşağı yukarı saat 21.30'da, bize şöyle dedi: "Akıl almaz bir şey! Harekâtın bu bölümü için saflarımızdan binlerce kişinin şehit düşeceğini öngörmüştük. Şimdi öğrendiğime göre verdiğimiz şehit sayısı aşağı yukarı iki yüz. Harika değil mi?"

Saat 22.30 da bir telgraf getirdiler. Yüzü birden karardı. Mesajı defalarca okudu. Hüzün ve öfke aynı anda bindirmişti. Sabırsızlığını belirten bir hareketle: "Anlayamıyorum," dedi. "Sovyetler bana, Hafız El Esat'ın Şam'daki büyükelçilerine başvurup hemen bir ateşkes sağlamak üzere çalışma yapmasını istediğini bildiriyorlar! Bu haber bizi büyük bir şaşkınlığa düşürdü. Bir yandan Moskova'nın böyle bir hikâyeyi baştan sona uydurması bize akıl almaz geliyordu. Öbür yandan da, hangi nedenle böyle bir şeye kalkışılabilirdi? Ordusu Golan'da zaferden zafere koşarken, Esat çarpışmaların durdurulmasını ister miydi?

Bu soruyu kendi kendimize sorarken, Sedat, o günden bu yana aklımızdan çıkmayan iki cümle kaçırdı ağzından: "Oysa Esat, ben ve Suudi Arabistan Kralı Faysal, savaşı en azından on gün kadar sürdürmek üzere anlaşmaya varmıştık. Petrole ambargo koymanın yollarını hazırlamak için en azından bu süre gerekliydi Faysal'a! "Kaddumi ve ben, bu açıklamanın büyüklüğü karşısında ne diyeceğimizi bilemedik. Demek savaşın amacı Sina Yarımadasını kurtarmak değil,yalnızca batı üzerindeki iktisadi baskıları kolaylaştırmaktı. Öyleyse, savaşın, daha başlamadan kısmî kalması düşünülmüştü.

Sedat rahatlamakta gecikmedi. Sovyet mesajının gelişinden kısa süre sonra, bizim yanımızda, savaşı sürdürmek niyetinde olduğunu bildiren bir telefon aldı Esat'tan.Hayır,diyordu Esat var gücüyle, Sovyetler Birliği'nin Şam'daki büyükelçisinden bir ateşkes sağlamasını istemedim. Ben de,bu konuda Sovyet dostlarımızı sorguya çekme fırsatını bulamadım, ama 1978 Ocağındaki bir görüşme sırasında bana durumu anlatan Suriye Devlet Başkanının görüşünü aktarabilecek durumdayım.

Esat, kendisiyle Sedat ve Kral Faysal arasında gizli bir anlaşma yapıldığı yolundaki Mısır Devlet Başkanının sözlerini aktardığımda çok kızdı (bence bu işin içinde, Faysal'la birlikte, çeşitli nedenlerle ekim savaşlarından büyük siyasal ve ekonomik kârlar sağlayan Birleşik Amerika da vardı). Sedat'la yalnızca,

Golan tepelerinin ve Mitia ile Giddi'ye kadar Sina Yarımadasının işgalinden sonra birlikte ateşkes istemekte anlaştıklarını söyledi. "Mısır ordusunun Kanal'ın birkaç kilometre ötesinde duracağını bilseydim," diye bağırdı, "Sedat'ın yüzünde uğradığı başırısızlıkları önlemek için orduma daha alçakgönüllü bir hedef seçerdim!" Gerçekten de, Mısır saldırısının durması İsrail'e Suriye cephesine önemli kuvvetler kaydırma fırsatını verdi.

O zaman anladım Sedat'ın ağustosta niçin,tasarladığı saldırının sınırlı hedefleri üzerine bize söylediklerinden Esat'a bir şey aktarmamızı istemediğini. Konuşmamamız için, Suriye liderinin hepimizden, ama özellikle Yaser Arafat'tan nefret ettiğini, birlikte girişecekleri bir işe yakından ortak olmamızdan hoşlanmayacağını açıklamıştı. Ekim savaşı Sedat'ın gözünde gerçekten bir "kıvılcım"— bize ağustosta söylediği gibi— olmalıydı, Arap dünyasının umutla beklediği, her yanı tutuşturacak yokedici yangın değil.

6 Ekim akşamı Sedat'la yaptığımız görüşme aralıksız dört saat sürdü. Kaddumi ve ben, üstüne üstlük hayatî bir görev yüklenmiş bulunan Başkan'ın değerli zamanını aldığımız için tedirgindik. Ama oradan ayrılmak için bir girişimde bulundukça, kendisiyle birlikte kalmamızda diretiyordu. Bize karşı gösterdiği bu hoşgörünün nedenini alayamıyorduk. Geriye baktığımızda, sanırım savaşı kaybetmesi —siyasal geleceği açısından bir felâket olurdu bu— ya da kazanması halinde Filistinlilerin desteğini sağlamayı umuyordu. Savaşı kazanması halinde başlatmayı düşündüğü barış sürecine bizi sokabilmek için güvenimizi kazanma peşindeydi. Sonunda saat 23 te, iki yakınının, eski Başkan Yardımcısı Hüseyin El Şafel'nin ve Parlamento Başkanı Sait Marei'nin kendisini görmeye geldikleri bildirildiğinde bizi bıraktı.

Ekim savaşı bizden söz edildiği pek işitilmeden sürdü.Kahire ve Şam'dan yayınlanan askerî bildirilerde Mısır ve Suriye'nin zaferleri avaz avaz açıklanıyor, tüm cephelerde bizim gösterdiğimiz yararlıklardan ya da hiç değilse varlığımızdan bile söz edilmiyordu. Oysa daha savaşın ilk günü Filistin Kurtuluş Ordusuna bağlı bir sürü birlik helikopterlerle İsrail hatlarının gerisine indirilmiş, Golan'daki dört Kuneytra tepesini ele geçirmişlerdi. Yakındaki Lübnan sınırını geçen fedailer Yukarı Galile'deki İsrail ordusunun gerilerine saldırmışlardı. Kimi de Lübnan sınırının ötesindeki birçok kubbutzu topa tutmuştu.

Daha 6 Ekim günü, Şeria'nın batı yakasında ve Gazze'deki İsrail işyerlerinde çalışan 70.000 den fazla Filistinli greve gitmişti. Toplam olarak savaşın ilk haftasında —Bayan Golda Meir'in kendisi itiraf etmiştir bunu— yüzden fazla harekâtı gerçekleştirmiştik.

Yine de Ürdün'ü Şeria'nın batı yakasındaki topraklardan ayıran hatta yaklaşma hakkımız yoktu. Sedat'tan, bizim için Hüseyin'le konuşmasını istedik. Hüseyin onun mektubuna olumsuz karşılık verince Kahire'nin bir temsilcisi Amman'da yeni bir girişimde bulundu, ama yine Kralın red cevabıyla karşılaştı. Faruk Kaddumi ve ben, geçmişi unutarak, Ürdün'ün Kahire'deki büyükelçisine başvurduk. Hükümeti yalnızca fedailerin Ürdün topraklarından geçmelerine izin verirse, ilişkilerimizin tarihindeki kara sayfayı çevirmeye hazır olduğumuza güvence verdik. Ebu Davut yönetimindeki bir FKÖ heyeti, Hüseyin'i savaşa girmeye zorlamak için Amman'a gitti, ama çabalar boşunaydı.

Pek çok Arap ülkesi tarafından İsrail'e karşı üçüncü bir cephe açması için sıkıştırılan Hüseyin, 13 Ekim günü Suriye'ye bir zırhlı tugay gönderdi, ama Irak ordusunun transit olarak topraklarından geçmesine ya da Ürdün havaalanlarının kullanılmasına izin vermedi Amman yöneticileri, olumsuz tutumlarını doğrulamak için, kuvvetlerinin hazırlıksız oluşunu ve uçaksavar savunmalarının zayıflığını öne sürdüler. İddialarına göre de, bu durum, Mısır ve Suriye'nin savaş tasarısı hakkında kendilerine bir şey söylememelerinden kaynaklanıyordu. Ama bu bir bahaneydi yalnızca, çünkü Arap olsun olmasın, bir yığın devlet Ürdün'e gereksinme duyduğu askeri desteği sağlamayı önermişti.

Ekim savaşlarının tarihi bir gün yazılacak, hem de bu konuda yayınlanan değerli kitaplara karşın. Gerçekten de, bu savaşın bazı bölümleri hâlâ karanlıkta, bazıları da çözümlenememiş sırlar oluşturuyor. Bunlardan biri, hemde en önemlilerinden biri, hiç kuşkusuz General Sharon'un askerlerinin Süveyş .Kanalını geçmeleridir. Bu yarma hareketi olayların akışını tersine çevirecek ve Mısır ordusunun yenilgisini perçinleyecekti.

Mısır silahlı kuvvetler başkomutanlığının ve Sedat'ın kendisinin, General Sharonun girişimi karşısındaki tutumları, benim için bugün bile inanılır gibi değil. Düşünün: 10 Ekim günü, yani İsrail komando birliklerinin, Süveyş Kanalını "Savak" diye bilinen Acı Göl'e (Timsah) yakın bir noktadan geçmelerinden dört gün önce, bedevi kılığına bürünmüş Mısır haberalma örgütü

ajanları, ellerindeki vericilerle köprülerin ve suda gidebilen araçların El Ariş'den geçtiklerini Kahire'ye bildirmişlerdi. Bu araç-gerecin niteliği, İsrail ordusunun kanalı geçip doğu kıyısında bekleyen Mısır III. Ordusunu kuşatmaya çalışacağının kanıtıydı. Kahire'de Genelkurmayın dosyalarında, Nasır zamanında yapılmış ya da kısa süre önce hazırlanmış, aralarında "Savak"ın da bulunduğu en az dört zayıf noktadan girişilecek yarma hareketlerini önlemeye yönelik planlar bulunuyordu. Demek ki İsraillilerin tasarısının bilinmeyen bir yönü yoktu. Mısır yüksek komuta kurulu ne yaptı? Hiçbir şey. 10 Ekim günü El Ariş'ten gelen bilgiler Sedat'ın eline ulaştırıldı mı acaba?

İki gün sonra, General Sharon'un ilk birlikleri "Savak" bölgesine ulaştığında, ikinci kez ama şimdi bizimkiler tarafından alarm verildi. Filistin Kurtuluş Ordusunun, El Fetih'in ve Kuveyt ordusunun birlikte "Savak"ı korumakla görevlendirilen komutanları Kahire'ye İsrail saldırısının kaçınılmazlığını bildirdiler. Mısır sorumluları hâlâ bir tepki göstermiyor, bu çok önemli mevzii korumak için takviye göndermiyorlardı. General Sharon ayın 14. günü saldırıya geçti, birkaç tank sızdırmayı başardı, açmış olduğu gediği genişletmeye çalıştı. Askerlerimiz yiğitçe savaştılar, düzinelerle şehit düştüler er meydanında. Durum tehlikeli ama umutsuz değildi. Hâlâ Mısır yüksek komuta kurulu için düşmanı püskürtebilecek önlemler alacak zaman vardı. Ama kimse bir şey yapmadı. 16 Ekim günü radyo ve televizyonda büyük bir söylev vererek ordusunun kazandığı başarılardan söz eden Sedat, kanalın iki yakasında süren çarpışmalara değinmedi hiç. Ben bile durum hakkında tam bilgi sahibi olduğumdan, felâketi bilmemesi olanaksızdı.

Onun suskunluğunu ve ordusunun yüksek komuta heyetinin pasifliğini nasıl açıklamalı? Giz perdesi bugün de kalkmış değil.

Ekim savaşının temel yanlışı, Sedat'ın sonuna dek sürdürmeden buna ulaşamayacağını düşünmeksizin saldırısına sınırlı hedefler biçmesidir. Yine de, tüm karşı olduğumuz noktalar saklı kalmak koşuluyla, yurtsever yanı Mısır ve Suriye askerlerinin gösterdikleri çoşkunluk ve özveriyle kanıtlanan bu girişimi tümüyle savunduk. Bu askerler, İsrail'in de 1967 savaşlarından beri yayılmasına geniş çapta katkıda bulunduğu, çağdaş tekniklerden yararlanma yeteneğinden yoksun uluslar imgesini temelli silerek yiğitçe savaştılar. Suriye tanklarının Golan'da yıldırım gibi ilerlemeleri, Bar-Lev hattının Mısır ordusu

tarafından ele geçirilmesi, daha sonra uğranılan yenilgilere karşın Arap ulusunun olumlu işleri hanesine geçecektir.

Buna karşılık, ellerindeki petrol silahını tam anlamıyla kullanmada gösterdikleri yeteneksizliği de Arap ülkelerinin pasif hanesine geçirmek gerekir. Petrol ambargosundan sağladıkları büyük kârlara karşın, seçtikleri hedefe— İsrail'in işgal ettikleri topraklardan çekilmesi— ulaşmadan ambargoya son verdiler. Bir Amerikan askerî müdahalesi tehlikesiyle karşı karşıya mıydılar? Olabilir. Süveyş Kanalının doğu yakasında İsrail kuvvetleri tarafından kuşatılmış bulunan Mısır ili. Ordusunun yok olmaktan kurtarılmasına karşılık ambargonun kaldırılmasını getiren bir pazarlık mı yapmışlardı Birleşik Amerika'yla? Akla yakındır. Ne olursa olsun Birleşik Amerika'dan ve Avrupa'dan çok güçlü baskılar yapıldığı ve Mısır'la Suriye'nin bu baskılara direnemediği ya da direnmeyi beceremediği kesin. 16 Ekim tarihli söylevinde, son İsrail askeri işgal altındaki topraklardan ayrılmadan bir çözüm için pazarlık masasına oturmayacağını açıklayan Sedat, Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'in kendisine kurduğu tuzağa sürüklendi.

Savaş yeni bitmişti. III. Ordu hâlâ kuşatılmış durumdaydı ve Sedat İsrail'le pazarlığa oturmayı istiyordu. 26 Ekim günü, ikinci ateş kesten sonra, o sırada Mısır Devlet Başkanının sözü geçen danışmanlarından olan "El Ehram" gazetesi başyazarı Muhammed Hasaneyn Heykel, o gün bize Sedat'la bir görüşme sağladı. Sedat bizi El Tahira sarayında kabul etti ve Faruk Kaddumi'yle bana daha oturma fırsatı bulamadan şu soruyu sordu: "Cenevre barış konferansına katılmayı kabul ediyor musunuz?" Sedat hem sabırsız, hem de kaygılı görünüyordu. 16 Ekim günü söylevinde, Filistinlilerin barış sürecine ortak edilmesinin gerekli olduğunu açıklamıştı. Şimdi FKÖ'nün "yuvarlak masa" çevresinde Filistin halkını temsil etmeyi kabul edip etmeyeceğini öğrenmek istiyordu.

Daha fazla bilgi sahibi olmadan karşılık veremeyeceğimizi söyledim kendisine. Cenevre konferansının ne olduğunu ve bu konferansa katılmamızın hangi koşullara bağlanacağını bilmek istiyorduk. Mısır Başkanı bize ayrıntıları açıkladı: Toplantıya katılmalarını önermek ve Mısır'ın, Suriye'nin , Ürdün'ün, Filistin'in, bir de tabii İsrail'in yanı sıra Fransa ve İngiltere'nin de konferansta hazır bulunmalarını dilediğini belirtmek için, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği hükümetlerine mektup yazmıştı.

Mesajına konferansın Birleşmiş Millerler merkezinin bulunduğu New York'ta ya da aynı kuruluşun bir binaya sahip olduğu Cenevre'de yapılması gerektiğini de eklemişti. "Bunda ne var?" dedi bizi rahatlatmak için. "Arap diplomatlar nasılsa uluslararası kuruluşun çeşitli köşelerinde İsrail temsilcileriyle sık sık karşılaşıyorlar."

Birleşmiş Milletler'in 22 Kasım 1967 tarihinde kabul edilen 242 sayılı kararı uygulamakla yükümlü olduğu karşılığını verdik kendisine. Filistin halkının yasal haklarına değinmediği için bu karar metnini kabul etmiyorduk. Bu koşullarda Cenevre'ye gitmemiz yalnızca 242 sayılı kararın değindiği "göçmenlerin hakları" konusunda pazarlığa oturmayı kabul ettiğimiz anlamına geliyordu. Sedat şu sözlerle bizi karşı çıkmaktan vazgeçirmeye çalıştı: "Bu kararın özel koşulunu bilmezden gelirsiniz, olur biter. Gelip görüşünüzü ortaya koyun, isteklerinizi söyleyin, hem de ne olursa olsun. Demokratik ve halkının dinsel özgürlüğünü kabul etmiş bir Filistin yararına İsrail devletini yıkma zorunluluğu temeline dayanan tezinizi savunun. Önemli olan barış konferansında hazır bulunmanızdır.!"

En kısa sürede önerisini Direniş hareketinin üst kademelerine sunacağımıza söz verdi. Bu arada askeri durum hakkında kendisine bir yığın soru sorduk. "Neden ateşkesi bu kadar kolay kabul etmişti? General Sharon'un yarma hareketi o kadar tehlikeli miydi?" Sedat, III. Ordunun yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya bulunmadığını savunarak ordusunun saflarında açılan gediği küçümsemeye çalıştı. Buna karşılık, savaşın ilk aşamasında Birleşik Amerika tarafından İsrail'e verilen en son ve en ileri silahlardan, savaşı sürdürmesi için gereken silahları kendisine vermeyen Sovyetler Birliği'nin Mısır'ı yaya bıraktığından söz etti. Bizi güçsüzlüğüne inandırma amacına yönelik olan sözleri ikimize de yanıltıcı geldi. *Bir*,Mısır silahlı kuvvetleri, nitelik ve nicelik yönünden gerektiğinden de fazla Sovyet silahlarıyla savaşı başlatmıştı. *İki*, ben de Kahire'nin banliyösünde, Almasa askeri havaalanının yakınında oturduğumdan, Ekim Savaşı boyunca gelen Sovyet silahlarının fazlalığını ve silah taşıyan uçakların yoğunluğunu görmüştüm. Londra'daki Uluslararası Stratejik İncelemeler Enstitüsü'ne göre -bu kurumun Sovyet dostu olabileceği akla bile gelmez- Mısır ve Suriye'ye yönelik Sovyet hava köprüsü sayesinde gidiş-dönüş tam 934 uçuş yapmıştı. Deniz yoluyla Mısır limanlarına gönderilen araç-gereç

de cabasıydı. Moskova'nın İsrail silahlı kuvvetlerinin hareketi konusunda bilgi almak için seferber ettiği elektronik kaynaklarsa bunun dışındaydı. 26 Ekimde, Sedat'la konuştuğumuz gün, Henry Kissinger Sovyetler Birliği'nin Akdeniz filosunu büyük ölçüde güçlendirdiğini ve havadan taşınan birçok birliğini (aşağı yukarı 50.000 kişi) alarma geçirdiğini açıklıyordu. Ruslar böylece İsrail'i Mısır III. Ordusuna karşı giriştiği saldırıdan caydırma peşindeydiler.

Sedat ayrıca, savaşın yönetilmesini ve sınırlı hedefini açıkça eleştiren Albay Kaddafi'den acı acı yakınmıştı. Oysa, Libya Başkanı, Sedat'la görüş ayrılığı içinde olmasına karşın, parasal, ekonomik ve askeri yardımını ondan esirgememişti. Mısır'a yalnız yabanca döviz ve petrol sağlamakla kalmamış, 26 tanesi savaş sırasında olmak üzere Sovyetler Birliği'nden doğru Mısır cepnesine gönderilen 70 "Mig 21" uçağ satın almıştı. Savaşın daha ilk saatlerinde, Kaddafi Kahire'ye iki devrim konseyi üyesi göndermişti. Abdülmuneim El Huni ve Ömer El Meheyşi, kendilerine gereksinme duyması olasılığıyla Sedat'ın emrine hazır bekliyorlardı. Sharon'un Mısır ordusunun yardığı haberini Trablusgarp'a bildiren ve bu akeri başarısızlığın Sedat'ı çok üzdüğünü belirten onlar oldu. Eski Libya Başbakanı binbaşı Abdülselam Callud, hemen uçağa atlayıp Kahire'ye gitti ve Sedat'la yaptığı görüşme sonunda, Kaddafi'ye Mısır Devlet Başkanının moral yönünden "çöktüğünü" haber verdi.

Bu kez Kaddafi Kahire yolunu tuttu. Sedat'ı yatakta, mide sancıları çeker, tutarlı bir konuşma yapamaz halde buldu. Sabırsızlıktan yanıp tutuşan Kadddafi, silahlı kuvvetler karargahına bizzat gidip savaşın gelişmesini izlemeyi önerdi. Sedat, generallerinnin sorumluluklarını üstlenecek yetenekte kişiler olduklarına güvence vererek, bu öneriyi hemen reddetti. Gerçekte, Libya Devlet Başkanının şiddetle kınadığı bir girişime karışmasını istemiyordu.

İki adam hiçbir zaman anlaşamamışlardı. Kaddafi'nin Nasır'a sınırsız bir hayranlığı vardı. Nasır da genç Kaddafi'yi çok sever, ancak onun siyasal deneyinin eksik olduğuna inanırdı.

Bense, Libya Devlet Başkanı'nı iyi tanıdım, iktidara geçişinden bu yana kendisiyle yakın ilişkilerim oldu. Kahire'de Filistin Ulusal Konseyine katılıyordum ki, 1 Eylül 1969 günü, Sunusi krallığının bir grup genç subay tarafından devrildiğini öğrendik. Birkaç arkadaş ve ben, dört beş gün sonra

Trablusgarp'a gittik ve orada ilk kez Kaddafi'yie karşılaştım. Arap sorunlarını bilmedlğl halde bende iyi bir izlenim bıraktı. Filistin davasına karşı da sevindirici bir coşku duyuyordu. Devrim günü, parola olarak Kudüs sözcüğünü seçmemiş miydi?

Mısır devriminin liderine bağlılığı öyle büyüktü ki, bir yıl sonra, Nasır'ın İsrail'le sorunlarına barışçı bir çözüm bulabilmek içn Rogers planına katıldığını öğrendiğinde, bana şöyle demişti: "Nasır davaya ihanet etsin ya da etmesin, her zaman yanında olacağım". Sedat'a bunun tam tersini yaptı. Nasır'ın yerine geçmeye layık görmediği kişinin görüşlerine genellikle taban tabana zıt görüşler benimsedi.

Çok yaygın olan bir görüşün tersine, Kaddafi, Cenevre konferansı ilkesine karşı değildir. Tersine, pazarlık masasında hakkımız olan yeri istememizi bize ilk öğütleyenlerden biri olmuştur. Ama, Sedat'tan farklı olarak, tüm... Arap ülkelerini bu konferansın dışında bırakmayı ister. Kaddafi bize Arap ülkelerlyle birlikte Orta Doğu sorununa bir çözüm aramayı önerirken, Arap ülkelerinin yokluğumuzda pazarlığa oturmaları halinde bize kesinlikle ihanet edecekleri görüşüne dayanmıştır. Sürgünde bir hükümet kurmaya ve bu hükümeti Trablusgarp'ta bulundurmaya da itmiştir bizi.

Başka Arap ülkeleri de barış sürecine katılmamız konusunda bizi yüreklendirmişlerdi. Örneğin. Cezayir Dışişleri Bakanı Abdülaziz Buteflika, Kahire'deki evime yaptığı bir ziyaret sırasında -1973 Ekiminin sonlarında Mısır Başkentinden geçiyordu- biten savaşın uzun bir diplomatik dönemi başlattığının çok açık olduğunu söylemişti. Kuşkusuz, bu son Arap-İsrail çatışması olmayacaktı, ama bu arada, pazarlıkla elde edilebilecek bir sonucu düşünerek açık seçik bir tutum benimsememizi zorunlu buluyordu. Kesin bir şey söylemedi, ama barış konferansı konusunda sorumlu bir tavır takınmamızı istediğini anlar gibi oldum. Buteflika ve daha sonra karşılaştığım Başkan Bumedyen, değişmez bir biçimde, silahlı savaşı sürdürdüğü sürece Cezayir'in Filistin Direnişinin yanında olacağını belirtiyorlardı. Cezayir yöneticilerinin bize karşı her zaman tutarlı bir tutumları olduğunu söylemem gerek; dost ülkelerin iç işlerine karışmama ilkesine bağlıdırlar, seçeneğimiz ister savaş olsun, ister barış, biz desteklerler.

27 Ekim günü Beyrut'a gittiğimizde -Sedat'la görüşmemizin ertesi günü- değişik bakış açılarına, taktik ya da stratejik görüş

ayrılıklarına karşın, Arap ülkelerinin ana çizgileriyle uluslararası sahnede belirmeye başlayan diplomatik oyuna bizim de katılmamızdan yana olduklarını biliyorduk. Mısır Devlet Başkanının bizden istediği gibi, açık seçik bir durum benimsememiz gerekliydi. Bu nedenle Beyrut'a vardığımız genişletilmiş El Fetih yönetimi toplantıya çağrıldı. Uzun bir tartışma açıldı. Sedat'ın bizi, içinden çıkılmaz denmese bile çok güç bir duruma soktuğunu anlamakta gecikmedik. uşkusuz, bir barış konferansı ilkesini hemen geri çevirmeme konusunda fikir birliğine vardık. Ama olumlu bir karşılık vermek de aynı ölçüde tedbirsizlik olurdu. Bir kere, iki süper devlet de henüz Sedat'ın tasarısını benimsememişti. Sonra ve özellikle, toplantıya katılma çağrısı almamıştık. Ne biçimde ve hangi koşullarda çağrılacağımızı da hiç bilmiyorduk. Ateşkes anlaşmasının, Filistinlilere en ilkel haklarını bile tanımayan Güvenlik Konseyi'nin 242 sayılı kararına dayanılarak imzalandığını da dikkate almadan edemezdik. Geçerli bir çağrı almadan barış konferansına ne evet ne de hayır demeye karar verdik. Ancak her türlü veri elimizde olursa durumumuzu açık ve belirgin bir biçimde saptayacak duruma gelebilirdik.

12 Kasım, yani El Fetih yönetiminin toplanmasından tam iki hafta sonra, Sedat 26 Ekim günü bize sorduğu sorunun karşılığını kendisine iletmeyi üstlenen Yaser Arafat'ı kabul etti. FKÖ Başkanı, Mısır Devlet Başkanının tutumu karşısında şaşırdı kaldı. Gerçekten de, Sedat, uzak, neredeyse kayıtsız duruyordu almış olduğumuz karara karşı. Arafat, Sedat'ın Cenevre barış konferansına katılmamızla artık ilgilenmediği izlenimini edindi. Mısır Devlet Başkanı barış konferansının ikinci bir evresi için bize yollanabilecek bir çağrıdan söz etmedi bile. O an, arkadaşımız, on beş gün içinde Sedat'ın tutumunu tümüyle değiştirmeye iten şeyin ne olduğunu anlamadı.

Ancak, bu on beş günlük süre içinde iki olayla karışlaşılmıştı ve daha sonra olup biteceklerin ışığında, bu iki olay Sedat'ın garip davranışını açıklayacaktı. 12 Kasım buluşmasından bir gün önce, savaşın sona ermesinden bu yana ilk kez 6 Kasım'da Mısır Devlet Başkanıyla görüşen Henry Kissinger'ın çabasıyla, Sina Yarımadasında, 101. kilometrede ilk İsrail—Mısır anlaşması yapılmıştı. B.Amerika Dışişleri Bakanının çok sevdiği "adım adım" ve "kısmî ve geçici" anlaşmalar politikası, yürürlüğe girmiş oluyordu böylece. Giderek Kissinger'ın, amacı Orta

Doğu'da toptan bir çözüme kolaylaştırmak değil yalnızca İsrail'den 1967 de işgal ettiği toprakların bir bölümünü geri alarak ilgili Arap ülkelerini faka bastırmak olan barış sürecine FKÖ'nü katmama konusunda Sedat'ı ikna ettiği anlaşıldı. Kissinger'e Arap dünyasını bölerek zayıflatma, Lübnan'daki Filistin Direnişini felce uğratma, son çözümde de, yine Amerikan emperyalizminin çıkarlarına değilse bile, İsrail'in yayılma politikasına hizmet etme fırsatını veren "gergin diplomasi"nin başlangıcındaydık.

Ekim savaşı, biz Filistinliler ve Arap ulusunun tümü için kısa süren bir aydınlık olmuştu. İşgal altındaki toprakların kurtuluşuna yol açmak şöyle dursun, Birleşik Amerika'nın Orta Doğu'daki etkisini perçinledi ve Filisti Direnişini temizlemek için hazırlanan komploları kolaylaştırdı. Buna karşılık, savaş ve sonuçları saflarımızda sağlıklı bir bilinçlenmeye, hedeflerimizi gerçeklere uydurmamıza, "ya hep ya hiç"politikasına son veren gözüpek kararlar almamıza yardım edecek bir bilinçlenmeye yol açtı.

8 "BARIŞ" MEYDAN OKUYOR

Salon tıklım tıklım, sıcak gergin ve coşkulu bir patlamaya hazır... Birbirini izleyen konuşmacılar ateşli söylevler veriyorlar. Silâhlı savaş, yeniden ele geçirme, kurtuluş sözcükleri devamlı işitiliyor. Kürsüye oturmuş o akşam Beyrut'taki Arap Üniversitesinin düzenlediği kollokyumun baş konuşmacısıydım anfinin duvarlarında beni gülümseten afişleri ve flamaları seyrediyordum. Her birinin üzerinde dev harflerle aynı sözcük vardı: "Hayır!" Pazarlığa hayır. Uzlaşmaya hayır. Teslimiyete hayır. Filistin devletine hayır..

Kollokyum, ekim savaşının ertesinde başlatılan barış sürecine Direniş hareketinin bir olasılıkla katılmasının yararlarını ve zararlarını tartışmak üzere düzenlenmişti. Sedat'ın İsraillilerle Arapları toptan ve kesin bir çözüm bulmak amacıyla, İsrail'in 1948 sınırlarıyla tanınması temeline dayanan bir konferans çevresinde toplama çağrısı, Filistin kamuoyunda şok etkisi yapmış, Filistinlileri şaşırtmıştı, bölmüştü. Göçmen kamplarında ve basında haftalardır heyecanlı tartışmalar sürüyordu. İkiye ayrılan fedai örgütleri, birbirlerine suçlama ve sövgü yağdırıyorlardı. 1974 yazında oluşacak "Red Cephesi"ne bağlı bulunanlar. Cenevre konferansına, ve Filistinlililere Şeria'nın batı yakasında ve Gazze'de bir "küçük devlet" verilmesine yatkın olmalarından kuşkulandıkları El Fetih'le Naif Havatme'nin Demokratik Cephe'sinin "teslimiyetçi" tutumunu, hatta "ihanet"ini kınıyorlardı.

FKÖ üyesi çeşitli örgütlere bağlı kişiler, Beyrut'taki Arap Üniversitesi tarafından bir dizi toplantıda görüşlerini açıklamaya çağrılmışlardı. George Habache (Halk Cephesi'nden), Naif

Havatme (Demokratik Cephe'den), Ahmet Cibril (Halk Cephesi—Genel Komutanlık Lideri) benden önce konuşmuşlardı. 10 Şubat 1974 akşamı El Fetlh'in durumunu anlatmak ve doğrulamak bana düşüyordu.

Toplantıya başkanlık eden kişi, görüldüğü kadarıyla El Fetih yönetiminin oybirliğiyle saptadığı çizgiyi bilmiyor ya da benim kişisel görüşüm konusunda yanılıyordu. Çünkü salonu tıklım tıklım dolduran binlerce militana beni "red şampiyonu" olarak tanıttı! Söylediklerine bakılırsa, anfinin duvarlarına yazılmış bulunan, her türlü "Uzlaşma"ya "kesin bir hayır" demeye Filistinlileri iten nedenleri anlatacaktım.

Söz almak için ayağa kalkarken, dinleyiciler beni bir takım sloganlarla karşıladılar: "Barışçı çözüm kahrosun!"; "Teslimiyetçi barış kahrolsun!", "Yaşasın Filistin'in kurtuluşuna dek silâhlı savaş!" "Yüzümde yaygın bir gülümsemeyle, salona ilk ağızda şunları söyledim: "Sizleri düş kırıklığına uğratabilirim. "Ardından da ekledim: "Belki alkış almayacağım, ama, bizi çevreleyen yazıların tersine, Direniş hareketinin karşı karşıya bulunduğu bazı sorulara da "evet" diyeceğim. Ve bir ölüm sessizliğinde açıklamama başladım. "Ekim savaşı, bu konuda saklı tuttuğumuz itirazlar ve eleştirilerimiz ne olursa olsun, Orta Doğu'da yeni ve özgün kararlar gerektiren bir durum yaratmış yurtsever bir savaşıtr öncelikle. Gözlerimizi karşı karşıya bulunduğumuz gerçeklerden çevirmek zorundaysak acı bir hata yapmış oluruz. Bu gerçekler değişik türdendir. Mısır ve Suriye ordularının başarıları, yeniden sağlanan Arap dayanışması, İsrail'i sarsan psikolojik zelzele, 1967 Haziranında işgal edilen toprakların boşaltılmasının gündeme gelmesine katkıda bulunmuştur. Bu topraklar arasında Filistin halkına ait olan Şeria Nehrinin batı yakası ve Gazze bulunmaktadır. Bugün karşı karşıya bulunduğumuz sorun, Filistin'in tümünün kurtarılmasından başka çözümü kabul etmemek midir, yoksa topraklarımızın bir bölümünü, bir üçüncü devlete bırakmaya hazır olup olmadığımız mıdır? Halkımızın katili olan Kral Hüseyin'e, Filistinliler adına pazarlık yapma hakkını bırakmak akılcı bir yol mudur? İşgalcilerin baskısı altında acı çeken Şeria'nın batı yakasındaki topraklarda ve Gazze'de yaşamaktaki halkların kaderiyle ilgilenmeme hakkına sahip miyiz?

"Bu sorulara, bölgesel ve uluslararası güç dengesini hesaba katmadan karşılık vermek olanaksızdır. Filistin hareketi boşluktaki gelişmemektedir. Yeryüzünde düşmanları ve dostları vardır. O zaman da, yanılgıya düşmeksizin olayları etkileme yeteneğimizi doğru olarak ölçüp biçmemiz gerekir. Oysa dostlarımızın neredeyse tümü, birçok Arap ülkesi, başta S.S.C.B. olmak üzere sosyalist blok, üçüncü dünya ülkeleri, bizi uzlaşmaya, hiç değilse aşamaları hazırlamaya itmektedirler. Ben Gurion ve öteki siyonist yöneticiler, 1948 de, bizim gibi tümünü istedikleri Filistin topraklarının bir bölümü üzerinde İsrail devletini kurmayı kabul etmişlerdi. Vietnam devriminin yöneticileri 1954 yılında Cenevre'de toplanan konferansta, kendilerine daha yatkın bir güç dengesi kuruluncaya dek anavatanlarının iki devlete bölünmesini kabul etmişlerdi. Hâlâ Kuzey ve Güney Kore'nin durumu böyledir. Lenin'in kendisi, Brest Litovsk antlaşmasıyla, önemli olanı, yani bolşevik iktidarı kurtarmak için Sovyet topraklarının büyük bir bölümünü feda etmişti."

Bu sözlerimin ardından dinleyicilere sorduğum sorular kaba bir basitlikteydi. Sovyet, Vietnam, Kore ya da Alman yöneticilerinden daha büyük devrimciler olduğumuzu mu iddia edecektir? Siyonist hareketinin tarihi boyunca benimsediği esneklik ve manevra payından kendimizi yoksun bırakmayı kabul mü edecektik? Açıkça görülüyordu ki, uzlaşma ve el altından anlaşma arasında ayrım yapmayı, stratejik hedefimizden, yani Filistin'in tümünde Araplarla Yahudilerin eşit yurttaşlar olarak yaşayacakları demokratik bir devlet kurmaktan vazgeçmeksizin, bize sunulanı kabul etmeyi bilmemiz gerekliydi.

"Geçmişteki olumsuz tutumumuzdan ve olur olmaz şeyler vadetmekten vazgeçmemiz gerekir!" diye bağırdım. "Filistin hareketindeki geleneksel "hayır" sözcüğü ille de devrimci değildir, "evet"in ille bir ihanet biçimi olmadığı gibi. Red, tersine, sorunlardan kaçmanın, doktrinci bir sözde saflık paltosuna bürünmenin bir yolu olabilir."

Sık sık coşkun alkışlarla kesilen konuşmamı, El Fetih yönetimi tarafından alınan kararları açıklayarak tamamladım: Filistin halkının kendi kaderini kendisinin saptaması ve vatanın kurtuluşu gibi elinden alınamayacak haklarından vazgeçmemek; bu arada, kral Hüseyin'in Şeria'nın batı yakasına ve Gazze'ye el

koymasını önlemek; Filistin'in kurtarılacak her bölümünde bir ulusal iktidar kurmak.

Bu tavır, militanlık yıllarımızın ilk günlerinde başlayan bir düşüncenin uzun bir yol aldıktan sonra vardığı noktaydı gerçekte. 1950—60 yıllarında, başlıca sonuçlarını bu kitabın üçüncü bölümünde verdiğim, Filistin hareketinin başına bizden önce geçenlerin davranışlarıyla ilgili çözümlemede, kendi uygulamamızda kaçınmaya çalıştığımız bir tür olumsuzluk görmüştük. Bizden öncekiler, 1917 den 1947 ye dek, anlaşmazlığın çözümlenmesi için çeşitli önerilerle karşı karşıya kalmışlardı. Bunların hepsini de reddetmişlerdi. Haklı olarak. Bu önerilerden hiç biri bir adalet ölçütüne ya da halkımızın haklı isteklerine uygun düşmüyordu. Hataları, her şeyi elde edemeyince hiç bir şeyi kabul etmemekte düğümleniyordu. Böylece de siyonistlerin girişimini, yıllar geçtikçe Filistin halkını topraklarından ve gitgide anayurdunun daha geniş bir bölümünden koparak buralara Yahudileri yerleştirme politikasını kolaylaştırmışlardı. 1947 yılında Birleşmiş Milletier'ce hazırlanan paylaştırma plânı, kuşkusuz ilke olarak kabul edilir gibi değildi. Ama neden Filistinli yöneticiler, siyonist sorumlular gibi, Birleşmiş Milletler'in verdiği toprak parçası üzerinde bir devlet kurmayı amaçlayan geçici çözümü kabul etmemişlerdi?

Hacı Emin El Hüseyni'ye ölümünden üç ay önce sorduğum bu soruya, Filistinli lider, hiç değilse ulusal toprak varlığımızın bir bölümünü kurtarmakta içine düştüğü yeteneksizliği doğrulamak için birkaç neden öne sürerek karşılık verdi. İlgili Arap ülkeleri, kendiliklerinden ya da özellikle Hacı Emin'e düşman olan İngilizlerin baskısıyla, Yahudi ordusunun alamadığı Şeria'nın batı yakasıyla Gazze'de bir devlet kurulmasını engellemişlerdi. Şeria'nın batı yakasını kendi topraklarına katmak niyetinde olup Ürdün kralı Abdullah'ın, bir Filistin varlığının oluşmasında çıkarı bulunmadığı açıktı. Zaten 1948 savaşlarından kısa süre sonra da Şeria'nın batı yakasını kendi topraklarına katmıştı.

Kral Faruk ise, aslında Gazze'yi Mısır topraklarına katmak istemiyordu; 1948 Eylülünde bu kentte bir Filistin kongresi toplanmasına izin verdi. Kongre'de başlıca hedefi —hep Hacı Emin El Hüseyni'ye göre— Gazze ve Şeria'nın batı yakası

üzerinde gerçek bir otorite kurmak olan, Ahmet Hilmi Paşa yönetiminde bir hükûmet kurdu. Ancak, Mısır hükûmeti, bu yoldan kışkırtılırsa İsrail ordusunun bölgeyi işgal edebileceğini öne sürerek onun Gazze'ye bile yerleşmesini önledi. Bu durumda Filistin hükûmeti Kahire'ye yerleşmek zorunda kaldı. Başındaki Ahmet Hilmi Paşa'da, bankacı olduğundan, hayalet kabinesinden çok kendi işleriyle uğraşıyordu. Arap devletleri tarafından ihanete uğrayan Hacı Emin El Hüseyni, biri Ürdün, öbürü Mısır yanlısı olarak ikiye bölünen Filistin yöneticilerinin çoğu tarafından terk edildi.*

Akla yakın görünse de, Hacı Emin'in gerekçeleri bana pek inandırıcı gelmemişti. O sıralar, Mısır ve Suudi Arabistan, Amman'daki hânedana düşmandılar ve dolayısıyla kral Abdullah-ın Şeria'nın batı yakasında kalan toprakları kendi topraklarına katmasını onaylamıyorlardı. Ürdünlülerin genişleme politikasına karşı bu iki devletten destek alamaz mıydı? Bu gerçekleşemese bile, Arap dünyasının tümüne, hatta paylaştırma plânını yapan Birleşmiş Milletler'e, Şeria'nın batı yakasıyla Gazze'yi istemek üzere neden çağrıda bulunmamıştı? Yakından incelediğimiz Filistin arşivlerindeki belgelerin hiç biri, Hacı Emin EL Hüseyni'nin tezini doğrulamıyordu.

Özetle, Hacı Emin ve arkadaşlarının Filistin'in geleceği konusunda stratejik bir görüşleri vardı, ama taktik ödünler vermek için gerekli yeteneklerden büyük ölçüde yoksundular. El Fetih'in doldurmaya çalıştığı da bu boşluk olmuştu.

Dış görünüşün ve genel kanının tersine, devletimizi Filistin'in yalnızca bir bölümü üzerinde kurma kararını ekim savaşının ertesinde vermedik. Daha 1967 Temmuzunda —yani Arap bozgunundan en çok bir ay sonra— Faruk Kaddumi, hareketimizin benimsemesi gereken stratejiyi ve taktiği anlattığı bir rapor sundu El Fetih merkez komitesine. Daha o zaman, İsrail'in işgal ettiği Şeria'nın batı yakası ve Gazze bu ülke tarafından geri verilirse, bu topraklarda bir küçük Filistin devleti kurulmasını kabul etmemizi öneriyordu bu belgede. Kısa ya da orta vadede böyle bir hedefin, Filistin halkının ana yurdunun her parçası üzerindeki hakkına uygun düşmekle kalmadığını, aynı zamanda içinde bulunan durumun nesnel çözümüne de uygun düştüğünü savunuyordu. Yahudi devletine karşı sürdürülen

gerilla savaşının gelişmesi ve gücü ne denli olursa olsun, yakın gelecekte İsrail'in yenilgiye uğratılmayacağı açıktı. Bu koşullarda, stratejik hedefe, yani tüm Filistin üzerinde bir demokratik devlet kurulmasına götüren aşamalar öngörmemek hayal olurdu.

Gerçekçi ve sağduyulu olmakla birlikte, Kaddumi'nin raporu— özellikle bir küçük Filistin devletiyle ilgili bölümü— El Fetih'in yöneticisi kademelerinde büyük bir muhalefetle karşılandı. O sıralar, bu belgeyi hareketin alt kademe yöneticilerine sunmaya, daha da öte, bu konuda bir tartışma açmaya olanak veren yeterince yaygın halk desteğine sahip değildik. Bunun için de, Kaddumi'nun raporunu, daha iyi günleri bekleyerek arşive kaldırdık.

Stratejik hedef de —Filistin'in tümü üzerinde bir demokratik devlet kurma— herkesi bir araya toplamamıştı. Ama bir yıl süren toplantıların ve tartışmaların sonunda, daha fazla erteleyemeyeceğimiz için bu raporu açıklama kararını verdik. Bir yandan gazeteciler bizi savaşımızı amacı konusunda soru yağmuruna tutuyorlardı, hareketimizin özellikle 1967 savaşından sonra gösterdiği olağanüstü gelişmenin ardından sorulara yan çizerek karşılık vermek gülünç olurdu. Öte yandan, İsrailliler, "Filistin'i siyonist boyunduruğundan kurtarmak" niyetimizin aslında "Yahudileri denize dökmek" (oysa hiç birimiz, üstü kapalı ya da açık olarak, zaten saçma bulduğumuz böyle bir olasılıktan söz etmemiştik) isteğinden başka şey gizlemediğini savunarak suskunluğumuzu sömürüyorlardı.

Yönetim tarafından görüşümüzü açıklamakla görevlendirilince, 10 Ekim 1968 günü yaptığım bir basın toplantısında, stratejik hedefimizin tarihsel Filistin toprakları üzerinde demokratik bir devlet kurulmasını sağlamak, ve bu devletin sınırları içinde Araplarla Yahudilerin tam anlamıyla eşit yurttaşlar halinde uyumlu yaşamaları olduğunu söyledim. Korkunç acılar çekmiş bir ulus olarak Yahudilerle bir arada yaşamaya hiç bir itirazımız bulunmadığını —tam tersine—, ama bu acılardan sorumlu tutulamayacağımızdan faturasını ödemek niyetinde de olmadığımızı anlattım. Bizim için, onlara Filistin'in bölümünü bırakmak ve özünde Arapları kendi dışına iten, onları doğal haklarından yoksun bırakan bir siyonist rejimi kabul etmek söz konusu değildi.

Basın toplantımda hazır bulunan birtakım gazeteciler, İsraillilerin hangileriyle bir arada yaşamayı düşündüğümüzü bana sordular. İsrail devletinin sınırları içinde doğanlarla mı? Göçmenlerle mi? Yenilerle mi, yoksa eskilerle mi? Demokratik devletin nasıl bir içerliği bulunacağı konusundaki sorularla buna kaçamak karşılık verdim. Bunun da iki nedeni vardı: Bir yandan, ayrıntıya girip bir uzlaşmaya varmak için pazarlığa oturmadan önce, karşı tarafın tepkisini beklemek gerektiğini düşünüyorduk (oysa, o güne dek, ne İsrail ne de büyük ya da küçük herhangi bir devlet, örneğin, açık seçik ortaya koymamızı isteyerek tasarımıza herhangi bir ilgi göstermemişti; öbür yandan, tahmin ettiğimiz gibi, temkinli davranıp üstü kapalı ortaya attığım öneri, El Fetih saflarında olduğu kadar Arap ülkeleri yöneticileri arasında da kıyameti koparmıştı. Anayurdumuzu elimizden alan ve üzerine başkalarını yerleştiren bir ulusla, yarım yüzyıl süren kanlı savaşlardan sonra bir arada yaşama fikri, pek çok kişiye katlanılmaz gelecek kadar yeniydi. Biriken vuruntuları ve yoksunlukları soyutlamak için büyük yüreklilik, hatta gözüpeklik ve de uzun yıllar sonunda oluşmuş bir siyasal anlayış gerektiriyordu. Ama basın toplantımdan dört ay sonra, V. Filistin Kongresi (1-4 Şubat 1969) stratejik hedefimizi doğrulayan bir kararı kabul ettirerek geçmişin yükünün üstesinden geldik.

Yine de El Fetih yönetimi, Direniş hareketine kabul ettirmeyi tasarladığı aşama politikasını kaygıları arasından çıkarıp atmamıştı. Trajik Ürdün olayları (1970-71) militanların gözlerini gerçeklere açmalarını sağladı. Amman, Yeraş ve Aclun kıyımlarından sonra, özellikle son fedailerin de Ürdün'den atılmasının ardından Filistin devriminin kendine bir "yuva" ve İsrail'e karşı harekât yapabilmeyi kolaylaştıran bir üs sağlamak için hiçbir Arap ülkesine güvenemeyeceği açıkça ortaya çıkmıştı. Düşlediğimiz, din farkı gözetmeyen demokratik topluma doğru ilerleyebilmek için, Filistin'in bir karış toprağı üzerinde olsun kendi devletimizi kurmak zorundaydık. Kral Hüseyin, 15 Mart 1972 günü, Şeria'nın iki yakasında Ürdün ve Filistin gibi iki federe bölgeden oluşma bir "Birleşik Arap Devleti" kurmayı — İsrail'in Şeria'nın batı yakasından çekilmesi halinde— amaçlayan tasarısını açıkladıktan sonra, bu fikir hareketin "tabanında" daha çok ilgi gördü. Zorbanın komplosunu boşa çıkarmak için, hakkımız olanı istememiz gerekiyordu. El Fetih yönetimi de, 1973 sonunda, yani ekim savaşından kısa bir süre sonra, aşama

politikasını ve taktik hedefini açıklama kararı aldı.

Daha sonra "red cephesi"ni oluşturan fedai örgütleri —özellikle de Dr. Habache'ın Halk Cephesi— hemen bize karşı bir kara çalma kampanyasına giriştiler. Kimi bizi bozgunculukla suçladı, kimi de "teslimiyetçi" olduğumuzu öne sürdü. Gerek Şeria Nehrinin batısındaki topraklarla Gazze'de kurulacak küçük devlete, gerekse bağımsız demokratik devlet ekarşı bir tavır takındılar. Uzlaşma yanlıları hain olarak gösterildiğinden,bir tür entellektüel tedhiş uyguladılar. O sıra gençliğimde okuduğum kitapları, özellikle Lenin'i, Troçki'yle karşı karşıya getiren anlaşmazlığı anımsadım ve haklı olduğumuz yolundaki inancımı güçlendirdi bu.

El Fetih'in kuruluşunda kendimize seçtiğimiz kurala bağlı kalarak, küfüre küfürle karşılık vermekten kaçındık. Gerçekten de, Devrim'in başka ülkelerde kendi çocuklarını yediğini görmüştük. İdeolojik ve siyasal görüş ayrılıkları gerekçesiyle, hep devrimci sağlık adına, hesaplaşmalar çoğu kez kan göllerine yol açmıştı. Biz de, Filistin hareketinin bünyesinde rakiplerimize karşı hiçbir zaman silah kullanmamaya, sağlam kanıtlara dayalı açıklamalar yerine küfürden yararlanmamaya yemin etmiştik. Direniş hareketinin töreleri arasına demokratik diyalog" diye adlandırdığımız şeyi sokmayı da büyük ölçüde başardık ayrıca.

Filistin Ulusal Kongresini (Direniş'in Parlamentosu), açılmakta olan yeni diplomatik dönemde üstlenmek zorunda olduğumuz rolü tartışmak için ekim ayından kısa süre sonra toplamayı kararlaştırmak niyetindeydik. Ancak, tüm fedai örgütlerinin ortak bir program çevresinde birleşmelerini sağlamak için toplantıyı ertelemeyi yeğledik. Demokratik Cephe Başkanı Naif Havatme, El Fetih'le büyük ölçüde görüş birliği içinde olduğundan — Şeria'nın batı yakasındaki topraklarla Gazze'de bir küçük devlet kurulmasını ilk önerenlerdendi Havatme— Halk Cephesi Lideri Habache'la görüşmelere giriştik. Aramızdaki büyük görüş ayrılıklarına karşın, kendisiyle iyi ilişkiler içinde olduğumuzdan olumlu sonuç alacağımıza güveniyordu. Fedailerin Ürdün'de öldürülmesini izleyen tehlikeli "geri çekilme" döneminde, çeşitli alanlarda ve özellikle işgal altındaki topraklarla Lübnan'da, onun örgütüyle bizimki arasında yakın bir işbirliği kurulmuştu.

İyi tanıdığım Habache ilginç bir kişidir. Halk arasında, özellikle kalabalıklara söylev verirken,doğmacıdır, uzlaşmasızdır

ve akıl almaz bir şiddettedir. Ateşli bir konuşmacı olduğundan, dinleyicilerini büyüler. Özel yaşamındaysa, bambaşka bir adamdır. Sakin ve soğukkanlıdır, karşısındakileri alçakgönüllülükten yoksun olmayan bir dikkatle dinler, .akla yakın görüşler öne sürer. Onunla sık sık görüşmüşümdür, ama hiçbir zaman büyük bir titizlikle gizliliğini koruduğu evinde değil. Ekim savaşının ertesinde bir enfarktüs geçireli beri de, zaten pek seyrek görülmektedir. Çok namuslu bir insandır, siyasal görüşlerini inançla, ama bazı Halk Cephesi siyaşal büro üyesi arkadaşlarının gösterdikleri bağnazlıktan yoksun bir biçimde savunur.

Yaser Arafat, Ebu Salih ve benimle Habache arasında, 1974 başında yapılan görüşme çok yüreklendirici oldu. Önerilerimizi anlayışla karşıladı, işgal altındaki topraklarda yaşayan önemli kişilerin İsrali-Arap anlaşmazlığına siyasal bir çözüm bulmak amacıyla yapılan gizli görüşmelere ortak edilmelerini bile önerdi. Bizim rolümüz onlara yön vermek ve el altından desteklemek olacaktı.

İçtenliğinden ya da manevra yapma özgürlüğünden kuşkulanmamız için hiçbir neden yoktu. Halk Cephesi, Naif Havatme'nin Demokratik Cephesi gibi — El Fetih dışındaki tüm öteki örgütlerin tersine— herhangi bir Arap ülkesinin koruyuculuğunu her zaman reddetmiş bir harekettir. Tatkik anlaşmalar yapar ya da bu anlaşmaları bozar, ama o anki koruyucularından sağladığı siyasal ve parasal yardıma karşın özerkliğini korur. Bir zamanlar Habache'in ve Havatme'nin "küçük burjuva" diye adlandırılan rejimlerle işbirliğimizi başımıza kaktıkları olmuştur, ama deneyler onları , bizimkine benzeyen ve kendilerini desteklemeye hazır devletlerle işbirliği yapma temeline dayanan, pragmatik bir tutum benimsemeye itmiştir. Uygulamada, Irak, Libya, Demokratik Yemen Cumhuriyeti (Güney Yemen) ve bir ölçüde Cezayir gibi ilerici devletlerin etkin dostluğundan yararlanmaktadırlar.

Öteki fedai örgütlerinin yöneticileriyle, yine hep 1974 yılının ilk aylarında yaptığımız konuşmalar —özellikle de Suriye yanlısı Saika ve Irak çizgisindeki Arap Kurtuluş Cephesi'yle— aynı biçimde başarıyla sonuçlandı. Pazarlıklarımız, Direniş hareketini oluşturan tüm örgütler tarafından benimsenen ve aynı yılın haziran ayında Kahire'de toplanan Filistin Ulusal Kongresince onaylanan on maddelik bir program hazırlanması sonucuna vardı. Umulmadık bir başarı kazanılmıştı: Tüm fedai örgütlerinin

temsilcileri, bir ağızdan, "Filistin topraklarının kurtarılacak herhangi bir bölümü" üzerinde bağımsız bir devlet kurmak istediklerini açıkladılar. Yine de "FKÖ'nün stratejik hedefinin tüm Filistin anayurdu üzerinde demokratik bir devlet kurmak" olarak kaldığını ekliyorlardı.

Bu güzelim oy ve ağız birliği, ne yazık ki pek kısa sürdü. Kongrenin toplantı dönemi sona erer ermez, çeşitli örgütlerin içinde çatışmalar ve olur olmaz vaadler başgösterdi, en köktenci kişiler arkadaşlarını, "tasfiyeci" bir metne kefil olmakla suçladılar. Tabii, bu tür tartışmalarda kural olduğu gibi, ılımlıları bastıran aşırılar oldu. El Fetih, Demokratik Cephe ve Saika dışında bu üç örgütün yöneticileri uyum içindedir — tüm öbür kuruluşlar tutumlarını yüzde yüz değiştirdiler ve "küçük Filistin devleti"ne karşı bir kampanya başlattılar. Politikamıza düşman afişler belirdi Beyrut sokaklarında. Anımsıyorum, bunlardan biri on kurşunla delinmiş bir Filistin haritasını gösteriyordu. Bu kurşun benimsenen ortak programdaki on maddeyi simgelemekteydi...Kısa süre sonra , aşırı örgütler gelecek yıllarda Direniş hareketini tehlikeli bir biçimde bölecek olan "red cephesi"ni kurdular.

Bu durumda karşı tarafın propagandasını dengelemek için sokağa inmemiz gerekiyordu. Bu işin de çok güç olduğu ortaya çıktı. Bir gün Tel Zaatar göçmen kampına gittiğimde —bu göçmen kampında yaşayanlar, iki yıl sonra Lübnan iç savaşı sırasında Hıristiyan milisler tarafından öldürülecekti—, bu çok yoksul insanların yaşadığı yerin "küçük Filistin devleti"ne düşman sloganlarla kaplanmış olduğunu gördüm ve çok şaşırdım! Benim için düzenlenen mitingde, hazır bulunanların en azından büyük bir bölümünün rakiplerimizin uzlaşmaz siyasetine kazanıldıkları açıktı. Dinleyicilerimi savaşçılıklarından ötürü kutlayarak söze başladım ve baş eğmez, ama garip bir ulus olduğumuzu ekledim. "Yirmi beş yıldır sürgünde yaşıyorsunuz," dedim özetle," yirmi beş yl süren bir yoksunluk, küçük düşme ve sıkıntı bu. Siz yine, geçici de olsa her türlü uzlaşma yolunu reddetmekte direniyorsunuz! Anayurdunuzun kurtarılmış bir bölgesine yerleşmektense,yabancı bir toprak üzerinde ve tellerle çevrili bir yerde yaşamayı yeğlemeniz olağanüstü değil de nedir?"

Gerçekte, uzlaşmasız dinleyicilerim dar bir bölgecilik yapıyorlardı. Filistin'in 1948 yılında İsrail devletinin üzerinde

kurulduğu topraklarında doğmuşlardı ve Şerla'nın batı yakasına kendilerini yabancı bulmaktaydılar! Önerdiğimiz "küçük Filistin devleti" bu yüzden onları ilgilendirmiyordu! "Red cephesi" burada "en fazlasını isteyen tezlerine", ya hep ya hiç politikasına çok uygun, verimli bir alan bulmuştu. "Doğal" müttefikleri, garip bir biçimde halkın başka tabakalarına, özellikle savaş alanlarından çok uzaklara yerleşmiş, anayurt dışındaki zengin ve rahat bir yaşam süren Filistinlilere kadar uzanıyordu. Hiçbir fiziksel tehlikeyi göze almayan, ideal toplumsal koşullarda yaşayan, hiçbir şeyin eksikliğini duymayan bu kişiler, sonsuza dek sürecek bir sürgünden hiç korkmaksızın uzlaşmazlık gibi bir lüksü benimseyebilirlerdi! Salonlarda, gerçekten kopuk ve tümü acınası bir olumsuzluğa varan bilgiç çözümlerle zevklenen aydınlar için de durum aynıydı.

Bense, Filistinli aşırıların olumsuz tutumunun, bizi yok etmeden önce her türlü çözüm süreci dışında bırakmaya çalışan İsraillilerinkiyle birleştiğini bıkıp usanmadan söylemekteydim. Düşmanlarımız, diye yineledim durmadan, işgal altında tuttukları Filistin'den bir karış toprak bile vermek niyetlisi değiller. Çoşkulu tartışmalarımızın konusu olan "küçük Filistin devleti"ni rahatlıkla elde edebileceğimiz sanılıyorsa düş görülüyor. Arkadaşlarımızdan birçoğunun tersine, 1974 yılında —bunu o dönemde de söylemiş ve yinelemiştim—, güç dengesi dikkati çekecek biçimde bizden yana değişmediği sürece pazarlıkla bir sonuca varmamızın söz konusu olmadığına inanmaktaydım.

İki yıl kadar sonra, 1976 İlkbaharında Lübnan'da iç savaş olanca şiddetiyle sürer ve Suriye ordusu Filistinlilere karşı saldırısını başlatmaya hazırlanırken, Georges Habache, babamın ölümü dolayısıyla bana başsağlığı dilemek üzere Beyrut'ta ziyaretime geldi. Görüş ayrılıklarımıza değinmekten kaçındı ve giderken, içinde bulunduğu durumu açıklayan bir soru sordu, "Hâlâ bir umut var mı?" dedi, bakışı derin bir hüzünle dolu olarak...

1974'de bize karşı çıkan yalnızca "red cephesi"ne bağlı örgütler değildi. İsrail dışında, bizi politika sahnesinden dışarı atmak için gizli diplomasinin gölgesinde entrika çeviren Kissinger'e de karşı koymak zorundaydık. Sedat gibi Hüseyin'i de, Şeria'nın batı yakasındaki toprakları Ürdün'e vereceği vaadiyle dilediği gibi oynatmaktaydı. Kissinger bu nedenle

Hüseyin, ilk kez FKÖ'nü Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak kabul eden Cezayir'deki Arap "doruğunun" (26—28 Kasım 1973) kararını onaylamayan tek devlet başkanı oldu. Bu çekimserlik yüzünden, karar gizli tutuldu. Üç gün sonra, 1 Aralık'ta, kral İsrail'in tüm işgal ettiği topraklardan çekilmesini sağlamanın Ürdün'e düştüğünü açıklıyordu. Ancak bundan sonra yapılacak bir referandum, Filistin halkına geleceği konusunda karar verme olanağı sağlayacaktı. Başka bir deyimle, bizi Cenevre konferansında temsil etme hakkını istiyordu Hüseyin.

Öbür Arap devlet başkanları susuyorlardı. Belliydi ki, içlerinden bazıları Cezayir "doruğunda" bizden yana oy kullandıklarına pişmandılar. Sedat birkaç ay sonra Hüseyin'in İskenderiye'ye yaptığı bir ziyaret (18 Temmuz) sırasında maskesini düşürecekti. Hüseyin'e Ürdün'de yerleşmiş Filistinliler (bir milyondan fazla) adına konuşma hakkı veren ortak bir bildiriye imzasını attı. Aynı anda da, Mısır basını Direniş Hareketine ve yöneticilerine saldırıyordu, hatta bazıları bu yöneticileri "kaçakçı" diye tanımlayacak kadar ileri gitti. Arap devlet başkanları arasında, bir tek kendisiyle uzun uzun konuşmuş olduğum Bumedyen, Cezayir'deki bir öğrenci kongresi dolayısıyla, FKÖ'ne karşı düzenlenen komployu kınayan ateşli bir konuşma yaptı.

Tehlike belirginleşiyordu ki gelecekte 26 Ekim günü Rabat'ta yeni bir Arap "doruğunun" toplanacağı bildirildi. Gündemde, tabii ki Filistin halkının temsil edilmesi sorunu vardı. Genç bir militan grubu hemen —El Fetih'in haberi olmaksızın— eyleme geçmeye karar verdi. 1973 Kasımında yaptıkları bir önceki toplantılarında, Arap ülkeleri başkanlarınca Filistin konusunda benimsenen tutumun Hüseyin tarafından değişmesi sağlanırsa, Ürdün kralını öldüreceklerdi. Ne pahasına olursa olsun, FKÖ "Filistin halkının tek yasal temsilcisi" olarak kalmalıydı.

Ürdün kralının çoktan hak edilmiş bir cezadan bu kez kaçmaması için tüm olanaklar seferber edilmişti. Bir çok cinayet tasarısı yapılmış ve çeşitli komando grupları bu işle görevlendirilmişti. Kralın ineceği havaalanında, geçeceği yol üzerinde, toplantının yapılacağı salonun eşiğinde ve başka yerlerde mevzileneceklerdi. Fas vizesi gerektirmeyen pasaportlarla, genç gerillalar, teker teker ve değişik tarihlerde Fas'a geldiler ve kendilerini Rabat'ta toplayacak işareti beklemek üzere çeşitli kentlere yayıldılar. Münih'te İsrail'li sporculara karşı

düzenlenen harekâtta olduğu gibi, silâhları onlara ancak suikasttan birkaç saat önce ulaştırılacaktı.

Düzen kurulmuştu ki, "doruğun" başlamasına aşağı yukarı bir ay kala, komandolardan ikisi Kazablanka'daki bir otelde, içlerinden birini tanıyan ve Filistin Direniş Hareketinin en ateşli yandaşlarından diye bilinen, üstelik de şiddet hareketleri yanlısı Libyalı bir iş adamıyla rastlantı sonucu karşılaştı. Gerçekte adam, değişik ülkelerin ve bu arada Fas'ın haberalma örgütleri hesabına çalışıyordu... Birkaç saat sonra iki militan polis tarafından kollandıklarını gösteren garip belirtiler sezdiler. Hemen ülkeden ayrılmaya karar verdiler, ama tutuklanıp götürülerek sorguya çekildiler ve kendilerine işkence edildi. Bu arada güvenlik görevlileri, gelebilecek ziyaretçileri "avlamak" ve telefona cevap vermek üzere otel odasına yerleştiler. Silâhların teslimiyle görevli üçüncü bir militan Tanca'dan aramakta gecikmedi ve sefer sayısını vererek o akşam uçakla geleceğini bildirdi. Otelinden telefon etme tedbirsizliğini gösterdiği için, polis kolayca takma adını öğrenebildi ve Kazablanka havaalanına iner inmez onu tutukladı.

Agadir'deki bir telefon kulübesinden dördüncü komando da, uçakla geldiğini haber verdiğinde iş daha güçleşti. Onu tanıma konusunda hiç bir olanağı bulunmayan polis, uçaktaki tüm yolucları göz alıtna aldı ve kırk sekiz saat süreyle sıkı sıkı sorguya çekti. Elindeki Pakistan pasaportu bulunan adam, "ana" dilinin tek kelimesini bile bilmediği soruşturmacılar tarafından keşfedilince yakayı ele verdi sonunda... Özetle Fas güvenlik örgütü çeşitlı kurnazlıklara başvurarak ülkeye gizlice giren ekipten on dört fedaiyi yakalamayı başardı.

Kral II. Hasan'ın gizli servislerinden aldığı rapor, özellikle kaygı vericiydi. Bu rapordan, tabii yanlış olarak, komplonun yalnızca, Hüseyin'i değil, aynı zamanda kendisini, Suudi Arabistan Kralı Faysal'ı Sedat'ı, Sudan Devlet Başkanı General Nimeyri'yi öldürmeyi amaçladığını öğrendi. İşin en önemli yanı, deniyordu raporda, hiç bir silâh ele geçirilemediğinden, yakalanamayan suç ortaklarının suikast girişiminde bulunma olasılığı sürmektedir.

II. Hasan tüm güvenlik güçlerini alarma geçirdi, suikastı ilgili Arap ülkeleri devlet başkanlarına bildirdi ve açıklama istemek üzere acele Yaser Arafat'ı çağırdı. Ekim ortasında yapılan görüşme sırasında, Fas Kralı, kendi gizli servislerinin raporuna

dayanarak beni ortaya çıkarılan komplonun elebaşısı olmakla suçaldı. Arafat buna karşı çıktı ve beni savundu, El Fetih yönetiminin, kendisi dahil bu olay hakkında bir şey bilmediğine güvence verdi. Kral ona yakalanan on dört fedainin fotoğraflarını gösterdi; FKÖ Başkanı içlerinden ancak ikisini tanıyabildi.

Bu arada boşa giden harekâtın sorumluları durumu kurtarmaya çalışıyorlardı. Hapisteki gerillalara verilmesi gereken silâhlar, Avrupa'dan geçip Cebelütarık'a giden bir kamyonda iyice gizlenmişti ve kısa süre sonra Tanca'da yerlerine teslim edilecekti. Ancak silâhların Fas polisinin eline düşme olasılığı büyüktü ve o zaman arkadaşlarımızı suçlayacak kanıtlar Faslıların eline geçmiş olacaktı. Kamyonun gideceği yere varmasını ne pahasına olursa olsun engellemek gerekiyordu. Komandolardan ele geçmeyen biri Madrid'e uçtu ve İspanyol gizli servislerine ad vermeden telefon ederek, yükünü ve izlemesi gereken yolu ayrıntılarıyla anlattı. İspanyol polisi böylece kamyonu durdurarak şoförünü ve yanındaki militanı yakalamayı başardı. Ancak İspanyol yetkilileri, fedailerle Fas'ı karşı karşıya getiren bir işe bulaşmak istediklerinden, kamyona ve içindeki silâhlara el koyup yakaladıkları iki kişiyi sınır dışına çıkarıp, olayı hemen örtbas ettiler.

"Doruktan" birkaç gün önce Rabat'ta toplanan Arap ülkeleri dışişleri bakanları kurulunun toplantısı bir korku havası içinde geçti. Fas başkentinde en ürkütücü söylentiler dolaşıyordu. Bu söylentilere bakılırsa, yüz kadar tedhişci bir dizi suikast, hatta bir kıyım hazırlığı içindeydiler, Kıyamet gününün geldiğini haber verirken de şu ya da bu haberalma servisinin —Birleşik Amerika , Fransa, Batı Almanya ya da Ürdün— raporu kaynak gösteriliyordu. Kurul toplantısına katılan FKÖ delegasyonu üyeleri, artan kaygının Arap bakanlarının tutumunu günden güne nasıl etkilediğini gördüler: Kral Hüseyin'den yana olmakla bilinenler bile sonunda FKÖ'nün en büyük savunucuları haline geldiler.

Bilindiği gibi, Rabat "doruğu" bize parlak bir zafer kazandırdı. Kral Hüseyin de dahil, tüm Arap devlet başkanları, hiç değilse ikisini anımsatmakta yarar bulunan bizden yana bir dizi karar aldılar. Karara imza koyan devlet başkanları, *"Filistin halkının ana yurduna dönme hakkına sahip olduğunu"* yineliyorlardı. *"Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak, FKÖ'ye kurtarılan her Filistin toprağında bir ulusal bağımsız*

iktidar kurma" hakkı da tanınıyordu. *"Arap ülkeleri, kurulduğunda, bu iktidarı her alanda ve her düzeyde desteklemek zorunda"*ydı.

"Doruğun" son bilidirisinin açıklanması, haklı olarak amaçlarına ulaştıklarına inanan on dört fedai arasında bir sevinç patlamasına yol açtı. Onlar kan dökme peşinde değillerdi. Önemli olan Arap ülkelerinin, Filistin ulusunun yasal hakları ve FKÖ'nün bu ulusu temsil etmesi konusunda açık ve seçik bir görüş belirtmelerini sağlamaktı. Onların sevincini paylaşıyordum, ama onları bekleyen son karşısında hoşnutluğum sınırlıydı. Korkunç tutukluluk koşullarına, hatta insanlık dışı işkencelere katlanmak zorunda olmaları bir yana, Direniş Hareketinin resmî ağızlarının kendilerine yönelttikleri kınamaları da sineye çekmek mek zorundaydılar. Yaşamlarının sonuna dek zindanlarda kalma tehlikesiyle karşı karşıyaydılar. Fas gizli servislerinin kesin kaynağı olduğu bir basın kampanyası, onları birer haydut olarak tanıtıyordu. Oysa, bir tek damla kan akıtmadan Filistin dâvasına paha biçilmez bir hizmette bulunmuşlardı. Öfke doluydum, onların savunmasını açıkça üstlenmek için sabırsızlıktan yanıp tutuşmaktaydım. Ancak, içim kan ağlayarak, susmam gerekliydi.

Siyasal koşullar, Direniş Hareketinin yüksek düzeydeki çıkarı, vicdanımın emrettiği gibi davranmamı engelliyordu. Rabat "doruğu' öncesinde ya da toplantı sırasında eylemlerini haklı bulduğumuzu söylemek FKÖ ile Arap ülkeleri arasında büyük bir krize yol açar ve bu ülkeleri bize karşı düşmanca bir tutum benimsemeye iterdi. Böylece de, çok istediğimiz Arap ülkeleri tarafından tanınmamızla ilgili kararı baltalamış olurdum, Arap devlet başkanlarının toplantısı bitince, FKÖ'nün en büyük uluslararası örgüt tarafından tanınması için Birleşmiş Milletler'de çaba gösteren dostlarımızın bu uğraşlarına gölge düşürmemek amacıyla yine susmam rica edildi. Bu hedef geleceğimiz için çok önemliydi.

Susmakta haklı çıktım, çünkü Rabat "doruğundan" iki hafta sonra, Yaser Arafat, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda coşkunlukla karşılandı. 13 Kasım 1974 günü, yüz kırk kadar devlet temsilcisinin onu ayakta alkışlamaları, Filistin ulusunun tarihinin en duygulandırıcı anlarından biri oldu. Yeryüzü ulusları yarım yüzyılı aşkın bir süredir verilen savaşlara ve katlanılan özverilere saygı duruşunda bulunuyordu. O gün, artık dünya kamuoyunun gözünde yalnız bir göçmen ve baldırıçıplak ulus

değil, kuşkusuz hakkı yenmiş, hiçe sayılmış, küçük düşmüş, ama hep onurlu ve savaşını sürdürmeye hazır bir ulusal topluluk haline geldiğimizi hissediyorduk.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Yaser Arafat'ın konuşmasından sonra, tarihinde benzeri bulunmayan iki karar verdi. FKÖ'nü, Filistin ulusunun tek temsilcisi olarak tanımakla kalmadı, özellikle de örgütümüze, bundan böyle temsilcilerinin katılmaya çağırıldığı oturumlarda ve çalışmalarda gözlemci statüsü tanıdı. Böylece, uluslararası örgüte katılması kabul edilen, örneğin, İsviçre, iki Kore, Vatikan vb. gibi ülkelerle eşit durumdan yararlanma hakkı tanınan ilk ulusal kurtuluş hareketi olmak gibi önemli bir ayrıcalık elde ediyorduk. Bu arada, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, "Filistin halkının egemenlik ve ulusal bağımsızlık hakkını" tanıyordu.

İstediğimizden fazlasını elde etmiştik. Uluslararası sahnede, tüm hedeflerimize ulaşmıştık. Yasa dışı kişiler, "tedhişçi çeteleri", "katiller" değildik artık. Ancak o zaman Fas'ta haksız olarak tutuklu bulunan on dört fedaiyi savunmak için sesimi yükselttim.

19 Kasım günü Beyrut'taki Arap Üniversitesinde düzenlenen bir mitingi fırsat bilip, yalnız on dört fedainin savunmasını üstlenerek değil, girişimleriyle dayanışma halinde olduğunu söyleyerek herkesi şaşırttım. Ulusumuzun kısa süre önce kazandığı zaferleri —özellikle de Rabat "doruğundaki" ve Birleşmiş Milletler'deki— andıktan sonra, bu zaferlerin militanlarımızın savaşından ve özverilerinden ayrılamayacağını açıkladım. "Rabat'taki on dört tutuklu görevlerini yapmışlardır." diye ekledim. "Kötü niyetli bir propagandanın öne sürdüklerinin tersine, tüm Arap ülkelerinin devlet başkanlarını değil, içlerinden yalnızca birini, ulusumuzun celladını Hüseyin'i hedef almışlardır. Ve onu öldürmek istedilerse, "diye bağırdım," eylemlerini desteklemenin tüm sorumluluğunu ve onurunu üstleniyorum!" Bu noktada El Fetih yönetim organlarının, 1970—71 yıllarındaki fedai kıyımlarından sonra, Hüseyin'i ve rejimini ortadan kaldırma kararı verdiklerini anımsattım.

Daha sonra on dört tutuklunun geleceğine dönerek, onların kurtuluşunu sağlamaktaki kararlılığımı açıkladım. Fas polisinin onlara yaptığı işkenceleri kınadım ve II. Hasan'ın çağrılarıma kulak tıkaması durumunda— daha önce kendisine Tunus'lu bir yönetici aracılığıyla sözlü bir mesaj yollamıştım— onu

arkadaşlarımızı bırakmaya zorlayacak yollara sahip olduğumuzu da ima ettim.

II.Hasan'a karşı çok sert bir eleştiriye girişmiştim ki, çalışma arkadaşlarımdan biri sözümü kesip bana bir mesaj uzattı. Kısa notu okuyunca gözlerim yuvalarından uğradı. On dört arkaşımızın salıverildiğini ve Mısır'a teslim edildiğini, bu kez de Kahire'deki Kale cezaevine konduklarını öğrenmiştim mesajdan. Konuşmamı bıraktığım yerden sürdürdüm, çok tedirgindim, içeriğini ve havasını nasıl değiştireceğimi hiç bilemiyordum. Kekeleyerek, II.Hasan'a yüklenmekte biraz aceleci davrandığımı, kendisinin gerçekte Filistin Direnişinin çıkarlarına duyarlı olduğunu söyledim. Aldığım haberi açıkladım ve hemen Fas'ın hoşgörüsünden yararlanmış insanları cezaevine atan Mısır'ın davranışını eleştirmeye geçtim. "Sedat ne hakla kendini adaleti yerine getirmekle görevli görüyor?" diye bağırdım.

Hasan'dan Sedat'a yeni geçmiştim ki, bana aşağı yukarı şöyle yazılmış, bir not getiren ikinci bir dinleyici tarafından sözüm kesildi: *"Sedat sizi hemen kendisiyle görüşmeye çağırıyor. Onu dinlemeden eleştirmemenizi çok rica ederim."* Notu en sevgili dostlarım arasında bulunan Mısır'ın Beyrut büyükelçiliğinin bir görevlisi yazmıştı. Eski bir haberalma subayıydı. 1970 yılında, Ürdün'de, Hüseyin'in ordusuyla savaştığımız sıra bize büyük hizmetleri dokunmuştu. Onun bu ivedi isteğine boyun eğmekten başka şey yapamazdım.

Daha da şaşkın bir biçimde, söylevimi sürdürdüm. Başladım kekelemeye. Farkettirmeden yan çizmemi, kendi kendimle çelişkiye düşmeden Sedat'ı da idare etmemi sağlayacak sözcükleri arıyordum bu arada. Sonunda, şaşkın dinleyicilerime, Mısırlı dostlarımızın bana iç rahatlatıcı haberler ulaştırdıklarını söyleyebildim. "Sıradan bir önlem" olarak gözaltına alınan on dört fedaiye iyi davranılıyordu. Sözlerimi kısa kesip, belli belirsiz iyimser bir havada noktaladım.

Ertesi gün uçakla Kahire'ye hareket ettim. Ekim savaşının öncesindeki gibi, Sedat'ın bir temsilcisi beni hemen başkanlık sarayına götürmek üzere havaalanında bekliyordu. Mısır Devlet Başkanı, gülümseyerek beni kucaklayıp şöyle dedi: *"Demek beni öldürmeye çalışıyordunuz?"* Bu suçlamayı öyle saçma buldum ki karşı çıkmaya bile çalışmadım. Sedat, Fas "doruğundan" önce aldığı raporlara, soruşturmanın ürkütücü sonuçlarını kendisine ileten Fas büyükelçisinin ziyaretine geçti sonra. "ancak," diye

ekledi başkan sevimli bir biçimde, "bütün bu haberlere pek inanmadım. "Kahire'ye yerleşmiş bulunan ailem, Sedat'ın kendi evinin yakınında oturmuyor muydu? İki eski dost değil miydik? Üstelik, hemen Fas'a gönderilen Mısır haberalma servislerine bağlı subaylar, harekâtın bir tek Hüseyin'i hedef aldığı inancıyla dönmüşlerdi. Tutuklanan ve Mısır'da oturdukları için dördü hemen tanınan fedailerle görüşmüşlerdi.

Kısacası, Sedat geçmişle ilgili gereksiz açıklamalar yapmaktan kaçındı. Bana duyduğu güvenden ötürü teşekkür ettim ve hemen ardından kabaca Filistinli yurtseverlerin zindancılığını yapmanın kendisine yakışmadığını ekledim. Militanlarımız Kale'de bir saat fazla tutulursa büyük bir düş kırıklığına uğrayacaktım. Sedat telefona yöneldi, o sıra İçişleri Bakanı olan Mahmut Salim'i aradı ve gözaltına alınan on dört kişiyi hemen salıvermesini söyledi. İçim rahat olarak, karıma ve çocuklarıma kavuşmak üzere başkan'ın yanından ayrıldım...

Kırk sekiz saat sonra, 22 Kasıım günü, hemen gelip kendisini görmemi isteyen Dışişleri Bakanı İsmail Fehmi'den bir telefon aldım. Sesi boğuk çıkıyordu. Çok ivedi ve önemli, dedi esrarlı bir biçimde. Onu odasında, Başbakan, İçişleri Bakanı ve birkaç çalışma arkadaşıyla birlikte buldum. Bir savaş divanının karşısına çıkmıştım sanki. Suratlar donuk, hava gergindi. İsmail Fehmi bana kısaca durumu anlattı: İngiliz BEA hava şirketine ait bir Boeing uçağı, Mısır'da tutuklu bulunan on beş fedainin bırakılmasını isteyen bir grup Filistinli tarafından, önceki gün Dubai'ye inmeye zorlanmış, o gün de Tunus'a kaçırılmıştı. Bu on beş gerilladan beşi 5 Nisan 1973 günü Roma havaalanında bir baskın yapmıştı, sekizi 1973 Martında Suudi Arabistan büyük elçiliğine karşı girişilen harekâtın sorumlusuydu, son ikisi de Hollanda'da başarısız bir suikast girişiminin ardından tutuklanmıştı. Tunus havaalanında bir dram yaratılmasını istemeyen Başkan Burgiba, hava korsanlarının isteğinin yerine getirilmesinde diretiyordu. *"Ama biz şantaja boyun eğemeyiz,"* dedi İsmail Fehmi. Ardından da sordu: *"Bize yardım edebilir misiniz? Karşılıksız olarak rehinelerin salıverilmesini sağlar mısınız?"* Bu istek, itiraf etmeliyim ki, bana alışılmamış ve gerçekleşmesi pek güç geldi. Ama komandoların, FKO'nün isteğiyle cezaevine konmuş fedailerin salıverilmesini istemelerini de kabul edilmez buldum. Bir çeşit açık arttırmaya girişiyor, bir bakıma bize meydan okuyorlardı. Bu meydan okumaya karşılık vermek

zorundaydık.

Kişisel olarak bu işe girmekte kararsızken, Sedat beni telefonla aradı ve hemen Tunus'a gitmemi istedi. Emrime bir özel uçak vermeyi de önerdi. Bunu kabul ettim ve bir saat sonra bazı çalışma arkadaşlarımla birlikte harekete hazır olacağımı bildirdim. Tunus havaalanına varınca, hemen kontrol kulesine koştum. Orada üç gün ve iki gece rehinelerin bırakılması için pazarlık etmem gerekecekti. Şimdiye kadar yaptığım en garip ve en güç işlerden biri oldu bu.

Tunus İçişleri Bakanı Tahir Belhoca—kendisiyle ilk kez karşılaşıyordum ve daha sonra en iyi dostlarımdan biri olacaktı—beni kontrol kulesi'nde karşıladı ve hava korsanlarıyla yaptığı ilk görüşmeleri banttan dinletti. İngiliz uçağında bulunan hava korsanları, tüm rehineleri öldüreceklerini söyleyerek gözdağı veriyorlardı. Kendileriyle konuşmak üzere Kahire'den geldiğimi öğrenince, beni ve Yaser Arafat'ı, öteki FKÖ yöneticilerini ve "ihanet"le suçladıkları Arap ülkeleri devlet başkanlarını küfür yağmuruna tuttular.

Harekâtın sorumluları "Şehit Ahmet Abdülgafur" grubundandılar. 1974 yılında anlaşılmayan nedenlerle Beyrut'ta öldürülen Abdülgafur, El Fetih'in bir militanıyken 1972 yılında "Red Cephesi"ne geçmişti. Politikada aşırı ve amansız bir şiddet yanlısıydı. Çevresinde bir takım hayranlar toplamış, Irak'a sığınmış ve kendisi gibi eski bir El Fetih militanı olan Ebu Nidal'ın desteğini sağlamıştı. Öldürülmeden, önce de, Roma ve Atina'dakiler başta olmak üzere birkaç kanlı baskın düzenlemişti. Kararlı, üstüne üstlük de benimle konuşmayı inatla reddeden düşmanlar karşısındaydım.

Kontrol kulesinin vericisini kullanarak, beni dinlemelerini dileyip onlara hitap ettim. El Fetih'den ayrılıncaya dek Ahmet Abdülgafur'la sürdürdüğüm iyi ilişkileri anımsattım; Tunus yöneticileriyle birlikte kuvvete baş vurmama kararı aldığımıza, tek kaygımızın Direniş Hareketinin önüne leke sürmeyip isteklerini kısmen yerine getirerek rehineleri kurtarmak olduğuna güvence verdim. El Fetih'in yetki alanına giren, Hartum harekâtının sorumlusu sekiz fedaiyi kendilerine vermemizin söz konusu olmadığını, buna karşılık istedikleri öteki yedi fedainin bırakılmasını sağlamak için elimden geleni yapacağımı söyledim. Ardından da, aynı gün Hartum komandolarının bir sözcüsü tarafından Kahire'de düzenlenen basın toplantısını banttan

dinlettim. Sözcü, arkadaşlarıyla kendisinin Tunus'taki uçakta bulunan rehinelerle değiştirilmek istemediklerini söylüyordu.
"Düşünün, aklınızı başınıza alın ve bana olumlu bir karşılık verin!"
yerimi aldı ve pazarlığın başlamasını önerdi. Bir ses karşılık verdi ona: *"Ebu İyad'a güvenimiz yok. Kurnaz bir adam olduğunu biliyoruz."* Tunus İçişleri Bakanı, bize güvenebileceklerini söyleyerek üsteledi. Hava korsanları düşünmek için yarım saatlik bir süre istediler. Bekleme, bir ölüm sessizliği içinde bütün gece sürdü. Umutsuzluğa kapılıyorduk ki, ertesi sabah, komandoların şefi olan Mervan adlı birinin sesi duyuldu. "Kardeş Ebu İyad" la konuşmak istiyorduk... Rahatlayarak iç çektim. Savaşın yarısı kazanıldı, diye düşündüm, ilk kez kardeş diyerek beni istediklerine göre...

Zaman kaybetmeden, Mısır ve Hollanda hükumetleriyle bağlantı kurdum ve tutuklu bulunan, rehinelerle değiştirmeyi düşündüğüm yedi fedaiyi o gün göndermelerini istedim. Lahey'den gelen uçak daha önce alana indi, ama Hollanda konsolosu BEA uçağındaki tüm rehineler salıverilmeden iki Filistinlinin uçaktan çıkarılmayacağını bana bildirdi. Tam tersinin yapılmasını isteyen hava korsanları, aslında kendilerine bir tuzak kurulduğunu sandılar. Sinirlendiler ve rehineleri teker teker öldürmeye başlama gözdağını savurdular. Onlara sabırlı olmalarını söyledim ve öteki beş fedai Kahire'den gelinceye kadar usanç verici pazarlıklara giriştim.

Kabul edilme olasılığı bulunan bir uzlaşma formülü önerecek durumdaydım artık: Mısır'dan gelen beş komando "Abdülgafur" grubuna verilecek, onlar da tüm yolcuları bırakacaklardı. Sonra Hollanda polisinin denetimi altında bulunan iki komando uçaklarından BEA uçağına bineceklerdi. Yedisi de İngiliz uyruklu olan uçak mürettebatı, hava korsanlarını ve arkadaşlarını diledikleri ülkeye götürdükten sonra özgür kalacaklardı.

Kahire'deki beş fedai kaçırılan uçağa bindirilmeden önce, suç ortaklıklarını sağladım. Beni iyi tanıyorlar, sürdürdüğüm savaşa saygı duyuyorlardı, üstelik de tutuklandıkları sıra kendilerinden yana konuştuğum için bana borçluydular. Hava korsanlarına, görüşlerini benimsetmek için hiç bir şansları bulunmadığını kanıtlayarak, önerimi kabul ettirmek için ellerinden geleni yapacaklarına söz verdirdim. Benim gibi, radyoda, tüm Arap ülkelerinin — Libya, Irak ve "Red Cephesi"ne yakınlık duyduğu

halde Güney Yemen dahil— girişimlerini kesin bir dille kınadığını duymuş olacaklarından, uluslararası plânda yapayalnızdılar. Öte yandan, giriştikleri şantajın başarıya ulaşma olasılığı pek az, hatta hiç gibiydi. Çünkü rehinelerin büyük çoğunluğu ne Avrupalıydı, ne Amerikalı, Kim aldırırdı Pakistanlılara, Hintlilere ve öbür Asyalılara? Çok acı bir saptama bu, ama Batılılar ancak kendi ülkelerinin insanlarının canlarıyla ilgilenirler. Üçüncü dünya ülkelerinin insanları onlarca insan adına tam lâyık değildir ve kendilerine öye davranırlar. Hava korsanlarına dokunulmazlık ve güvenlik vadettiğime göre, paçayı kurtarmalarını sağlayacakları bir uzlaşmayla yetinmek zorundaydılar.

Beş Filistinli verdiğim görevi yerine getirdiler, ama hava korsanlarıyla saatler boyu konuşmaları gerektiğinden bu iş çok güç oldu. Anlaştığımız gibi, yolcular —üçü Avrupalı olmak üzere 27 kişi— sağ salim salıverildi; daha sonra Hollanda hükumetinin bıraktığı iki fedai, bir aksaklık olmadan, "Şehit Ahmet Abdülgafur" komandolarına verildi. Şimdi BEA uçağında, altı hava korsanı da dahil, on üç Filistinli vardı, ayrıca da uçağı kabul edecek ülkeye doğru hareket etmeye hazır yedi mürettebat.

Ancak birden, komandoların şefi Mervan, benimle başbaşa konuşmak istedi. İnceden inceye hazırlanan karşılaşma pistte uçakla kontrol kulesi arasındaki yarı yolda gerçekleşti. Arkadaşlarıyla kendisinin FKÖ'ne verilmeyecekleri güvencesiyle Tunus'tan siyasal sığınma hakkı istiyorlardı. Başka, Burgiba'yla görüşmeden bu koşulları kabul edemezdim. Burgiba da hava korsanlarının isteğini hemen reddetti. Korsanlar, bu kez, içinde bulundukları uçağı havaya uçurup mürettebatı da kendileriyle birlikte öldürecekleri gözdağını verdiler. Her şeye yeniden başlamak gerekiyordu. Ricalarım boşa çıktı. Bunun üzerine yedi İngilizin yedi çalışma arkadaşımla değiştirilmesini önerdim. Kollektif intiharın kurbanları bu durumda yalnız Filistinli olacaktı. *"Hiç değilse suçsuz İngilizleri yok etmenin utancından kurtarın bizi!"* diye seslendim mikrofondan. Tahmin ettiğim gibi, önerim Başkan Burgiba'yı duygulandırdı ve böyle bir acı sonun sorumlusu olmak istemediğinden, "Şehit Ahmet Abdülgafur" komandolarının isteklerini yerine getirmeyi kabul etti. Sonunda kıl payı kazanmıştım!

Hareketli ve ürkütücü pazarlıklarla geçen bu yüz altmış saat sırasında, bana İngiliz diplomatı diye tanıştırılan bir adam, oynanan dramı yakından izleyerek biraz ötemde duruyordu. Silik,

az ve hep İngilizce konuşan biri olduğu için, dilimizi anladığı aklıma bile gelmiyordu. Bana hararetle teşekkür etmek için özenli bir Arapça konuşunca şaşkınlığım büyük oldu. *"Size minnettarız, Bay Ebu iyad,"* dedi, *"yurttaşlarımızın canlarını kurtardığınız için. Şövalyece davranışınız, onların erine fedaileri geçirme yolundaki duygulandırıcı öneriniz beni etkiledi."*

Çeşitli Arap ülkelerinde elçilik yapmış olan bu adam İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından görevlendirilmişti. Kendisine yalnızca ödevimi yaptığım, ama bana teşekkür etmekte diretiyorsa, kurtarmayı başardığım BEA uçağının değerinin yarısını hükumeti tarafından FKÖ kasasına ödenebileceği karşılığını verdim. Diplomat kahkahalarla güldü, birkaç gün sonra da, Kahire'ye dönüşümde, İngiliz hava şirketinin yolladığı enfes bir çiçek demeti geldi evime...

Ancak görevi başarmam herkes tarafından kutlanmayla karşılanmadı. Rehinelerin bırakıldığının ertesi günü Tunus'ta düzenlediğim basın toplantısı sırasında, bir Amerika'lı gazeteci bana hırçınca şöyle seslendi: *"Kontrol kulesindeki yerinizi yadırgamış olmalısınız, Bay Ebu İyad. Doğal yeriniz uçaktaki tedhişçilerin yanı değil miydi?"* Soğukkanlılığımı korudum ve kendisine sakin sakin karşılık verdim: *"İster kontrol kulesinde olayım, ister başka yerde, kendimi hiçbir zaman evimde hissetmiyorum. Ama belirli bir yurdu ve yuvası olan sizden, her ikisinden de yoksun bulunanlara karşı biraz kibar davranmanızı istemek çok şey mi olur?"*

Daha sonra hava korsanlarıyla örtbas etmeyi başardığımız ve bugün ilk kez andığım bir konuda heyecanlı bir tartışma oldu. "Abdülgafur" grubunun istekleri, gerçekten de, tutuklu fedailerin salıverilmeleriyle sınırlanmamıştı. Koşul olarak bir de, FKÖ delegasyonunun Birleşmiş Milletler'den geri çağrılmasını içeriyordu. Zorlu pazarlıklardan sonra gerillaları bu istekten vaz geçirmeden, bu konuda dışarı bir şey sızdırmamalarını Tunus yetkililerinden rica etmiştim. "Arafat'ın Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda yaptığı konuşmayı okudunuz mu bari?" diye sordum. Bana olumsuz karşılık verdiklerinden, göçmen kamplarında yaşanan sevinç sahnelerini anlattım onlara. İçlerinden birinin pek uzun süre bilmezden gelinmiş bir davayı tüm dünyaya anlatabilmesinden Filistinlilerin kıvanç duyduklarını ve adımıza konuşan adamın gezegenimizdeki ulusların temsilcileri tarafından alkışlandığını belirttim. "Kuşkusuz" "diye ekledim," Birleşmiş Milletler'in tarihimiz boyunca benimsediği tutumla

övünecek değiliz. Ayrıca Birleşmiş Milletler'in gücü ve etkililiği konusunda hayale kapılmamak da gerekiyor, ama yine de manevi ve siyasal bir zaferi küçümsemek mi gerekir?"

Mervan ve arkadaşları, tartışmanın sonunda yanlışlarını kabul ettiler ve utanarak, düşüncesizliklerinden ötürü özür dilediler. Altısı da, şimdi El Fetih saflarına katılmış bulunmakta... Onlarla aramızda geçen tartışma, Filistin hareketi bünyesindeki gerçekçi kişiler karşı karşıya bulunduğumuz koşulların nesnel bir çözümlemesini yapmak zahmetine katlanmazsa "Red Cephesi"-nin demagojik propagandasını genç yurtseverleri ne ölçüde etkileyebileceğini gösterme açısından yararlı oldu bana. Karşımızda olan kişilerin tezleri, seçmiş oldukları görüş açısı ne olursa olsun —milliyetçi, ihtilalci ya da marksist— savunulamayacağından işimiz daha da kolay olacaktı. Halk Cephesi yöneticileri, diplomasinin bir bozgunculuk olduğunu ve yalnızca silâhlı savaşın devrimci sayılabileceğini söylemek için marksizmden esinlendiklerini açıklarlar. Böyle bir kanıta dayanarak Birleşmiş Millletler'e girişimizi kınarlar. Yani, uluslararası komünizmin ilk devi de dahil, tüm sosyalist ülkeleri bir araya getiren bir örgüte girişimizi. Bu sözde marksistler, bolşeviklere tüm yığın örgütlerine sızmayı ve oralarda kendilerini göstermëyi öğütleyen Lenin'in öğretisinden bile habersizdirler. Bu örgütlerin en büyüğünde, yeryüzünün tüm uluslarını bir araya getireninde yokluklarıyla kendilerini gösterme iddiasındadırlar.

Halk Cephesinin başkanı Dr. Georges Habache, 1974 yılında gözlemci olarak Birleşmiş Milletler'e girmemize karşı çıktığını unutarak, 1977 Eylülünde delegasyonumuzun İsrail'in Birleşmiş Miiletler'den çıkarılmasını istemesini önermiştir. Ama bu Dr. Habache'ın ne ilk çelişkisidir, ne de son...

Filistin hareketi içinde barış çağrısına nasıl karşı koyacağımızı tartışırken, Henry Kissinger, durup dinlenmeksizin ve el altından uluslararası sahnede kazandığımız başarıları etkisiz hale getirmek ve daha genel bir biçimde İsrail'in çıkarına Arapları bölmek için çalışıyordu. Görünürde, Orta Doğu'ya bir dizi yolculuk yaparak, Tel—Aviv, Kahire, Şam, Amman ve Riyad arasında gidip gelerek, yorulmaz bir aracı gibi çalışıyordu. Çok çabuk anlaşıldı ki, hedefi tümden bir çözümü kolaylaştırmak, anlaşmazlığın köklerine inmek değil, Arapları birbirine düşürerek yayılmacı İsraillilere uzun süre soluk aldıracak kısmî anlaşmalar yapmaktır. Onun kanadı altında, 11 Kasım 1973 günü İsrail ve

Mısır'ın vardığı ilk anlaşma, masum göründü. Mısır III. Ordusunu boğulmaktan ve belki de yok olmaktan kurtarmayı amaçlıyor muydu? FKÖ buna karşı çıkmadı. Ama Sina Yarımadasında bir ilk askerî geri çekilmeyi sağlamak için yeni bir dizi geziye başladığında, açıkça görüldüğü kadarıyla Arap dünyası içinde ancak ciddi uyuşmazlıklara yol açacağından, örgütümüz "adım adım" diplomasiyi sert bir dille eleştirdi. Özellikle Suriye bundan nem kaptı. Yeni bir İsrail—Mısır anlaşmasının Yahudi devleti karşısındaki durumunu güçsüzleştirmekten başka şeye yaramayacağını anlamıştı.

Kahire ile Tel Aviv arasındaki 18 Ocak 1975 tarihli anlaşmanın imzalanmasından birkaç gün önce, Sedat'a bu tehlikeli çarka kendini kaptırmamasını söylemek için Kahire'ye gittim. Pazarlıklar ölü noktadaydı ve İsrail'in uzlaşmazlığının, bir kez daha, Mısır Devlet Başkanının zayıflığının ve karamsarlığının üstesinden geleceğini umuyordum. Ancak Sedat'ı, İsrail'e ya da Kissinger'e karşı değil de... FKÖ'ne karşı öfke içinde buldum. Bana acı serzenişlerde bulundu, Amerikan diplomasisi aldığı yön konusunda FKÖ yürütme kurulunun yeni yayınladığı bildiri için Yaser Arafat'a var gücüyle saldırdı.

Büyük bir sabır göstererek, onu yatıştırmaya ve ikna etmeye çalıştım. Onu hâlâ görüşlerimize kazandırmayı umduğum bir sıra aramızda kopma olmasını istemiyordum. Ama bir adım bile gerilemedi. Öfkelendi ve bana şöyle dedi: "Kissinger yarın bana Sina Yarımadasından bir metre kare verse, alırdım! Seçtiğim yoldan hiç bir zaman ayrılmayacağım! Ne olursa olsun, ekim savaşındaki müttefiki Suriye'nin durumunu hesaba katması gerektiğini ileri sürdüm. Sonunda, epey kararsızlık geçirip Hafız El Esat'la görüşmeye razı oldu. Görüşme kısa süre sonra Riyad'da yapılıd, ama bir sonuç vermedi, Çünkü Sedat Sina Yarımadası konusundaki 11 Eylül 1975 tarihli ikinci ve uğursuz anlaşmaya dek Kissinger'in kendisine çizdiği yolda ilerleyecekti. Bu anlaşma Mısır'ı savaş alanındaki ülkelerin dışında bırakacak, Kahire ile Şam arasındaki uçurumu derinleştirecek, Lübnan'daki iç savaşın alevlerini beslemeye büyük öiçüde katkıda bulunacaktı.

Müslümanlarla Hıristiyanlar, Hıristiyan Arap partileriyle Filistinliler arasındaki ilk çatışmalar, 1975 yılının ilk günlerinde Lübnan'da patlak vermişti. Filistin hareketinin karşı karşıya bulunduğu sorunlar tüm zamanımı aldığından, Beyrut'tan bir

yere ayrılamıyordum. Yine de, temmuz ayında, hüküm süren yanıltıcı durülmadan yararlanarak, yedi aydan beri ilk kez bir yabancı ülkeye yolculuk yapmaya karar verdim. Gerçekten de, bu arada, II. Hasan'la barışmanın sağlanması için Fas'a çağrılmıştım. Karşılaşmamızın olumlu sonuç vermemesinden çekinerek, resmî ya da herkesçe bilinen bir yolculuk yapmak istemiyordum. Bu yüzden de, karım ve çocuklarımla Tunus'ta tatile gitmem, oradan da gizlice Fas'a geçmem kararlaştırıldı. Lübnan'daki yorucu sorumluluklarımdan birkaç gün içinde olsa kaçtığımdan sevinçliydim. Üstelik Tunuslulara ve Başkanları Burgiba'ya özel bir sevgi besliyordum. Ayrıca, yıllardan beri dinlenmediğim için, seyrek gördüğüm çocuklarımla tatil yapmaya gerçekten ihtiyacım vardı.

Ailem 10 Ağustos günü Tunus'ta bana katıldı, on gün kadar sonra da özel bir Fas uçağı bizi gizlice Kazablanka'ya götürdü. Yanımızda Fas gizli servislerine bağlı subaylar ve 1974 yılında Hüseyin'e karşı düzenlenen harekâta katılan ve II. Hasan tarafından salıverilen fedailerden üçü vardı. Gizli servislerinin belirttiği gibi birer haydut olmadıklarına inandırmak için, onları krala tanıtmak istiyorum.

Kazablanka'da çok lüks bir eve yerleştirildik ve kral tarafından kabul edilmek üzere ancak beş-altı gün sonra Rabat'a götürüldüm. Görüşmemiz, Fas sarayının kurallarına ve görkemine uygun geçti. Önümde motosikletlilerle ve bir yığın muhafız eşliğinde lüks bir arabayla saraya götürüldüm. Protokol müdürü tarafından karşılanıp geniş bir çalışma odasına alındım ve odanın öbür ucunda, masasının başında oturan II. Hasan'ı gördüm. Kral, ben içeri girer girmez ayağa kalktı ve selamlamak için odanın ortasına kadar yürüdü. İçtenliğinin beni Arap usulü selamlamaya kadar gitmediğini gördüm. Bizi ayıran uyuşmazlığı çözümlemediğimize göre doğaldı bu. Ayrıca, davranışı da benimkine tıpatıp uyuyordu. Gerçekten de, yapay sevgi gösterilerinden nefret ederim ve ilk kez rastladığım ya da herhangi bir yakınlık duymadığım kişiyi hiç bir zaman kucaklayıp öpmem.

Üç fedai de yanımdaydı. Peşimden yürüdüler, kralı selamladılar ve bizi başbaşa bırakmak için çekildiler. II. Hasan şu sözlerle konuşmayı hemen başlattı: *"Geçmişi unutalım, çünkü ilişkilerimizde yeni bir sayfa açmanın iyi olacağını düşünüyorum."* Onu onayladım, ama hiç değilse içimde kalan bir şeye değinmeme izin vermesini diledim. Bu da Rabat "doruğundan"

kısa süre sonra tutuklanan fedailere haksız olarak yöneltilmiş suçlamalarla ilgiliydi. *"Nasıl olur da, Haşmetmeap,"* dedim, *"aralarında sizin de bulunduğumuz birkaç devlet adamının Kral Hüseyin'le aynı kefeye konularak hedef alındığına inanabilirsiniz?"* Ürdün Kralının Filistin halkına karşı işlediği cinayetleri anlattım ve birkaç yıl önce kendisinin Hüseyin'in iktidarı Direniş hareketine devretmesini önerdiğimi anımsattım. Geleceğe gelince, kendisine Hüseyin Şeria'nın batı yakasındaki işgal altında bulunan toprakları kendi hesabına ya da bizim adımıza ele geçirmek düşlerinden vazgeçmediği sürece, peşini bırakmayacağımızı büyük bir açıklıkla söyledim.Bizim için yalnız bir ilke değil, halkımızın geleceğiyle ilgili çok önemli bir sorun söz konusuydu.

II. Hasan beni dikkatle dinledi, Filistin halkının kaderine sahip çıkmasının hakkı olduğunu söyledi, ama yine de Direniş hareketiyle Hüseyin'in diyaloğu yeniden başlatmaları için arabuluculuk önerdi. Sonra Batı Sahra yüzünden Fas'la Cezayir arasında patlak veren anlaşmazlığı konuştuk. Kral bana kendi görüşünü açıkladı, Beyrut'a dönmeden görmem gereken Başkan Bumedyen'e ulaştırmamı istediği bir uzlaşma formülü önerdi. Gitgide dostça bir havaya bürünen konuşma, II. Hasan'ın ustalığı nı ve becerikliliğini, aynı zamanda da uluslararası sorunlar konusundaki geniş bilgisini görmemi sağladı.

Ayrılmamızdan önce bana tasarılarım hakkında sorular sordu; hemen ertesi gün Fas'tan ayrılmak niyetlisi olduğumu söyledim. Ama buna karşı çıktı ve hiç değilse 1 Eylül'e kadar kalmamda diretti. Neden 1 Eylül'e kadar kalmamı istiyordu? Görüşmemizden sonra sorguya çektiğim çalışma arkadaşlarından biri, bana esrarlı bir havayla, şöyle dedi: *"Çünkü çocuklarınız böyle istiyorlar."* O sıra, 31 Ağustostaki doğum günümü benden habersiz kutlamaya hazırlandıklarını bilmiyordum, ayrıca bu olayı da unutmuştum. Kalan üç dört gün süresince, emrimize verilen kumsalın yakınındaki güzel evde oturmayı sürdürdük, ben de bu süreden muhalefetten çeşitli kişilerle görüşmekte yararlandım. 31 Ağustos akşamı yaşamımın en güzel akşamlarından biri olarak belleğime kazılmıştır. Devamlı işlerim ve yolculuklarımla haşır neşir olduğumdan daha önce doğum günümü ailemle kutlama fırsatını hiç bulamamıştım. Altı çocuğum ve karımla, Filistinli militanlar ve saraydan önemli bir kişiyle çevrili olarak, nefis bir yemeğe ve yaşım kadar mumla süslü dev bir doğum günü pastasına hak kazandım. Gecenin ileri bir saatine dek ut

eşliğinde eski Filistin ve Fas şarkıları söyledik.

Ertesi gün Cezayir'de, radyodan, Mısır'la, İsrail'in yeni bir anlaşmaya vardıklarını öğrendim. Ama bu kez Sina Yarımadasındaki kuvvetlerin geri çekilmesiyle ilgili önemli bir anlaşmaydı bu. O sıra ayrıntılarını ve özellikle ek protokolun gizli maddelerini —bu maddeler ancak aylar sonra açıklanacaktı— bilmiyordum ama İsrail'in diplomatik stratejisine uygun ayrı bir barış antlaşmasının ilk aşamasının söz konusu olduğunu sezmekteydim. Cezayir'li gazeteciler tarafından sorguya çekilince, sert bir dille Sedat'ın uzlaşmasını eleştiren ilk Filistinli yöneticisi oldum. Onu Arap dayanışmasına ve Filistin davasına ağır bir darbe indirmekle suçladım, sonra da Arap kamuoyunun tümüne bir destek çağrısında bulundum.

Ertesi gün Bumedyen tarafından kabul edildiğimde, sezdiğim kadarıyla, Orta Doğu'daki durumu, Sina Yarımadasıyla ilgili anlaşmanın Arap davası ve Lübnan'daki barış açısından taşıdığı tehlikeleri anlattım. Cezayir Devlet Başkanı, İsrail—Mısır anlaşmasının Kahire ile Şam arasındaki gerginlikleri arttıracağına inandığını söyleyerek, Amerikalıların Filistin hareketini zayıflatmak için Lübnan'da kanlı çarpışmaları kışkırtacaklarını hesaba kattığını ekledi. Direniş hareketi yöneticilerinin yaşamlarının tehlikede olduğu ve ek önlemler almamız gerektiğini görüşündeydi. Bu durumda Sina Yarımadasıyla ilgili anlaşmaya açıkça karşı çıkmasını önerdim, bu işin öncelikle FKÖ'ne düştüğü karşılığını verdi. Aksi halde, kendisi tarafından yapılacak bir anlaşma erken ve zamansız olurdu.

5 Eylül günü Beyrut'a döndüğümde, özellikle Sina Yarımadasıyla ilgili anlaşmayı incelemek üzere El Fetih merkez komitesinin yaptığı bir toplantıya gittim hemen. Görüşmelerimizin sonunda, Mısır-İsrail anlaşmasını ve bunun için kaynağı olan Kissinger'i şiddetle eleştiren bir açıklama yayınladık. Ama Arap ülkelerinin çoğundan, ya anlaşmayı onayladıkları, ya da Mısır'ı, Birleşik Amerika'yı , bazan da ikisini birden küstürmemek istedikleri için, ses çıkmadı.

Artık Lübnan'da kan dökücü çılgınlık hiç bir engelle karşılaşmaksızın gemi azıya alabilirdi...

9 LÜBNAN CEHENNEMİ

Lübnan'daki iç savaş, çok sık görüldüğü gibi, bir kıyımla başladı. 13 Nisan 1975 günü öğleden sonra, Filistinlilerle Lübnanlıları taşıyan bir otobüs Hıristiyanların çoğunlukta bulunduğu Ayn El Rommaneh mahallesinden geçiyordu. Tel Zaatar, Filistin kampında yaşayanları, başka bir kamp olan Sabra'da düzenlenen mitingden getirdiği için aracın geçebileceği tek yol buydu. Falanjcı Parti Lideri Pierre Gemayel'in Ayn El Rommaneh'de bir kilisenin açılışını yaptığı sıra, otobüs yoğun bir yaylım ateşe tutuldu. Aralarında kadınlarla çocukların bulunduğu otobüstekiler, kendilerini savunacak silaha da sahip değildiler. Saldırganlar bazılarını ilk ağızda öldürdüler, yaralıların da işlerini bitirdiler. Kolluk kuvvetleri olay yerine vardığında otobüsün içinde otuz kadar ölü yatıyordu. Tarihin en korkunç silahlı çatışmalarından biri böyle başlayacak ve on sekiz ay boyunca —Temmuz ve Ağustos 1975 deki yanıltıcı ateşkes dışında— zaman zaman yoğunluk kazanarak sürecekti.

Ayn El Rommaneh kıyımı, gerçekte, aşağı yukarı on yılda devamlı olgunlaşan bir irini deşiyordu. Görünürdeki uyum dönemlerine karşın, Filistin-Lübnan ilişkilerindeki bozuluşa da tanıklık ediyordu. Önceki bölümlerden birinde anlattığım gibi, Beyrut'taki yetkililer 1965 Aralığında El Fetih'in silâhlı savaşı başlatmasıyla Direniş hareketinin eylemine karşı çıkmışlar, Lübnan sınırını geçip İsrail'in işgal altında tuttuğu topraklara girmek isteyen fedaileri tutuklamışlar ve bazan onlara işkence etmişlerdi. 1967 bozgununun Beyrut'taki etkileri ve öbür Arap başkentlerindeki gibi oldu. Arap dünyasında, yenilgiye boyun eğmeyip yenilmez diye bilinen bir düşmana karşı silâha sarılan tek güce, Direniş hareketine karşı hoşgörülü bir tutum

benimsemek zorunda kaldı. Lübnan hükumeti. Lübnan'da yaşayan Filistinlilerin de güvenleri geri geldi, coşkuyla kendilerine ikinci sınıf yurttaş gibi davranan bir ülkede zincirlerini kırma çabasına giriştiler. Yönetmeliklerin ve kısıtlamaların cezaevlerine benzettiği göçmen kampları, kalelere dönüştü. Binlerce erkek ve kadın fedai örgütlerine ya da savunma milislerine girdi. Savaşçılarımız güneyde askeri üsler kurdular ve oralardan İsrail topraklarındaki hedeflere bir dizi harekat başlattılar. Ancak, Amman'da olduğu gibi Beyrut'ta da ilk tedirginlik belirtileri, Lübnan uyruklu ve İsrail'deki bir harekat sırasında ölen militanlarımızdan İzzettin Cemal için 1968 Nisanında düzenlediğimiz görkemli cenaze töreninden sonra başladı. İlk, kez, binlerce silahlı fedai Beyrut'un ana caddelerinden geçti. Aslında dayanışma içinde olduklarını belirtmek için, sağcı ya da solcu tüm Lübnan siyasal partilerinin, çeşitli kurumların ve devlet kuruluşlarının temsilcileri de törene katılmışlardı. Ama gücümüzün açıkça ortaya serilmesinin pek çoğunu şaşırttığı bir gerçekti. Bize gelince, yeniden kavuştuğu özgürlüğü ve silah taşımanın simgelediği zorbalıkla alınmış anayurdu yeniden ele geçirme umudunu halkımızdan esirgemek çok güç, hatta olanaksızdı.

İzzettin Cemal'in cenaze töreninden altı ay sonra, güneyde Filistinli komandolarla Lübnan ordusuna bağlı bir müfrezenin çatışmasıyla gerilim iyice arttı ve sonraki aylarda kanlı çarpışmalar baş gösterdi. 1969 Ekiminde, yetkililerin fedailerin yer değiştirmelerini ve hareketlerini zorla kısıtlamak, denetim altına almak girişimleri üzerine, ülkenin pek çok köşesinde zorlu çarpışmalar oldu. Devlet Başkanı Charles Helou, Hıristiyan maruni partilerini baskısıyla, bize karşı düşmanca bir tutum benimsedil. Oysa Başbakan Raşit Kerami, iki tarafın da çıkarlarını korumaya çalışmaktaydı. Halkın çoğunluğu bizden yanaysa da dinsel gruplar arasındaki çatlaklar yeniden tehlikeli bir biçimde ortaya çıktı. Öyle ki, Devlet Başkanı yakınlarına, tek çözümün Lübnan'ın biri Hıristiyan öbürü Müslüman iki devlete bölünmesi olduğunu söyledi. Arabuluculuk yapmayı öneren Başkan Nasır'ın koruyuculuğundaki Kahire görüşmeleri bu koşullarda başladı ve bugüne dek Direniş hareketiyle Lübnan arasındaki ilişkileri düzenleyen 3 Kasım anlaşmalarıyla sonuçlandı.

"Kahire anlaşmaları", parlamentodaki muhalefetin tepkisin-

den çekinen Beyrut hükumetinin isteği üzerine açıklanmadı. Yine de Ulusal Blok başkanı Raymond Edde bu anlaşmaya var gücüyle karşı çıktı. Bugün bile aramazdaki görüş ayrılıklarına karşın, Edde, çok dürüst ve namuslu, saygı ve büyük sevgi duyduğum bir siyaset adamıdır. Aynı şeyi, kayıtsız şartsız onayladıkları "Kahire Anlaşmaları"nı geçersiz kılmak için silaha sarılan Falanjistlerin ve Ulusal Liberal Parti'nin liderleri Pierre Gemayel ve Caniile Chamoun için söyleyemem.

.O sıralar sağıcı Hıristiyan liderlerle ilişkilerimiz kötü değildi. O günlerde tüm kuruluşlarla, özellikle Lübnan halkını oluşturan iki büyük dinsel toplulukla dostluk ve işbirliği ilişkilerini sürdürme çabasındaydık. Filistinli yöneticiler, özellikle Yaser Arafat, Pierre Gemayel ve Caniile Cahamoun'la bir dostluk, hatta karşılıklı saygı ve sevgi havasında görüşüyorlardı. Chamoun, bu görüşmelerde ve tutumunu açıkladığı sıralar, örnek alınması gereken bir ılımlılık göstermekteydi. Falanjcıların liderine gelince, davranışı bizi kuşkulandırmaktaydı. Özel ilişkilerde, her zaman anlayışlı, makul, uzlaşmaya hazır bir kişiydi. Ama bir görüşmenin hemen ardından,yemeyip içmeyip hemenFilistinlilere karşı bir açıklama yapıyor ya da bir bildiri yayınlıyordu. Bu iki değişik ağız karşısında duyduğumuz şaşkınlığı dile getirdiğimiz bir gün, Direniş liderleriyle diyalog kurulmasına karşı olan yandaşlarının duyguları nedeniyle başka türlü davranamayacağını açıkladı bize. Ancak daha sonra anladık Falanjcıların Filistinlilere karşı hazırladıkları silahlı çatışmayı düşünerek kamuoyunu hazırladıklarını Yine de 1970—72 yılları nispeten sakin geçti. Kuşkusuz, birtakım sorunlar çıktı, ama Hıristiyan liderler ve egemen oldukları Lübnan devletiyle aramızda açık tutmayı başardığımız görüşme yolları sayesinde tümünü dostça çözümledik.

Ancak 1973 İlkbaharında durum kötüledi. 10 Nisan günü İsraillilerin Beyrut'a yaptıkları ve üç FKÖ yöneticisinin öldürüldüğü baskının ertesi, kolluk kuvvetlerinin yetersizliği konusunda bir anlaşmazlık baş gösterdi. Başta Başbakan Saeb Selam olmak üzere, Müslümanlar ordunun pasifliği konusunda bir soruşturma açılmasını ve sorumluların cezalandırılmasını —özellikle de Başkomutan General İskender Ganem'in görevden alınmasını— isterlerken, başlıca Hıristiyan partilerin desteklediği Başkan Frangie, ordunun korumak için göçmen kamplarına girmesini sağlamaya çalışıyordu. Tabii "Kahire Anlaşmaları' na

ters düşen isteğini geri çevirdik. Olaylar ve Filistinli militanların tutuklanması sürdü.

Ordunun davranışı dikkatimizi çekmekteydi. Ortalığı yatıştırmak için biz birtakım önlemler alırken, yüksek komuta heyetinin kışkırtmaları arttırdığını gördük. Kan dökülmesini kolaylaştırmayı ve geri dönülmez noktaya varmayı kolaylaştırmak ister gibi davranıyordu. Mayıs başında Beyrut'ta patlak veren kanlı savaşlar hızla ülkenin geri kalan bölümüne yayıldı. Lübnan hava kuvvetleri ilk kez 3 Mayısta ortaya çıktı ve Burç Brajneh kampını bombaladı. Filistinlilerin toplu olarak yaşadıkları başka yerler de toplarla döğülüyordu.

Mayıs ortasında, hükümetin başına getirilen Emin El Hafız'la başlayan pazarlıklar sırasında ordu komutanlarını tanıma fırsatını buldum. O sıra bu subayların, bir gün Müslüman Lübnanlılara olduğu kadar Filistinlilere karşı da nefret dolu bir gözüdönüklük göstereceklerini düşünmüyordum bile. 1975—76 savaşı sırasında haçla ortaya çıkacak olan General İskender Ganem, Başbakanla görüşmemiz sırasında az konuştu. Ciddi, yüzünden bir şey anlaşılmayan kibar bir adamdı. Bende siyasal önyargısı bulunmayan profesyonel bir asker izlenimini bıraktı. İkinci Büro Şefi Albay Jules Boustani ve Genelkurmay Başkan Yardımcısı Albay Musa Kenan, bize daha da sevimli gelmişlerdi. Zeki askeri ve siyasal durumu mükemmel bilen, aklı başında konuşan kişilerdi. Üstelik şakacı da olan Kenan, şen ve bize karşı dost görünüyordu.

Görüşmelerimizin sonunda ve Mısır'la Suriye'nin birlikte yaptıkları baskı sayesinde —ekim ayında başlatmayı düşündükleri savaşı hesaba katarak Lübnan'da barışı sağlamak peşindeydiler— 17 Mayıs günü "Melkrat protokolu" yapıldı. "Kahire Anlaşmaları"nın uygulanmasını kolaylaştırmaya yönelik bir mekanizma yerleştirmeyi amaçlayan uzlaşma, Filistinlililerle Lübnanlıların 1975 başına kadar bir arada yaşamalarını sağladı.

Ancak biz daha sağlam temellere dayalı bir işbirliği kurmaya çalışıyorduk. Bu nedenle Falanjcı Partiyle ciddi bir diyalog başlatma girişiminde bulunduk. Benim başkanlığımda, çeşitli fedai örgütlerini temsil eden bir delegasyon, haziran ayı boyunca, Falanjcıların siyasal büro üyelerinden biri çoğuyla, özellikle Pierre Gemayel'in oğul Emin Gemayel'le Joseph Chader'le, Kerim Pakraduni ile görüştü. Tartışmalarımız çok sert ama içtenlikli oldu. Karşımızdakiler, işgal ettiğimiz topraklarda

yaşıyormuşuz gibi davranmakla, devlet içinde devlet kurmakla, 1970—71 kıyımlarından sonra Ürdün'den kaçan binlerce fedaiyi gizlice Lübnan'la yerleştirmekle suçladılar bizi. Serzenişlerine soğukkanlılıkla karşılık vermeye, akılcı görüşlerle içlerini rahatlatmaya dikkat ettik. Çoğunluğu Suriye'ye sığınan militanlarımız Lübnan'a soktuğumuz doğru değildi. Kuşkusuz, Beyrut'u dünya ile bağlantılarımızın merkezi, Direniş hareketinin ses veren yeri haline getirmiştik. Ama Filistin hareketinin yöneticileri, dünyaya, özellikle Şam'a dağılmış olarak yaşıyorlardı ve tüm çalışmalarımız, karşımızdakilerin sandıkları gibi, Beyrut'ta toplanmamıştı. Lübnan'ın yasal yetkililerinin yerine kendi iktidarımızı geçirmeye, hatta ülkenin içişlerine karışmaya hiç niyetimiz yoktu. Ulusal kurtuluş savaşını sürdürmek için her türlü devlet çerçevesinin dışında kalmak Filistin hareketinin çıkarınaydı.

Görüşmelerimiz, bize göre, karşılıklı bir anlayışa ve somut bir sonuca ulaştı. Özellikle güney Lübnan konusunda siyasal görüşlerimizin birleştiğini belirten bir ortak bildiri hazırlanacaktı. Bu konuda, sınır köylerine yönelen İsrail saldırılarının fedailerin bu bölgede bulunmasından değil, siyonist devletin toprak kazanma hırsından kaynaklandığı belirtiliyordu. Haziran sonunda Joseph Chader'le benim tarafımdan imzalanan belge Eylül ayında, Falanjcı Parti'nin kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlenen şenlikler sırasında açıklanacaktı. Ancak günü geldiğinde Falanj yöneticileri, ortak bildiriyi açıklamamak için çeşitli bahaneler öne sürdüler.

Önce Ekim savaşı ardından siyasal görüşmeler, 1973 ün son aylarında ve 1974 boyunca tüm enerjimizi aldı. Lübnan'ın, Hıristiyan ve Müslüman tüm yöneticileri bize ilgi gösterdiklerinden ve destek olduklarından, ülkenin iç durumu konusunda kaygılanmamız için bir neden yoktu. Aralarında Camille Chamoun'un da bulunduğu tüm eski başbakanlarla birlikte Başkan Süleyman Frangie'nin, FKÖ'nün gözlemci olarak Birleşmiş Milletler'e kabulünü desteklemek için 1974 Kasımında New York'a gittiği çoğu kez unutulmaktadır.

Ancak bu olayın yol açtığı iyimserlik kısa sürdü. 1975 Ocak ve Şubatında, birbirlerini izleyen iki konuşmayla Pierre Gemayel Filistinlileri Lübnan'ın konukseverliğini sömürmekle suçladı ve önce "tüm Lübnan toprakları üzerinde devlet otoritesinin yeniden kurulmasını", sonra da "Filistinlilerin Lübnan'daki varlıklarıyla

ilgili bir referandum düzenlenmesini" istedi. Olaylar gitgide hızlanıyordu. Martta ordu, Saydalı balıkçıların grevini kanlı bir biçimde bastırdı. Kentin eski milletvekili. Maruf Saad, öldürüldü. Bilindiği gibi, bir maruni general komutasındaki ordunun sert davranışına karşı düzenlenen protesto gösterileri, Hıristiyanlarla Müslümanlar, sağla sol, Filistin düşmanlarıyla Filistin yanlıları arasındaki uçurumu biraz daha genişletti. Bütün bu ayrılıklar iç savaş tutkunlarının girişimini kolaylaştırıcaktı. Bu olaylar üzerine geldi, 13 Nisan günü, bir otobüsle Ayn El Rommaneh Hıristiyan mahallesinden geçen Filistinlililerle ilerici Lübnanlıların kıyımı.

Her şey, hiç değilse dıştan bakıldığında, suikastı hazırlayıp gerçekleştirenin Pierre Gemayel'in partisi olduğunu ortaya koyuyordu. Bu arada, katillerden ikisinin falanjcı militanlar olduğunu da öğrendik. Ama garip bir biçimde , partinin sorumluları onları ertesi gün polise teslim ettiler. Başta Kerim Pakraduni ve aydın namusu tartışılmaz olan Joseph Chader olmak üzere, falanjcıların siyasal büro üyelerinden birçoğu sorumlulukların saptanması için bir soruşturma kurulu oluşturmayı bana önerdiklerinde, içime kuşku girmeye başladı. Ardından da, Falanjcı Parti yönetiminin tartışmaya yol açmayacak bir biçimde mahkûm ettiği bu cinayete tümüyle yabancı olduğuna güvence verdiler.

Ancak aylar sonra gerçeği, beni şaşkına döndüren gerçeği öğrendim, 1976 ilkbaharında, Lübnan ordusunun çözülmesinden sonra, İkinci Büro'da görevli müslüman subaylar elime suçlayıcı belgeler verdiler. Bu belgelerde Ayn El Rommaneh kıyımının, albay Jules Boustani'nin yönettiği İkinci Büro ve Camille Chamoun'un başkanı olduğu Ulusal Liberal Parti tarafından ortaklaşa düzenlendiğini açıklıyordu. Falanjcı Parti tarafından polise teslim edilen iki katil, aslında, siyasal bağlarını gizleyip kendi saflarına sızan iki Ulusal Liberal Parti militanıydı. Cinayet mükemmel olması düşünülerek hazırlanmıştı, ama katiller olağanüstü koşulların yardımıyla maskelerini düşürecek "kaçağı" önceden görememişlerdi. Rastlantı sonucu, bu keşfimden kısa süre sonra Albay Boustani ile karşılaştım. Suçluluğu konusunda elimde bulunan tüm kanıtları yadsıdı. Ancak, aylar sonra, Direniş hareketinin Suriye ile ilişkileri düzeldiğinde, Şam'daki gizli servisler Lübnan İkinci Bürosuna bağlı eski subaylardan aldıklarımı doğrulayan bilgiler verdiler bana.

13 Nisan 1975 tarihinde girişilen kanlı kışkırtma bende şok etkisi yaptı, üstelik Camille Chamoun'un böylesine korkunç bir cinayeti işleyebileceğini düşünmekten çok çok uzaktım. Eski Lübnan Devlet Başkanıyla 1975 yılı Haziran ayında en az dört kere görüşme fırsatını buldum. Yaser Arafat'ın da hazır bulunduğu bir Filistinli Hıristiyanın evindeki ilk görüşmemizde, Chamoun Direniş hareketi üzerine çok güzel şeyler ve bir Arap milliyetçisine yakışır sözler söyledi. Sessizce ona bakıyordum. Gümüşsü saçlı, gözlüğünün bağa çerçevesiyle sevimli bir biçimde oynayan, sakin ve dengeli konuşan bu saygıdeğer ihtiyar, itiraf etmeliyim ki, en kuşkucu kişiyi bile yatıştıracak yetenekteydi.

Birden bana dönerek, şakacı bir biçimde, şöyle dedi: "Ne o, Ebu İyad, dilinizi mi yuttunuz? Sesinizi işitmek isterdim..." Gülümsedim ona karşılık verirken: "İzninizle, sayın Başkan, bu konuşmanın başından beri kafamı kurcalayan bir soru sormak istiyorum: Sizce Ayn El Rommaneh kıyımı tek olay mıdır, yoksa Falanjcı Parti tarafından Direniş hareketine karşı tezgâhlanan bir komplonun başlangıcı mıdır?"

Geçmişe döndüğümde, Chamoun'un yaman bir oyuncu olduğunu düşünüyorum. Bir esin gelmiş gibi durdu, gözlüklerini taktı, kaşlarını çattı ve derin düşüncelere daldı. Birkaç dakika sonra, gözlerini kaldırıp bana şöyle dedi: "Evlât, size hemen bir karşılık vermem olanaksız. Elimde kanıt yok. Bilgi toplamam ve görüşümü bildirmem için bana on beş gün kadar bir zaman gerekli. Bu arada, sizin gibi, komple tezini gözden uzak tutmadığımı gizlemiyorum." Aylar sonra,bizimle konuştuğu sıra, Ulusal Liberal Parti Başkanının çok sayıda silâh getirttiğini, milislerini donattığını, bu arada da elindeki silah fazlalarını, müttefiki falanjcılar dahil, aşırı sağcı çeşitli Hıristiyan gruplarına büyük kârlarla sattığını öğrenecektik...

Ancak zamanla öğrendik Camille Chamoun'un oyununu. Stratejisi —özyaşam öyküsünde açıkça görüldüğü gibi— birbiri ardına üç hedeften oluşuyordu. İlki (1975 Haziranında kendisiyle konuştuğumuzda amaçladığı kendini Lübnanlı Müslümanların ve Filistinlilerin isteklerine duyarlı, ulusal bir lider olarak kabul ettirmekti; ikincisi hükümet içinde seçkin bir yer elde etmek ve bu sayede de son tutkusu olan üçüncü hedefine ulaşabilmesini sağlayacak manevrayı çevirmekti; bu üçüncü hedef de Devlet Başkanlığından Süleyman Frangie'nin ayağını kaydırıp yerine

almaktı.

1970 Ağustosunda seçildikten kısa süre sonra rastlantıyla karşılaştığım Lübnan Devlet Başkanını pek az tanıyordum. O sıra Kral Hüseyin'le anlaşmazlığımızın doruğundaydık, Ürdün'de çektiğimiz güçlükleri kendisine anlattım. Beni dinledikten sonra, Başkanlığı süresince Lübnan'da böyle şeyler olmayacağından emin bulunduğunu söyledi. Çünkü Filistin hareketinin yürürlükteki anlaşmalar çerçevesinde eylemini sürdürmesine izin verecekti. Kendisiyle seçilmesinden önce görüşen arkadaşımız Yusuf El Naccar ve sosyalist lider Kemal Canbolat'tan, bize karşı beslediği iyi duyguları öğrendiğimi söylemeliyim. Hakkımızda sorguya çekilen rakibi Elias Sarkis, çok daha ihtiyatlı konuşmuştu. O andan sonra da, FKÖ manevi olarak Süleyman Frangie'nin adaylığını desteklemiş ve belki de kazanmasına katkıda bulunmuştu. Gerçekten de, Filistin kökenli Lübnanlıların bu seçimdeki etkisi kesin değilse bile, önemsenecek kadar büyüktü.

Ayn El Rommaneh kıyımından sonra ülkeye yayılan zorlu çarpışmalara bir son vermek için, Frangie 17 Mayıs günü Yaser Arafat'ı kabul etmiş, ama iki adamı karşı karşıya getiren güven krizi dikkate alınırsa, bu görüşme herhangi bir sonuca varmamıştı. Durum kötye gittiğinden, Devlet Başkanı 23 Haziran günü Yaser Arafat'la beni başkanlık sarayına çağırdı.

Frangie'nin yanında Mısır ve Suudi Arabistan büyükelçilerinin bulunması içeri girer girmez bizi şaşırttı. Bu tür görüşmelerde benzerine rastlanmamış ve protokol kurallarına aykırı bir olaydı bu. İkinci alışılmamış olay da şuydu: Yeni oturmuştuk ki, Lübnan ordusunun hepsi Müslüman olan birtakım yüksek rütbeli subayları, Frangie'nin isteği üzerine teker teker bize katıldılar. Devlet Başkanı çok sinirli görünüyordu. Sert bir yüzle, sigara üstüne sigara tellendirererek, önce sözü o aldı. *"Bu toplantıdaki tek Hıristiyan olduğumu fark etmişsinizdir,"*dedi. *"Mısır ve Suudi Arabistan büyükelçileriyle ordumun Filistin hareketine karşı sistemli bir düşmanlık beslediklerinden kuşkulanamayacağınız subaylarını, konuştuklarımıza tanık olmaları için çağırdım. Tutumunuz Lübnan halkı tarafından çekilebilir olmaktan çıkmıştır. Geçen gün karımla dağlık yörelerde gezerken, Hıristiyan yerleşme merkezlerinin duvarlarında fedailerin silahlı savaşını yücelten afişler gördüm ve çok şaşırdım. Herhalde solcu dostlarınız sorumludur bu densiz propagandadan? O zaman da*

Ayn El Rommaneh'deki gibi cinayetlerin işlenmesine şaşmamalısınız..."

Daha fazlasına katlanamayan Arafat, onun sözünü kesti, gerçeğin bambaşka olduğunu, sağcı Hıristiyan partilerin uzun süredir Filistinlilere karşı bir yok etme savaşı hazırladıklarını, bu amaçla da ellerine bol silâh geldiğini açıkladı... Bunun üzerine Süleyman Frangie çok öfkelendi ve şu karşılığı verdi: *"Kanıt isterim! Kanıt isterim! Bir kerelik namuslu olun ve iddialarınızı doğrulayacak belgeler verin bana."*

Arafat birkaç tanık önünde uğradığımız hakarete çok üzüldü. Gözleri yaşardı. Genellikle anımsamak istediği şeyleri yazmakta kullandığı not defterini birden kapatarak, öfkeden kıpkırmızı kesilip bağırdı: *'Benimle böyle konuşulmasına dayanamam! Ben bir savaşçıyım ve bu sıfatla seçildim Filistin hareketinin yönetimine. Bir ayan meclisinin tek oy fazlasıyla değil!"*

Verdiği karşılık, kuşkusuz acımasızdı ama ben bunu yerinde ve haklı buldum. Arafat böyle bir tepki göstermeseydi, ben herhalde ondan daha da sert davranacaktım. Herhangi birinin Filistin halkının sorumlularına hakaret etmesine göz yummamız olacak şey değildi. Arafat'ın öfkeli karşılığı, bize hakaret etmek niyetlisi olmadığını açıklayıp hemen bağışlanmayı dileyen Frangie'yi yatıştırmak gibi yararlı bir etki yaptı. Başkan, yalnızca öne sürdüğümüz iddiaların yadsınamayacak kanıtlarla desteklenmesini istiyordu.

Bunun üzerine Arafat, başkanlık sarayına gelmemizden önce Lübnan ordusunun Hıristiyan subaylarından, Polonya ve Bulgaristan'ın Lübnan devletine sattığı ateşli silahlardan altı bin tanesinin falanjcı milislere verildiğini öğrendiğini anlattı. Bu yasak olan aktarma İkinci Büro'nun hazırladığı sahte belgelerin yardımıyla gerçekleşmişti. Frangie bu işlemden haberi olmadığını, ama Lübnanlı Hıristiyanların da Filistinliler gibi silahlanmalarını doğal bulduğunu savunda. *"İçişleri Bakanına"* dedi, *"isteyen her Hıristiyana bir silah taşıma izni verilmesini emrettim."* Lübnan Devlet Başkanı ardından da şunları ekledi: *"Kamplarınızı tahkim etmenize, İsrail saldırılarına karşı kendinizi savunmak için gereksinme duyacağınız tüm silahları getirtmenize izin verdim, hatta bunun için yüreklendirdim sizi. Böylece ağır toplarla, uçaksavarlarla, hatta füzelerle donandınız. Bugün sizden, iki dost Arap ülkesinin büyükelçisinin yanında, kamplarımın ve yerleşme merkezlerinizin sınırlarına çekilmenizi ısrarla istiyorum.*

Lübnan'ın geri kalanı sizi ilgilendirmez. Bu konuda anlaşamadığımızdan da, anlaşmazlığımızda hakemlik yapmaları için buraya Arap ülkelerinden subaylar çağırmamızı öneriyorum. "Kahire Anlaşmaları'nı sizin mi, yoksa bizim mi çiğnediğimize onlar karar verecek."

Baştan beri sustuğum için, söz istedim. Konuşmam aralıksız bir saatten fazla sürecekti. Geçen yılın kasım ayı ortasında,Genel Kurul önünde, Filistin dosyasını kişisel olarak savunup FKÖ'nün Birleşmiş Milletler'e girmesine destek olduğunu anımsatarak ve Başkan Frangie'ye teşekkür ederek söze başladım. Arap ulusunun tümü adına konuşmuştu. Bu bir yana, anlaşmazlığımızda hakem olmaları için birtakım subayları çağırarak Lübnan çatışmasını "Araplaştırmanın" anlamı yoktu. Böyle bir girişim şu ya da bu Arap rejiminin entrikalarını kolaylaştıracağı ölçüde tehlikeli olabilirdi. Tersine, biz her türlü yabancı müdahalenin dışında anlaşmak zorundaydık.

"Birtakım fedailerin yanlışlar yaptıkları, Lübnanlıların ulusal duyarlıklarına saygı göstermedikleri doğru. Bunu yadsımıyoruz. "Ama Süleyman Frangie de bireylerin kınanacak eylemleriyle şeflerinin politikasını birbirine karıştırmakla hataya düşmekteydi. Filistin hareketinin yöneticileri ne hayduttu, ne anarşist . Lübnanlı sorumlular kadar onların da, kamu düzeninin sürmesinde, Filistinlilerle Lübnanlıların uyum içinde bir arada yaşamalarında, Filistin'in kurtuluşu için verilen savaşın önemsiz anlaşmazlıklarla engellenmemesi ya da yolundan çevrilmemesinde çıkarı vardı. Başkan Frangie, uzun süre silahtan arındırılmış, baskı altında tutulmuş ve küçük düşürülmüş bir ulustan gelen militanlarımızın tüm eylem ve davranışlarını denetlememizin zor olduğunu anlamalıydı.

"Lübnan'daki sağcı Hıristiyan partiler, " diye sürdürdüm konuşmamı, "bizi küçümsüyor ve itiraf edilemeyecek amaçlar peşinde koşuyorlar. Yıllar boyu onlarla bir diyalog sürdürmeye, iki taraf için de yararlı temeller üzerinde anlaşmaya çalıştık. Ama bu çaba boşa gitti. İddia ettikleri gibi, Lübnan'ın Müslüman halkıyla ve solla onlara karşı birleşmeye çalıştığımız doğru değildir. Ayrıca bu çifte suçlama mantık dışı da. Aynı zamanda, hem bağnaz Müslüman hem de ilerici olamayız. Gerçek şu ki, Lübnan'daki tüm topluluklar arasında dengeyi eşit tutmaya çalıştık. Birini neden halkın tümüyle iyi ilişkiler kurmakta çıkarımız bulunduğu, ikincisi de Filistin hareketinin kararlı olarak

laiklik ilkesini seçmiş olması. Herkes bilir ki, Filistinliler hiçbir zaman dinle fazla etkilenmemişler, Hıristiyanları müslümanlardan ayıran farkları yaşamamışlardır.Ayrımcılık bizim düşünce yapımıza o denli yabancıdır ki, Direniş hareketinin Georges Habache ve Naif Havatme gibi en önde gelen liderleri Hıristiyan dinindendir.

"Sağcı Hıristiyan liderlere birçok kez itilimlerimizin neler olduğunu anlattık. Biz kovalanan ve ürkek, Filistin milliyetçileriyiz. Korkumuzu ve kaygılarımızı yatıştırmaktan utanç duymayız. Maruniler tarafından kuşatılmış olan ve yönetilen Lübnan devleti bizi ürkütüyordu. Bu nedenle, iktidarın araçları olan Hıristiyan partilerle anlaşmak istiyorduk. Ancak onlar bizi istemediler. Müslümanlara, sağcı müslümanlara —Saeb Selam ve Raşit Kerami gibi adamlar tarafından temsil edilen— yakınsak, nedeni onlardan çekinmemiz için bir neden bulunmayışıdır. Seçimle ilgili, yerel ya da bölgesel politikayla ilgili nedenlerle bize el sürmeyecek olan solcu Müslümanlar için de durum aynıdır. İçişleri Bakanlığı yaptığı dönemde, sosyalist lider Kemal Canbolat bize Hıristiyan yöneticilerden kat kat sert davranmıştır. Ama hiçbir zaman işi bizi sırtımızdan hançerlemeye kadar götürmeyeceğini biliyorduk."

Beni büyük bir ilgiyle dinleyen Başkan Frangie, sözümü kesti: *"Yine de, hakkı olmadığı halde kendine Ulusal Hareket adını veren, Falanjcı Parti'nin hükümetten çıkarılıp kapatılmasını ve boykot edilmesini isteyen solu tuttunuz. Burada önemli bir hata söz konusu. Falanjcılar Hıristiyan halkın önemli bir bölümünü temsil ediyorlar. Ayrıca, kararınız, onların etkisini arttırmaktan başka şeye yaramayacak..."*

Tutumumuzu elimden geldiğince savundum. Ama konuştuğumuz sıra, inançtan çok "Ulusal Hareket" ve Kemal Canbolat'la dayanışma için katıldığımız falanjcıların boykot edilmesi kararının ne anlama geldiğini bilmediğimi Başkan Frangie'ye itiraf edemezdim. Ayrıca bizi yok etmeye ant içen ve Ayn El Rommaneh kıyımını düzenleyen —o sıralar öyle sanıyorduk— Falanjcı Parti'ye karşı nasıl daha yumuşak olabilirdik.

Saat öğlenin biri olmuş ve Frangie'yle konuşmamız aralıksız dört saat sürmüştü. Başkanla tartışmasından bu yana ağzını açmayan Yaser Arafat ve ben izin istedik. Frangie, bizi çok şaşırtan bir davranışla, buna karşı çıktı ve öğle yemeğini birlikte yemeden bir yere bırakmayacağına yemin etti. Doğrusu itiraf

etmeliyim ki, genel kültürü çok yetersiz olsa ve her zaman sorumluluklarının üstesinden gelemediyse de, Frangie bir tür gönlü yücelikten yoksun değildi. Hiç değilse bir Camille Chamoun'un kurnazlığına ve ikiyüzlülüğüne başvurmamıştı.

Başkanın bizi davet ettiği öğle yemeği bir tür şölendi. Arafat'ı tam karşısına, masanın onur köşesine geçirdi, bu arada iki büyükelçi, konuşmamızda hazır bulunan yüksek rütbeli Müslüman subaylar ve Frangie'nin isteği üzerine dışarda kalan Hıristiyan subaylar masanın çevresinde yerlerini alıyorlardı. Frangie'nin havası yüzde yüz değişti. Dost, bazan sevimli, bol bol arak (bir tür rakı) içti, kimine etten yumuşak bir parça, kimine çıtır çıtır bir börek sunarak Araplara özgü bir konukseverliğin tüm inceliklerini gösterdi. Oğlu Tony de —Falanjcılar, karısı ve kızıyla birlikte onu 1978 Haziranında öldürdüler— üç saatten fazla süren yemeğin sonuna doğru bize katıldı.

Genelde konuşmalarımız olumlu geçti. Arapların hakemliğinden vazgeçmekte görüş birliğine vardık. İki tarafın askerlerince kurulacak olan Lübnan-Filistin karma komisyonları, savaşa bir son vermek için uygun düşen önlemleri alacaklardı. "Ulusal Hareket"i ılımlı hale getirmek ve Falanjcı Parti üzerindeki baskısını hafifletmek için elimizden gelen çabayı harcayacağımıza güvence veriyorduk. Sonunda da, Yaser Arafat Lübnan halkına bir mesaj gönderip onu ulusal birliğe çağıracaktı. Lübnan işlerinde uzman bir grup Filistinli tarafından hazırlanan çağrının metni, niyetlerimiz ve Lübnan'ın dinsel, siyasal ve ekonomik yapısına zarar vermeme irademiz konusunda özellikle Hıristiyanları rahatlatmak üzere hazırlanmıştı.

Yine de sağcı Hıristiyanların kuşkularını tümüyle dağıttığımızdan emin değildik. Çünkü o dönemde Arafat ve ben, Marunî mezhebinin iki yönetici üyesiyle —Peder Naaman ve Peder Kazzi— uzun uzun konuşmuş ve bu konuşma bizi aptala çevirmişti. Lübnanlı bir Hıristiyanın Beyrut'taki evinde yapılan görüşme başladığında, iki din adamı, siyonist sömürgeci girişimle bizi karşı karşıya getiren ilk günlerde Marunî Kilisesinin Filistin davasını savunduğunu kanıtlayan belgeler gösterdiler. Ama iki din adamının başlangıçtaki bu sözleri, "nankörlüğümüzü" öne sürüp dostluklarına lâyık olmadığımızı belirtmekten başka amaç taşımıyordu.

Daha sonra din adamları bize bir tarih dersi verdiler. İddialarına göre, Marunî'ler Lübnan'ın bağımsızlığını elde etmek

ve korumak için yiğitçe savaşmışlardı ve Filistinlilerin yerleşmesi olarak tanımladıkları olaya karşı ülkeyi korumak için kanlarının son damlasına kadar savaşacaklardı. *"Biz inatçı köylülerden, savaşçılardan oluşan bir ulusuz ve sizi buradan kovmak için gereken bedeli ödeyeceğiz,"* dediler.

Kaslik Marunî Üniversitesi Felsefe Bölümü Dekanı olan Peder Paul Naaman —ki biz boğayı andıran dış görüşüne karşın onu,bir din adamı, bir hümanist sanıyorduk— açık ve seçik olarak şu sözleri söylediğinde iliklerimize kadar ürperdik: *"Kısa süre önce, uyarı olarak, kendi ellerimle bir Lübnanlı Müslümanı ve bir Filistinliyi boğazladım. Yanlış işitmediniz, onları ellerimle boğazladıktan sonra, kurduğumuz ve benim yönettiğim milislerin şefleri olan papazları topladım, Tanrı ve Kutsal Kilisemiz adına beni kendilerine örnek almalarını istedim."*

Arafat'la ağzımız açık kalmıştı. Geçmişin din savaşlarına dönmüştük sanki. Neden sonra ağzımı açabildim, Peder Paul Naaman'ın şişinmelerine inanmadığımı söyleyebildim ama. "Sedir Muhafızları" milislerinin lideri olan Ebu Arz'ın, *o* sıra her Lübnanlıyı en az bir Filistinli öldürmeye çağıran kıyıcı açıklamalarına da inanmamıştım. Piskoposların kürsülerinin tepesinden yaptıkları cinayet çağrılarını da ciddiye almıyorduk. Daha sonra bu tutumuzun ne yazık ki hiçbir temele dayanmadığı, sağcı Hıristiyan milislerin işledikleri cinayetlerin, verilen gözdağlarını kat kat aştığını keşfettik.

Bunca nefret niçindi? Peder Paul Naaman'a sorduğum bu soruya şu karşılığı aldım: *"Tarihimizden ve kafa yapımızdan birşey anlamıyorsunuz. Daha önce de söylediğim gibi, bedenimizin en ufak zerreleriyle Lübnan'a bağlıyız. Tüm manastırlarımız kale ve cephane deposuna dönüştürüldü. Daha fazla silah satın alabilmek için elli milyon lirayı bulan bir fon oluşturduk."*

Bu noktada, Peder Paul Naaman bize yeni bir şey öğretmiyordu. Daha 1970 yılında —Ürdün'deki "Kara Eylül"den kısa süre sonra— Falanjcıların askerî kamplarını büyütmeye ve milislerini geliştirmeye başladıklarını görmüştük. Falanjcıların, Chamoun'un Ulusal Liberal Parti'sinin genç üyeleri, eğitim görmek üzere Ürdün'e ve Federal Almanya'ya gönderilmişlerdi. Ülke dışında yaşayan zengin Lübnanlılarca toplanan paralar sayesinde, 1973 yılı başında, gitgide artan sayıda silah yağmaya başlamıştı. Belçika'dan, İsviçre'den, Birleşik Amerika'dan ve

Fransa'dan satın alınan bu silahlar, genellikle Fas limanları üzerinden Cünye limanına getirilerek Hıristiyanlara teslim ediliyordu. Daha sonra adını vereceğim kişi gibi, Arap yarımadası iş adamlarından birtakım aracılar sayesinde yapılan anlaşmalar, çoğu kez batılı hükümetlerin koruyuculuğunda gerçekleşiyordu.

Falanjcılar, Chamoun yanlılarının tersine, askerî hazırlıklarını gizleme çabası içinde değildiler. Falanjcı liderin büyük oğlu Emin Gemayel, 1973 yılında,iki kez partisinin bir eğitim kampını gezmeye çağırdı beni. Orada milislerinin sayıca ve nitelikçe üstünlüğünü görebildim. Gemayel bu hazırlıkların kesinlikle savunmaya dönük olduğuna güvence veriyordu. *"İyi ama kime karşı kendinizi koruyacaksınız?"* diye sordu. *"Siz Filistinlilere"* dedi.

O sıra, sağcı Hıristiyan partilerin doğru söylediklerine ve silahlı bir çatışmayı başlatma niyetlisi olmadıklarına inanma zayıflığını gösterdik. Yoksa, solcu kuruluşlara bağlı milisleri silahlandırıp eğitmek için iç savaşın başlamasını beklemezdik. Gerçekten de, 1975 Nisanındaki Ayn el Romaneh kıyımına dek, İsrail ordusunun sızmalarına karşı örgütlenmeleri için güney Lübnan'daki sınır bölgelerinde oturanlara yardım etmekle yetinmiştik. Yine, ancak 1973 yılında Beyrut'a yapılan ve üç FKÖ yöneticisinin öldürülmesiyle sonuçlanan İsrail baskınından sonra, göçmen kamplarını ciddi bir biçimde tahkim etmeye ve Filistinli milislerin eğitimini hızlandırmaya başladık. Ve hep bir İsrail saldırısına karşı koymak amacıyla. Bir gün silahlarımızı Lübnanlılara çevirmek zorunda kalacağımız aklımıza bile gelmedi.

1975 başında, birbiriyle uyuşan çeşitli belirti ve bilgi, yalnızca yerel güçler tarafından değil, aynı zamanda ve özellikle bir uluslararası komplo tarafından tehdit edildiğimizi ortaya koyuyordu. Suudi Arabistan'dan, Kuveyt'ten, Libya'dan, Suriye' den, Mısır'dan Lübnan'a satılan silahlar hemen Hıristiyan milislerine devredilmekteydi. Daha da beteri, özellikle Suudi Arabistan ve Kuveyt uyruklu iş adamlarının, bu ülkelerdeki şirketlerin, falanjcılarla Chamoun yanlılarının silah satın almalarına cömertçe yardım ettiklerini öğrendik. Bir başka kaygı verici belirti daha vardı: Aralarında Kuvyet'in de bulunduğu bazı körfez ülkeleri, El Fetih'e ve fedai örgütlerine yaptıkları para yardımını kestiler ya da geciktirdiler. Bu nedenle, 1975 Aralığında, iç savaşın tam göbeğinde, Kuveyt'ten başlayarak

bölgedeki petrol üreten ülkeleri dolaşmaya karar verdim.

Kuveyt'te kaldığım on günlük süre içinde, FKÖ şubesi tarafından düzenlenen toplantılarda bir dizi konuşma yaptım. Fırsattan yararlanarak, bize karşı ikiyüzlü, hatta açıkça düşman bir tutum benimseyen bazı Arap ülkelerinin bu durumunu sertçe eleştirdim. Bu konuşmalardan birinde, yılın başından beri bize yaptığı parasal yardımı kesen Albay Kaddafi'ye ilk kez çattım. Libya Başkanı, diye bağırdım, müttefik olarak bizi istemiyor. FKÖ kasalarına bulundukları katkıyı yavaşlatan zengin Filistinlilere de yüklendim. "İsteseler de, istemeseler de ödeyeceklerdir!" diye bağırdım. Üstü pek örtülü de sayılmayacak bir gözdağıydı bu. Direniş hareketinin büyük bir kriz geçirdiği dönemde başka türlü davranamazdım. Aba altından sopa göstermekte haklı olduğum da ertesi gün anlaşıldı. Hemen yaptıkları bir toplantı sonunda, milyonerlerimiz Filistin hareketine çok büyük bir para yardımında bulundular.

Her zamankinin tersine, fazla yaklaşmadığım Kuveyt yetkilileri açıklamalarım karşısında tedirgin oldular. Bazı Arap ülkelerine ve zengin Filistinlilere yönelik saldırılarımın, gerçekte, aramızda çözümlenmesi gereken büyük anlaşmazlıkların bulunduğu kendi hükümetlerini hedef aldığından emindiler. İtiraf etmeliyim ki, Kuveyt yöneticilerine öfkelenmekte pek çok nedenden ötürü haklıydım. Örneğin, Kuveyt'teki Filistin okullarının hiç de önemli olmayan bütçe açığını (yüz elli bir dinar kadar) kapatmayı reddediyor, böylece de bu okullara yeni öğrenci alınmasını engelliyorlardı. Bu hasislik, çok zengin olan ve bize karşı her zaman yakın ve cömertçe davranmış bulunan bir ülkeye yakışmıyordu.

O sıra Kuveyt'te, gerek halk arasında ve gerekse hükümet çevrelerinde korku saplantısı hüküm sürüyordu. Herkes Lübnan'daki iç savaşın Kuveyt'e de yayılmakta gecikmeyeceğinden emindi, çünkü bu ülkede 250.000 Filistinli yaşamaktaydı. Beyrut'ta tehlikeye düşen FKÖ , deniyordu, genel karargâhını ve çalışmalarının büyük bölümünü Kuveyt'e aktaracak. Daha da ürkütücü söylentiler dolaşmakta, bunlara bakılırsa, Irak Filistinlileri Kuveyt'te iktidara geçmelerini sağlamak üzere silahlandırmaktaydı.

Tabii bütün bu iddialar saçmaydı. Kendilerine ülke halkının eşiti olarak değilse bile ayrıcalıklı konuk gibi davranılan Filistinliler, ikinci vatan saydıkları ve derin minnet duygularıyla

bağlı bulundukları Kuveyt'e her zaman büyük bir bağlılık göstermişlerdir. Kuveyt'in güvenliğini, toprak bütünlüğünü ve egemenliğini tehlikeye düşünmek hiç birimizin aklının köşesinden geçmemiştir. Bu nedenle Kuveyt, bir başka ülkeyle, özellikle Irak'la anlaşmazlığa düştüğünde hep onu tutmamız rastlantı değildir. Bütün bunları anlatmamın nedeni, 1975 Aralığında benimsediğim ve Kuveyt sorumlullarının kendilerine karşı girişilmiş bir şantaj diye yorumladıkları tutumumun söylenenlerle ilgisiz ve kaygılarının yersiz olmasıdır.

O günden sonra, onlara niyetlerimiz konusunda bilgi ve güvence vermeyi ilke edindim. Yöneticilerle yakın ilişkileri bulunan önde gelen Filistinliler, aracılık yapıp beni bazı sorumlularla, bu arada ilk kez karşı karşıya gildiğim Başbakan Yardımcısı Şeyh Cabir El Ali'yle görüştürdüler. Onları iyi niyetime inandırdıktan sonra, şikayetlerimi bir bir sıraladım ve özellikle bunların en önemlisinin, Lübnan'daki sağcı Hıristiyan partilerin silah alımlarının Kuveytli iş adamları tarafından paraca desteklenmesinin üzerinde durdum.

Cabir El Ali üzerimde büyük etki yaptı. Zeki ve canlı, hoşsohbet, büyük bir mizah gücüne sahip olan bu adam, beni evinde hararetle karşıladı ama görüşmemize özel bir hava verme yolunu seçti. Kuveyt'te öğretim üyeliği yaptığım sıralar iki oğlu lise son sınıfta öğrencim olduklarından bir bakıma yakın sayılırdık.

Yine de aramızda epey zorlu bir siyasal tartışma geçti. İçtenliğiyle ünlü olan Başbakan Yardımcısı, bana daha başlangıçta: *"Lübnanlı olsaydım, falanjcı olurdum"* dedi. Görüşünü açıkladı, karşılığında gerçeklere dayalı kanıtlar gösterdim, ama sonuç alamadım. İkimiz de bulunduğumuz noktadan ödün vermiyorduk. İşin en etkileyici yanı, körfez ülkelerini dolaşırken, Kuveyt'te olduğu gibi Bahreyn'de ve Katar'da, kendileriyle görüştüğüm tüm yöneticilerin Şeyh Cabir El Ali'nin görüşlerini paylaştıklarını keşfetmemdi. Hepsi de söze, Direniş hareketine ve İsrail'e karşı sürdürdüğümüz savaşa duydukları büyük yakınlık konusunda güvence vererek başlıyorlardı. Ama hemen ardından, Lübnan'da haksız olduğumuzu ekliyorlardı. Onlara kalırsa orada savaş, destekledikleri sağla, Pierre Gemayel, Camille Chamoun ve Henry Kissinger üçlüsünün salladığı umacı, yani "Uluslararası sol" arasındaydı.

Sina yarımadası konusunda bir Mısır-İsrail anlaşmasına

varılmasından üç ay sonra, Amerikalılarla Orta Doğu'daki ajanlarının Direniş hareketine darbeyi indirmekte, hareketi sessizliğe ve felce uğratmakta büyük çıkarları vardı. Körfez ülkelerini dolaşırken, Birleşik Amerika temsilcilerinin -CIA temsilcileri dahil- çok iyi iş başardıklarının elle tutulur kanıtlarını gördüm. Her şeyden önce komünizmin yayılmasından ürken yöneticileri karşımıza dikmeyi başarmışlardı. Hiçbir şeyden haberi olmayan bazıları için, Kemal Canbolat, geniş bir Marksist komplonun bilinçli ya da bilinçsiz maşasıydı. Bu nedenle, konuştuğum kişilerden bazıları komünist tuzağa düşmememiz ve Lübnan'daki "Ulusal Hareket"le dayanışma halinde bulunmaktan vazgeçmemiz için bana yalvarıyorlardı. Uygulamada, bizden Amerikalıların ve İsraillilerle bölgedeki Arap müttefiklerinin kucağına düşmemizi istediklerinin farkında değillerdi.

1976 Ocağında, ben Katar'dayken, Kuveyt hükümetinden resmi bir çağırı aldım. Bu çağrıda, şimdi ülkenin başındaki kişi olan, ama o sırada Başbakanlık yapan Şeyh El Cabir El Ahmet'in, beni kabul edeceği belirtiliyordu. Kuveyt'e döndüm ve karşılanışımın birkaç gün öncekinden çok farklı olduğunu gördüm. Resmi otomobiller, beni, adıma bir daire ayırtılmış bulunan Hilton oteline götürmek üzere bekliyorlardı. Havaalanında, kırmızı halılar yayılmış ve şeref salonunda bir kabul resmi düzenlenmişti. Protokol işlemlerini hiç sevmediğim için, otelde kalma önerisini kibarca geri çevirdim ve akrabalarımdan birinin dairesinde kalmakta direttim.

Başbakanla yaptığım görüşme çok olumlu geçti. Açıkça görüldüğü kadarıyla, Filistin dosyasını ve Lübnan'ın koşullarını herkesten iyi buluyordu. Üç saati aşkın bir süre büyük bir içtenlikle süren konuşma, elle tutulur sonuçlara vardı. Kuveyt'ten Beyrut'a hareket ederken, Kuveyt'le bizi karşı karşıya getiren anlaşmazlıkların dörtte üçünü çözümlediğimiz inancındaydım.

Ocak ortasında, çarpışmaların durmadan yoğunlaştığı Lübnan'a döndüğümde, falanjcıların önde gelen siyasal büro üyelerinden Joseph Chader'le 1973 Temmuzunda yaptığım bir konuşmayı anımsadım. Bir gün, Ermeni kökenli olması nedeniyle kendimi ona yakın hissettiğimi söylediğimden beri bana dostluk gösteriyordu. *"Siz ve biz"* diye eklemiştim, *"geleneksel olarak baskı görmüş azınlıklarız"* Bu görüşme sırasında, Chader bana bir itirafta bulunmuştu. Anlattığına göre, zaman zaman görüştüğü Bob Oakley adlı Beyrut'taki bir Amerikan diplomatı,

Birleşik Amerika'nın hakkımda suçlayıcı belgelerle dolu kalın bir dosya tuttuğunu kendisine söylemişti. Bu belgeler benim "tehlikeli bir tedhişçi" ve aynı zamanda "usta bir pazarlıkçı" olduğumu kanıtlıyordu.

Konuşmanın bir başka yerinde, Joseph Chader, kehanet sayılabilecek bir başka itirafta bulundu bana. "Güvenilir bir kaynaktan" öğrenildiğine göre, "yakında" bir İsrail-Arap savaşı patlak verecek (iki ayı biraz aşkın bir süre sonra Mısır ve Suriye Yahudi devletine saldırdılar) ve hemen ardından bir "Barış konferansı toplanacaktı". Chader sözcüklerinin üzerine iyice basarak şunları da eklemişti: *"FKÖ'nü pazarlık masasına çağırmak söz konusu, tabii daha önce yok edilmediyseniz."* Şaşkınlıkla "Yok edilmek"le ne demek istediğini sordum. Gerçekten barış konferansına katılmak istiyorsak tedbirli davranmamız gerektiği yolunda kaçamak bir karşılık verdi.

1976 Ocağında kendi kendime, hiç kuşkusuz, yeterince "tedbirli" davranmamış olduğumuzu söylüyordum. Ekim Savaşının yönetilmesi konusunda ciddi eleştirilerde bulunmuştuk; "adım adım" diye adlandırılan Kissinger diplomasisini kınamıştı; Orta Doğu'daki Birleşik Amerika etkisinin büyümesine karşı direnmiştik; son olarak da, Sina yarımadasıyla ilgili utanç verici anlaşmaya karşı çıkmıştık. İç savaşın hemen öncesinde Godley'in Birleşik Amerika'nın Beyrut büyükelçiligine getirilmesi bir rastlantı değildi. Dünyanın birçok köşesinde, özellikle de Şili de ve Vietnam'da yığınla pis işin tasarlayıcısı ya da uygulayıcısı olmuştu. Lübnan'a geldiğinde, tüm Beyrut kaygıyla hangi felâketin planlandığını düşünüyordu.

Şunu da söyleyeyim ki, CIA'nın açıkça iş gördüğüne inanacak kadar saf değilim. Amerikalı ajanların, bizi yok etmelerini istemek için Pierre Gemayel'e ya da Camille Chamoun'a gittiklerini sanmıyorum. Kanlı Ayn El Rommaneh suikastını gerçekleştirenlerin de doğrudan Vaşington'dan aldıkları emirlerle iş gördükleri hiç akla yakın değil. Bu alanda işler çok daha ince görülür. Birleşik Amerika'nın Lübnan'da ya da başka yerlerde paralı ajan sıkıntısı çektiğinden, İsrail, Ürdün gibi ülkelerin gizli servisleri aracılığıyla müdahale etme olanakları bulumadığından değil. Önemli olan amaçlarına ulaşmak için bir sürü olanağa sahip bulunmalarıdır, örneğin uygun koşullardan yararlanmak gibi. Lübnan'da iç savaşı doğrudan onlar çıkarmadılarsa da, anlaşmazlığın ateşini beslemeye ve körüklemeye geniş çapta

katkıları olduğu su götürmez.

Pek çok Arap ülkesi, isteyerek ya da istemeyerek, aynı yönde çalıştı. Uluslararası basında iç savaşın nedenleriyle ilgili en sık rastlanın çözümleme, aşırı davranışlarıyla sağcı Hıristiyan partileri Filistinlilere karşı eyleme geçirmiş bulunan fedaileri suçlamaktır. Ancak, bu tezi savunanlar, dayanak olarak aldıkları kışkırtmaların çoğunu çeşitli Arap rejimlerinin maşası durumundaki örgütler tarafından gerçekleştirildiğini ya bilmiyorlardır, ya da unutmaktadırlar. Bu Arap rejimleri Lübnan toprakları üzerinde hesaplaşmaktadırlar. Irak'ın hoşuna gitmeyecek bir makale "El Havadis" adlı haftalık dergide yayınlandı mı, Bağdat hükümetinin maşası olan Arap Kurtuluş Cephesi dergisinin çıkarıldığı binaya bomba koyup bir düzine insanın ölümüne yol alçar. Eğer Saika -o da Suriye'ye bağlıdır- Irak yanlısı Baas Partisi üyesi Lübnanlıları kaçırırsa, bu kez FKÖ Lübnan'ın içişlerine karışmakla suçlanır. Libya bir muhalifi, eski Başbakan Mustafa Ben Halim'i ele geçirmeye karar verirse, bu işi yapacak Filistinli küçük bir grup bulunur. Örnekleri böyle sonsuza dek götürmek mümkündür...

Olaylar, FKÖ yöneticilerini çok zor durumda bırakmaktadır. Söz konusu eylemleri kınıyorsanız ve Direniş hareketine zarar verdiklerine inanıyorsanız, deniyor bize, niçin bunlara son vermek amacıyla bir şey yapmıyorsunuz? Bizi eleştirenler burada da bilgisizliklerinin ya da sözde suçsuzluklarının kanıtını ortaya koyuyorlar. Bir kere, tüm suikastları gerçekleştirenlerin kimliği konusunda bilgi sahibi olmayışımız doğaldır. Bilgi sahibi olsak bile, tüm Arap rejimlerini karşımıza alma pahasına düzeni sağlamamızın intihardan bir farkı var mıdıd? Örneğin, Suriye ya da Suudi Arabistan'la bağlarımızı koparabilir miyiz?

Lübnan'daki "denetlenemeyen" olaylara çeşitli Arap rejimlerinin birbirlerine karşı sürdürdükleri gizli mücaedele yol açtığından durumumuz daha da güçtü. Lübnan'ın her zaman, büyük ya da küçük, Avrupalı, Arap, Birleşik Amerika ya da İsrail gizli servislerinin ayrıcalıklı bir merkezi olduğu herkes tarafından bilinir. İç savaş sırasında, hemen Direniş hareketinin ya da komünistlerin sırtına yüklenen birçok bombalı suikast, adam kaçırma ve cinayet, aslında "gizli servisler savaşı"nın bir yüzü, anlaşmazlığın uzamasını isteyenler için buna yeni bir canlılık vermenin bir yoludur. Çözümsüz kalan sorunumuz ve dramımız bu olmuştur, hala da budur.

Tarafsız gözle bakıldığında, Lübnanlılar -siyasal art düşünce-

leri olmayanlar- durumu katlanılmaz bulmakta haklıydılar. Ama bizim de kendileri kadar kurban olduğumuz açıkladığımızda, inanmıyorlardı. Dost saydıklarımız bile ileri sürdüğümüz kanıtlar karşısında kuşkularını gizlememekteydiler. Bizi anlamak için, yerimizde olmak gerekirdi. İç savaştan önce sağcı Müslüman liderlere tekrar tekrar söylediğim gibi, fedailerin Ürdün'den kovulduktan sonra Lübnan'dan başka "sığınacak yer"leri kalmamıştı. Boyun eğseler, çok uzun yıllar süren savaşlar sonucu elde ettikleri yitip gidecekti. Kuşkusuz, Filistin devrimi eninde sonunda canlanacaktır, ama Lübnan'da uğranılacak kesin bir yenilgi varlığını uzun süre tehlikeye sokacaktı. Gemilerini yakıp askerlerini İspanya'ya çıkaran Arap komutanı Tarık Bin Ziyad'ın durumundayız biraz. *"Düşman karşınızda, deniz arkanızda"* der Tarık. Bense, Marunî sorumlulara şiddete başvurmamalarını, bizi köşeye sıkıştırmamalarını söylemiş, çünkü diye eklemiştim, kanımızın son damlasına dek savaşmaktan başka olanak bırakmayacaksınız bize.

Sağcı Hıristiyan yöneticiler sinsi davrandılar. İkiyüzlülükle ulusal egelenliğin savunucusu görünüp, göğüslerinde haçla, sözde yurttaşlarını Filistinlilerden ve daha da genelde Araplardan kurtarmak için savaşa girdiler. Ama kim Arap rejimlerinin aklını çeldi ve Lübnan'ın iç işlerine karışmalarına olanak verdi? Arap ülkelerinden gelen sermayeden, el emeğinden, silahlardan kim çıkar sağlıyordu? Bir avuç utanmaz adamın ihanetlerinin ve rezilliklerinin önceden seçilmiş kurbanları olan Filistinliler değil herhalde.

İç savaşın başında, Lübnanlı haçlıların bayrağı ardına süzülen İsrailli düşmana karşı da dövüştüğümüzü bildiğimizden, çarpışmakta daha da kararlıydık. Gerçekten de, bazı Marunî manastırlarının çevresindeki savunma düzeninin İsrail'deki askeri yerleşme merkezlerininkinin eşi olduğunu fark etmiştik. Burada açıklaması uzun sürecek olan ve hiç kuşkusuz İsrailli subaylar tarafından Lübnan'a aktarıldığı açıkça görülen çeşitli savaş teknikleri konusunda da durum aynıydı.

Bugün, iç savaş süresince sağcı Hıristiyanlarla İsrail arasında sıkı bir işbirliği kurulduğunu kanıtlamaya gerek bile yok. Menahem Begin hükümeti, Lübnanlı müttefiklerine yaptıkları yardımın büyüklüğünü belirterek 1977 yazında bunu resmen kabul etti. Lübnanlı Hıristiyanlar, yaşamlarını güvence altına alma zorunluluğunu gerekçe göstererek, birçok kez

siyonistlerle yaptıkları işbirliğiyle öğündüler. Güney Lübnan'daki Maruni milislerinin sorumlusu, Binbaşı Sait Haddad, artık bir paralı ajandan başka bir şey değil. Tel-Aviv sorumlularına danışmak için Naharya adlı İsrail kasabasına gittiğini kabul etmiştir. Birkaç kez, ulusal Liberal Parti Başkanının oğlu Dany Chamoun'la birlikte, İsrailli subaylarla görüştüğünün kahıtları da elimizde. Bu görüşmeler, ya Lübnan topraklarında, sağcı Hıristiyanların genel karargâhı olan Cünye limanında, ya da açık denizde bir yatta yapılıyordu. Camille Chamoun'la ve öteki Hıristiyan yöneticilerle görüşmek üzere, İtzhak Rabin hükümetinde Savunma Bakanı olan Shimon Peres 1976 Şubatının sonunda yine aynı Cünye limanına gelmişti. Bir tek Başkan Süleyman Frangié ve Falanjcı Parti lideri Pierre Gemayel, İsraillilerle en ufak bir doğrudan ilişki kurmaktan kaçınıp bu işi astlarına bırakmışlardır.

Kendi hesabıma, Falanjcı Parti yönetiminin içi savaş başlangıcında israil'le herhangi bir ilişkisi olduğunu sanmıyorum. Buna karşılık, Camille Chamoun'un ve Lübnan İkinci Bürosu'nda görevli bazı subayların, İsrail, Birleşik Amerika ve İngiliz gizli servisleriyle yakın ilişki sürdürdüklerine inanmamı sağlayan birtakım veriler var. Ayn El Rommaneh kıyımı, yalnız savaşı başlatmak için değil, Falanjcıları savaşın içine sürüklemek amacıyla gerçekleştirildi. Pierre Gemayel'in Ayn El Rommaneh mahallasinde bir kilisenin açılışını yaparken kıyımın gerçekleştirilmesi ve suçlulardan ikisinin kendilerini Falanjcı gösteren Camille Chamoun yanlıları olması rastlantı değildir. Ancak ikinci aşamada Falanjcılar İsrail'le işbirliği yapmak zorunda bırakılmışlardır.

Yahudi devleti tarafından sağlanan çok çeşitli yardım, gerçekten de çekiciydi. Birleşik Amerika'da üretilen en son silahlar Cünye limanına akıyordu. Öyle ki, askeri araç-gerecin izinsiz olarak üçüncü bir ülkeye aktarılması Birleşik Amerika yasalarınca yasaklandığından, Başkan Ford hükümeti hakkında Senato'da gensoru önergesi bile verildi. Ayrıca, Direniş hareketine ve Lübnan soluna ait silahları taşıyan birçok gemi, İsrail deniz kuvvetleri tarafından yolundan çevrilip Cünye limanına götürüldü, taşıdıkları silahlar da Hıristiyan milislerine verildi.

Bu silahlar, Lübnan'ın gördüğü en acımasız cinayetlerin işlenmesinde kullanıldı ve Marunî milislerinin faşist yapısı da böylece kanıtlandı. Körfez ülkelerindeki gezimden 10 Ocak 1976 günü döndüğümde, savaşın bu yönden bir dönemece girdiğini gördüm.Bir hafta önce, Tel Zaatar Filistin kampı kuşatılmış ve içinde yaşayanların gereksinimlerini karşılamalarını engelleyecek biçimde ablukaya alınmıştı.

Gelişimden dört gün sonra, Falanjcılar ve "Sedir Muhafızları"na bağlı komandolar, savaşın dışında kalan Hırlstlyan Filistinlilerin yaşadığı Dbayé kampına saldırıp burayı işgal ettiler. Sonra da her yanı yakıp yıkarak halkını öldürdüler. Bir hafta kadar sonra, 19 Ocak günü, Karantina gecekondu mahallesi ateşe verildi ve buldozerlerle sürülüp yerle bir edildi. Bilânço: pek çoğunun çeşitli organları acımasızca kesilmiş, yüzlerce ölü. pierre Gemayel'in ve Camille Chamoun'u haçlı askerleri, ceset yığınları üzerinde şampanya içip gitar çalarak zaferlerini kutladılar ve bu görüntüler çeşitli televizyon istasyonları tarafından bütün dünyada gösterildi. Kampta yaşayanlardan sağ kalanlar makinalı tüfeklerle yerlerinden çıkarıldılar, başka göçmen kamplarına sığındılar, daha sonra da Marunî sürüleri tarafından yok edildiler.

Bu kıyımlar bizi ciddi bir sorunla karşı karşıya bıraktı. bir yandan, iç savaşın hemen başında bize kurulan tuzağa düşmeme yolunda aldığınız karara uygun olarak, yoğun bir biçimde savaşa girmek istemiyorduk. Öte yandan sağcı Hıristiyan partilerin bize savurdukları gözdağlarına tepki göstermemek güçtü. Kanlı saldırılar, pasifliğimiz karşısında öfkelenmeye başlayan fedailerin Filistin halkının ve Lübnanlı Müslümanların moraline indirilmiş bir darbe oldu. Anlaşılıyordu ki, önceliği almak zorundaydık.

Direniş hareketiyle Ulusal Hareket'in ortak askeri komutanlığı, Beyrut'un yirmi kilometre güneyindeki Hıristlyan Damour kasabasını işgal etme kararını verdi. Bu seçimi etkileyen iki neden vardı: Damour, başkent Beyrut'u Sayda'ya, dolayısıyla Müslüman ve Filistin yanlısı güneye bağlayan yolun ortasında stratejik bir yer tutuyordu. Ayrıca, büyük ölçüde Camllle Chamoun yanlısı olan halkı, yol üzerinde barikatlar kurmuştu. Bu barikatlarda pusu kuran Marunî nişancılar, Filistinli va da

Lübnanlı, bir sürü suçsuz yolcuyu vurup öldürmüşlerdi.

Dbaye ve Karantina'da yapılanlardan sonra saflarımızda hüküm süren öfkeye karşı, Damour'un sivil halkını koruyacak önlemleri aldık. Halkın başka yere sığınmasını sağlamak amacıyla topçu ateşi kırk sekiz saat sürdürüldü. Gerçekten de, Damour'u kısmen kuşatmış ve Camille Chamoun'un sarayının bulunduğu Saadiyat kasabasına giden bir yolu açık bırakmıştk. Halktan bazı kişilerin kaçmak için bindikleri teknelere de ateş açmaktan kaçındık. 20 Ocak günü saldırıya geçip Damour'u aldığımızda, halkının neredeyse yarısı sağ salim kentten ayrılmayı başarmıştı.

Askerlerimize, sivil halka, özellikle de yaşlılara, kadınlara ve çocuklara dokunmamaları yolunda çok sıkı talimat vermiştik. Ancak savaş savaştı, özellikle de çok öfkeli bir havada sürdürülüyorsa. Birtakım aşırılıklar oldu, suçsuz kişiler öldürüldü. Ayrıca Hıristiyan milislerle savaşçı olmayanlar nasıl birbirlerinden ayrılabilirdi? Askerlerimiz bir evde pusuya yatmış bir nişancıya ateş edecekleri zaman, binayı içindeki kadınlar ve çocuklarla yok etmeme olanaklarına sahip miydiler? Sağcı Hıristiyan partilerin propagandalarının gereği olarak yaptıkları gibi, buna olumlu karşılık vermek büyük bir ikiyüzlülük göstermek olurdu.

Ele geçirildikten sonra Damour'u ziyarete çağrıldığımda, inatla oraya gitmeyi reddettim. Bunun da, biri siyasal, öbürü insancıl iki nedeni vardı. Bir kere, istemeyerek de olsa, aşırı davranışları destekler görünmek istemiyordum. Öte yandan, bizimle ilgili saymadığım bir askeri zaferden ötürü sevinmem için neden yoktu. Gerçekten de Filistinlilerin yeri Lübnan'daki savaş alanları değil, İsrail işgalindeki topraklar olmalıydı.

Damour'dan sonra, iki komşu kasabayı, Jieh'i ve Saadiyat'ı ele geçirmemiz gerekiyordu. Camille Chamoun sarayına çekilmişti, ayrılıkçı Marunilerin radyosu da buradan yayın yapmaktaydı. Çok kan döken ve Suriyelilerin o sıra CIA'nın ve İsrail gizli servislerinin adamı olmakla suçladıkları Chamoun'u öldürmemiz için bir sürü neden bulunmaktaydı. Ancak, Direniş hareketinin dostu olan pek çok kişi ve en başta Kemal Canbolat'la Saeb Salam, sağ bırakılması isteğiyle araya girdiler. Böylece tüm fedai örgütlerini ve Lübnan'daki solcu partileri

temsil eden bir delegasyonu gönderip kendisine bir geçiş izni sunma kararı verildi.

Delegasyonu Saadiyat'taki sarayda Dany Chamoun kabul etti ve babasının günlerce önce bir helikopterle kasabadan ayrıldığını bildirdi. Böylece de, Filistinli ve ilerici güçlerin karşısından kaçmaktansa elde silah ölmeyi yeğleyeceği söylenen Camille Chamoun'un yiğitliği efsanesi çöktü...

Ancak Saadiyat sarayı yağmalandı ve yakıldı, güneydeki köylerden gelen yoksul köylüler tarafından. Chamoun ölen karısının tablosunun çalınmasına çok üzüldüğünü iddia etti. Yaser Arafat hemen bir soruşturma açılmasını emretti ve tabloyu götüren köylüye 5000 Lübnan lirası ödeyerek geri alıp sahibine ulaştırdı...

Lübnan'daki çarpışmalara bir son vermek için geniş çapta ilk Suriye girişimi o günlere rastlar. Abdülhalim Kaddam yönetimindeki önemli bir Suriye delegasyonu, 21 Ocak günü Beyrut'a vardı, savaşta taraf olanlarla ilişki kurdu, uzlaşmaya dayalı ve kısa süreli bir ateşkes uygulanmasını sağladı. Suriye FKÖ'nün "Kahire Anlaşmaları"na tümüyle uyacağı konusunda güvence veriyordu, buna karşılık da Hıristiyan partiler Suriyeli aracılar yardım edeceklerdi. Başkan Esat bir süredir iki cephe arasında tarafsız bir tutum benimsemeye çalışmaktaydı. Direniş hareketine ve Ulusal Hareket'e, başta askeri olmak üzere çok yönlü yarım sağlarken, 6 Aaralık 1975 günü Pierre Gemayel'i Şam'a çağırmış, onu devlet başkanlarına özgü bir biçimde karşılayarak Kemal Canbolat'ı öfkelendirmişti.

Devlet Başkanı Süleyman Frangié'nin 2 Şubat 1976 günü Şam'ı ziyareti ve özellikle 14 Şubatta Başkan'ın Esat tarafından da onaylanan on yedi maddelik bir uzlaşma planını açıklaması Canbolat'ın öfkesini daha da arttırdı. FKÖ, Lübnanlılar arasındaki bir uzlaşma tasarısının kendisini ilgilendirmediğini düşünerek ses çıkarmadı. Sağ ve sol bu tasarıya büyük bir isteksizlik içinde katıldılar, ikisi de kendilerinden aşırı ödün istendiği kanısındaydı. Kemal Canbolat'a göre, Suriye bir kez daha Ulusal Hareket'i yüzüstü bırakmıştı, oysa Şam solun askeri stratejisini biraz daha desteklese, ekonomik, toplumsal ve anayasal reformlarını hiç değilse kısmen kabujl ettirebilecekti. Başkan Esat da, buna karşılık, savaşın sürmesinin sağı

sertleştireceğini ve başta İsrail'inki olmak üzere, korkunç yabancı müdahalelerine yol açabileceğini öne sürüyordu. Kısacası, Filistin Direniş hareketi, müttefiki Suriye ile iyi ilişkilerini koruma gerekliliğini ve Lübnan soluyla dayanışmasını bozmama zorunluluğu arasında kalmıştı.

Ordu bünyesindeki kriz Şam'la ilişkilerimizi daha da bozdu. İç savaşın başından beri, Başkan Raşit Kerami, ordunun düzeni koruyucu işlerde kullanılmasını engelleyerek dağılmasını önlemişti. Çoğu sağ eğilimli Hıristiyan subaylarca yönetilen Lübnan ordusunun, savaş alanında işe karışması yan tutmasına yol açabilir ve o zaman Müslüman subaylarla askerlerin ters yöndeki bir tepkisini de birlikte getirebilirdi bu durum. Ancak, İçişleri Bakanlığının kendisine verilmesini sağlayan Camille Chamoun'-da itişiyle, Süleyman Frangié orduyu birkaç kez, özellikle de 16 Ocak 1976 günü, Hıristiyan milisleri korumak için kullanmayı başarmıştı.

Kaçınılmaz olan birkaç gün sonra meydana geldi: Ahmet El Katib komutasındaki birlikler başkaldırdılar ve böylece de dağılma mekanizması başlatılmış oldu. Hareket bir kışladan öbürüne yayıldı, ordu, biri Hıristiyan, öbürü Müslüman olmak üzere, iki karşıt gruba ayrıldı. Bizden yana olan Ahmet El Katib'inki, İsrail sınırına yakın mevzilerimizi güçlendirerek güney Lübnan'a yerleşmeyi başardı.

Sağcı Hıristiyanlar ve Suriye, doğal olarak Ahmet El Katib'in harekâtını yönetmekle suçladılar bizi. Tabii, El Katib'in girişimi bizim açımızdan çok yararlıydı. Ama genelde, anaşinin yayılmasını ve bize büyük zararlar verecek Arap müdahalelerine yol açmasını önlemek için ordunun bir bütün ve güçlü olmasını yeğlerdik. Bu nedenle, bir yatıştırma önlemi olarak başkaldıran subayların bağışlanmasını önerip general İskender Ganen'e yardım etmeye çalıştık. Ancak, Süleyman Frangié önerimizi geri çevirdi ve Ahmet El Katib'in girişimine katılanlara ağır cezalar vermekte diretti.

Bu olaylar üzerine, 9 Mart günü, benim de hazır bulunduğum, Abdülhalim Haddam yönetimindeki bir resmi delegasyonla başta Kemal Canbolat olmak üzere Ulasal Hareket temsilcileri arasında fırtınalı bir toplantı yapıldı. Suriyeli aracıların iki belirgin amacı vardı: Genel af temeli üzerinde ordunun birleştirilmesini

sağlamak; Devlet Başkanı tarafından açıklanan on yedi maddelik reform programını uygulamakla görevlendirilecek bir ulusal birlik hükümetinin kurulmasını kolaylaştırmak.

Suriye Genelkurmay Başkanı General Hikmet El Şahabi'nin çok öfkeli olduğu belliydi. Üniformasının içinde kaskatı, yüzü gerilmiş, Kemal Canbolat'ı sorguya çekti, saldırgan sorular sordu ve karşılıkları not defterine yazdı. *"Hain Ahmet El Katib'i desteklediğiniz doğru mu?"* oldu sorularından biri. Genellikle çok kibar konuşan, ince bir adam olan sosyalist lider, aynı ses tonuyla ona karşılık verdi: *"Katib"* dedi, *"Büyük bir yurtseverdir, ulusal bir kahramandır! Ordunun dağılmasından sorumlu olan, sizin desteklediğiniz yozlaşmış Süleyman Frangié rejimidir!"*. Konuşmalardaki sertlik gitgide artmaktaydı. Dönülmez bir noktaya gelinmesinden ürkerek, Abdülhalim Haddam'ı ve görüşmede hazır bulunan Savunma Bakan Yardımcısı General Naci Cemil'i yan odalardan birine çağırdım. Üçüncü kişiler önünde Canbolat'a hakaret edercesine davrandıkları için onları payladım. Ulusal Hareket lideriyle tartışmayı daha rahat bir havada sürdürmeleri için başbaşa kalmalarını önerdim. Bunu hemen yaptılar, yarım saat sonra gülümseyerek dışarı çıktıklarınıdan yararlı olduğu da anlaşıldı. Canbolat ordunun yeniden kurulmasına yardımcı olacağına söz vermekle kalmamış, bir ulusal birlik hükümetinde kendisini temsil edecek dört kişinin de adını saymıştı. Ancak, Suriyeli arabulucular, sosyalist liderin Başkan Frangié tarafından kabul edilmeyeceğini bildiği adayların adını verdiğinden habersizdiler.

11 Martta, beni esin kaynağı olmakla suçlayacakları general Aziz Ahdab'ın kuvvet gösterisi yaptığı gün, Suriye delegasyonun üyelerini yeniden gördüm. Abdülhalim Haddam, asık suratla bana şöyle dedi: *"Frangié insanı bezdiriyor. Ordunun af yanlısı tüm yüksek komuta heyetini görevden almadan bir ulusal birlik hükümeti kurmayı reddediyor."* Bu konuda açık seçik bilgilere sahiptim. Cebimden bir kağıt parçası çıkardım, haber kaynaklarıma göre her biri ayrı ayrı kuvvet gösterisinde bulunma niyetlisi beş subayın adı yazılıydı kağıtta. Listemdeki üçüncü ad Beyrut komutanı Aziz Ahdab'a aitti, dininden (sünni Müslüman) ve Marunî çevrelerde sevilmesinden ötürü bize akla yakın geldi. Bir bakıma ulusal bileşimi temsil ediyordu. Her türlü devlet

denetiminin dışında olan topluluklardan ve milislerden oluşma bir devlette "hükümet darbesi"nin başarıya ulaşabileceğine hiç birimizin aklı yatmıyordu. Suriyeliler özellikle siyasal nedenlerden ötürü hükümet darbesinden korkuyorlardı. Kaygı içindeki Suriyeli arabulucular, General Ahdab'ın başkaldırmasından aşağı yukarı bir buçuk saat önce Beyrut'tan Şam'a hareket ettiler.

O akşam, saat 20.30 dan biraz önce, El Fetih'in haberalma subayı Ebu Hasan Salama, odama daldı ve General Ahdab'ın birkaç dakika sonra televizyonda Süleyman Frangie'nin istifasını isteyen bir bildiri okuyacağını söyledi. Odamda bulunan, Yaser Arafat, Saika'nın şefi Zühery Muhsin, Suriye genel haberalma şefi Ali Madanl ve on kadar kişinin önünde bana bilgi verdi. Salama'ya bakılırsa, Aziz Ahdab, ulusal barışın engeli haline gelmiş bir adamdan —Devlet Başkanından— kurtulmak için giriştiği eylemde Suriye hükümeti ve Lübnan ordusunun komuta heyeti tarafından destekleneceğinden emindi. Salama bize ayrıca, General Ahdab'ın televizyon binasına götürülmesi için kendisine El Fetih'ten muhafızlar sağladığını da söyledi. Yersiz bulduğum bu hoşgörü, tabii, beni Ahdab'ın suçortağı olarak gösteren söylentileri besledi. Ancak, gerçek bu olsa, Salama'nın Başkan Esat'a yakın kişiler önünde böylesine rahat konuşacağı akla gelebilir miydi? Ben Haddam'a Ahdab'ın adını kuvvet gösterisi yapma olasılığı bulunanlardan biri olarak verebilir miydim?

Ne olursa olsun, General Ahdab'ın geleceği bulunmayan serüveni Direniş hareketiyle Suriye arasındaki ilk çatlağa yol açtı. Süleyman Frangie ile birlikte hazırladığı çözüm planını baltalamaya çalıştığımıza inanan Esat, bir FKÖ delegasyonunu Şam'a çağırdı.

16 Mart günü yapılan görüşme, on iki saat sürdü! Yaser Arafat ve ben Suriye Devlet Başkanını iyi niyetimize inandırmak için büyük güçlük çektik. İleri sürdüğümüz kanıtları kuşkuyla karşılıyor, bir yandan dost olduklarını iddia ederken bir yandan güvenini sömüren kişilerle işbirliğini sürdüremeyeceğini yineliyordu. Her şeyden çok da, Lübnan'da yasallığın ve dengenin simgesi olarak gördüğü Frangie'yi yüzüstü bırakmamakta diretiyordu. Ancak, Lübnan ordusunun çeşitli grupları, parlamento çoğunluğu, kamuoyu, Başkan Frangie'nin istifasını istemekteydi. Gerçeği kabul eden Esat, koruyucu kanadı altına aldığı kişiden yana çıkış yolu sağlamak için bir uzlaşma

formülünü kabul etti: İşbaşındaki Devlet Başkanının süresinin sona ermesinden altı ay önce yeni bir Başkan seçilmesini sağlamak için Lübnan parlamentosu anayasanın 76. maddesini değiştirecekti. Artık Frangie, sonraki günlerde başı yukarda çekilebilirdi...

Her şey çözümlenmiş gibi görünüyordu ki, Başkan Esat, Kemal Canbolat'ın bir açıklamasıyla ilgili bir telefon mesajı aldı. Bu açıklamada sosyalist lider Suriye'nin Lübnan'ın içişlerine karışmasını kınıyordu. Öfkelenen Suriye Devlet Başkanı, yanında bulunan General Şahabi'den, hemen Süleyman Frangie'yi çağırmasını ve kendisini istifaya zorlayanlara karşı Suriye ordusunun yanında olduğu güvencesini vermesini emretti. Her şey baştan başlıyordu... Esat'la ilişkileri çok iyi olan Demokratik Cephe lideri Naif Havetme de, Dürzi topluluğunu birlikte sürükleyebilecek olan Kemal Canbolat gibi saygın bir siyasal lideri kendinden uzaklaştırmakla büyük hata yapacağını Suriye Devlet Başkanına söyleyerek araya girdi. Sonunda Esat'ı, kendilerini ayıran anlaşmazlıkları ve görüş ayrılıklarını tümüyle yok etmek için, Kemal Canbolat'la görüşmeye razı ettik.

Filistinlilerle ilericilerin Yukarı Metn'de sağın denetimindeki köylere karşı giriştikleri saldırıya karşın, Esat 27 Mart günü Canbolat'ı kabul etti. Dokuz saat süren görüşme, Suriye ile Lübnan solunun birbirinden kopması çabuklaştırmaktan başka işe yaramadı. Suriye Devlet Başkanına göre, Canbolat, çarpışmalara son vermeyi kesinlikle reddederek uzlaşmaz davrandı. Tersine —yine Esat'a göre— sosyalist lider, tarihe dayanarak, Marunîlerin Dürziler tarafından yok edilmelerini savunuyordu. Görevi başında kaldığı sürece Ulusal Hareket liderini kabul etmeyeceğine ant içen Esat, bir daha Canbolat'ı görmeyecekti. Görüşmenin ertesi günü "Amerikan ajanı" ve "hain" diye nitelenen Canbolat, bir yıl sonra öldürülecekti.

Ancak, Suriye ile Lübnan solunu barıştırmaktan umudu kesmeyen bir FKÖ delegasyonu —aralarında Yaser Arafat, ben, Züheyr Muhsin ve Naif Havatme de vardı— 16 Nisan günü Şam'a gitti ve Esat'la yeni ve uzun bir görüşme daha yaptı. Açıkça görülüyordu ki, Esat hem General Ahdab'ın kuvvet gösterisinden, hem de FKÖ'yü sorumlu tuttuğu Hıristiyanların elindeki dağlarda savaşın sürdürülmesinden ötürü bizi hâlâ bağışlamamıştı. Yadsımalarımıza ve karşı çıkmalarımıza kulak tıkayıp, Sedat'ın Sina Yarımadasıyla ilgili anlaşmayı imzalamasına karşın, Mısır

Devlet Başkanıyla kuşkulu ilişkiler sürdürdüğümüzü sanıyordu. Bu nedenle de Pierre Gemayel ve Camille Chamoun'un Lübnan Cephesi'yle işbirliğini sıklaştırmıştı. Bunu, bir yandan "devrim ve ilericilik tüccarı" diye nitelediği Canbolat'ın davranışıyla bir yandan da Lübnan'ın birliğini ve toprak bütünlüğünü koruma kaygısıyla doğruluyordu.

Her şeye karşın, 16 Nisan günü Başkan Esat'la yedi maddelik bir anlaşmaya varabildik. Bu anlaşma öncelikle, Lübnan'da ateşin kesilmesini, ülkenin bölünmesinin ve anlaşmazlığın Araplaştırılmasının reddini, yani Lübnan sorununun çözümüne Mısır ve müttefiklerinin karıştırılmamasını öngörüyordu. Açıklamamaya karar verdiğimiz anlaşma protokolü, biz tüm yükümlülüklerimize bağlı kalırsak, Suriye'nin işgal ettiği sınır kasabalarından ordusunu çekeceğini belirtiyordu. Beyrut'a dönüşümüzde fikir danıştığımız Canbolat, uzlaşmayı yeterli bulmadı ve ateşkese istemeyerek katıldı.

Çarpışmaların durmasından kısa süre sonra bu ateşkes de öncekiler gibi kısa sürecekti —Hasan Tueni gelip beni buldu ve birkaç haftadır Henry Kissinger'in kişisel temsilcisi olarak Lübnan'da bulunan Birleşik Amerika büyükelçisi Dean Brown'un bir mesajını getirdi. Eski bakanlardan "El Nehar" gazetesinin sahip ve başyazarı olan Tueni, Brown'un ateşkese uyulması konusunda Direniş hareketinin Ulusal Hareket hakkında güvence verip vermeyeceğini öğrenmek istediğini söyledi. Aksi halde, diye ekledi. Birleşik Amerika Suriye'nin Lübnan'a bir askerî müdahalede bulunmasına karşı çıkmayacaktır.

Bu girişimi alışılmamış, Amerika'nın işe karışmasını da kabul edilmez buldum. Verdiğim karşılık kaçamak ve terbiyelice oldu. Bir yandan, dedim Tueni'ye, Bay Kissinger'in entrikalarının labirentine girmeyi aklım kesmiyor. Öbür yandan, diye ekledim, sorunun düğümü bizim saflarımızda değil, geçmişte varılan ateşkes anlaşmalarını durmadan çiğneyen Hıristiyan ayrılıkçıların saflarında.

16 Nisan günü Esat'la yaptığımız görüşmede, Suriye Devlet Başkanı bir soru aracılığıyla başka bir önemli konuya girmişti: *"Lübnan Devlet Başkanlığı konusunda adayınız kim?* Bir hafta önce parlamento anayasanın 76. maddesini değiştirmiş, Suriyelilerin baskısıyla Süleyman Frangie kendinden sonra gelecek kişinin 1 Mayıs günü seçilmesini kabul etmişti. Yine de, görev süresinin dolacağı ağustos ayına kadar işbaşında

kalabiliyordu.

Başkanlık için bir aday düşünemeyecek kadar •Lübnan'ın egemenliğine saygılı olduğumuz karşılığını verdim Esat'a. Ancak, Direniş hareketiyle arasındaki büyük görüş ayrılıklarına karşın dürüstlüğünü beğendiğim dostum Raymond Eddé'ye büyük saygım olduğunu söyledim. Ulusal Hareket bünyesinde Raymond Eddé'yle ilgili görüşlerin farklı olduğunu da ekledim. Yine de, sağcı Hırstiyanlarla Suriye'nin savundukları Ellas Sarkis'e karşı Eddé adaylığını geri çekmeme kararı vermişti. Sonuç olarak, Başkan Esat'ın görünüşe aldanmaması gerektiğini belirttim. Raymond Eddé, "sessiz çoğunluk" tarafından olduğu kadar, tutucu ya da ilerici Müslümanlar ve Hıristiyanlar tarafından da seviliyor ve saygı görüyordu.

"*Yanılıyorsunuz,*" karşılığını verdi Esat bana. *"Başkanlık seçimlerinde Suriye'nin adayı yok, çünkü ülkem Lübnan'ın içişlerine karışmak istemiyor."* Sarkis'den ve Eddé'den genel olarak söz etti. Ama gönlünün ilkine kaydığı ve ikinciyi pek sevmediği açıktı. Çünkü Eddé, bugün de *"Suriye'nin yayılma hedefleri"* diye adlandırdığı şeyi kınamak için en ufak bir fırsatı kaçırmıyordu.

Eddé'nin seçilme olasılığının pek az olduğunu biliyordum. Yalnız Lübnan Cephesi ve Suriye değil, Birleşik Amerika da ona karşıydı. Dean Brown, seçilirlerse neler yapmak niyetinde oldukları konusunda bir dizi soru sorduğu Sarkis ve Eddé'yle görüşmelerinden sonra seçimini yapmıştı. Raymond Eddé'nin bana da aktardığı karşılıkları, onu Amerikalıların gözünden düşürebilirdi ancak.

Direniş hareketinin yöneticileri benimsenecek tutum konusunda şaşkındılar. Parlamentonun bir başkan seçmesini engelleyip Suriye'yle anlaşmazlığa düşmek mi gerekiyordu? Ya da,tersine, Lübnan solunu yarı yolda bırakıp Elias Sarkis'in seçimini mi sağlamalıydı? Tam bir karmaşa içinde yüzüyorduk. Ulusal Hareket'in önemli bir bölümü, temelde Sarkis'ten yanaydı ama sırf Suriye'ye meydan okumak için ona karşı oy vermeyi kararlaştırmıştı. Lübnan Cephesi'nin bir kanadı Raymond Edde'yi yeğliyordu; ancak solun adayını engellemek için Sarkis'e katılmıştı. Camille Chamoun daha da garip bir tutum benimsemişti: Parlamentodaki grubunun oylarının bedeli çok pahalıydı...

Bu çaptaki bir soru karşısında, Direniş hareketi sonunda yumuşak bir formül benimsedi. Fedailer 8 Mayıs günü (oturum gerçekten de bir hafta sonraya ertelenmişti) milletvekillerinin toplandığı binayı yoğun bir havan topu ateşine tuttular, ancak bu işi durumdan hoşnut olmadıklarını belirtmek için yapıyor yeni bir başkanın seçimini engellemeye kadar götürmüyorlardı. Raymond Eddé seçildiğinde iç savaşa son vereceği, tüm partizan milisleri ortadan kaldıracağı, orduyu birleştireceği ve ülkenin birliğini yeni temeller üzerinde gerçekleştireceği doğru olsa bile, Suriye'yi karşımıza almamamız gerektiği görüşü ağır basmıştı.

Sarkis de bizim gözümüzde, olanak verilirse ülkenin yüce çıkarlarına hizmet edebilecek, iyi niyetli, yurtsever bir adamdı. Hiç değilse sağın adayıyla, Başkanlığa seçilmesinden önce ve sonra yaptığım görüşmelerde bu izlenimi edindim.

Ama Sarkis seçildiğinde de sorunlar çözümlenmedi; tersine, ağırlaşma eğilimi göstermekteydi. Yeniden güç kazanan sağ, yitirdiği mevzileri geri almak için bize saldırmayı sürdürüyordu; buna karşılık sol ve Direniş hareketi, 12 Mayısta bir "Dağ Cephesi" açtı; Marunî milislerin uğradığı yenilgiler, Filistinlilerle ilericilerin açık seçik bir zaferinin Amerika ya da İsrail gibi bir yabancı ülkenin askerî müdahalesine yol açacağından korkan Suriyelileri çok kaygılandırmaktaydı.

Başkan Esat'la yeni görüşmeler yapmak gerekiyordu. Bu nedenle, Yaser Arafat ve ben, 15 Mayıs günü, o sıra aracılık yapmayı öneren Libya Başbakanı Abdüsselam Callud'un bizi beklediği Şam'a gittik. Ben, ilk ağızda Callud'la görüşmeyi reddettim. Kısa süre önce, Irak Başkan Yardımcısıyla FKÖ'nün politikasını eleştiren bir bildiriye imza atmıştı. Oysa ben kimseden Filistin yurtseverliği dersi almak niyetlisi değildim. Bize baskı yapmaya çalışan Başkan Kaddafi, El Fetih'e yardımı kesmişti. Çok yaygın bir görüşün tersine, "Red Cephesi" fedailerine de pek cömert davranmıyordu.

Ortak dostların araya girmesiyle Callud'la görüşmeyi kabul ettim. Libya Başbakanı bezdirici bir tartışmaya girdi. Birkaç sözle buna son verdim: *"Kaddafi'yle aramdaki görüş ayrılıklarına karşın,"* dedim, *"ona olan dostluğum ve saygım sürüyor. Dilerim ona hiç değilse benim kadar bağlılık gösterirsiniz."* Callud ne ima etmek istediğimi anladı (bunun tahminini okurlara bırakıyorum) ve konuşmaya hemen daha sevimli bir hava verme çabasına girişti.

Başkan Esat'la yaptığı bir konuşmaya değinerek bana öyle ölçüsüz şeyler söyledi ki, hemen bunların yalan olduğundan kuşkulandım. Ona göre, Suriye Devlet Başkanı El Fetih'in Lübnan'da otuz bin komünist milisi silahlandırıp eğittiğini; işgal altındaki Şeria'nın batı yakası toprakları belediye başkanlarının kısa süre önce, yine FKÖ'nün çabasıyla komünistlerden seçildiğini; Lübnan'da varılan ateşkes anlaşmalarını sistemli bir biçimde baltaladığımızı; Direniş hareketinin, Surie ve Lübnan'ın tek bir devlet halinde birleştirilmesi yolundaki Şam tasarısına karşı çıktığını söylemişti. Böylesine akıl almaz şeyler karşısında, Abdüsselam Callud'un, ertesi gün Esat'la yapacağımız toplantıda hazır bulunmasını istedim ve kabul ettirdim.

Suriye Devlet Başkanıyla aramızdaki görüşme, Callud'un yüzünden, fırtınalı geçti. Esat kanıtlarımızı birer birer geri çevirdi ve ordusunu Lübnan'da düzeni sağlamak üzere gönderme niyetlisi olduğunu söyledi. Savunmalarımız ve vazgeçirme çabalarımız işe yaramadı. İki hafta sonra, altı bin kişi —daha sonra sayıları otuz bine çıkacaktı— yüzlerce tank, büyük toplar, Lübnan sınırını geçmeye başladı.

Esat'ın kuvvetleri iki eksen üzerinden —kuzeyde Sofar yönünde, güneyde Sayda'ya doğru— ilerlerken, Züheyr Muhsin'e yakın Saika şeflerinin birinden, Suriye etkisindeki bu örgütün 6 Haziran günü Beyrut'taki tüm fedai kuruluşlarını felce uğratmaya yönelik bir kışkırtmaya girişeceğini öğrendim. Gerçekten de, Saika'ya bağlı fedailer,saldırıya geçip sol partilerin ve "Red Cephesi" komandolarının merkezlerini ele geçireceklerdi. Stadyumda bekleyen Suriye ordusunun bir birliği de, sözde savaşanları ayırmak, ama gerçekte El Fetih'in siyasal ve askeri örgütünü engellemek için harekete geçecekti. Bu bilgiler bana 3 Haziran günü ulaşmıştı, kalan üç günlük süreden savunma önlemleri almakta yararlandım.

6 Haziran günü, öğleden biraz önce, Saika gerçekten saldırıyı başlattı. Komandolarımız da hemen, Suriye yanlısı örgütlerin üslerini ve merkezlerini ele geçirmek, milislerini silahtan arındırmak ve şeflerini tutuklamak için harekete geçti. Başarıyla sonuçlanan harekât, altı saat sonra tamamlandı. Karşımızdakilerin büyük bir direniş göstermedikleri ve pek çoğunun silahlarını isteyerek teslim ettiği de bir gerçekti. İki tarafta da kimse, ne yazık ki boş yere pek çok kan-akmasına yol açacak olan bu kardeş kavgasının aldığı yeni biçime sevinemiyordu. Bize gelince,

Suriyeli kardeşlerimizin, Arapların İsrail'le Birleşik Amerika'nın bölgedeki çıkarlarını kolaylaştırmaya yönelik Kissinger entrikalarını daha rahat görmelerini sağlayacak bir durulmaya Suriye-Filistin çatışmasını yeğleyen Henry Kissinger'in tuzağına düştükleri inancındaydık.

Böyle bir çözümleme temeli üzerinde, 16 Haziran günü budalaca ve iğrenç bir cinayet işlendi. O gün, Birleşik Amerika'nın yeni Beyrut Büyükelçisi Francis Melloy —bir ay olmuştu göreve başlayalı—, elçiliğin iktisadî işler danışmanı Robert Warring, Süleyman Frangie'nin görev süresi sona ermeden iş başına geçmeyen Elias Sarkis tarafından kabul edileceklerdi. İki diplomatın zorunlu olarak, Beyrut'un iki düşman kesimi olan, büyükelçiliğin bulunduğu batı kesimiyle yeni Başkan'ın bulunduğu Marunî milislerin elindeki mahalleyi birleştiren tek yoldan, Müze sokağından geçmeleri gerekiyordu.

Peşinde muhafızlarının arabasıyla, büyükelçinin arabası iki kesimi birbirinden ayıran sınıra doğru ilerlemekteydi. Müze sokağının girişinde, muhafızları taşıyan araba geri döndü, içinde büyükelçiyle iktisadî danışmanın bulunduğu arabayı bıraktı. Neden? Esrar bugüne dek çözülebilmiş değil. Ancak büyükelçinin arabası iki kesim arasındaki birleşme noktasında bulunan denetim barikatına varmadan kayboldu. Birkaç saat sonra, Frank Melloy'un, Robert Warring'in ve Lübnanlı şoförleri Züheyr Moghrabı'nin kurşunlarla delik deşik edilmiş ölülerini bulduk.

Tüm fedai örgütleri üçlü cinayeti kınadılar ve mahkûm ettiler. Ancak daha önce hiç adını duymadığımız "Arap Sosyalist Eylem Partisi", üstlenmediği halde bu eyleme arka çıktı. Olay dosyası tozlu bir rafa kaldırılmadan kamuoyuna verilen bilgi bu kadardı.

Ancak ben de bir soruşturma yapmaya karar verdim. Sekiz gün süren araştırmalardan sonra, büyükelçinin arabasının bir hangarda bulunduğunu haber vrediler; fedailer saldırıya geçip hangarı aldılar ve içerde arabayla nöbet bekleyen on altı yaşında bir çocuk buldular. Yeniyetme önemsiz bir suçortağıydı, ama büyükelçinin öldürülmesi olayıyla ilgli birkaç şey anlattı. Melloy'un şoförü Züheyr Moghrabl'ye kendisini suçortağı yapmak isteyen katiller tarafından cinayetten birkaç gün önce çengel atılmıştı. Patronunu sırf fidye almak için kaçırmak istiyorlardı, fidyeyi cebe indirince onu da arabadaki öbür iki kişi gibi salıvereceklerdi. Birleşik Amerika büyükelçiliğinin yaşlı ve sadık bir görevlisi olan Moghrabi, kendisine önerilen payla gözü

dönecek kadar yoksul bir yaşam sürüyordu. Bu büyük para yıllar boyu yakınlarının maddi güvenliğini sağlayacaktı. Bu yüzden fidyecilerin aleti olmayı kabul etti. Arabayı birlikte kararlaştırılan bir yerde durdurdu, birtakım silahlı adamlar da güçlük çekmeden kurbanlarını kaçırdılar. Sorgunun ardından da —bu konuda genç çocuk bana hiçbir bilgi veremedi— Melloy, Warring ve Moghrabi soğukkanlılıkla öldürüldüler. Katiller de, birkaç saat sonra iz bırakmadan Lübnan'dan ayrılacaklardı.

Fidye istemediklerine, siyasal ya da başka türden bir dilekleri olmadığına göre, amaçları neydi? Katiller arasındaki bir konuşmaya tanık olan yeniyetme, adamların Lübnan'a bir Amerikan çıkarması yapılmasına yol açmak istediklerini anlattı. Bizim gibi, Suriye ile Filistinliler arasında bir savaş çıkmasına üzüldüklerinden, Lübnan'ı yeni bir Vietnam'a, iç savaşı da bir ulusal kurtuluş savaşına çevirerek bu işe bir son verebileceklerini düşünüyorlardı! Böylesine basit bir düşünce karşısında, bu budalaca işi gerçekleştirenlerin geri zekâlı mı, yoksa— daha sonra öğrendiğim gibi— yakın ilişkide bulundukları Irak'ın paralı adamları mı olduğunu düşünmeye hak kazanıyordu insan...

Üçlü cinayetten altı gün sonra, iç savaşın en uzun ve en kanlı çarpışması olan Tel Zaatar savaşı başlıyordu. Ocaktan beri bu göçmen kampını ablukaya almış bulunan sağcı Hıristiyanlar, 22 Haziran günü Tel Zaatar'a ve hemen yanındaki Jisr El Bacha ve Nabaa yerleşme merkezlerine karşı geniş çaplı bir saldırıya giriştiler. Elli iki gün boyunca, top mermileriyle füzeler, güneşin doğuşundan batışına dek aralıksız yağacaktı. Toplam olarak, aşağı yukarı 20.000 Filistinli göçmenle 15.000 Lübnanlı Müslümanın bulunduğu Tel Zaatar'a 55.000 mermi düştü.

Yüzlerce Marunî milis —Camille Chamoun'unkilerle ancak beş gün sonra onlara katılan falanjcılar — Suriye ordusunun Lübnan'a girişinden on gün kadar sonra kampı kuşattılar. açıkça belliydi ki, bu kardeş kıyımını başlatmak için Şam'ın girişimi ni beklemişlerdi. Suriye işgalinden bir hafta önce, 25 Mayıs günü, Direniş hareketiyle Kemal Canbolat'ın ortaklaşa sundukları uzlaşma önerisine Hırisiyan sağın gösterdiği tepki bence bunun yeterli kanıtıdır. Önerilen formül özellikle Şam'ın askerî müdahalesini önlemek üzere hazırlanmıştı. Dağda ele geçirdiğimiz tüm yerleşme merkezlerinden çekilip buraları Canbolat'ın İlerici Sosyalist Parti militanlarıyla falanjcıların ortak denetimine bırakmayı önerdik. Elimle yazdığım bu öneriyi içeren mektup,

çalışma arkadaşım Ebu Hasan Salama tarafından Pierre Gemayel'e verildi. Falanjcıların lideri mesajıma karşılık vermedi. Kurtuluşu ve askerî zaferler kazanma fırsatını Şam'dan bekliyordu.

Ancak Tel Zaatar zaferi, gerçekte, tam faşistlerin üslûbunda bir yok etme girişimi oldu. Yanındaki iki yerleşme merkeziyle birlikte , tümüyle ayrılıkçıların denetimindeki Hıristiyan ablukasına alınan bu göçmen kampını kurtaracak hiçbir etkin olanağımız bulunmadığını Pierre Gemayel ve Camille Chamoun çok iyi biliyorlardı. Bir karşı saldırı başlatıp kuşatmayı yarack güce sahiptik aslında. Ancak, birkaç gün önce Suriye ordusuyla varılan ateşkes anlaşmasına karşın, Suriyeliler Lübnan'ın kuzeyinde olduğu gibi güneyinde de hareketimizi engelliyorlardı. Direniş hareketi için, Suriye güçleri karşısında işgal ettiği mevzileri boşaltmak felâket olurdu.

Yine de kuşatmacıları top ateşine tutarak ve kentle çevresindeki tepelere dağılmış olan toplarını yok etmeye çalışarak kampın savunulmasına katkıda bulunduk. Tel Zaatar' daki askerî sorumluların telsizle bize sağladıkları lojistik bilgiler sayesinde yerlerini saptayabiliyorduk. Sürdürdüğümüz bu ateş çemberi yüzünden kuşatmacılar bir saldırıya girişip kampı ele geçiremediler.

Aslında kamp, dıştan çok içten tehdit altındaydı. Beş aydan fazla sürecek olan abluka halkı açlığın eşiğine getirmişti. Daha da korkuncu susuzluktu. Hıristiyan milisler su borularını patlatmayı başarmışlardı, Tel Zaatar'da bulunanlara suyu az mikroplu bir kuyudan başka şey kalmıyordu. Bu kuyu da kampa yağan top mermisi seline açık bir yerde olduğundan, değerli sıvıyı çekmek için gerçek seferler düzenlemek gerekmekteydi her keresinde. Bu yüzden Tel Zaatar da bir bardak suyun bir bardak kanla eş değerde olduğunu söylemek alışkanlık haline gelmişti...

Küçük yaştaki çocuklar en fazla etkilenenler oldu. Memedekilere süt bulmak söz konusu değlidi tabii. Ailelere dağıtılan günlük ekmek ve su payları gençlere yetmeyecek kadar sınırlıydı. Kamp sorumlularıyla bağlantı kurduğumuz da da, "Susadım, *anne,* susadım!" diye bağıranların yakınmalarını ve ağlamalarını işitiyorduk. Yetişkinler dışında, kuşatma süresince üç yüz kadar bebek ve çocuk açlıktan ya da susuzluktan öldü.

Savaşın hemen başında durumun pek farkında değildik. Kamptaki doktorlardan ikisi bir gün yardım istemek için bize

çağrıda bulundular. Direniş hareketinin askerî değil de siyasal sorumlularıyla konuşmakta üstelediler. Bana sert bir sesle, *"Kıyıma bir son vermenin yolunu bulamazsanız, hiç değilse bize yiyecek ve su sağlamaya bakın!"* dediklerinde ne kadar öfkeli olduklarını anladım. Düşman hatlarının arasından sızıp Tel Zaatar'a ulaşmanın yollarını bulmaya çalışacak, birer avuç insandan oluşma ekipler kurduk hemen. Çoğu kez kuşatmacıların çevresini dolanan bu kişiler, geceler boyu komşu tepelerde, tarlalarla ormanların arasında sürünmek zorunda kalıyorlardı. Bu koşullarda su taşımaları olanaksızdı. Araç-gereçleri , silahları ve cephaneleri büyük ölçüde yiyecek maddesi taşımalarını da engelliyordu. Pek çoğu yolda vurulup öldürüldü. Geri kalanlar da kamptakilere ancak çok kısa süreli bir rahatlama sağladılar. Kampa vardıktan sonra geri dönemediklerinden, yiyecek bekleyen boğaz sayısını arttırmaktan başka işe yaramıyorlardı.

Savaşın beşinci günü, insancıl duygularla dolu ve üstelik Suriye'nin askerî müdahalesine karşı olan Peder Mubarek adlı bir Marunî papazı, çarpışmalara son vermek için öneride bulunmak üzere bana geldi. Tel Zaatar kampındaki fedailer, silahlarıyla, kendilerini kampın kapılarında bekleyen Kızıl Haç temsilcilerine teslim olacaklardı; sonra da, sivil halk en iyi koşullarda boşaltılacaktı. Bizimkiler gibi gözüpek savaşçılara küçültücü gelecek böyle bir öneriyi hemen geri çevirdim. Karşı önerim —bu da geri çevrilecekti— yalnızca yaralıları, kadınları ve çocukları —en fazla da anasız çocukları— boşaltmaktı. Kamptaki eli silah tutanlar direnişi sürdüreceklerdi. Her biri öbüründen küçültücü, bir sürü başka öneri yapıldı. Bizi utanç verici bir teslim olmaya sürüklemek istiyorlardı.

Tel Zaatar'ın askerî ya da siyasal sorumluları ve genel olarak kuşatılanlar dileseler, hiç kuşkusuz daha esnek bir tutum benimserdik. Tersine, bizimkinden daha uzlaşmaz bir tutum içindeydiler. Durum her türlü umudun ötesinde ağırlaşınca, kampın siyasal sorumlusu olan Muhsin'in babası, yanında ailesinin bireyleriyle, beyaz bayrağı çekmesi için yalvarmak üzere oğlunun bulunduğu yere gitti. Muhsin çok öfkelendi, babasını nefretle kovdu ve savaşın sonuna dek onunla bir daha konuşmadı.

Önce Jisr El Bacha Filistin kampının (29 Haziran), sonra Müslüman mahallesi Nabaa'nın düşmesi (6 Ağustos) Tel Zaatar'ın sonu oldu. Arap Ligi temsilcisinin aracılığıyla, ertesi

günden tezi yok uygulanacak bir boşaltmanın koşullarıyla ilgili bir anlaşmaya 11 Ağustos günü varıldı. Sivillerle birlikte kamptan ayrılacak savaşçıların, Marunî milislerine teslim olmaları zorunluluğunu getirmediğinden bir ölçüde onurluydu bu koşullar. Hepsini Arap "Barış Gücü" ve Kızıl Haç teslim alacak, onlara taşıt sağlayacaklardı.

Ancak, düşmanlarımız son ve acımasız bir kalleşlik yaptılar. Anlaşmaya uygun olarak,kamptakiler sığındıkları kovuklardan silahsız çıktıklarında, Camille Chamoun ve Pierre Gemayel'in milisleri kalabalığa ateş açtılar, yüzlerce kişiyi biçtiler. Kimi kampa daldı ve rastladığına kurşun yağdırmaya koyuldu. Yollarda kurulan barikatlarda nöbet bekleyenler, kampta kurtulanların doldurduğu otobüsleri durduruyor, genellikle fedai olmalarından kuşkulandıkları gençleri dışarı çekiyor, onları acımasızca öldürüyor ya da bilinmeyen yerlere götürüyorlardı. Böylece, sağcı Hıristiyan milisler, elli iki gün süren Tel Zaatar kuşatması sırasında öldürdükleri kadar insanı bir günde öldürdüler. Toplam olarak, bu girişimleri sonucu üç bin kurban verildi. Ancak, kampta bulunan bin kadar fedainin ondan azı öldü, geri kalanlar bu korkunç 12 Ağustos günü hüküm süren kargaşalıktan yararlanıp, ormanlara ve çevredeki tepelere kaçtılar.

Hiç kuşkusuz, Tel Zaatar'ı savunanlar Filistin halkının tarihine bir zafer sayfası eklediler. Onların ve kamptakilerin yiğitliği gelecek kuşaklarda da ulusumuzun esin kaynağı ve canlı bir destan olarak kalacaktır.

Tel Zaatar cehennemi, bir kez daha, kendimizden başka kimseye güvenemeyeceğimizi kanıtlamaya yaradı. Uygar diye adlandırılan dünya gözlerini utana sıkıla bu kıyımdan kaçırdı. Kuşkusuz, Avrupa'da bu olaya isyan eden, protesto gösterileri ve toplantılar düzenleyen adamlar ve kadınlar çıktı. Ama eylemleri olayların akışını etkilemeyecek kadar önemsizdi.

Ancak gerçek rezalet başka bir yanda, Arap dünyasındaydı. Hiçbir Arap ülkesi, ister dost olsun ister düşman, Tel Zaatar'daki 35.000 "kardeşini" kurtarmak için küçük parmağını bile oynatmadı Yüz milyon Arabın birkaç yüz adam tarafından sürdürülen bir ablukayı kırma gücüne sahip olmadığına, Hıristiyan milisler üzerinde değilse bile en azından onları koruyan Suriye üzerinde baskı yapabilmek için seslerini yükseltemediklerine kimse beni inandıramaz.

Bu bölümün başında belirttiğim gibi, Arap devletleri her

şeyden çok Filistinli ve ilerici güçlerin zaferinden korkuyorlardı. Her şeye karşın kendi kamuoyları yüzünden bizi istemeye istemeye tutmak,hatta bazan cömert para yardımlarıyla desteklemek zorunda kalsalar bile, sağcı Hıristiyanların üstünlüğünü sağlamak için aynı zamanda Suriye'nin Lübnan'daki girişimini de destekliyorlardı. El Fetih'in yok olmasını dilemeseler bile, Direniş hareketinin sol kanadının tasfiyesine çalışmaktaydılar. Sanılabileceğinin tersine, desteklerini "Red Cephesi" bünyesindeki faşist eğilimli kuruluşlara da yaydıklarından, kaygıları fedailerin arasındaki ılımlıları korumak değildi.

İyi haber aldıkları için Lübnan'da bir "kızıl tehlike"nin varlığına inanmayan birçok Arap ülkesi, ayrı ayrı, Filistin Direnişini savunmaya yönelik bir politika izlemek değil de dar bencil çıkarlar peşindeydiler. Örneğin Mısır bizi kayıtsız şartsız destekliyordu, hatta daha uzlaşmaz olmaya itiyordu, çünkü Direniş hareketiyle karşısında bulunan Suriye'nin arasındaki uçurumu genişletmekten başka amacı yoktu. Irak da aynı şeyi yapıyor, tersine Libya, Suriye'ye arka çıkıp Mısır'ı yalnız bırakmaya çalışıyordu. Cezayir, bir yandan bize yardım ederken hiçbir gözüpek girişimde bulunmuyor, Batı Sahra sorununun Fas'la bir çatışmaya dönüşme tehlikesi gösterdiği sıra enerjisini dağıtamayacağını gerekçe olarak gösteriyordu.

Çok garip gelse bile, İsrail'in tutumu da çelişkilerden yoksun değildi. Sağcı Hıristiyanlara silah ve araç-gereç gönderiyordu, ama bazan Direniş hareketine ya da Lübnan soluna silah taşıyan gemileri görmezden geliyordu. Açıkça belliydi ki, siyonist devlet, kendisine çok yarar sağlayan iç savaşın olanaksızlıklar yüzünden erken bitmesini istemiyordu...

Dost devletler arasında, Sovyetler Birliği bize karşı nispeten olumlu bir tutum benimsedi. Başlangıçta, iç savaşın niteliğini çok iyi anlamıyor, "dinsel" kökenli olduğunu sanıyordu. Bizim ve Lübnan komünistlerinin yorulmak bilmeksizin yaptığımız açıklamalara karşın, Sovyet yöneticileri "aile arasındaki bir soruna karışmamamızı" öğütlüyorlardı. Ancak, 1976 Ocağındaki Dbaye ve Karantina kıyımlarından sonra anlaşmazlığın boyutlarını kavramaya başladılar. Suriye'nin Lübnan'da giriştiği askerî müdahaleden sonra da açıkça bizim yanımızda yer aldılar. Kuşkusuz, bildirileri ve gazeteleri Şam hükümetini imalarla eleştirmekteydi. Ama Başkan Esat bana, Moskova'nın 1976 Temmuzundan başlayarak Suriye ordusuna yedek parça

göndermeyi durdurduğunu itiraf etti. Buna koşut olarak, Sovyet yöneticilerinden Lübnan soluyla ve Direniş hareketiyle köprüleri yeniden kurması yolunda bir sürü mesaj almıştı.

Ancak, ne yazık ki Moskova, İsrail'in, ayrılıkçıların ve Suriye'nin bize denizde ve karada uyguladıkları ablukayı kırmak için hiçbir önlem almadı. Bu yüzden de genellikle Suriye üzerinden almakta olduğumuz silahların arkası kesildi. Her şeyden, hatta benzinden ve sütten bile yoksun olduğumuz bir dönemde, Sovyetler Birliği bize yiyecek ve silah yüklü bir gemi yollamadı, yabancı bayraklı olsa bile. Tel Zaatar kuşatması sırasında düzenlediğim bir basın toplantısında, bu konuda Sovyetler Birliği'ni ve öteki sosyalist ülkeleri eleştirmekten geri durmadım. Ama kulak asmadılar. Geriye baktığımda, Moskova' nınkendisini Birleşik Amerika'yla çatışmaya götürebilecek bu anlaşmazlığa bulaşmak istemediği sonucuna varıyorum. Güvenlik ve umuşama politikasının zorunlulukları bize yardım etme isteğine üstün gelmiş olsa gerek.

Sovyetler Lübnan iç savaşının tüm nedenlerini anlamakta ağır kaldılar, ama Çinli dostlarımız bundan hiçbir şey anlamadılar. Sonuna kadar bir dinsel savaştan başka şeyin söz konusu olmadığına inanmakta direttiler. Belki de Pekin'de hüküm süren iç krizle fazla meşguldüler. Ama gerçek şu ki, başta siyasal ve askerî alanlar olmak üzere, bizi her alanda desteklemekten kaçındılar.

Bu durumda, Suriye 28 Eylül günü Filistinlilerle ilerici güçleri işgal ettikleri mevzilerden atmak için geniş çapta bir saldırı başlattıklarında, tek başımıza kalmıştık. Yürürlükteki ateşkes anlaşmasının çiğnenmesini doğrulamak için öne sürülen bahane, dört Filistinlinin iki gün önce Şam'daki Semiramis oteline baskın yapmaları ve birtakım kişileri rehine almalarıydı. İçlerinden biri çatışma sırasında ölmüş, öbür üçü de ertesi gün kent merkezindeki alanlardan birinde asılmıştı. Bir bahane, diyorum, çünkü "Red Cephesi"ne bağlı ve Irak etkisindeki bir örgüt üyesi olan baskıncılar, hiçbir şekilde Direniş hareketiyle ilgili değildiler. Tersine, siyasal çizgimizin düşmanlarıydılar. 11 Eylül günü Sofar'daki bir görüşme sırasında, Savunma Bakan Yardımcısı General Naci Cemil tüm kuvvetlerimizin kayıtsız şartsız "Kahire Anlaşması"yla saptanan mevzilere çekilmesini istemiş, müttefikimiz Kemal Canbolat'ın karşı çıkması yüzünden bu isteği ben geri çevirmiştim.

Zaman zaman taktik yönden kendisiyle aramızda çıkan görüş ayrılıklarına karşın, Lübnan Ulusal Hareket liderine büyük saygımız vardı. Kemal Canbolat —Nur içinde yatsın— içtenlikli bir büyük yurtsever ve dahi sayılabilecek bir siyasal yöneticiydi. Varlığının her zerresiyle sevdiği Lübnan'ı ve Lübnanlıları çok iyi tanır, içgüdüsel bir biçimde anlardı. Ne yazık ki, Arap ülkelerinin toplu durumunun ve uluslararası sahnede süren oyunun karmaşıklığını her zaman kavrayamıyordu.

Suriye'nin ve Birleşik Amerika'nın temeldeki niyetleri konusunda, karşılıklı çözümlerimiz birbirinden ayrılıyordu. O sıra Ulusal Güvenlik Kurulu Başkanı olan Henry Kissinger'in talimatıyla hareket eden büyükelçi Dean Brown, hükümetinin Şam tarafından girişilecek bir müdahaleye karşı çıktığı ve ne olursa olsun Suriye ordusunun Sofar kentinden öteye gitme yürekliliğini gösteremeyeceği yolunda güvence vermişti ona. Kemal Canbolat da büyükelçiye inanmıştı. Bu nedenle kuvvetlerini Yukarı Metn'den çekmemekte inatla diretmişti.

Biz karşı görüşteydik. Birleşik Amerika'nın ve bazı Arap ülkelerinin desteğinde bir Suriye saldırısı bekliyorduk. Üstelik Şam'ın müdahalesinin güç dengesini bozduğu ve bizi zayıflattığı inancındaydık. Askerî sorumlularımız, Hıristiyan milislere karşı sonsuza dek direnebileceğimizi, ama ağır topçuya, tanklara, füzelere sahip Suriye ordusuna karşı direnmenin intihardan farksız ve boşuna olacağını söyleyip Canbolat'ı uyarmışlardı.

Bu nedenle Direniş hareketinin yönetimi Filistinli ve ilerici ortak güçlerin geri çekilmesinden yanaydı. Üstelik Suriye'yle siyasal yönden uzun vadede zararlı olacak bir çatışmaya girmekten kaçınmak istiyordu. Ancak içimizden bazıları, Canbolat'ın karşı çıkmasına aldırmadan, gecikmeksizin geri çekilmemizden yanaydılar. Aralarında benim de bulunduğum bazı yöneticiler, çözümümüzün doğruluğuna inandırmak amacıyla sosyalist liderle diyalogu sürdürmek istiyorlardı. Hiçbir şekilde Lübnan Ulusal Hareketiyle dayanışmamızı bozmamamız gerektiğini savundum. Bunun da iki nedeni vardı: Dürüstlük, 1960 ların sonundan beri bizi aralıksız ve bağlılıkla savunmuş siyasal kuruluşlara, on sekiz aydır süren iç savaşta bizimle omuz omuza dövüşerek ağır özverilerde bulunmuş olan Lübnan halkının bir bölümüne ihanet etmemeyi, onları atlatmamayı gerektiriyordu, ayrıca, geniş bir halk kesiminin desteğini sağlamış bulunan Kemal Canbolat'la ilişkimizi kesmekle büyük

bir siyasal yanlış yapacağımız inancındaydım.

Direniş hareketinin yönetimi sonunda tutumunu bir uzlaşma formülünde birleştirdi. Şam'ın isteklerini geri çevirdik, ama Yukarı Metn'deki askerî sorumlulara Suriye saldırısı başlar başlamaz kuvvetlerimizi geri çekme emri verildi. Böylece gereksiz kayıplardan kaçınabilme olanağı bulduk, fedailerin ve Lübnanlı arkadaşlarının aşağı yukarı tümü, burunları kanamadan yeni mevzilere çekilmeyi başardılar.

Ancak Direniş temsilcileriyle Şam yetkilileri arasında sonuç vermeyen görüşmelerden sonra, 12 Ekimde Suriye yeniden saldırıya geçti, hem de bu kez Güney Lübnan'da. Ertesi gün de tanklarını, Yukarı Metn savaşlarından sonra Filistinli ve ilerici güçlerin çekildiği Bhamdoun ve Alley üzerine sürdü. Birliklerimiz Bhamdoun'da inatçı ve az görülen yiğitlikte bir direniş gösterirken, Yaser Arafat, çeşitli Arap Devlet Başkanlarına telefon edip araya girmelerini rica etti. Ama hiçbirini bulamadı. Hepsi de onunla konuşamayacak kadar "meşguldüler." 14 Ekim günü Suudi Arabistan veliahdı Prens Fahd'la yaptığı konuşmanın sonunda, veliahd ona şöyle dedi: *"Sorunu çözümlerim. Bana birkaç saatlik bir zaman tanıyın"* Ertesi gün Riyad'da yayınlanan bir resmi bildiri, Suudi Arabistan başkentinde 16 ekim günü sınırlı bir "doruk" toplantısı yapılacağını açıkladı. Aynı gün Başkan Esat saldırıyı kesti ve bütün cephelerde ateşkes ilan etti. Lübnan'dan kendi olanaklarıyla ayrılamayacak durumda bulunan Yaser Arafat, bir Suriye havalanma gitmesini sağlamak için Esat'ın sunduğu helikoptere binmek zorunda kaldı, oradan da bir Suudi Arabistan uçağıyla Riyad'a uçtu.

Altı kişi kırk sekiz saat içinde Lübnan iç savaşına son vermeyi başardı. Bunlar, Suudi Arabistan Kralı Halit, Kuveyt Şeyhi Sabah, Başkan Esat, Sedat, Sarkis ve Yaser Arafat'tı. İlk oturum yalnızca Sedat'la Esat'ın birbirlerine yönelttikleri zorlu suçlamalara ayrılmıştı. Suudi Arabistan Kralı parasal ve siyasal etkisinin tüm ağırlığını terazinin bir kefesine koyunca, Mısır ve Suriye devlet başkanları, ikinci oturuma rahat, güleryüzlü ve "yeniden dost olmanın" mutluluğu içinde geldiler. Arap dünyasının özelliklerinden biri budur: Barışmalar da kavgalar kadar yapay ya da yüzeysel olduğundan, her ikisi aynı çabuklukta gerçekleştirilir.

Riyad "doruğunda" alınan kararlar işimize geliyordu: Ateşkes Lübnan devletiyle ilişkilerimizi düzenleyen "Kahire Anlaşmaları"

na saygı ve bunların uygulanması, FKÖ'nün Arap devletleri tarafından desteklendiğinin yeniden belirtilmesi ve en önemlisi, Suriye ordusunun yerini çeşitli Arap ülkelerinin askerlerinden oluşan bir "Arap Caydırı Gücü"nün alması.

Ancak sevinmekte biraz acele etmiştik. Bir hafta sonra, Kahire'deki genişletilmiş "doruk"ta, Suriye dışındaki hiçbir Arap ülkesinin Lübnan'a askerî birlik göndermek istemediğini gördük. Irak, Suriye'yle arasındaki gerginliği gerekçe olarak öne sürdü, Cezayir, Batı Sahra'daki durumu düşünerek tüm askerî gücüne gereksinme duyduğunu belirtti. Fas ordusunun ancak "Kudüs'ün kurtarılması" amacıyla ülke sınırları dışına çıkabileceğini açıkladı ama bu açıklama, II. Hasan'ın, Mobutu rejimini savunmak için Zaire'ye asker koşturmasını engellemedi; Libya bir Mısır saldırısı tehlikesini öne sürüyor, karşılığında Mısır, Libya'dan gelebilecek bir saldırı olasılığını bahane ediyordu. Kısacası, "Arap Caydırı Gücü" (30.000 kişi) aşağı yukarı tümüyle Suriye askerlerinden oluşacak, buna Suudi Arabistan'dan, Sudan'dan Güney Yemen'den ve Abu Dabi'den gelecek simgesel birlikler eklenecekti!

Arap ülkelerinin bu tutumunu yorumlamak gerekirse, bazılarının Lübnan'daki eşek arısı kovanını çomaklamak istemediğini, çoğunun da hâlâ, için için, Suriye'nin Direniş hareketiyle Lübnan solunu dize getirme görevini tek başına yapmasını dilediğini söyleyebilirim.

Suriye'nin varlığından kurtulmak için tüm Arap ülkelerini Lübnan anlaşmazlığına katmak amacıyla durmadan çalışan Kemal Canbolat, bu duruma çok üzülmüştü. Arap "doruğu"nun sonuçları karşısında düş kırıklığına uğramış ve Ulusal Hareket'in geleceği konusunda kaygıya düşmüş olarak, beni de çağırdığı bir basın toplantısı düzenledi. Kendi payıma hiçbir açıklama yapmama yolunu seçerken —ters düşmeden ne söyleyebilirdim ki?— sosyalist lider, boyun eğmiş olarak, Riyad kararlarına katıldığını bildirdi, ancak "Arap Caydırı Gücü"ne bağlı Suriye de "güvenlik" sağlayıcı bir güç olduğu üzerinde durdu. "Arap Caydırı Gücü"ne bağlı Suriye birliklerinin Beyrut'a girmelerinden tam dört ay sonra katillerinin kurşunlarıyla can verecek olan —yolda kendisine pusu kurmuş bir grup adamdı katilleri— yıkılmış bir adamın son ve boşuna direnişiydi bu.

Kahire'de toplanan Filistin ulusal konseyi'nin (Direniş hareketinin parlamentosu) bir oturumu sırasında, 16 Mart 1977

günü, Canbolat'ın öldürüldüğü haberi bizi şaşkınlık ve acı içinde bıraktı. Yaser Arafat konuşamayacak kadar üzgündü, konseyin önünde ölene övgü düzmek bana düştü. "Kemal Canbolat'ın öldürülmesini uzaktan yönetenler," dedim özetle, "Lübnan'a, Filistin'e, Arap dünyasına onarılmaz bir darbe indirmişlerdir. Bir gün bundan pişmanlık duyacaklardır," diye ekledim, "çünkü Lübnanlı bir yurtsever ve bir Arap milliyetçisi olan Canbolat, bir bakıma ulusal kurtuluşumuz ve onurumuz için verdiğimiz savaşın hem simgesi, hem de güvencesi olmuştur."

Ulusal Hareket liderinin ardında bıraktığı boşluk bizi karşı karşıya bulunduğumuz gerçeklerden döndürmeyecekti. Bunlardan temel nitelikte olan biri, Suriye'nin artık Lübnan'da işgal ettiği çok önemli yerdi. Şam'a bağlı birlikler "Arap Caydırı Gücü" nün bayrağı altında burunları kanamadan ülkeye yayılmışlardı. Yaser Arafat ve Başkan Esat sınırlı Kahire "doruğunda" kucaklaşmış ve ilke olarak geçmişe sünger çekmişlerdi. El Fetih yönetimindeki tüm arkadaşlarım Şam'la köprüleri yeniden kurmuşlardı, Suriye'nin siyasal ve askerî yöneticileriyle görüşmek için ellerini kollarını sallayarak oraya gidiyorlardı. İki tarafın yüce çıkarlarının zorunlu kıldığı bu kavuşma dışında kalan tek kişi bendim.

Durumumun bir bakıma olağanüstü olduğunu söylemek gerek. Direniş hareketinin öteki yöneticilerinin yokluğunda, 6 Haziran 1976 günü, Suriye'nin askerî müdahalesine elde silah karşı koymak gibi acil bir kararı ben almıştım. Yine en sık ben basın toplantıları düzenliyor ve Şam'daki sorumluların davranışını kınayan açıklamaları birbiri ardına sıralıyordum. Eylemin ateşliliği ve dökülen kanın yol açtığı hırsla, sözlerim, Başkan Esat'ın tüm öfkesini üzerimde toplayacak bir şiddet doluydu.

İç savaş süresince Şam'daki iletişim araçlarının ateşli saldırılarına hedef olduğumdan, Suriye Devlet Başkanıyla barışmakta ben de istekli değildim. Suriye etkisindeki bir örgüt olan Saika, Lübnan'da —özellikle General Ahdab'ın kuvvet gösterisinden sonra beni Suudi Arabistan'ın ve hatta Birleşik Amerika'nın ajanı gösteren bol bildiri dağıtmıştı. Şam'da çıkan gazeteler annemin kökenleri konusunda sorular sorarak beni gözden düşürdüklerine inanırken, bazı basın organları özel yaşamımı söz konusu ediyorlardı.

Riyad'daki kucaklaşmalardan sonra, arkadaşlarım geleceğim konusunda kaygılıydılar. Beyrut'taki bürom bir Suriye birliğinin

birkaç metre ötesindeydi, sokaklarda dolaşıyor, "Arap Caydırı Gücü"nün denetlediği barikatları geçiyordum. Sorumlu kişi olarak da, Baas rejimi temsilcileriyle konuşamadığımdan hiçbir şey yapamaz olmuştum. Hem kısır, hem de tehlikeli olan bu durum, arkadaşlarıma göre, sonsuza dek süremezdi. Sonunda bana iki çözümden birini seçmemi önerdiler: Ya özür dilemek için kendiliğimden Şam'a gidecektim, ya da "süresiz" izin alıp Lübnan'dan ayrılacaktım.

Yaşamımda ilk kez, El Fetih bünyesinde geçerli disiplin kurallarını çiğnedim. Her iki öneriyi de geri çevirdim inatla. Bir kere, Şam'a gitmeyi onuruma ve hakseverliğe aykırı sayıyordum, öte yandan, sorumluluklarımdan kaçarak bana karşı olanların eline koz vermek istemiyordum. Bir yılı aşkın bir süreden beri görmediğim karımı ve çocuklarımı görmek için Kahire'ye bile gitmekten vazgeçip, Beyrut'tan ayrılmamaya karar verdim. daha önce de belirttiğim gibi, ancak Filistin Ulusal Konseyi toplantısı dolayısıyla, istemeyerek Mısır başkentinin yolunu tuttum.

Beyrut'a döndüğümde, Başkan Sarkis beni çağırtıp Suriye ile ilişkilerimi mutlaka düzeltmem gerektiğini söyledi. Kendiliğinden bunu Başkan Esat'a açmış, bana ne kadar değer verdiğini belirtmişti. Lübnan devlet Başkanına beslediğim dostluk ve çeşitli kişilerin çabaları, Başkan Esat'ın beni kabul etmeye hazır olduğunu bildirdiği Şam'a gitmeme yol açtı.

Güzel bir nisan günü, El Fetih yöneticilerinden üçüyle —Ebu Cihat, Ebu Salih ve Ebu Amir— Suriye başkentinin yolunu tuttuk ve orada iç savaş sırasında hep görüştüğümüz kişiler tarafından karşılandık. Bunlar, Dışişleri Bakanı Abdülhalim Haddam, Savunma Bakan Yardımcısı General Naci Cemil ve Genelkurmay Başkanı Hikmet El Şahabi'ydi. Kibar olmaktan öteye gitmeyen konuşma, havadan sudan konular üzerineydi ama havayı yumuşatma gibi bir yararı oldu. Sonra bizi, Esat'ın beklediği başkanlık sarayına götürdüler.

Bir salona alınmıştık ki, büyük bir şaşkınlıkla protokol şefinin bizi Başkan'ın odasına sokmadan önce silahlarımızı almak zorunda olduğunu söylediğini işittik. Bir an duraksadıktan sonra, Ebu Cihat sakin sakin silahlı olmadığını söyledi. Öbür iki arkadaşım, öfkeli bir hareketle tabancalarını masanın üzerine attılar. Ben tabancamı vermeyi hemen reddettim. Bana güvenip güvenmeyeceğine karar vermek, dedim öfkeli bir sesle. Başkan'a kalmıştır. Arkadaşlarımdan ayrılmak peşinde değildim, ama bir

çatışma olasılığını düşünerek, ilk meydan okumada pes edersem bir taktik hata yapacağıma inanıyordum. Protokol şefi bir süre kayboldu, sonra geri dönüp: *"Lütfen beni izleyin"* dedi.

Arap geleneklerine bağlı kalan Esat, bizi teker teker kucaklayıp öptü. Soğukkanlılıkla, üç arkadaşımla dereden tepeden konuşmaya başladı, terbiyelice çocuklarının sağlığını sordu. Onu benim kadar tanımayanların sezemeyeceği iki belirti, hakkımdaki gerçek duygularını ortaya koymaktaydı: Benimle konuşmuyor ve orada değilmişim gibi davranıyordu. Esat da benim gibi sevişmediği insanlara bakamaz. Yine de Ebu Salih'e bir soru sorarak odada hüküm süren gerilimi hafifletmeye çalıştı: *"Nasıl oluyor da sizin gibi genç bir adamın saçları bembeyaz kesiliyor?"* Ebu Salih bu olayın soyaçekimle ilgili olduğunu anlatınca, Esat, yüzünü hafifçe buruşturarak şu yorumu yaptı: *"Hayır, Ebu İyad'la düşe kalka zamanından önce yaşlanmış olmalısınız."*

Bu serzenişi şaka sayıp söze girerek Abbasi ozanı Buhturi'nin dizelerini okudum. Buhturi bu dizelerde, özetle Arap Kabileleri arasındaki akrabalık bağlarının her zaman savaşın yol açtığı kırgınlıklara üstün geldiğini söylüyordu. Buzlar çözülmüştü. Durumdan yararlanarak, o ordusunu Lübnan'a yollayarak, ben buna karşı direnerek, ikimizin de vicdanımızın emrettiği gibi davrandığımızı söyledim. Tarih hangimizin haklı olduğuna karar verecekti. Bu arada, propaganda araçlarının başvurduğu küçüklüklere de değinmek istiyordum. *"Annemin Yahudi olduğunu söyleyerek bana hakaret ettiklerini sandılar,"* dedim. *"Oysa ne yazık ki annem Yahudi değil. Ne yazık ki diyorum, çünkü böyle bir durum Filistin'de bir Yahudi-Arap devleti kurmaya yönelik stratejik hedefimizi daha iyi savunmamı sağlardı. Böylesine küçüklüklere karşılık vermemeyi yeğlerim. Her neyse, Suriye-Filistin ilişkilerinin geleceğinden başka şey konuşmamak için bu sayfayı çevirmeyi diliyorum."*

Başkan Esat bana üç saat sürecek bir açıklama yaptı. Ordusu, iç savaşı durdurmak için girişilen öteki çabalar boşa çıktığı ve çatışmanın uluslararası bir boyut almasını önlemek gerektiği için Lübnan'a müdahale etmişti. Kemal Canbolat'ın oyalayıcı manevralarından kuşkulanmıştı, hem daha önce de sosyalist liderin bir Amerikan ajanı olduğu yolunda kendisini uyaran bendim. *"Yalan bu!"* diye bağırdım öfkeyde. *"Hiçbir zaman böyle şey demedim!"* Yalnızca, Canbolat'ın kendisini

yanıltan Birleşik Amerika Büyükelçisi Dean Brown'a güvendiğini belirttiğimi söyledim. Esat'ın inancında bir değişiklik olmadı, bu konuda başlayan uzun tartışma hiçbir anlaşmaya ulaşmadı.

Açıklaması sırasında, görünüşün tersine, Sedat'ın imzaladığı Sina Yarımadasıyla ilgili anlaşmalardan yana çıktığımızı ve bazı Filistinlilerin önde gelen İsraillilerle kurdukları gizli ilişkilerin aslında kendisine ve Suriye'nin politikasına yönelik olduğunu söyleyerek, beni ikinci kez kızdırdı. Yerimden fırlayarak: *"Katlanabileceğimin de bir sınırı var!"* diye bağırdım. *"Böylesine haksız imalarla hedef alınan aslında Filistin hareketinin tümüdür! Arap ünyasında herkesten önce biz Sina Yarımadasıyla ilgili Kahire anlaşmasını kınadık, anlaşmaya karşı çıktık, bu utanç verici uzlaşma Lübnan iç savaşına yol açtığı için acısını da biz çektik...Ama izin verirseniz, Sayın Başkan, size bir soru sormak istiyorum: Nasıl oluyor da Amerikalılar Lübnan'da* dilediğiniz *gibi davranmanıza göz yumuyorlar? Oysa 1970 yılında, Vaşington'un basit bir uyarısı birliklerinizi Ürdün'e girmelerinden üç gün sonra geri çekmenize yetmişti."*

Bozulan Esat, Lübnan'a müdahale etme kararını tek başına, hem de yalnız Birleşik Amerika'nın değil, Sovyetler Birliği'nin de ihtarlarına ve baskılarına karşın aldığı karşılığını verdi. Bundan kuşkum varsa, söylediklerini doğrulayacak belgeleri bana verebilirdi. Tam o sıra açıkladı Sovyetlerin Suriye ordusuna vermekte oldukları yedek parçaları kestiklerini.

Başkan Sedat, daha genel olan Suriye ve Direniş hareketi işbirliği konusuna geçtiğinde, tartışma kopma noktasına ulaştı. *"FKÖ sorumlularını artık hesaba katmamaya karar verdik,"* dedi. *"Bir süredir ciddiliğiniz ve Filistin hareketini yönetebilme yeteneğiniz konusunda kendi kendime sorular soruyorum. 1970 Eylülündeki Ürdün olayları sırasında ulusunuzu kırdırdınız. Lübnan'da da aynı şeyi yaptınız. Tüm Arap rejimleriyle didiştiniz. Filistin davasının geleceğinden kuşkuluyum, çünkü açıkça görüyorum ki bu işi becerebilecek durumda değilsiniz."*

Bu kadarı fazlaydı. Bir kez daha ayağa kalktım ve öfkeyle karşılık verdim. *"Hakkımızda böyle bir* yargıya *varmakta yerden göğe kadar haklısınız, Sayın Başbakan"*dedim. *"Ama tüm Arap hükümetlerinin, sizinki de dahil,Filistin konusu karşısında bizim kadar güçsüz kaldıklarını da eklemeliydiniz. Bu sorunu hiçbir zaman çözecek yetenekte olmadıkları, olamadıkları için Direniş hareketi var, var olmayı ve gelişmeyi sürdürecek."*

Görüşmemizin başlamasından bu yana beş saat geçmişti. Serzenişler, acı suçlamalar ve zorlu tartışmalarla dolu beş saat. Ancak, olumsuz bir noktaya varmaktan çok uzak olan karşılaşmamız, büyük bir uyuşmazlığı çözümlemeyi, tartışmayı daha aydınlık hale getirmeyi, Arap davasının savunulması için vazgeçilmez olan Suriye-Filistin işbirliğinde yeni bir sayfa açmayı sağlamıştı. Yine de Filistin halkının haklarını yok etmeye yönelik Birleşik Amerika-İsrail entrikaları bizi tarihimizin en büyük meydan okumasıyla karşı karşıya bırakmakta gecikmeyecekti.

10 "SEDAT GİRİŞİMİ" Yanılmadan İhanete

Başkanlık Boeing'i Tel Aviv havaalanının pistlerinin birine yavaşça kondu. Beyrut'ta bir televizyon vericisinin karşısına geçmiş, 19 Kasım 1977 günü, Sedat'ın gelişini bekleyen İsraillilerin —tanıdık ya da yabancı— yüzlerine bakıyordum. Uçak hareketsiz kaldı. Yabancılar, fotoğrafçılar, sivil güvenlik görevlileri, hiç kuşkusuz birtakım memurlar telâşla aşağı indiler. Başta Menahem Begin olmak üzere, siyonist yöneticilerden oluşan bir kalabalık, kaskatı, merdivenin dibinde, bakışları mağara ağzına benzeyen uçağın açık kapısına dikili, bekliyorlardı. Soluğumu tuttum. Çılgınca bir umut doldu içime: Sedat uçaktan çıkmayacaktı! Son anda İsrail'e gelmemeye karar vermişti!

Mideme bir yumruk indi. Gırtladığımda bir şey düğümlendi. Mısır Devlet Başkanı, ışıldakların karşısında karanlıkta bir ışık, belirdi. Bir sürü el sıktı. Halkımızın cellâtları gözlerimin önünden geçiyordu: Begin, Dayan, Sharon, tören giysileri içindeki generaller. "Ekim savaşının galibi" Sedat, siyonist marş başlarken işgalcilerin bayrağı önünde esas duruşa geçti. Arkadaşlarımdan bazılarının yanaklarından aşağı gözyaşları süzülüyordu. Kırk saat süreyle, gözlerimi televizyondan neredeyse hiç ayırmayacaktım. Dakikası dakikasına izleyecektim, onursuzluğun ve utancın ziyaretini.

Ertesi gün, parlamentoda, Sedat hoşgörüyle Begin'in konuşmasını dinliyor ve sonra onu hararetle kutluyordu. İki kat kızardım bu olay karşısında. Mısır Devlet Başkanının, İsrail Başbakanının bizlere indirdiği tokatları benim gibi hissetmemesi mümkün müydü? İlk sözcükten sonuncuya dek, saldırgan biçimde milliyetçi, kaba bağnazlıkta bir söylevdi bu. Balfour

bildirisine değinmesi beni yerimden fırlattı. İngilizlere karşı savaştığını öne süren kişi, yüzyıllardan beri toprağında kökleşmiş olarak yaşayan bir ulusun haklarını yadsımak için İngiliz emperyalizminin güvencesinden yararlanıyordu! Kendimi Polonya Yahudisi ilân etmeme olanak verecek kadar kanıtla kendini "Filistin" Yahudisi ilân ediyordu! Vatanlarını — benim vatanımı— kendisiyle benzerlerinin öldürdüğü Filistinlilerin kanlarıyla sulanmış toprakları kurtaran "siyonist savaşçılara" minnetlerini belirtiyordu! Deir Yasin'i anımsadım, 1948 Nisanında Begin yanlılarının düzenleyip gerçekleştirdikleri kıyımı, karınları yarılan gebe kadınları, neşe içinde boğazlanan çocuklarla yaşlıları, Begin'in "siyonist destan" diye niteleme küstahlığını gösterdiği şeyden söz edişini dinlerken, sürgün, sömürgecilerin çeteleri önünden kaçan yurttaşlarımın oluşturduğu uzun dizileri, kendi ailemin derme çatma bir gemiyle gidişi, sürgünün acıları aklıma geldi. Sedat, ara sıra başını sallıyordu. Onaylama belirtisi miydi bu, yoksa duyarsızlık mı?

Begin'in konuşmasının sonuna dek, Mısır Başkanının Arap ulusunun tümüne yöneltilen bu hakareti daha fazla kaldırmayacağına kendimi inandırmak istedim. Yalnızca şu açıklamayı yapmak için kürsüye doğru yürüdüğünü düşünüyordum: "Çağrınıza teşekkür ederim, ama hemen Kahire'ye dönmek zorundayım. Beni bağışlamanızı diliyorum, yanılmışım, çünkü anlamamışım İsraillileri..."

Bütün o 20 Kasım pazar günü, parlamento toplantısından önce, Sedat ev sahiplerine yönelik uzlaşıcı davranışlarını sürdürmüştü. Uzantıları çok büyük olan, hâlâ safça inandığım gibi, eş değerde ödünlerle karşılanacak siyasal davranışlardı bunlar. Nazi kıyımının kurbanlarının anısına dikilmiş, Yad Vlashem'i ziyaretini anlayabilirdim. Ama 1967 yılında kaybedilmiş topraklarda ve işgalcilerin süngülerinin koruyuculuğu altında bulunan Mescidi Aksa'da nasıl namaz kılabilirdi? Hâlâ bitmemiş bir savaşta çarpışanlar için dikilen meçhul asker anıtına, neden çelenk koymak zorundaydı? İsrail parlamentosunda verdiği söylev ağzımda acı bir tat bırakmıştı. Sonradan öğrendiğim gibi Begin'in isteği üzerine, FKÖ ile ilgli en ufak bir söz bile etmekten vazgeçmişti. Bu ödün biçimsel değildi, olamazdı da. Örgütümüzün temsil ettiği Filistin halkının temel haklarının terkedilmesi anlamına geliyordu. Karşılığında da, Begin'den hiç, ama hiçbir şey elde edemiyordu! Belirsiz saygı sözleri biçiminde bile

İsrail'e dizlerinin üzerinde geliyor, sürünerek dönüyordu.

İsrail muhalefetinden gelecek iç rahatlatıcı sözleri işitme hoşnutluğunu bile duyamadı. Milletvekilleriyle, İsrail topraklarından ayrılmadan birkaç saat önce yaptığı halka açık tartışma sırasında, İşçi Partililer de Likoud'dan(Begin'in partisi) olan arkadaşlarınınkilere benzer görüşler öne sürdüler. Ama daha anlaşılır bir dille, çağımıza daha uygun biçimde.

İlk kez içimde bir şeyin kırıldığını duydum. Bu da on beş yıldır Sedat'a beslediğim dostluktu. Bizi ayıran görüş farklılıklarına karşın, ona saygı duymuştum hep. Bence yaptığı hatalar yansıttığı yurtseverlik imgesine gölge düşürmüyordu. Ancak, İsrail'deki ve 1978 Eylülünde Camp David "doruğundaki" davranışı, ölçüyü kaçırdı. Tüm Arap ulusu, Filistin ulusu adına konuştuğunu iddia ediyor, ama haklarımızı bize hiç danışmadan bir kenara itiyordu. Kendisine ait olmayan bir toprağı, anayurttan yoksun bir ulusun sırtından ucuza satıyordu! Dostluğum —bunu kabul etmekten tiksiniyorum— nefrete dönüştü. Amacı çıkarını düşünmeksizin barışın gerçekleşmesine çalışan büyük bir devlet adamı olarak dünya kamuoyuna kendini tanıtmak olan, geniş çapta bir reklam kampanyası hazırladığı açıkça belli oldu.

Daha sonra öğreneceğim gibi, bu fikir, 1977 Nisanında Vaşington'da Başkan Carter'la konuşurken aklına glemişti. Carter en üst düzeyde bir İsrail-Mısır buluşmasından yana konuşmuş ve doğrudan pazarlığın İsraillilerin uzlaşmazlıklarını yok etmek gibi bir sonuç vereceğini söylemişti. Sedat, Mısır ve Birleşik Amerika Dışişleri Bakanları tarafından düzenlenecek böyle bir buluşmayı —Ytzhak Rabin hâlâ İsrail'de iktidardaydı— ilke olarak kabul etmişti.

Ancak ağustos sonunda, Likoud Partisinin seçimi kazanmasından sonra, Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı Cyrus Vance, iki tarafça da kabul edilebilir görünen bir formül önerdi: Sedat ve Begin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun sonbahar toplantısında birer konuşma yapmak üzere Amerika'ya gidecekler, sonra Başkan Carter onları Vaşington'a çağıracak ve bir araya getirecekti. Mısır Devlet Başkanı bu mizanseni yeterince gösterişli bulmadı. Carter'la birlikte hazırladığı tasarıdan tek söz ettiği hükümet üyesi Dışişleri Bakanı İsmail Fehmi'ye, "Begin'le buluşmak için neden Vaşington'a kadar gitmem gerekiyor?" dedi. "Güvenlik Konseyi üyesi olan beş büyük devletin (Birleşik Amerika, Kıta Çin'i, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Fransa)

başkanlarıyla İsrail'e gitmem daha iyi! Bu olayın yankısı daha büyük olur; böylece de İsrail'i barış yapmaya zorlarız."İsmail Fehmi'nin önerisi üzerine, Sedat, daha önce Birleşik Amerika hükümetine danışmayı kabul etti. Aldığı karşılık olumsuz oldu. Vaşington, önerilen formülün, somutlaşsa bile hiçbir sonuca varmaması olasılığının büyük olduğu görüşündeydi.

Eylülden Kasım başına kadar, Sedat ne yapacağını pek bilemedi. Carter'in toplamaya çalıştığı Cenevre konferansı çıkmazdaydı. İsrail engelleri arttırıyordu; Suriye de izlenecek yöntem konusunda Mısırlıların görüşlerini paylaşmamaktaydı. Birleşik Amerika Başkanı, Sedat'a yazdığı kişisel bir mektupta güçsüzlüğünü itiraf ediyordu. Ülkesindeki "Yahudi lobisinin" baskıları nedeniyle, manevra payı neredeyse sıfırdı. "Yardımınıza ihtiyacım var," diyordu mektubunda. O sıralar Sedat'ın bir temsilcisi Fas'ta gizlice General Dayan'la buluştu. İsrail Dışişleri Bakanı çekici bir sürü söz verdi. "Mısır Devlet Başkanı ülkemizi ziyaret ederse, ödün yolunda çok çok ileri gidebiliriz," diye açıklamada bulundu. II. Hasan da, kendi yönünden Sedat'ı bu yolculuğu yapması için yüreklendirdi. "Tarihsel bir olay, sonuç üzerinde kesin etki yapacak bir girişim olur bu, sizi herkesten önce ben desteklerim," diye güvence verdi. Hasan, Kuzey Afrikalı —Tunuslular, Cezayirliler, Libyalılar dahil— yöneticiler arasında çok yaygın olan, ancak karşı tarafla doğrudan görüşmenin verimli olabileceği yolundaki bir inancı savunuyordu. Kaç kez Yaser Arafat'a, Dünya Yahudi Kongresi Başkanı Naum Goldmann'la kendisini buluşturmayı önermemiş miydi?

Böylece Sedat İsrail'e gitme kararı verdi. Bundan hiç kimseye, böyle bir yolculuğa ilke olarak karşı çıktığını bildiği İsmail Fehmi'ye bile söz etmedi. O andan sonra da izlerini karıştırmaya özen gösterdi.

Acele Kahire'ye çağrılan Yaser Arafat 8 Kasım günü Devlet Başkanı Yardımcısı Hüsnü Mubarek tarafından kabul edildi. Mubarek kendisine Sedat'ın iki mesajını iletti. Mısır Devlet Başkanı, Arafat'ı, ertesi gün parlamentoda vereceği söylevi dinlemeye çağırıyordu; daha önce de Trablusgarp'a gidip iki ülke arasında barışın sağlanması için Kaddafi'ye yönelttiği isteğe açık seçik bir karşılık almasını diliyordu. Mısır Devlet Başkanı, Libya Devlet Başkanından İsrail'e karşı yeni bir savaşa girebilmesi için gerekli olanağı kendisine sağlamasını istemekteydi. Bu amaçla da Libya'nın, 1973 Ekimindeki savaşta yok olan tüm silahların

yerine kendi cebinden yenilerini koymasını arzuluyordu.

Albay Kaddafi Arafat'ı iyi karşıladı. Kahire'ye silah sağlamaya hazır olduğunu bildirdi, ama ülkesinin tüm parasal kaynaklarını seferber etse de, Sedat'ın istediği askeri araç-gereci sağlayamayacağını öne sürdü. Ayrıca Sedat'la, önerdiği gibi Kahire'de değil, ama "tarafsız bir bölgede" Mısır-Libya sınırında buluşmaya hazırdı.

Kahire'ye döner dönmez, Arafat doğru oturumun başladığı parlamentoya gitti. Sedat'ın konuşması sırasında, ortada bir neden yokken kenidsine yinelenen övgüler yağdırması onu biraz şaşırttı. Ama bu alışılmamış ayrıntı dışında toplantıya verilen görkemli havayı doğrulayacak hiçbir şey yoktu söylevde Başkan, her zamanki gibi, Orta Doğu anlaşmazlığını haklı bir çözüme ulaştırmak için boş yere harcadığı çabaların hesabını veriyordu. Ama okuduğu metni bir yana bırakan Sedat, birden büyük bir heyecan yarattı. Barışa ulaşmayı kolaylaştıracaksa, nereye olursa olsun, hatta "İsrail'e bile" gitmeye hazır olduklarını bildirdi.

Kalabalıktan coşkun alkışlar yükseldi. Televizyon kameraları, göz göre göre kollarını kavuşturan Arafat'a yöneldi hemen. Tabii, yanında oturan Hüsnü Mubarek gibi, bu cümlenin ciddi mi olduğunu, yoksa bir serzeniş niteliği mi taşıdığını bilmiyordu. Oturumdan sonra, Sedat yine de içini rahatlatmak için çaba harcadı. Çevresinde bakanları, yönetimin ileri gelenleri ve Arafat varken, kurnazlığı Dışişleri Bakanına şunları söyleyecek kadar ileri götürdü: "İsmail, şu üzücü dil sürçmesini giderecek bir yol bulmak size düşüyor..."

Ve Arafat, Başkan'ın konuşma heyecanıyla kendinden geçtiğine inanarak Beyrut'a döndü. Bense, dış ülkelere yönelik ustaca bir propaganda manevrası çevirdiği inancındaydım. Ve bir hafta sonra, Başkan Sedat, Suriye Devlet Başkanı Esat'la görüşmek üzere Şam'a gitme niyetinde olduğunu açıklayınca, Arafat'a kendisine bir mektup yazarak açaklama istemesini öğütledim.

16 Kasım günü hiçbir kuşku kalmamıştı. El Fetih yönetimi, Sedat'ı tasarısından vazgeçmeye çağıran nispeten ılımlı bir bildiri yayınladı. Ama Mısır Devlet Başkanı'nın İsrail'i ziyaretinden sonra, örgütümüzün merkez komitesi iki eğilime bölündü. Biri, Arap dünyasındaki önemli rolünü kanıtlamaya gerek bulunmayan

Mısır'la ilişkilerimizi koparamayacağımızı, bu durumda da Sedat'ın davranışını eleştirmekten ileri gitmememiz gerektiği inancındaydı. Ben karşı görüşü savunuyordum. "Kuşkusuz" dedim, "Mısır satranç tahtası üzerindeki en önemli taştır, ama rejimin yasallığı ve tutulması yönünden tam anlamıyla güçlü değildir. Ayrıca, ne pahasına olursa olsun onu kollamak durumunda da değiliz." Sedat'a ve onu destekleyen devletlere karşı, cepheden ve süreli bir saldırı önerdim. Bu durumda, Direniş hareketinin tabanının yüzde doksan dokuzunu arkama almanın gücüyle, birbiri ardından II. Hasan'ı, Umman sultanı Kabus'u, özellikle de Sudan Devlet Başkanı General Numeyri'yi kınadım. Öğrendiğime göre Sedat'ın 9 Kasımdaki ünlü "cümlesi" Numeyri'yi öyle sevindirmişti ki, ertesi gün hükümete Sedat'tan önce İsrail'e gitmeye karar verdiğini bildirmişti; Ancak, bakanları, büyük güçlüklerle onu bu kararından vazgeçirmeyi başarmışlardı...

Açmış olduğum kampanyanın, hiç değilse başlangıç döneminde, genel eğilime ters düşeceğini biliyordum. Dünya kamuoyu, tümüyle, Sedat'ın şaşırtıcı gözüpekliğinden çok etkilenmişti. Başta Birleşik Amerika'nınki olmak üzere pek çok ülke hükümeti, Mısır'ın girişiminin başarısızlığa mahkum olduğuna inanıyorsa da, Nasır'ın yerini alan adam, Amerikalıların, Avrupalıların, sosyalist ülkelerde yaşayanlar dahil gözünde barış şampiyonu olmuştu. Arap dünyasının bir bölümünün bile, isteklerini savaştan başka bir yolla gerçekleştireceğine söz veren Sedat'ın girişimiyle başı dönmüştü.

Çoğu Arap hükümetleri, tedirgin bir suskunluk içindeydiler. Körfez ülkelerine yaptığım bir gezi sırasında, yöneticiler, üstelik kendilerine hiçbir şey danışmadan da girişimde bulunduğu için Sedat'ı onaylamadıklarına güvence verdiler. "Ama" diye hemen eklediler ardından, "öfkesini uyandırma tehlikesini de göze alamayız." Belli başlı körfez ülkelerinin iyi işleyişine ve kalkınmasına katkıda bulunan binlerce Mısırlıyı -öğretmen, mühendis, doktor, uzman işçi- geri çağırabilirdi böyle bir durumda. Önlem olarak, bu ülkeler, Suudi Arabistan'ın görünürdeki tarafsız tutumunu benimsemeye karar vermişlerdi. Her şeye karşın, Kuveyt, Katar, Abu Dabi hükümetleri, benim ziyaretimin sonunda, Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak

FKÖ'nü desteklediklerini yineleyen bildiriler yayınlamayı kabul ettiler.

İlk ağızda, Sedat'ın hesapları bir temele dayanır görünüyordu. Dünya kamuoyunu kazanmış, Arap kamuoyunun bir bölümünü tarafsızlaştırmış, Mısır'da durumunu güçlendirmişti. Gerçekten de, Orta Doğu'da barış sağlanırsa çekmekte oldukları tüm ekonomik ve toplumsal sıkıntıların sanki tılsımlı bir biçimde ortadan kalkacağına yurttaşlarını inandırmıştı. Mısırlıların sefaletinden ve savaşa karşı duydukları bezginlikten yararlanıp onları girdiği serüvene ortak etmişti. Aynı biçimde davranarak, kötü donatımının Sovyetler Birliği'nin kötü niyetinden ileri geldiğini, Mısır'ın İsrail'le arasındaki anlaşmazlığa bir son vermekten başka çıkar yolu bulumadığına inandırarak ordusunun bünyesindeki hoşnutsuzlğu da gidermişti.

Ancak deney, Sedat'ın stratejisini sağlam bir zeminde kurmadığını kanıtladı. Başta Birleşik Amerika olmak üzere, dünya kamuoyunda yarttığı sevimlilik izlenimi, İsrail'in emperyalist ve ırkçı politikasını sarsmadı. İsrail halkını yöneticilerinin uzlaşmazlığından kurtarmayı da başaramadı. Tersine, Kudüs'e gitmekle, zamanın İsraillilerden yana çalıştığını, Arapların eninde sonunda pes edceklerlni söylemeyi pek seven Ben Gurion'u haklı çıkardı. Niyetlendiği gibi, iki ulusu birbirinden ayıran "Ruhbilimsel engeli" ortadan kaldırmayı başarabildi mi? Durum böyle olsa, bize çok kötü bir hizmette bulunmuş olurdu. Rahatlayan İsrailliler, ivedi bir çözüm istemek için her zamankinden çok neden bulurlar, bu durumun yaratacağı yumuşama havası da Arapları gevşetirdi.

Sanırım, Sedat İsraillilerle Filistinlilerin ruhbilimsel içgücünü anlamış değil. Çektikleri acıları -biri nazizmin, öbürü sömürgeciliğin elinden- amaçlarına ulaşmak için gösterdikleri kararlılık, hatta yöneticllerininkini de aşan uzlaşmazlıklarıyla birbirine benzer bu iki ulus. Sedat, İsrail halkının Menahem Begin ve bakanlarından daha uzlaşıcı olacağını, ya da Filistinlilerin FKÖ sorumlularının istediklerinden daha azını kabul edeceklerini sanmakla yanılgıya düşmüştür. Temelde, bu iki ulus anlaşmak için yaratılmıştır. Ancak, önce gerçeklerin bilincine varmaları, birbirlerini karşılıklı tanımaları, aynı topraklar üzerinde birlikte yaşamak zorunda olduklarını kabul etmeleri gerekmektedir.

Sedat, Camp David anlaşmalarını imzalamakla FKÖ'nü ve Suriye 'yi işin içine katmadan bir çözüm elde edebileceğini düşündüğünde de yanıldı. Doğal müttefiklerinden yoksun olarak ortaya çıkıp durumunu daha da zayıflattı. Dilediği kadar tüm Araplar adına konuştuğunu açıklasın, Begin'in ona güvenmesi için hiçbir neden yoktu. Bir barışçı çözümün savaşta taraf olan öteki ülkelerce benimsenip uygulanacağı yolunda, İsrail Başbakanının nasıl bir güvencesi olabilirdi? Her türlü uzlaşmaya hazır olan Kral Hüseyin bile, hemen bu oyuna girmeye cesaret edemedi. Bu nedenle de Begin, gerçekleşmesi yıllara yayılan tasarılar öne sürmekle yetindi. Bu süre kendisine ve kendisinden sonra geleceklere, Mısır Devlet Başkanının iradesini Arap dünyasına kabul ettirme yeteneğini sınama olanağını verecektir. Sina yarımadasında İsrail kademeli bir geri çekilme önerdi. Golan, Suriye'nin pazarlık masasına oturma kararı vermesine dek askıya alındı. Şeria'nın batı yakasında kalan topraklara gelince, Begin'in beş yıllık bir süre için sunduğu sözde özerklik ne İsrail kuvvetlerinin geri çekilmesini, ne bu toprakların bağımsızlıığını, hatta ne de Ürdün'e bağlanmasını öngörmekte.

1977 Aralığında, İsmailiye'de yaptıkları görüşmeler sırasında, Sedat Filistinlilerin kendi kaderlerini kendilerinin saptamalarını kabul etmesi için Begin'e üstelediğinde, İsrail Başbakanı kendisine şu soruyu sormuştu: "Böyle bir hakkı tanırsam, karşılığında bana ne sağlayacaksınız?" ."İsrail devletinin yasal olarak tanınmasını" karşılığını verdi Sedat. Görgü tanıklarının anlattıklarına göre, Likoud Partisinin başkanı, Mısır Devlet Başkanının bu sözlerine güldü: "Sizin tanımanıza gereksinmemiz yok ki; Yahudilerin atalarındane kalma toprakları üzerindeki hakları mutlaktır..." Begin, konferansın bitiminde yapılan açıklamada, Şeria'nın batı yakasında kalan Arap toprakları için Kutsal Kitap'tan alınan "Yahuda" ve "Samiriye" terimlerini kullanmak zorunda bıraktı Sedat'ı. Bundan daha küçültücü bir durum düşünülemez.

Kısacası, Sedat Begin'den bir şey elde edemedi, edemezdi de. Yalnızca Begin'in emperyalist ideolojisi değil, Mısır Başkanının "dostu" olan Amerikalıların büyük ölçüde İsrail'i desteklemelerinin yol açtığı güç denemesi de buna olanak vermez. Sedat'la aramızdaki görüş ayrılığı, İsrail'i ziyareti

ilkesinden çok bu temel ve kesin nokta üzerindedir.

Batıda çok yaygın olan bir görüşün tersine, sistemli olarak ve her koşulda doğrudan pazarlığa oturmaya karşı değiliz. Unutmamak gerekir ki, son hedefimiz, birleştirilmiş ve demokratik bir Filistin bünyesinde Yahudilerle anlaşarak yaşamaktır. Duvarlarla pazarlık ederek bu tasarıyı gerçekleştiremeyeceğimiz de çok doğaldır. Bu açıdan, Filistin Ulusal Konseyinin benimsediği karar açıktır: İşgal altındaki topraklarda yaşasın ya da yaşamasın, kendi kaderimizi saptama hakkımızı kabul eden ilerici ve demokrat tüm Yahudilerle işbirliğine hazırız. yerel, bölgesel ve uluslararası güç dengesi hesaba katılırsa, bugün kabul edebileceğimizin son noktası budur. Bu sınırın ötesine geçmek teslimiyetten başka yere götürmez. Camp David konferansının sonuçları bunu büyük ölçüde kanıtlamıştır.

Karşısındaki kişilerin niyetlerini anladıktan sonra, Mısır Devlet Başkanı pazarlığı sürdürmemeliydi. Bir başarısızlık tutanağı çıkarsa, siyonist yöneticilerin uzlaşmazlığı ve kötü niyetiyle Carter'in onları daha esnek olmaya itmekteki güçsüzlüğünü ortaya koyduktan sonra istifasını verse, onurunu kurtarırdı. Bu davranışından ötürü kendisini kutlamak ve başta kalmasını istemek için herkesten önce ben Kahire'ye koşardım. Yanlış insanlara özgüdür, ama özel bir durumda yanlışta üstelemek cinayettir. Sedat, çok bencil çıkarları savunurken, gururunun sunağında barışı, gerçek bir barışı kurban etmeyi yeğlemiştir.

Bize gelince, ilkelerimiz ve çözümlerimizle çelişkiye düşmedik. İsmailiye "doruğundan" kısa süre öne, 1977 Aralığında Kahire'de yapılan "uzamanlar toplantısı"na katılmayı reddettik. Mısır yöneticileri, tutumumuzun toplantının başarısızlığa uğramasına katkıda bulunduğunu öne sürerek ikiyüzlülükle bizi eleştirdiler. Karşılık olarak, eski Lübnan Başbakanı Raşit Kerami'nin Enver Sedat'a şu söylediklerini belirtmekle yetineceğim: "Mena House'un (uzmanların toplandığı otel) üzerine Filistin bayrağı çekmeyi başaramadınızsa, FKÖ ve İsrail temsilcilerinin karşı karşıya getirmeyi nasıl umabilirsiniz?"

Buna karşılık 2 Aralık günü, Sedat'ın girişimine düşman bir Arap ülkeleri cephesi oluşturmak amacıyla Kaddafi'nin Trablusgarp'ta topladığı konferansa katılmayı coşkuyla kabul ettik. Bu

ülkeler, Libya, Cezayir, Irak ve Demokratik Yemen Cumhuriyeti'ydi. (Güney Yemen). Ancak, konferans başlamadan bir rezalet patlak veriyordu neredeyse.

Gerçekten de, üç yıldır ilk kez Libya'ya ayak basıyordum ve Trablusgarp havaalanına iner inmez Kaddafi'yle aramda kavga çıktı. Uçağı benimkiyle aynı zamanda inen Başkan Bumedyen'in önünde, Libya Devlet Başkanı bana şöyle dedi: "Sizi selamlamayı reddediyorum.Çünkü daha önce Sedat'ın tutumunu savunarak bana açıkça saldırdınız!" Sizi eleştirdim, bize baskı yapmak istiyordunuz." karşılığını verdim. Bumedyen araya girdi, Kaddafi'yi özür dilemeye zorladı. Libya'da bir dakika daha kalamayacağımı açıklayarak özürlerini kabul etmedim. Yine de beni Yaser Arafat'la birlikte bir arabaya sokup emrimize verilen eve götürdüler.

Oraya vardığımızda, Libya'dan ayrılma kararımdan beni vazgeçirmek için gelen Başbakan Abdülselam Callud ve rejimin iki önemli kişisiyle karşılaştık. Büyük bir şaşkınlık içinde, Kaddafi'nin kendisine hakaret ettiğini söyleyen Arafat'ın benimle birlikte dönme kararında olduğunu açıkladığını duydum. Gerçekten de Kaddafi, havaalanında ona şöyle demişti:"Sedat, kanatlarının birinde Esat'ın, öbüründe Arafat'ın damgası bulunan bir uçakla İsrail'e gidebildi!" Başka bir deyimle, FKÖ Başkanını ve Suriye Devlet Başkanını, isteyerek ya da istemeyerek, Sedat'ın suç ortağı olmakla suçluyordu.

Arafat'ı dinleyen Abdülselam Callud, şu sözlerle beceriksizliklerinin en büyüğünü yaptı. "Kaddafi Ebu İyad'a haksızlık etmiş alsa da, sizinle böyle konuşmakta yerden göğe kadar haklıdır. Politikanızı onaylamadığımızı yadsıyacak değiliz..." Arafat'ın o andaki kadar çılgınca bir öfkeye kapıldığını hiç görmemiştim. Haykırarak küfürler edip kapıları vurduktan sonra evden ayrıldı. Ev sahiplerimiz peşinden gittilerse de ona yetişemediler. Arabasıyla bilinmeyen bir yöne hareket etmişti. Gerçekte Tunus sınırına gidiyordu ve ancak üç saat sonra Libya yetkilileri yolunu kesip onu Trablusgarp'a döndürebildiler. Kaddafi, hesaplaşmak ve üzücü bir anlaşmazlık diye nitelediği durumu ortadan kaldırmak için bizi görmeye gelerek olaya son verdi. Yine de barışmamızı, kendisiyle önce Cezayir'de sonra Trablusgarp'ta yaptığımız uzun konuşmalardan sonra, 1978 Temmuzunda

perçinleyecektik ancak.

Yine de sıkıntılarımız son bulmamıştı. Konferansın "yuvarlak masa'sında katılan beş Arap ülkesinin temsilcileri dışında FKÖ'ne yedi koltuk ayrıldığını gördük. Böylece öbür altı fedai örgütüyle kuşatılan Arafat'a, Direniş hareketinin tek sözcüsü sayılmadığı belirtiliyordu. Kılı kıpırdamayan Arafat, ortaklaşa hazırlanan açılış konuşmasını yaptı. Ama Kaddafi, hemen onun ardından sözü Georges Habache'a verince, şiddetle karşı çıktı. Libya Başkanına, "Filistinlileri bölmek için mi bizi buraya çağırdınız?" diye bağırdı. Uzun bir tartışmadan sonra Halk Cephesi Başkanı Habache'ın daha önce Arafat'ın iznini alması koşuluyla görüşünü açıklayacağı yolunda bir uzlaşmayı kabul ettik.

Georges Habache alışılmış suçlamaları sıraladı. Ona kalırsa, Sedat'ın ihanetinin sorumlusu Sedat'a karşı kararsız ve yatıştırıcı davranan, başta Arafat olmak üzere FKÖ yönetimiydi. Bu kadarına katlanamazdım. Sözünü kestim ve Habache'a şöyle dedim: "Ortalığı bulandırıyorsunuz. Orta Doğu'da üç ayrı yolun yandaşları olmuştur. Biri teslimiyetçiliğe götürür ki Mısır Başkanının seçtiği yol budur. Serüvene götüren ikincisi de sizin yolunuzdur. Bizim benimsediğimiz, koşulların somut gerçeklerini hesaba katarak her iki engelden uzak duran üçüncü yoldur."

Abdülselam Callud, Habache'ın görüşünü savunmak için araya girdiğinden, öfkeyle hazır bulunan Arap devletleri başkanlarına döndüm ve şöyle dedim: "Durum böyleyse her biriniz ülkelerinizde karşınıza çıkan muhalefet temsilcileriyle buraya dönene kadar oturumun ertelenmesini diliyorum. Uluslarımızın tümünün desteğini sağladığınıza beni inandıramazsınız. Ve Filistin hareketinin -bünyesinde demokratik diyalolg kuralllarını uygulayan tek harekettir bu- bu konferansta anlaşmazlıklarını ortaya dökmek zorunda kalması da doğal değildir."

Sözlerim hazır bulunanları ederin bir sessizliğe itti. Kaddafi, hiçbir yorumda bulunmaksızın oturumu kapattı. Bu aradan yararlanarak Habache'a ve öteki fedai örgütleri liderlerine bir tek görüşte birleşmemizi savundum. Arap ülkelerinin devlet başkanları kendi görüş ayrılıklarını giderene dek kenara çekilme konusunda görüş birliğine vardık. Bundan sonra gösterinin

oyuncuları değişti. Artık tartışmalar Esat ve Kaddafi'yi, Bumedyen ve Suriye Devlet Başkanına yüklenen Irak temsilcisi Yasin Ramazan'ı karşı karşıya getiriyordu. İçimizden gizli oturumlara katılan tek kişi Arafat'tı ve seyirci rolüyle yetiniyordu.

Libyalılarla Iraklıların başlıca hedefi olan Esat, açığı bulunmayan mantıklı bir konuşmayla sonunda üstün geldi. 242 sayılı kararı kınaması için sıkıştıranlara, Sedat'ın İsrail'i ziyaretinin kaynağında bunun yatmadığı karşılığını verdi. Arada da Kaddafi'ye ilah gibi taptığı Nasır'ın da Güvenlik Konseyi'nin aynı kararına imza attığını ama İsraillilerin önünde diz çökmedeğini anımsattı. Özellikle konferans boyunca aklın sesini kabul ettirmeyi başaran Bumedyen sayesinde, Esat üstün geldi.

Yine de, katılanlar Mısır'ın ihanetine yönelik bir cephe oluşturmakta görüş birliğine varamadıklarından, konferans büyük başarısızlıkla son bulma tehlikesi de geçirdi. Bunun üzerine tüm fedai örgütü tensilcilerini toplayıp ortak bir platform oluşturmamızı önerdim. Bunu Arap ülkeleri devlet reislerine sunup bizim anlaştığımız noktalara dayalı bir cephe kurmadan dağılmamalarını isteyecektik. Habache belgedeki "anayurdun kurtarılmış tüm toprakları" üzerinde bir Filistin devleti kurulması yolundaki öneriyi kabul etti. bu ödün karşılığında, ben de FKÖ'nün İsraillle ne pazarlık edeceği, ne de İsrail'i yasal olarak tanıyacağı tezine katıldım. Böylece protesto olarak Irak delegasyonunun çekilmesine karşın "Trablusgarp Platformu" doğdu ve bu temel alınarak Libya başkentinde "Sarsılmazlık Cephesi" ilan edildi.

Sedat'ın ve Amerikalı müttefiklerinin yüzünden, durumumuzu sertleştirmekten başka çaremiz yoktu. Başka ne yapabilirdik? Mısır Başkanı örneğini mi izleseydik? Yaser Arafat ve Georges Habache başta olmak üzere, tüm Direniş hareketi yöneticileri bize bir küçük devlet sağlaması için Begin'in ayaklarına kapansalar, Likoud Partisi lideri onları idam ettirmese bile zindana attırırdı. Ne yapsak ya da ne söylesek, siyonistler bizi tehlikeli düşmanlar olarak görüyorlardı. Acaba barış yapılmasını istiyorlar mıydı? Güvendikleri halde, Sedat'ın bile ufacık isteklerini yerine getirmemişlerdi. İsrail'e tüm gereksinimlerini —Sedat'ın kendi deyimiyle "ekmekten topa kadar"— sağlayan

Birleşik Amerika'nın kayıtsız şartsız desteğinden yararlandıkları sürece, hakça bir çözüme varmak istemeyeceklerini biliyoruz.

Bu durumda, Amerikalılara nasıl güvenmeli? Kuşkusuz, Filistin ulusunun bir yurda sahip olma hakkı konusunda, Carter kendinden öncekilerden daha açık davrandı. Ama kullandığı "homeland" sözcüğü bulanık kaldı— bize verilecek toprakların ne yerini belirledi, ne sınırlarını— ve üstelik, yüzgeri etmekte de gecikmedi, ne haklarımızdan, ne ulusal bir toprak parçasından, ne de olası pazarlıklara katılmamızdan söz eder oldu. Kısa sürede ondan bir şey beklenemeyeceğini anladık. Gerçekten de, Ford ve Kissinger'in, 1 Eylül 1975 günü varılan Sina Yarımadasıyla ilgili anlaşmaya eklenmiş üç gizli metinle İsrail'e karşı üstlendikleri yükümlülükler onu bağlıyordu. Bu gizli metinler özetle bir yandan, İsrail'in rızası olmaksızın Cenevre Konferansına yeni ülkelerin ya da kuruluşların katılamayacağını şart koşuyor, öbür yandan da FKÖ 242 sayılı kararı kabul etmeden Birleşik Amerika'ya örgütle bağlantı kurma hakkını vermiyordu.

Birleşik Amerika Dışişleri Bakanı Cyrus Vance, 1977 Ağustosunda yaptığı Orta Doğu gezisi sırasında, öteki Arap ülkeleri aracılığıyla bizden, 242 sayılı kararı olduğu gibi kabul etmemizi istedi. Bunu kabul ederken kararın içeriği konusundaki kayıtlarımızı bir bildiriyle açıklamamıza da ses çıkarmayacaklarını söylüyordu. Bu öneriyi geri çevirdik, çünkü böyle tek yanlı bir girişimin hiç bir yasal değeri olmazdı. Bazı arkadaşlarım Birleşmiş Milletler metninin düzeltilmesini öngören karşı öneriler getirdiler, ama bunları da Waşington geri çevirdi. Kişisel açıdan böyle bir pazarlığa ilke olarak da karşıydım. Nedenleri de şuydu: Birleşik Amerika'yla basit bir diyalog kurmanın bedeli 242 sayılı kararın FKÖ tarafından kabul edilmesiyse, Cenevre konferansına katılmamız ve ulusal haklarımızın tanınması karşılığında bizden kimbilir neler istenecekti? Çok kaygan bir eğimdi bu ve bizi çok aşağılara sürükleyebilirdi.

Bence kendi çizdiğimiz yoldan ve Sovyetler Birliği'yle başta Suriye olmak üzere dost Arap ülkelerinin çizgisinden ayrılmamamız gerekiyordu. Elimizde pek az koz vardı —bunlardan biri de 242 sayılı karara karşı verdiğimiz açık "red cevabı"ydı— ve bu kozları düşmana bırakmaktansa ortaklarımızın kozlarıyla birleştirmemiz gerekiyordu. Giderek güç dengesini kendimizden yana

değiştirmeyi ancak böyle başarabilirdik. Yarar sağlanabilecek bir ortamda ödün verecek zamanı da bol bol bulurduk.

Cenevre konferansının toplanmasını sağlamak için Birleşik Amerika ve İsrail tarafından 1977 Ekiminde hazırlanan "çalışma belgeleri", inançlarımı doğruladı. Amerikalılarla İsrailliler, 242 sayılı kararın anlamına ve ruhuna uygun olarak Filistin sorununu bir göçmen ve tazminat sorununa indirgemek istiyorlardı. Konferans için düşündükleri "coğrafi" yöntem, İsrail'le Mısır, Suriye ve Ürdün arasında, ayrı barış antlaşmalarına giden birbirlerine koşut pazarlıklar getirmekten başka amaç gütmüyordu. Camp Davir anlaşmaları çözümlemelerimi doğruladı. İngiliz emperyalizminin temeli olan "böl ve yönet" ilkesi, İsrailli ve müttefikleri Amerikalı sömürgecilerin ilkesi oldu. Tasarılarının hiç bir engelle karşılaşmadan gerçekleşmesi için, uluslararası sahnedeki başlıca müttefikimiz olan Sovyetler Birlliği'ni "barış'" süreci dışında bıraktılar.

İsrail'in bir Amerika uydusu olduğunu, ya da tersine, Waşington'un siyonist yöneticilerin politikasını harfiyen uyguladığına inananlardan değilim. İki ülkenin çıkarlarının her zaman birleştiğine de inanmıyorum. Ancak, görüş ayrılıklarına karşın, Carter siyonistlerin isteklerini yerine getirmek zorundadır. Bir yandan "Yahudi lobisinden" baskı gören Birleşik Amerika Başkanı, öbür yandan, ellerinde büyük petrol rezervleri bulunduran Arap devletlerinin hoşgörüsünden de yararlanmaktadır. Suudi Arabistan, 1977 yılında, beş yıl için Birleşik Amerika'nın enerji gereksinimini karşılamayı üstlendi, ayrıca da Petrol Üreten Ülkeler Örgütü içinde fiyatların dengelenmesine çalışacağına da güvence verdi. İsteyerek ya da istemeyerek Arap ülkelerinin 1973—74 yıllarında çok zayıf bir biçimde kullandıkları petrol silâhına bir daha hiç baş vurmayacaklarını tüm belirtiler ortaya koymaktadır.

Waşington'daki strateji uzmanları daha da ötesini hedef almaktalar ama. Mısır'dan geçerek, İran'dan Fas'a uzanan, kendi egemenlikleri altında geniş bir bölge yaratmak istiyorlar. Oysa bu coğrafi alandaki bir çok hükumet işlerine gelmiyor. Petrol şeyhlerinin yerine daha çağdaş dolayısıyla daha sağlam, ulusal zenginliği daha iyi paylaştıran rejimler geçirmeyi düşlüyorlar. Bu amaca ulaşmak için, birtakım hükumet darbeleri yaratır, bunları

gerçekleştiremezlerse İran'ın ya da Umman'ın ordularının gücünden yararlanırlarsa şaşmam (*). Böylece, Birleşik Amerika'nın ve ne söylenirse söylensin, Amerikan emperyalizminin ayrıcalıklı aracı olan İsrail'in bu bölgedeki çıkarlarını uzun süre için güvence altına almayı başarabilirler.

Ama, dünyanın en büyük devleti yine de her şeyi yapabilecek güce sahip değildir. Kuşkusuz, şu ya da bu devlete iradesini kabul ettirebilir, başlıca kaygıları rejimlerinin yaşamasını ve dengesini sağlamak olan bir Sedat'ın, bir Esat'ın ya da bir Kral Hüseyin'in politakaları üzerinde etkili olabilir. Ama ne rejimi, ne devleti, ne savunulacak yurdu bulunan biz Filistinlilere ne yapabilir? Yitirilecek bir şeyimiz olmadığı, tam tersine, elimizin altındaki şu ya da bu olanakla savaşımızı sürdürmekten başka çaremiz bulunmadığı için, bizi etkileyemez. Bir hava akımı gibi değil miyiz?. Çevrede hüküm süren havayı koşullayarak, hem her yerde olduğumuzdan ve hemde hiç bir yerde bulunmadığımızdan, ele geçmeyiz. Orta Doğu'nun tümünün havasını ısıtmaya da soğutma yeteneğine sahip olduğumuz için bizden çekinirler.

Doğaldır ki Carter'a, Begin'e, ve Sedat'a, Filistin halkının geleceğini elinden alan bir sözde barış yapma fırsatını vermeyecektik. İsraillilere bizi dışarda bırakan bir çözüm bulmaya çalışmalarının, Araplara da bencil çıkarların sunağında bizi kurban etmelerinin tehlikeli olduğunu anımsatmak zorundaydık. 11 Mart 1978 günü, istemediğimiz halde, bir çok sivilin ve kendi militanlarımızın ölümüyle sonuçlanacak olan "Tel-Aviv otobüsü" diye adlandırılan baskının çifte siyasal hedefi buydu.

Başlangıçta, düşündüğümüz saldırı salt askeri bir özellik taşıyordu. On beş kadar fedai Tel Aviv plajlarından birine gizlice çıkacak, orada kendilerini İç Direniş hareketi üyeleri karşılayacaktı. Sonra komandolar, kentin yakın banliyösündeki, orduya ait bir askeri eğitim kampına yönelecek ve karşılığında aynı sayıda tutuklu Filistinlinin salıverilmesi için, askerleri rehin almaya çalışacaklardı. Ancak doğa işi başka yöne çevirdi. Bir fırtına gerillalarımızı taşıyan teknelerin buluşma yerine varmalarını engelledi; biri geri dönmek zorunda kalırken öbürü akıntıyla Tel Aviv'in kırk kilometre kadar kuzeyine, Hayfa Limanının

(*) *Kitabın yayınlandığı dönemde İran hâlâ Şah yönetimindeydi. (Ç.N.)*

yakınlarına sürüklendi. Öngörülen tarihten üç dört gün sonra, fedailer, İsrail devletinin kıyılarına ulaşabildiler ancak.

On bir kişiden oluşan komandolar, Tel Zaatar cehenneminden kurtulmuş bir kadın militan olan Dalal El Magrabi yönetimindeydi. Yaşı ancak yirmi olan, arkadaşları arasında neşeli ve şakacılığıyla sevilen Dalal, yaşama sevinci ve iyimserlik doluydu. Geçirdiği korkunç deneyi ancak savaşa duyduğu nefreti belirtmek için anardı. Yine de savaşı işgal altındaki topraklara aktarmak gerektiği inancıydaydı. Beklenmedik bir durumla karşılaşınca, komuta ettiği grubun eylemi için değişik bir plân yaratıp uygulama sorumluluğu ona düştü. Olağanüstü güçlükteki koşullarda aldığı kararlar üzerinde yargıya varacak değilim, ama aldığımız açık seçik bilgilere dayanarak, Dalal El Magrabi ve arkadaşlarının kan dökmekten kaçınmak istediklerini söyleyebilirim. Sivillerin ölümünün, her zamanki gibi Direniş hareketini bir "katiller çetesi" olarak göstermek isteyen İsrailliler tarafından sömürüleceğini biliyorlardı. Ancak, siyonistlerinin yurttaşlarının üzerine ateş etmeyeceklerine büyük bir saflıkla inanıp, Tel—Aviv'e kadar gitmek için bir otobüsü içindeki yolcularla birlikte ele geçirmişlerdi.

Olayların geri kalan bölümüne uluslararası basın bol bol yer verdi: İsrail gizli servisleri, soğukkanlılıkla otobüse ateş açarak yolculardan bazılarını ve ters yönde giden otomobil sürücülerini öldürmeden önce, Hayfa ile Tel Aviv arasındaki yola barikatlar kurdular. Böylece savaşa, dolayısıyla da kıyıma yol açtılar. Dalal El Magrabi ve sekiz arkadaşı, otuz kadar İsraillinin yok edilmesi karşılığında öldürüldü.

Bu serüvenin acı sonu beni şaşırtmadı. Tel-Aviv otobüsünden tüm benzer girişimlerde —örneğin 1972 Münih Olimpiyatlarında— siyonist devlet bizim siyasal bir başarı kazanmamızdansa kendi yurttaşlarını, feda etmeyi her zaman yeğlemiştir. Hükûmet başkanı olduğu dönemde, Golda Meir, bu insanlık dışı davranışa yol açan nedenleri şöyle açıklıyordu: "Bir kez Filistinlilerin şantajına boyun eğersek, günün birinde İsrail Başbakanının bir grup rehineye karşılık verilmesini istemelerini kimse engelleyemez'

Bu insanlık dışı hesap, onaylanmasa bile anlaşılabilir. Ama İsrail yöneticilerinin sinsiliği, suçsuz sivillerin tek sorumlusu

boyutlara ulaşmaktadır... Ya da, Tel-Aviv otobüsü olayından sonra yaptıkları gibi, FKÖ'nü tanıyan tüm Batılı hükûmetlerden bizimle ilişkilerini kesmelerini istediklerinde... Ya da parlamento 1978 Martında, komünist oylar dışında tüm parti temsilcilerinin oylarıyla, İsrail gizil servislerine "tedhişçiliğe karşı savaş" gerekçesiyle yeryüzünün her köşesinde Filistinli öldürme yetkisi veren bir kararı benimsediğinde. Siyasal düşmanların, giderek rakip olan bir ulusal topluluk bireylerinin öldürülmesinin yasallaştırılması ve kurumlaştırılması, yanılmıyorsam, faşist rejimlerde bile benzeri görülmeyen bir olaydır.

11 Mart baskını da, üç gün sonra güney Lübnan'a karşı geniş çaplı bir saldırı başlatmanın bahanesi olmuştur. Bahane diyorum, çünkü Bay Begin'in yirmi dörtle kırk sekiz saat arası sürecek bir yıldırım savaşıyla, askeri ve siyasal tüm altyapımızı yok etmeyi tasarladığını Birleşik Amerika'daki dostlarımız bize iki ay önceki bir raporla bildirmişlerdi. Harekât Filistinlileri, 1967 Haziranında İsrail'in Arap devletlerini uğrattığı kadar büyük bir bozguna uğratmak amacıyla düşünülmüştü. 1977 Kasımının daha başlarında, da, siyonist yetkililerin Lübnan ordusunun kendi yaratıkları olan Binbaşı Saad Haddad ve aşırı sağcı Hıristiyan milislerin denetimindeki sınır bölgelerine girmemesi için Beyrut hükumetine baskı yaptığını da biliyorduk.

Lübnan'ın güneyine girip burayı ele geçirmekle, İsrail hedeflerinin pek azına ulaşabildi. Kuşkusuz, sınır boyunca, on kilometre kadar enli bir sözde "güvenlik kuşağı" korumayı başardı. Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin güney Lübnan'da bulundurulmasını da sağladı. Ama Bay Begin en önemli noktada başarısızlığa uğradı. Düşlediği yıldırım savaşı gerçekleşmedi. O sıra İsrail Genelkurmay Başkanı olan Gur'un da itiraf ettiği gibi, gerillalarımızın başarısı büyük ve çoğu kez etkili oldu. Seferber edilen büyük olanakları, savaş uçaklarına, ağır topçuya, parçalanan bombalara, otuz bin piyadeye karşın, fedailerin yiğitçe direnişinin üstesinden gelmek için İsrail ordusuna sekiz gün gerekti. Üstelik de fedailer, düzenli olarak çekildiler ve gerek insan, gerekse araç gereç yönünden kayıpları pek az oldu.

Asıl önemlisi, Filistinliler kendilerine vadedilen "1967 Haziran" bozgununa uğramadılar. Güçleri gibi eyleme geçme olanakları da sapasağlam. O günden beri işgalcilere yönelen

neredeyse gündelik baskınlar bunu kanıtlıyor. Ne güney Lübnan'da "mavi miğferliler"in, ne İsrail-Lübnan sınırı boyunca Hıristiyan yerleşme merkezlerinin bulunması, gerillalarımızın hedeflerine ulaşmalarını, engelleyebiliyor.

Temelde, İsrail'in istediği her şeyden önce Kuzey Lübnan'da dengesizliği ve silahlı çatışmaları sürdürmek. Böyle bir durum, ona göre, ikinci derecedeki savaşlarla düşmanlarını —Suriyeliler, Filistinliler, Lübnan solu— yıpratırken, Sedat'ın "barış girişimi"-nde olduğu gibi, ne zaman Begin çetrefil bir siyasal ya da diplomatik sorunla karşılaşsa "Hıristiyanlığın korunması" adına müdahale olanağı verecektir.

Camp David "doruğuna" gitmeden önce, Mısır Devlet Başkanı, İsrail-Arap anlaşmazlığına bir son vereceği umudunu yaratarak uyandırdığı sevimli havanın büyük bölümünü yitirmişti. Güney Lübnan'ın İsrail tarafından işgali onu gülünç duruma düşürdü. 1977 Kasımında Kudüs'e vardığında, siyonist devletle komşuları arasında bir daha savaş olmayacağını söylememiş miydi? Mısırlılar, verdiği sözlerin hiç birini tutmadığını, barışın ufukta görünmediğini ve Nil Vadisindeki ekonomik ve toplumsal koşulların gitgide bozulduğunu farkettiler.

Bunun üzerine de Birleşik Amerika ve çeşitlmi Arap ülkeleri onu kurtarma çalışmalarına giriştiler. Suudi Arabistan, Sedat'ın Suriye ve FKÖ'yle barışmasını sağlayarak Mısır'ı Arap ülkeleri arasına döndürecek bir "doruk" toplamamı önerdi. Ama Sedat, kusurlarını, Kahire ve Kudüs'teki Mısır-İsrali görüşmelerinin başarısızlığa uğradığını açıkça kabul etmedi, yalnızca Mısır başkentine yerleşen İsrail askeri misyonunu sınır dışı etti. Ancak Begin'den kesin olarak kopmamak için, biri kendisini Dışişleri Bakanına temsil ettirdiği temmuzdaki Leeds konferansına, öbürü Camp David toplantısına katılmakla, iki girişimde bulundu yine de. Carter da İsrail Başkanının kafa yapısı konusunda hayale kapılıyordu. İkisi de Likoud Partisi liderinin —şiddetten başka şeye inanmayan iflah olmaz bir tedhişçi— mistik bağnazlığından kurtulacağına inatla inanıyorlardı. Camp David anlaşmaları Arap davası için bir felaketti, ama Amerikalılarla İsrailli müttefiklerinin maskesini düşürmeye yaradı.

Belki Sedat iktidarı kısa sürede yitirmeyecek, Arap ve Amerikalı dostları, özellikle de CIA, yerimi alacak geçerli birin

ni bulana dek rejiminin güvenliğini sağlamaya bakılacaklar. Ama, bu arada, savaş olasılığını uzaklaştırmakla Arap davasına verdiği zarar hesap edilemeyecek kadar büyük. 1973 Ekiminde Genelkurmay Başkanlığını yapan General Şazlı, 1978 Temmuzunda —Lizbon'daki büyükelçilik görevinden ayrıldıktan sonra— bana, Sovyetler Birliği'yle Mısır arasındaki ilişkinin kopmasının Mısır ordusunun harekat yeteneğini en az bir kuşak boyu tehlikeye soktuğunu söylüyordu.

SON DEYİŞ BİLANÇO SAATİ

Biiânço saati çaldı. Filistin halkının göçünden bu yana otuz yıl, El Fetih'in kuruluşundan bu yana da yirmi yıl geçti. Büyük bir acıyla itiraf etmeliyim ki, bugünkü durumumuz 1958 de bizi hareketimizi kurmaya iten durumdan beterdir. Korkarım, belki de her şeye yenldne başlamak zorunda kalacağız.

Kuşkusuz, kazanılan başarıları yadsımıyorum. Ulusumdan ve ezici üstünlüğü kanıtlanmayacak olan bir düşmana karşı savaş alanında zafer kazanmak için katlandığı özverilerden kıvanç duyuyorum.FKÖ'nün uluslararası sahnede işgal ettiği yer de bana kıvanç veriyor. Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak devletlerin çoğu tarafından kabul edilen FKÖ Birleşmiş Milletler'de gözlemci olma hakkını bileğinin gücüyle kazanmıştır.

Bunlar, bir yana, yirmi yıl süren amansız savaşlardan sonra, ulusunun kaderi hâlâ çok acıklı. Hâlâ ana yurdu yok, kimliği yok. Doğrusu istenirse, geriledik. İsrail artık Filistin topraklarının yarısını değil, tümünü işgal ediyor. Siyonist girişimin güvencesi olan Birleşik Amerika, Arap dünyası içindeki etkisini geliştirdi ve güçlendirdi. Arap ülkelerinin en büyüğü ve en etkilisi olan Mısır, Camp David'de teslim oldu. "Güney cephesi" böylece donmuş durumda. "Kuzey cephesi" de Suriye ile Irak rejimleri arasındaki müzmin anlaşmazlıktan ötürü aynı biçimde felce uğramış bulunuyor. Şam ve Bağdat Baascıları arasındaki küskünlük sürüp gidecekse, Kral Hüseyin FKÖ'ne karşı entrikalarını devam ettirme olanağı bulacak. Ürkütücü bir siyasal silah olarak kullanabilecek Arap petrolü, artık ticari bir metadan başka şey değil. Son yıllarda İsrail'e karşılıksız ödün verip duran Arap dünyası, utanç verici uzlaşmalar yoluna kayma tehlikesiyle karşı karşıya.

Şimdilik, ne haklı ve süreli bir barış yapılabilecek, ne de böyle bir barışa olanak veren güce başvurulacak durumda.

Filistin hareketi 1967 yılındaki olanaklarından yoksun. O sıra Arapların uğradığı bozgun gerilla savaşını sürdürüp yoğunlaştırmamızı, böylece parlak zaferlerine karşın savaşın bitmediğini siyonistlere göstermemizi engellememişti. Dolayısıyla, yenilginin ve işgalin karanlıklarına bir umut ışını yollayarak Arap yığınlarının moralini yükselttik. İsrail'e yönelik saldırıları başlatabileceğimiz noktalar vardı. Sahip olduğumuz prestij, çeşitli başkentler üzerinde bazan kesin sonuç almayı sağlayan bir etki yapmamıza olanak veriyordu. Arap rejimleri dün de bugün olduğu gibi bizi sevmiyorlardı , ama hiç değilse bizden çekiniyor ve görüşlerimizi hesaba katıyorlardı. Alçak gönüllülükle diyebilirim ki, 1967 Haziranındaki savaşa yabancı olmadığımız gibi, 1973 Ekimindeki savaşın ruhbilimsel hazırlığına ve başlatılmasına da katkıda bulunduk.

Yoluna dikilen çelişik durumlara ve engellere karşın, El Fetih, bizden önce Filistin hareketinin başındakilerin yapmış oldukları büyük hatadan kaçınarak özerkliğini korumayı bildi. Arap ülkelerine parasal ve lojistik yönde bağlılığımız hesaba katılırsa, büyük bir iş başardık. Ama kaynaklarımızın ve ilişkilerimizin çeşitliliğine dikkat edip bölgeye çelişkilerden de yararlandığımız için, irademizi özgürce uygulayabilmeyi başardık. Böylece. sırasıyla Cemal Abdülnasır'la (1970 de Rogers planını kabul edince),Kral Hüseyin'le(bizi etkisiz hale getirmeye kalktığında,) Albay Kaddafi'yle (özerkliğimize aldırmak istemediği için), Başkan Esat'la (Lübnan olayları dolayısıyla), başka ülkelerin deviet başkanlarıyla anlaşmazlığa düştük. Bu yönden, kendimizi sorumlu tutmamız için bir neden yok.

Ancak, bizden öncekilerin yaptıkları pek çok hataya düşmekten kendimizi kurtarmış olsak da, daha önemsiz sayılsa bile, kendi hatalarımız bazan bize onarılmaz zararlar verdi. Bir çok Arap rejimiyle stratejik özellikleri bulunduğuna inandığımız anlaşmalar yapmıştık, daha sonra bunların çok geçici olduğunu başımıza gelenlerle anladık. Bu da büyük düş kırıklıklarına ve beklenmedik başarısızlıklara uğramamıza yol açtı. Örneğin, Mısır'ın her zaman yanımızda olacağını düşünüyorduk! Suriye'ni, geçici de olsa, bize karşı Lübnan'daki sağcı Hıristiyanlara el

uzatacağını aklımıza getirmiyorduk! Irak'ın, aramızdaki siyasal görüş ayrılıklarına karşın, yabancı ülkelerdeki en önemli militanlarımızı öldürteceğini hayal bile etmemiştik!

Arap dünyasının gerçekleri konusundaki bu yanlış değerlendirmeye bir de hesap hatası eklendi. Belirli bir Arap ülkesindeki karışıklıklar karşısında, çoğu kez, iktidardaki rejimle ilişkilerimizi sürdürmeyi ona karşı çıkan halk yığınlarıyla ilişkilerimize yeğledik. Gerçek gücümüzün kaynağının hükumetlerin istemeyerek sağladıkları destekten değilde halk yığınlarında uyandırdığımız dostluktan geldiği ilkesine boş veriyorduk. Oysa bize yöne vermesi gereken buydu. Bazan bir hükumetle ilişkilerimize koşut olarak o ülkedeki muhalefet hareketleriyle gizli ilişkiler kurduğumuz doğrudur. Ancak, tutumumuzdan habersiz bulunan kamuoyu eyyamcı bir politika uyguladığımız izlenimini ediniyordu.

Şunu da açıkça söyleyelim ki El Fetih'in 1968 yılında FKÖ'ne girmesi devrimci yanını tehlikeye düşürdü. Her şeyden çok korktuğumuz ve o sıra bizi düşündüren şey başımıza geldi: Hareketimiz bürokratlaştı. "Saygınlık" açısından kazandığını militanlık yönünden yitirdi. Hükumetlerle ve iktidardaki adamlarla görüşmekten tad alır olduk. Onların görüşlerine ve dileklerine değer veriyoruz. Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerin dolambaçlı yollarına sürükledi ve ister istemez, kelimenin en kötü anlamıyla politika yapıyoruz. İyi ya da kötü niyetli diplomatlar tarafında "tedhişçilik"le, "aşırılık"la, "serüvencilik" le suçlanmaktan korktuğumuz için, ilke olarak asıl yönelimimizin bu olmadığını bile bile, ne pahasına olursa olsun "ılımlılık", "esneklik", "uzlaşmacı bir yaklaşım" göstermeye baktık.

Bu durumdan sonra bizi devrimciden çok politikacı olarak görüyorlar. Dış görünüşümüzdeki bu değişme, bizden başka şeyler bekleyen Arap yığınlarında bir önyargı oluşturdu. Ancak karşılığında Avrupalıların ve Amerikalıların büyük dostluğunu sağlamadı. Kuşkusuz, siyonist düşmanlarımızın tersine, dış ilişkiler konusunda gerekli olanaklara ve deneye sahip değiliz. Ama başarısızlığımızın başlıca nedeni Batı toplumu konusundaki bilgisizliğimizin, bu topluma yön veren demokratik mekanizmaların çapraşıklığıdır. Çoğu kez —özellikle Birleşik Amerika için söz konusudur bu— bir hükümetin izlediği emperyalist politikayla

ülke halkının bize karşı tutumunu belirleyen çok saygın ruhbilimsel güdülenmeleri birbirinden ayıramıyoruz. Batı kamuoyunu bize daha da düşman edecek girişimlerde bulunmamızın, ya da umutsuzluğun yol açtığı pasifliğe sığınmamızın nedeni bu tür yanlışlıklardır.

Öte yandan, Filistin hareketini birleştirmeyi, hiç değilse bölünmesini en aza indirmeyi beceremedik. Tabii bu amaca ulaşmamızı engelleyen nesnel nedenler var. Kuruluşunda El Fetih'i, ideoloji ya da siyasal eğilim ayırımı yapmaksızın tüm Filistinlileri birleştirmeye yönelik bir cephe olarak düşünmüştük. Kuvvete başvurmaksızın —bu da söz konusu değildi— Georges Habache, Naif Havatme gibi gerçek yöneticileri saflarımıza katılmaya zorlayamaz. ya da kendi örgütlerini kurmalarını engelleyemezdik. Ama siyasal ya da askeri birer araç gibi kullanmak üzere, Arap ülkelerinin yarattığı grupların varlığına karşı çıkmamız rahatça mümkündü. Bugünkü güç dengesi hesaba katılırsa, artık onların FKÖ'nden çıkarılmalarını ya da kapatılmalarını istemek olanaksızdır. Ama 1967 bozgunundan kısa süre sonra, yenilgiye uğramış ve zayıf düşmüş Arap rejimlerinin bize karşı pek direnemediklerini bir dönemde, kurulmalarını engellemek için çok daha kesin bir tavır koyabilirdik.

Bu kukla Filistin kuruluşları eylemindeki uyumluluğu ve etkinliği azaltarak Direniş hareketini zayıf düşürmekle kalmıyor, bazan da büyük önem taşıyan olumsuz roller oynayabiliyorlar. Tutamayacakarı sözler vermekle, kışkırtmalara başvurmakla, dış desteklerden yararlanmakla, bazan bizi başka koşullarda kaçınabileceğimiz serüvenlere sürüklemeyi başardılar. Bu olayın geçmişte de örnekleri var. Uluslararası ilişkiler alanında, önemi bulunmayan bir küçük ülkenin —bilinen bir örnek seçmek için belirtiyoruz bunu— büyük bir ülkeye zararı bir politikayı kabul ettirdiği görülmüştür.

Bir çok kez, karşı karşıya kaldığımız baskılara direnebildik. Örneğin, 1976 Sonbaharında "Arap Caydırma Gücü"nün Lübnan'a girmesinden sonra, Suriye etkisindeki Saika örgütü bizi, bazıları Irak rejimine bağlı olan "Red Cephesi" içindeki grupları yok ettirmeye çalıştı. Harekât, dendi bize, El Fetih tarafından, Saika tarafından, ya da iki kuruluşun ortak

çalışmasıyla gerçekleştirilebilir. Önerilen üç formülü de geri çevirdik. Yalnız Filistin kuruluşları arasındaki demokratik diyalog ilkesine bağlı olduğumuzdan değil, aynı zamanda da birbirine düşman Arap rejimleri arasındaki hesaplaşmaya bulaşmamak için.

Biz Araplar, başlıca hedefimiz olan sıyonistlerle, ya da daha genel olarak sömürgecilikle savaşmaktan uzaklaşmamıza yol açan ikinci derecede bir çatışma patlak verdi mi emperyalist bir komployla karşı karşıya kaldık diye bağırırız. Ne yazık ki, bu da bizi aynı çabuklukla zararlı yanını vurguladığımız savaşa girmekten alakoymaz. Böylece Suriyelilerle Filistinliler, aylar boyu, Amerikalıların ve İsraillilerin büyük bir hoşnutlukla seyrettikleri gibi, Lübnan'da silah elde çarpışmışlardı. Yanılgılarımız, güçsüzlüklerimiz ve yanlışlarımız, Direniş hareketinin içinde bulunduğu güç durumu açıklamaya yetmez yine de. Taşıdığı güçlüklerle tarihte benzeri bulunmayan bir görev üstlendiğimizi en büyük başarımız olarak söylemek gerek. Zorunlu olarak, tutarlı bir tabandan yoksun bir hareketi yönetiyoruz. Harekete geçirmeye ve yönetmeye çalıştığımız ulus, coğrafi açıdan dağınık, ruhbilimsel olarak karışık, siyasal yönden de değişik ögelerden oluşmuştur. Filistinliler ekonomik ve toplumsal yönden farklı, bazan birbirine zıt rejimlerde yaşamaktadırlar ve bu rejimler zorunlu olarak görüşlerini etkiler; özellikle devlet ve Direniş hareketi arasında anlaşmazlık ya da görüş ayrılığı çıktığında ayrılıkçılığı kabul etmeyen otoriter rejimlerde yaşarlar. Böyle bir durumda, yurttaşlarımı, ister istemez resmi tezlere katılmalarından ya da görünür bir tarafsızlığa sığınıp böylece olası misillemelerden kaçmalarından başka çareleri yoktur.

Onları böylesi tehlikelerden kurtarmak için, biz de, zorunlu olarak hükümetleri kollamak, değişik koşullarda başkaldıracağımız düşmanca davranışlara göz yummak zorundayız. Bu da, bir bakıma hareket özgürlüğümüzü sınırlıyor. Onun için, şu yada bu Arap rejimiyle tartışmamıza göre benimsediğimiz görünürdeki çelişkili tavırlar yelpazesi karşısında şaşırmamak gerek. Bir yarıküreden ötekine giderken, çelişik mevsimlere karşı önlem almak için hem yazlık hem de kışlık giysilerini yanında taşımak zorunda kalan yolcular gibiyiz. Bazılarının bize yönelttikleri

suçlamalardaki gibi, eyyamcılık değil, bir kendi kendimizi koruma önlemi söz konusu.

Acı deneyler bizi temkinli olmaya itiyor. Söylediklerimi açıklamak için, belleklerimizden çıkmayan bir örnek vermek isterim. 1957 yılında Kral İbnissuud'la arasında çıkan bir anlaşmazlık sonucu Nasır, Mısır yönetiminin bir uzantısından başka şey olmayan Filistin Yasama Meclisi'ni, Suudi Arabistan kralını eleştiren bir önerge vermeye zorladı. İbnisuud da, misilleme olarak, ülkesinde çalışan tüm Filistinli öğretmenleri sınır dışı etti. Toplam olarak, aralarında kadınların ve çocukların da bulunduğu yetmiş bin kişi, bir kez daha yuvalarını ve geçim kaynakların yitirdiler. Oysa kral İbnissuud, Filistin Yasama Meclisi'nin Kahire'den gelen bir talimatı harfiyen uyguladığını çok iyi biliyordu. El Fetih gibi özerk bir örgüt tarafından eleştirilse intikamı bin kez daha acımasız, olurdu. Görüş ayrılıklarımız tabii temel ya da hayati bir konuyla ilgili değilse, şu ya da bu Arap rejimiyle çatışmaktan kaçınmak için büyük çabalar harcıyoruz görüldüğü gibi.

Her Filistinlinin önce, ne denli ufak olursa olsun, bir sığınağa, tehdit edildiğini ve ya da hakkının yendiğini düşündüğünde başvurabileceği bir konsolosa gereksinmesi olduğunu savunduğumuzda ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılacak. Herhangi bir körfez emirliğinin yurttaşlarından daha mı yeteneksiziz? Arap ülkeler'nin, çoğu Filistinlileri uyrukluğa kabul etmiyor. Olsun! Bundan yakınmıyoruz. Belki de istemeyerek, bize yardımları dokunuyor. Böylece gerçekliğimizi korumamıza katkıda bulunuyorlar ve yeniden bir yurt bulma konusundaki kararlılığımızı güçlendiriyorlar. Şeria'nın batı yakasındaki topraklarla Gazze'deki kurtarılmış topraklarda bir devlet kurabilmeyi başardığımız gün, kimlik belgeleri vermeye başlayacağız. Pek çok Filistinlinin, pratik nedenlerle, yeni devletin topraklarına yerleşmeme kararı almaları olasıdır. Ama ne önemi var? kompleksiz ve korkusuz, diledikleri Arap ülkesinde yaşayabilirler! Gösterilecek bir pasaportu bulunan herkes gibi sonunda eşit bir davranış görebilirler. Şu ya da bu nedenle tehdit edildiklerini düşünüyorlarsa, her ana pılılarını pırtılarını toplayıp, kendilerine parya gibi davranılması tehlikesi bulunmayan Filistin'e dönebilirler. Lübnan halkının yarıdan fazlası ülke

sınırları dışında yaşamaktadır. Ve kimse de onların bir devlete sahip olma hakkını tartışmamıştır.

Bizim bu hakkımızı yadsıyanlar tarafından geliştirilmiş görüşler yanıltıcıdır. Küçük bir Filistin devleti, demektedirler, ekonomik yönden yaşayamaz. Son dünya savaşından bu yana bağımsızlığa kavuşan pek çok genç ulusun bizden de yoksul olduklarını görmezden gelir gibi davranmaktadırlar bunlar. Filistinliler bol insan gücüne, pek çok teknisyene, yüksek öğrenim görmüş yöneticiye, anapara yönünden zengin bir burjuvaziye sahiptirler ve özellikle de petrol üreticisi ülkelerden gelebilecek parasal bir yardıma güvenebilirler. İsrail devletinkinden de kolaydır bizim yaşamamız.

Düşmanlarımız, bir de olası bir küçük devletin bölgenin göbeğine yerleşmiş bir çeşit komünist üssü, İsrail'e saldıracak tedhişçiler için bir atlama tahtası olacağını savunmaktadırlar. Bu imalar gülünçtür. Herkesin de bildiği gibi, biz komünist değiliz. Aramızdaki marksistler küçük bir azınlık oluştururlar. Hepimiz, siyasal eğilimlerimiz ne olursa olsun, her şeye karşın, yeni elde edilmiş bağımsızlığını ve ulusal egemenliğini savunacak ateşli milliyetçileriz.

İsrail için bir tehlike oluşturur muyuz? Bir kere, yirmi Arap ülkesini birden susta durduran bölgenin en büyük askeri gücünün, minik komşusunun güvenliğini ve varlığını tehdit edebileceğini söylemesi en azından çelişki değil midir? Kendi hesabıma, yönetecek ve özellikle varlığını koruyacak bir devlete sahip olduğumuzda Filistinlilerden bozguncu eylem gelmeyeceğini savunuyorum. Aşırılık saflarımızdan yok olacaktır. "Red Cephesi" bünyesinden bile. Örneğin Georges Habache fikirlerinden vazgeçemeyecektir, ama yapacağı muhalefet Filistinlilerin kendilerine kazandıracakları kurumlara ve yasalara saygılı olacaktır. Görüşlerini öne sürmek için şiddete başvurmayacaktır artık.

İsrail Komünist Partisi Rakah gibi, siyonizme, hatta Yahudi devletinin yasallığını tartışma konusu yapan İsrail kuruluşlarından örneğin Naturei Karta'ya bağlı din adamları ya da kişilerden farklı davranmayacaktır. Benim yürekten gelen bir dileğim değil söz konusu olan. Bilerek konuşuyorum. Yalnız arkadaşlarımın değil, ama Filistin hareketi içindeki siyasal hasımlarımızın da

büyük yurtseverliklerini ve sorumluluk duygularını biliyorum.

Bir gün akıl en aşırı İsraillilerin toprak isteklerine üstün gelir, barış —ama hakça bir barış, Camp David barışı değil— sağlanırsa, İsrail ve Arap komşuları arasında bir değiş tokuş akımının açılıp gelişmesi hem mantıklı, hem de doğaldır. İsrail'de beş yüz binden fazal Filistinli yaşadığına (1948 sınırları içinde) ve Şeria'nın batı yakasında Gazze'de, Ürdün Krallığında ve bunlardan da öte, çetişli Arap ülkelerindeki kardeşleriyle aralarında bir köprü kurmak istediğine göre, hiç değilse benim açımdan başka türlüsü düşünülebilir mi?

Filistin hareketinin yöneticileri sıfatıyla, ilk olarak sınırların açılmasına karşı değiliz. Tam tersine, Filistin'in bu ortak topraklarda kökleşmiş Yahudileri, Hıristiyanları ve Müslümanları bir araya getirecek laik ve demokratik bir devlet halinde birleştirilmesini öngören ülkümüze —Yaser Arafat'ın deyimiyle düşümüze— bağlıyız. Açık tutulan sınırlar zorunlu olarak diyaloğa, ardından, dan böyle bir birleşmeyi öngören anlaşmaya götürür insanları. Milliyetçi türden çatışmanın yerini, bir yanda Yahudi ve Arap yığınlarını, öbür yanda uluslarımızın arasına nifak tohumları serptikten sonra onları savaşa sürükleyen sömürücüleri ve emperyalistleri karşı karşıya getirecek sınıf savaşı alacaktır.

Böyle bir gelişmenin karşısına çıkarılacak engel bizden gelmeyecektir. Geniş kapsamlı ve kesin bir barışı İsrail hükümeti istemiyor. Sınırların açılmasından korkanlar da bu ülkenin aşırı görüşlü yöneticileri. Sınırlarını açılmasını siyonist devletin birliğine ve yayılmacı politikasına karşı bir tehlike olarak görüyorlar. Tersine, uluslarımız arasındaki uçurumu daha da genişleterek, gerginliklerin sürdürerek, bir yandan Bay Begin'in "Yahuda ve Samiriye" diye adlandırdığı yerlerin sömürgeleştirilmesi politikasını izlerken İsraillilerin korkularını besleyerek uysal davranmalarını sağlıyorlar.

Geçmiş insanı iyimserliğe götürmüyor. Kuşkusuz, devrimci bir yönetici olarak rolüm umut vermek, savaşın sürmesi için halkımızın güdülenmelerini güçlendirmek. Ama ödevim de onu yanıltmamak, acı düş kırıklıklarından da tehlikeli olan düşler kurmamak. Açık söylüyorum: Sanmıyorum ki benim kuşağım, Filistin'in küçük bir parçası üzerinde bile bağımsız bir devletin doğuşunun sevincini yaşayabilsin. Benim ve halkımın neredeyse

tümü için, gerçketen bağımsız bir devlet, ancak yirmi yıldır ulsual kurtuluş hareketin yönetenler tarafından kurulup yönetilecekse düşünülebilir. Süreli bir barış da Filistin halkının gerçek temsilcileri olmaksızın sağlanamaz.

Tabii, hiç bir şey önceden belirlenmiş değildir. Bölgesel ve uluslararası koşullarda geleceği okumayı güçleştiren pek çok bilinmeyen vardır. Olayların kötümserliğimi kısa ya da-orta vadede yanıltmasını diliyorum. Ama, yakın bir zafer olasılığını hesaba katıyorsam, bir felaket hatta hareketimizin felce uğraması ya da yok olması varsayımını da gözden uzak tutmuyorum. Gerici ve karanlık güçlerin bir devrimi ne ilk ne de son kez başarısızlığa uğratması olacaktır böyle bir şey.

Ancak, ulusumuz yeni bir devrim çıkaracaktır. Bizimkinden çok daha güçlü bizden daha iyi silahlı ve dolayısıyla siyonistler için daha tehlikeli bir hareket yaratacaktır. Filistinlilerin, savaşı ne olursa olsun sürdürme konusundaki dayanılmaz iradelerinden hiç kuşku yoktu. Çok da doğaldır bu. Ulus olarak yaşamakta kararlıyız. Ve bir gün, anayurdumuz olacak.

İÇİNDEKİLER

Bu kitap bir olaydır.

İlk kez bir Filistinli yönetici, hem de çok önemli biri, konuşmayı kabul ediyor. Yaser Arafat'la birlikte El Fetih'in kurucularından olan, Filistin Kurtuluş Örgütü gizli servislerini yöneten Ebu İyad (gerçek adı Salah Halef) Direniş hareketinin kilit noktalarından biridir.

Ünlü gazeteci Eric Rouleau ile yaptığı konuşmalarda, en güçlü fedai örgütü El Fetih'in kuruluşunu anlatıyor, ideolojisini, örgütlenme biçimini, çeşitli arap ülkeleriyle anlaşmazlıklarını ortaya koyuyor. Ağır bir özeleştiriye de girişip, işlenen hataları ve FKÖ'nü kemiren iç kavgaları dile getiriyor.

CIA'nin ve İsrail gizli servislerinin "Kara Eylül" örgütünün kurucusu saydıkları Ebu İyad 1972 Münih olimpiyatları baskınını, Ürdün başbakanının öldürülmesini (1971), Beyrut'taki Birleşik Amerika büyükelçisinin kaçırılıp öldürülüşünü 1976), Avrupa'daki İsrail ajanlarının temizlenmesini de ayrıntılarıyla veriyor. Nasır, Enver Sedat, Kral Faysal, Kaddafi, Esat, Çu En-lai, General Giap, Castro ve öteki büyük siyaset adamlarıyla yaptığı özel konuşmalar, bu kitabın en ilgniç bölümlerini oluşturuyor. Ve de, ünlü yönetici, "Red Cephesi"ne karşı çıkıp, İsrail'le bağımsız bir Filistin devleti arasında uzun vadede işbirliğini bile öngörüyor.